

ΚΑΡΑΒΑΣ

Ο έκτος τόμος των εκδόσεων
του Προσφυγικού Σωματείου
«Ο ΚΑΡΑΒΑΣ»

αφιερώνεται με αγάπη και εκτίμηση
στους Απόδημους Καραβιώτες

ΚΑΡΑΒΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ - 2014

© ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΣΩΜΑΤΕΙΟ «Ο ΚΑΡΑΒΑΣ»

ISBN 978-9963-7714-5-5

Ο έκτος τόμος εκδόθηκε σε 2000 αριθμημένα αντίτυπα.

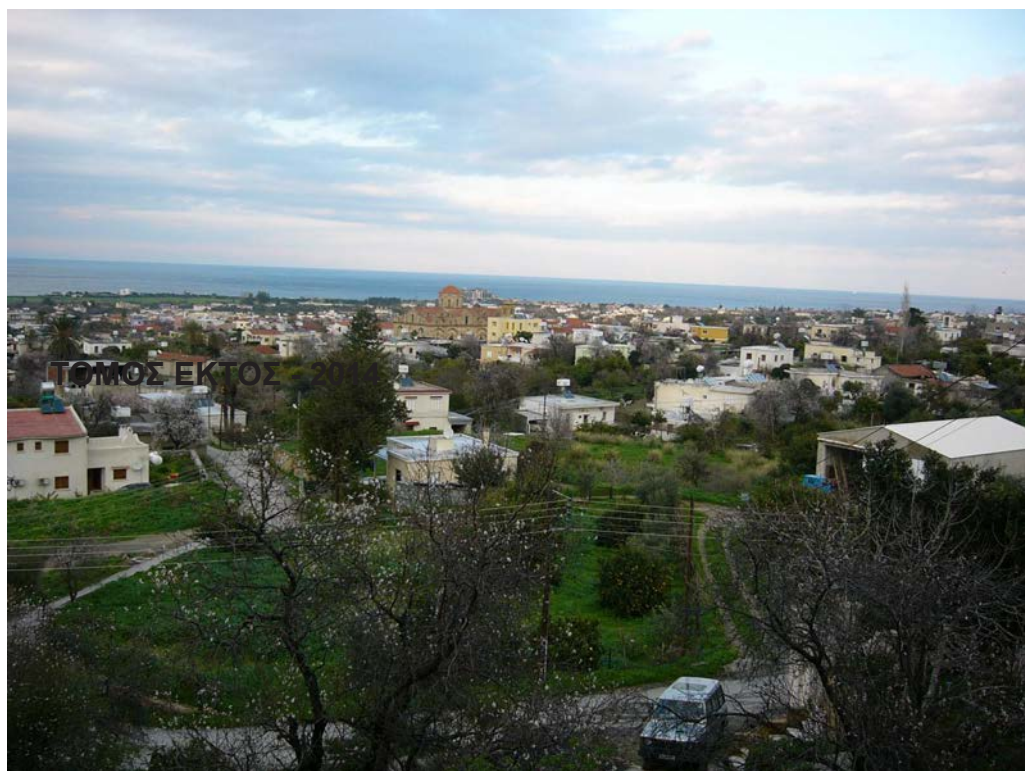
Λευκωσία, Μάρτιος 2014

ΕΚΔΟΣΗ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ

« Ο ΚΑΡΑΒΑΣ »

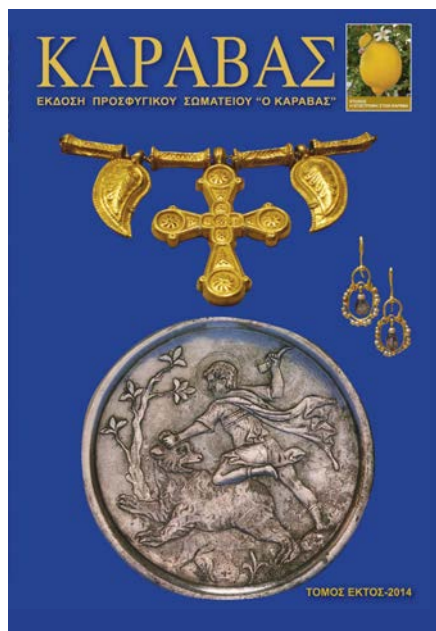

Καραβάς. Γενική άποψη

ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ - 2014

ΕΞΩΦΥΛΛΟ:

Το λεμόνι και λεμονανθοί, σύμβολα του Σωματείου μας και αντικείμενα από το θησαυρό της Λάμπουσας.

Ο σταυρός, μέρος από περιδέραιο, ένα ζευγάρι σκουλαρίκια και ένας από τους δίσκους με συμβολική σημασία: Ο Δαυίδ παλεύει με την αρκούδα και είναι έτοιμος να της δώσει το τελικό κτύπημα.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Προσφυγικού Σωματείου «Ο Καραβάς» εκφράζει θερμές ευχαριστίες σε όσους εργάστηκαν για την ολοκλήρωση και την παρουσίαση του έκτου τόμου των εκδόσεων του Σωματείου.

- Τον συντονιστή και τα μέλη της Επιτροπής Έκδοσης: Νίκο Χατζηστεφάνου, Καλλιόπη Харμαντά Πρωτοπαπά, Κώστα Πατέρα, Ανδρέα Πατέρα, Χρυστάλλα Χαραλάμπους, Μάρω Χατζηστεφάνου και Βασιλική Χριστοδουλίδου .

- Όλους όσους συμμετέχουν με συνεργασίες, τα ονόματα των οποίων αναγράφονται στα κείμενά τους.

Το Διοικητικό Συμβούλιο ευχαριστεί επίσης θερμά τους πιο κάτω που παραχώρησαν φωτογραφικό υλικό:

- Δήμος Καραβά, Τμήμα Αρχαιοτήτων, Πολιτιστικό Ίδρυμα Ι. Μονής Κύκκου, Κλαίρη Βακή Ηλιάδου, Μάρω Γεμέττα, Χρυσόστομος Γεμέττας, Πόλυ Διγενή Πασχαλίδου, Ελένη Καλαβά, Σωτήρης Καλλής, Λάμπρος Κλασιός, Νέλλη Λουκαΐδου, Χριστάκης Ματθαίου, Ελένη Παπαδημητρίου, Γιάννης Παπαϊωάννου, Κώστας Πατέρας, Στέλιος Περδίκης, Στέφανος (Steve) Στυλιανού, Κώστας Γ. Τσέντας, Πανίκος Γ. Τσέντας, Νούλα Φραγκοῦδη, Καλλιόπη Харμαντά Πρωτοπαπά, Ελευθερία Α. Χατζηστεφάνου, Νίκος Α. Χατζηστεφάνου, Λευτέρης Κ. Χατζηστεφάνου, Βασιλική Χριστοδουλίδου, Σωτηρούλλα Ηλία Χριστοφόρου, Χριστάκης Χριστοφόρου.

Χρησιμοποιήθηκαν επίσης φωτογραφίες από τα βιβλία «Καραβάς» (1969), «Αδαμάντιος Διαμαντής» (1998) και από το διαδίκτυο.

**ΕΚΔΟΣΗ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ «Ο ΚΑΡΑΒΑΣ»
ΤΟΜΟΣ ΕΚΤΟΣ-2014**

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ : Προσφυγικό Σωματείο «Ο Καραβάς»
ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΚΔΟΣΗΣ

Συντονιστής Έκδοσης : Νίκος Χατζηστεφάνου

Ομάδα Σύνταξης : Νίκος Χατζηστεφάνου
Καλλιόπη Χαρμαντά Πρωτοπαπά
Κώστας Πατέρας
Ανδρέας Πατέρας

Επιμέλεια Σύνταξης : Νίκος Χατζηστεφάνου
Καλλιόπη Χαρμαντά Πρωτοπαπά

Διορθωτές Ύλης : Καλλιόπη Χαρμαντά Πρωτοπαπά
Χρυστάλλα Χαραλάμπους
Μάρω Χατζηστεφάνου
Βασιλική Χριστοδουλίδου

Ταχυδρομική Διεύθυνση: Μιλήτου 2, 2028 Στρόβολος

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Αφιέρωμα στους Αποδήμους μας.....	10
--	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΣΩΜΑΤΕΙΟ Ο «ΚΑΡΑΒΑΣ»

1. Τα Διοικητικά Συμβούλια.....	12
2. Η δράση του Σωματείου 2002- 2013 – Ανδρέας Πατέρας.....	15

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΥΣ ΑΠΟΔΗΜΟΥΣ ΜΑΣ

A. ΤΑ ΣΩΜΑΤΕΙΑ ΤΩΝ ΑΠΟΔΗΜΩΝ ΜΑΣ

1. Κυπριακό Σωματείο Αμερικής «Η Λάμπουσα» - Κώστας Τσέντας.....	36
Κώστας Τσέντας, Πρόεδρος Κυπριακής Ομοσπονδίας Αμερικής. Βιογραφικό.....	40
2. Σύνδεσμος Αποδήμων Λαττήθου, Καραβά και Περιχώρων Μεγάλης Βρετανίας - Σάββας Παυλίδης	42
3. Κυπριακός Σύλλογος Καραβά «Λάμπουσα» Αυστραλίας - Μάρω Γεμέττα και Ελευθερία Χατζηστεφάνου.....	50

B. ΑΠΟΔΗΜΟΙ ΚΑΡΑΒΙΩΤΕΣ

1. Τα όνειρα – Δημήτρης Κοζάκος.....	54
2. Από το ανέκδοτο βιβλίο «Αναμνήσεις» του Ματθαίου Γεωργίου.....	56
3. Οικογένεια Σπουρδής - Επιμέλεια Καλλιόπης Χαρμαντά Πρωτοπαπά.....	60
Ιωάννης Σπουρδής- Χρίστος Κτωρίδης	63
4. Επιφάνιος Στυλιανού Χατζητζυρκαλλή – Μαίρη Τριανταφυλλίδου.....	66
5. Μια παράξενη αλλά αληθινή ιστορία – Βασιλική Χριστοδουλίδου.....	68
6. Η τελευταία Ανάσταση του Αμερικάνου – Σωτηρούλα Ηλία Χριστοφόρου.....	71
7. Απόδημοι της οικογένειας Κλατσιά – Λάμπρος Κλατσιάς.....	72
8. Ο μετανάστης – Χαρά Παπαβασιλείου Κουμουλλή.....	74

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΡΑΒΑ

1. Ανασκαφές στον Καραβά - Επιμέλεια Καλλιόπης Χαρμαντά Πρωτοπαπά.....	79
2. Η ιστορία του μεγάλου θησαυρού της Λάμπουσας – Νίκος Χατζηστεφάνου.....	85
3. Η μονή της Αχειροποιήτου τη μεσαιωνική εποχή [14ος – 16ος αι.] - Καλλιόπη Χαρμαντά Πρωτοπαπά.....	98
4. Τα γεγονότα του 1821 στον Καραβά. Περιγραφή από αυτόπτη μάρτυρα - Ιωάννης Πηγασιού.....	100
5. Το σπίτι του Χατζηνικόλα Λαυρέντιου Πρωτοσύγκελλου – Χρίστος Γιαννήτης.....	103
6. Εκκλησίες και εξωκλήσια - κατάλογος – Φιλής Χατζηδαμιανού.....	105

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ΕΘΝΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

1. Καραβιώτες στους αγώνες του Έθνους - Επιμέλεια Καλλιόπης Χαρμαντά Πρωτοπαπά.....	106
2. Τα γεγονότα του 1931 στην Κερύνηα και ο Καραβάς – Άννα Νεοφύτου.....	109
3. Οι ηθικές αρχές και αξίες του Κυριάκου Μάτση – Νίκος Χατζηστεφάνου.....	114
4. Ιάκωβος Πατάτσος – Χρυστάλλα Χαραλάμπους.....	118

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ΛΑΪΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

1. Από τα έθιμα του γάμου στον Καραβά – Καλλιόπη Χαρμαντά Πρωτοπαπά..... 120

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΟΝ ΚΑΡΑΒΑ

1. Τα πρώτα χρόνια λειτουργίας σχολείων στον Καραβά –
Κώστας Χατζηστεφάνου..... 126
2. Γεώργιος Τσίμον. Βιογραφικό – Ελένη Καλαβά..... 128
3. Το κληροδότημα του Γεώργιου Τσίμον προς τη Σχολική Εφορεία
Καραβά – Χριστάκης Χριστοφόρου..... 129

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 ΤΑ ΝΕΡΑ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΑ

1. Το κεφαλόβρυσο του Καραβά– Καλλιόπη Χαρμαντά Πρωτοπαπά..... 130
2. Οι μύλοι και τα νερά του Καραβά – Χαράλαμπος Δαμασκηνός..... 133

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8 ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΣΤΟΝ ΚΑΡΑΒΑ

1. Ο Καραβάς όπως τον γνώρισα και τον έζησα – Κώστας Πατέρας..... 136
Η γειτονιά μου, η Πετρογειτονιά..... 136
Παιγνίδια..... 161
2. Οι συγκοινωνίες στον Καραβά – Ανδρέας Πατέρας..... 166
3. Αποκριές στον Καραβά-
Κείμενα Χαράλαμπου Δαμασκηνού και Ματθαίου Γεωργίου..... 196
4. Η γιορτή του Κατακλυσμού στον Καραβά- Επιμέλεια Καλλιόπης Χαρμαντά
Πρωτοπαπά..... 197
5. Σελίδες από την εκκλησιαστική ζωή του Καραβά – Χαράλαμπος Δαμασκηνός.... 200
6. Τουρισμός και ξενοδοχεία: Δημοσιεύματα και διαφημίσεις-
Επιμέλεια Καλλιόπης Χαρμαντά Πρωτοπαπά..... 204

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9 ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΑ

1. Οικογένεια Καλαβά – Παναγιώτης Καλαβάς..... 207
2. Οικογένεια Δαμασκηνού – Χαράλαμπος Δαμασκηνός..... 209
3. Χρίστος Λιβανός Παχταδώρας – Χαράλαμπος Δαμασκηνός..... 210
4. Λευτέρης Χατζηστεφάνου – Νίκος Χατζηστεφάνου..... 211
5. Παναγής Ματθαίου: Ένας Καραβιώτης εφευρέτης – Ανδρέας Πατέρας 216
6. Χρίστος Δαμιανού – Μάρω Χατζηστεφάνου..... 218
7. Πολύδωρος Παπαπέτρου – Νίκος Παπαπέτρου..... 222
8. Κούλα Χαρμαντά – Καλλιόπη Χαρμαντά Πρωτοπαπά..... 224
9. Σάββας Γεμέττας: Τραυματίας πολέμου – Δημήτρης Κοζάκος..... 226
10. Ο Χατζής Κατσιόλας ο βοσκός– Χαράλαμπος Δαμασκηνός..... 228
11. Νίκος Διγενής: Ο τελευταίος που ήρθε από τον Καραβά –
Πόλυ Διγενή Πασχαλίδου..... 228

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10 ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟΝ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟ ΔΙΑΜΑΝΤΗ

1. Ο Αδαμάντιος Διαμαντής – Νίκος Χατζηστεφάνου..... 230
2. Ο Αδαμάντιος Διαμαντής όπως τον γνώρισα – Ελένη Παπαδημητρίου..... 237

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΥΣ ΑΠΟΔΗΜΟΥΣ ΜΑΣ

Η κοινωνία του Καραβά από πολύ ενωρίς αισθάνθηκε ότι είχε ηθική υποχρέωση να τιμήσει τους απόδημους Καραβιώτες. Τα άτομα εκείνα ξενιτεύτηκαν και ανάλυσαν τον εαυτό τους στην ξενιτιά για να βοηθήσουν τους συγγενείς τους, που είχαν παραμείνει στην αγαπημένη τους κωμόπολη. Εργάστηκαν μέσα στην ξένη γη και έστελλαν από το υστέρημά τους χρήματα για να προικίσουν τις αδελφές τους, να σπουδάσουν μικρότερα αδέρφια ή να ξεχρεώσουν την οικογενειακή περιουσία από τους τοκογλύφους της εποχής. Για το λόγο αυτό καθιερώθηκε από το 1966 ετήσια εκδήλωση προς τιμήν του Απόδημου Καραβιώτη. Την επιμέλεια της διοργάνωσης είχε αναλάβει ειδική επιτροπή με επικεφαλής τον εκάστοτε δήμαρχο Καραβά. Μέσα στα πλαίσια αυτά εκδόθηκε το 1969 και το βιβλίο Καραβάς, που αφιερώθηκε στον Απόδημο Καραβιώτη. Παραθέτουμε απόσπασμα από την εισαγωγική ομιλία του τότε δημάρχου Καραβά Ιωάννη Χαρμαντά στην «Εορτή του Απόδημου Καραβιώτη», που οργανώθηκε τον Αύγουστο του 1968 στον Καραβά:

«...Τη γιορτή αυτή καθιέρωσε ο Δήμος μας από το 1966 πρωτοπορώντας σ' όλη την Κύπρο, γιατί ενοιώθαμε να ξεχειλά η καρδιά μας από τα συναισθήματα εκείνα, που άθελα έρχονται στην επιφάνεια σαν θυμηθεί κανείς τους ξενιτεμένους του: αδέρφια, φίλους, παλιούς συμμαθητές, συγγενείς στενούς, γνωστούς και αγνώστους.Μπορούμε να πούμε πως κάθε οικογένεια του Καραβά έχει τουλάχιστο ένα μέλος της στην ξενιτιά, πολλές δε είναι εκείνες οι οικογένειες που τα μισά μέλη τους ξενιτεύονται. Ο ξενιτεμένος Καραβιώτης είναι «πανταχού παρών» ανάμεσα στην ομογένεια των Ηνωμένων Πολιτειών, του Καναδά, της Ν. Αφρικής, του Κόγκου, της Αιγύπτου, της Αυστραλίας, στις χώρες της Ευρώπης, παντού.»

Πολλοί ήταν οι απόδημοι που φρόντιζαν να παρευρίσκονται στην εκδήλωση αυτή. Σε αυτούς απευθυνόταν στον χαιρετισμό του ο δήμαρχος το Σεπτέμβριο του 1969:

«Με ιδιαίτεran χαράν σας καλωσορίζω εις την αγαπητήν μας κωμόπολη και εις τη σημερινή μας εορτή της Ημέρας του Αποδήμου Καραβιώτη... Με αισθήματα ανάμικτα, χαράν, ικανοποίησιν, στοργήν και συγκίνησιν οι γονείς, τα αδέρφια, οι συγγενείς και φίλοι, όλοι οι Καραβιώτες κατά την περίοδον αυτήν καλοδέκτηκαν με ανοικτές αγκάλες και θερμά φιλήματα τους ξενιτεμένους των, που γύρισαν με πόθο και συγκίνηση στην καρδιά και τα πρόσωπα στην προσφιλή των γενέτειρα...»

Δυστυχώς οι ανοικτές αγκάλες των κατοίκων του Καραβά και τα θερμά τους φιλήματα, που τόσο παραστατικά περιέγραψε τότε ο μακαριστός Δήμαρχός μας, δεν είναι πλέον σε θέση να υποδεχθούν τους ξενιτεμένους μας. Το άφρον πραξικόπημα και η κτηνώδης τουρκική εισβολή κατάντησαν την όμορφη κωμόπολή μας υπόδουλη και απροσπέλαστη πατρίδα. Τα σπίτια μας σκλαβώθηκαν, τα ιερά μας συλήθηκαν, τα δέντρα μας ξε-

ράθηκαν. Τα όνειρα γκρεμίστηκαν σε ερείπια. Και τα παιδιά του Καραβά, αντί να γυρίσουν στην αγκαλιά του, σκορπίστηκαν στα πέρατα της γης, αναζητώντας «πού την κεφαλήν κλίνει».

Παρά τις αναρίθμητες δυσκολίες, οι Καραβιώτες όπου κι αν βρέθηκαν διέπρεψαν. Δημιούργησαν ξανά τη ζωή τους με όνειρο κι ελπίδα τους την επιστροφή στην προσφιλή γενέτειρα. Δείγμα της αγάπης τους η οργάνωσή τους σε Σωματεία Αποδήμων Καραβιωτών ανά τον κόσμο. Το Κυπριακό Σωματείο Αμερικής «Η Λάμπουσα», ο «Σύνδεσμος Αποδήμων Λαπήθου, Καραβά και Περιχώρων Μεγάλης Βρετανίας», ο Κυπριακός Σύλλογος Καραβά «Λάμπουσα» Αυστραλίας. Κύριος σκοπός ύπαρξης όλων είναι η επιστροφή στον Καραβά.

Εδώ στην Κύπρο, οργανωμένοι κι εμείς κάτω από το Προσφυγικό Σωματείο μας «Ο Καραβάς», άν και μακριά από τα σπίτια μας, συνεχίζουμε την παράδοση και τιμούμε τους απόδημους μας. Αφιερώνουμε σ' αυτούς με αγάπη τον τόμο τούτο του Σωματείου μας κι ελπίζουμε ο Καραβάς να μας υποδεχτεί όλους στα αγαπημένα χώματα. Σύντομα.

Καραβάς. Γενική άποψη

ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟ ΣΩΜΑΤΕΙΟ «Ο ΚΑΡΑΒΑΣ»

Ανδρέα Πατέρα

Η έκδοση του δού τόμου «Καραβάς» μας δίνει την ευκαιρία να καταγράψουμε τις δραστηριότητες του Σωματείου μας, για μια δωδεκάδα χρόνων, από το 2002 μέχρι το 2013. Είναι η πρώτη φορά που μεσολάβησε ένα τόσο μεγάλο χρονικό διάστημα, χωρίς οι Καραβιώτες να έχουν στα χέρια τους την έκδοσή μας. Ελπίζουμε στο μέλλον να είμαστε σε θέση να ετοιμάζουμε τον τόμο μας σε πιο τακτά χρονικά διαστήματα.

Η καταγραφή της δράσης ενός Σωματείου όπως το δικό μας – με ένα τόσο πλούσιο πρόγραμμα δραστηριοτήτων και εκδηλώσεων κάθε χρόνο – είναι ένα πραγματικά δύσκολο έργο. Από την άλλη, όμως, η πολυποίκιλη αυτή δράση τιμά όλα τα Διοικητικά Συμβούλια, που με ευσυνειδησία και αφοσίωση εργάζονται για την επίτευξη των στόχων του Σωματείου.

ΤΑ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΑ ΣΥΜΒΟΥΛΙΑ

Για σκοπούς ιστορικούς είναι χρήσιμο, πιστεύουμε, να καταγραφούν όλα τα μέλη των Διοικητικών Συμβουλίων που έχουν υπηρετήσει από διάφορες θέσεις το Σωματείο, τα χρόνια που καλύπτει αυτή μας η έκδοση.

Περίοδος 2002 – 2005

Εκτελεστική Γραμματεία:

Κώστας Πατέρας
Νίκος Χατζηστεφάνου
Τηλέμαχος Κληρίδης
Ανδρέας Χαραλάμπους
Φραγκίσκος Χατζηφραγκίσκου
Ελένη Χριστοφίδου
Άννα Βιολάρη
Νούλα Φραγκοούδη
Δέσπω Ευτυχίου
Σωτήρα Ποταμίτου
Λουκής Ιακωβίδης
Κώστας Δημητρίου

Πρόεδρος
Πρώην Πρόεδρος
Πρώην Πρόεδρος
Α΄ Αντιπρόεδρος
Β΄ Αντιπρόεδρος
Γ΄ Αντιπρόεδρος
Γενικός Γραμματέας
Βοηθός Γενικός Γραμματέας
Οργανωτικός Γραμματέας
Βοηθός Οργανωτικός Γραμματέας
Ταμίας
Βοηθός Ταμίας

Μέλη:

Μιχάλης Βασιλείου, Σωτήρης Καλλής, Νικόλας Κατσιόλας, Χρίστος Κοζάκος, Ιωάννης Λοϊζής, Καλλισθένη Λουκά-Κοσιάρη, Αναστάσιος Παύλου, Σωτηρούλα Παναγίδου, Ελένη Σιακόλα – Αντωνίου, Χριστόφορος Τσαγγαρίδης, Αθανάσιος Χαραλάμπους, Ανδρέας Χαραλάμπους, Σούλα Χαριλάου, Μάριος Χατζηνικολάου, Βασιλική Χριστοδουλίδου.

Περίοδος 2005 - 2008

Εκτελεστική Γραμματεία:

Κώστας Πατέρας
Νίκος Χατζηστεφάνου
Τηλέμαχος Κληρίδης
Ανδρέας Χαραλάμπους
Φραγκίσκος Χατζηφραγκίσκου
Παναγιώτης Στυλιανού
Σούλα Χαριλάου
Χριστόφορος Τσαγγαρίδης
Δέσπω Ευτυχίου
Σωτήρα Ποταμίτου
Λουκής Ιακωβίδης
Κώστας Δημητρίου

Πρόεδρος
Πρώην Πρόεδρος
Πρώην Πρόεδρος
Α' Αντιπρόεδρος
Β' Αντιπρόεδρος
Γ' Αντιπρόεδρος
Γενικός Γραμματέας
Βοηθός Γενικός Γραμματέας
Οργανωτικός Γραμματέας
Βοηθός Οργανωτικός Γραμματέας
Ταμίας
Βοηθός Ταμίας

Μέλη:

Ανδρούλα Χριστοφίδου, Βασιλική Χριστοδουλίδου, Ελένη Αντωνίου – Σιακόλα, Ελένη Διγενή Αχιλλέως, Ελένη Χριστοφίδου, Ιωάννης Λοιζής, Καλλισθένη Λουκά – Κοσιάρη, Κατερίνα Παπαϊακώβου, Κλεονίκη Αναστασίου, Μαρία Κλεάνθους, Νικόλας Κατσιόλας, Νούλα Φραγκοϋδη, Στέλλα Ανδρονίκου, Σωτήρης Καλλής, Χρίστος Κοζάκος.

Κόψιμο Βασιλόπιτας από το ΔΣ του Σωματείου. Ιανουάριος 2013.

Περίοδος 2008 - 2011

Εκτελεστική Γραμματεία:

Νίκος Χατζηστεφάνου
Κώστας Πατέρας
Τηλέμαχος Κληρίδης
Φραγκίσκος Χατζηφραγκίσκου
Νούλα Φραγκοῦδη
Παναγιώτης Στυλιανού
Σούλα Χαριλάου
Χριστόφορος Τσαγγαρίδης
Δέσπω Ευτυχίου
Ελένη Αντωνίου – Σιακόλα
Λουκής Ιακωβίδης
Παναγιώτης Μανώλη

Πρόεδρος
Πρώην Πρόεδρος
Πρώην Πρόεδρος
Α' Αντιπρόεδρος
Β' Αντιπρόεδρος
Γ' Αντιπρόεδρος
Γενικός Γραμματέας
Βοηθός Γενικός Γραμματέας
Οργανωτικός Γραμματέας
Βοηθός Οργανωτικός Γραμματέας
Ταμίας
Βοηθός Ταμίας

Μέλη:

Πέτρος Αργύρη, Ντίνα Γεωργιάδου, Ανδρέας Δαμασκηνός, Ελένη Διγενή Αχιλλέως, Γιάννης Λοϊζής, Νικόλας Κατσιόλας, Μαρία Κλεάνθους, Κωνσταντίνος Κωνσταντίνου, Παναγιώτης Παναγή, Ανδρέας Πατέρας, Παναγιώτης Πογιατζής, Σωτήρα Ποταμίτου, Νάτια Χαραλάμπους, Βασιλική Χριστοδουλίδου, Ανδρούλα Χριστοφίδου

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Σωματείου σε συνάντηση με τον Βουλευτή Κερύνειας Σοφοκλή Φυττή με θέμα προβληματισμού το περιουσιακό

Περίοδος 2011 – 2014

Εκτελεστική Γραμματεία:

Νίκος Χατζηστεφάνου
Κώστας Πατέρας
Τηλέμαχος Κληρίδης
Φραγκίσκος Χατζηφραγκίσκου
Νούλα Φραγκοῦδη
Παναγιώτης Στυλιανού
Ανδρέας Πατέρας
Ελένη Αντωνίου - Σιακόλα
Δέσπω Ευτυχίου
Χριστόφορος Χριστοδουλίδης
Λουκής Ιακωβίδης
Κωνσταντίνος Κωνσταντίνου

Πρόεδρος
Πρώην Πρόεδρος
Πρώην Πρόεδρος
Α' Αντιπρόεδρος
Β' Αντιπρόεδρος
Γ' Αντιπρόεδρος
Γενικός Γραμματέας
Βοηθός Γενικός Γραμματέας
Οργανωτικός Γραμματέας
Βοηθός Οργανωτικός Γραμματέας
Ταμίας
Βοηθός Ταμίας

Μέλη:

Ντίνα Γεωργιάδου, Ανδρέας Δαμασκηνός, Ελένη Διγενή – Αχιλλέως, Νάτια Ιωάννου Νικολάου, Νικόλας Κατσιόλας, Μαρία Κλεάνθους, Γιάννης Λοϊζής, Παναγιώτης Μανώλη, Παναγιώτης Παναγή, Παναγιώτης Πογιατζής, Σωτήρα Ποταμίτου, Χριστόφορος Τσαγγαρίδης, Σούλα Χαριλάου, Βασιλική Χριστοδουλίδου, Νίκος Χριστοδούλου.

Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ ΜΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2002 – 2013

Η παρουσίαση της δράσης του Σωματείου μας μπορεί να χωριστεί σε διάφορες ενότητες, οι οποίες αφορούν εθνικές, πολιτιστικές, κοινωνικές και άλλες δραστηριότητες.

Οι εκδηλώσεις αυτές συνοψίζονται ως εξής:

A. ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΜΑ

Βασικός προσανατολισμός της δράσης του Σωματείου μας είναι το Εθνικό μας θέμα. Όλες οι εκδηλώσεις μας βασικό στόχο έχουν τη διατήρηση ζωντανής της μνήμης της κατεχόμενης κωμόπολής μας και την ενίσχυση του αγώνα του Κυπριακού Ελληνισμού για ελευθερία και δικαίωση.

Το Προσφυγικό Σωματείο «Ο Καραβάς» από την ίδρυσή του έχει διακηρύξει τις θέσεις του, όπως αυτές συνοψίζονται στο Καταστατικό του και όπως πηγάζουν από τις αποφάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου, μέσα στο οποίο αντιπροσωπεύονται όλες οι πολιτικές παρατάξεις και ιδεολογίες. Το Σωματείο με ανακοινώσεις του έχει τοποθετηθεί για τις εξελίξεις πάνω στο εθνικό μας θέμα και έχει επανατονίσει τις θέσεις του για επιστροφή και εξασφάλιση όλων των δικαιωμάτων εγκατάστασης, ελευθερίας, ασφάλειας και αξιοπρέπειας.

Χαρακτηριστικά, σε ανακοίνωσή του, το Προσφυγικό Σωματείο «Ο Καραβάς» έχει από παλιά επισημάνει ότι:

(α) Ο Ελληνισμός στην Επαρχία Κερύνειας και στον Καραβά, όπως και στην υπόλοιπη Κύπρο, εμφανίστηκε πριν από 3500 χρόνια περίπου και διατηρήθηκε μέσα από τους αιώνες μέχρι την τουρκική εισβολή.

(β) Ο Χριστιανισμός εμφανίστηκε στους τόπους μας από την εποχή των Αποστόλων και κρατήθηκε μέχρι την εισβολή.

(γ) Η Κερύνεια και η Αρχαία Λάπηθος - Λάμπουσα, η ακρόπολη της οποίας βρίσκεται στο σημερινό Καραβά, κτίστηκαν από τον Κηφέα και τον Πράξανδρο αντίστοιχα και έκτοτε η επαρχία μας κατοικείται συνεχώς από Έλληνες μέχρι την εισβολή.

(δ) Πριν την εισβολή, στην επαρχία Κερύνειας, οι Τουρκοκύπριοι αποτελούσαν το 13,69% του πληθυσμού και κατείχαν ποσοστό γης μόνο 12,7% της συνολικής της έκτασης.

(ε) Η κωμόπολη του Καραβά και τα περίχωρά του Ελιά, Μότιδες, Παλιόσοφος και Φτέρυχα, ήταν πάντοτε αμιγής ελληνική περιοχή.

Με βάση τις πιο πάνω πραγματικότητες, θεωρούμε αναφαίρετο δικαίωμά μας να απαιτήσουμε όπως οποιαδήποτε λύση του Κυπριακού προβλήματος διασφαλίζει τον άμεσο τερματισμό της παράνομης κατοχής των εδαφών μας και την ασφαλή επιστροφή μας στα σπίτια και τις περιουσίες μας, κάτω από συνθήκες ελευθερίας, μονιμότητας και αξιοπρέπειας.

Το Προσφυγικό Σωματείο «Ο Καραβάς» με συνέπεια υποστηρίζει τις θέσεις αυτές τόσο ξεχωριστά, όσο και μέσα από τις τάξεις της Συντονιστικής Επιτροπής Δήμων, Σωματείων και Οργανώσεων της Επαρχίας Κερύνειας, στην οποία ανήκει. Με την ίδια συνέπεια, το Σωματείο συμπαρίσταται στον αγώνα όλων εκείνων που αγωνίζονται για την διεκδίκηση των δικαίων και δικαιωμάτων των Κερυνειωτών και όλων των προσφύγων.

Πάντα καλούσαμε και καλούμε την πολιτική μας ηγεσία να καταβάλει όλες τις δυνάμεις, για να επιτύχουμε μια λύση δίκαιη και βιώσιμη, όπως την περιγράφουμε. Δε στεκόμαστε στο όνομα της λύσης. Αγωνιούμε όμως για το περιεχόμενό της.

Αναμνηστική φωτογραφία από τις εκδηλώσεις της επαρχίας, στον Τύμβο Μακεδονίτισσας. Οι Δήμαρχοι και οι Πρόεδροι των Σωματείων με τον μοναδικό επιζήσαντα από την κατάρριψη του ελληνικού μεταγωγικού αεροσκάφους, Αθανάσιο Ζαφειρίου

***Επίδοση ψηφισμάτων στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας (πάνω)
και τον Πρόεδρο της Βουλής (κάτω) από τους Δημάρχους και τους Προέδρους
των Δήμων και των Σωματείων της Επαρχίας***

Ταυτόχρονα, επαναλαμβάνουμε την πάγια θέση των Καραβιωτών ότι οποιαδήποτε λύση, που δε θα διασφαλίζει τις προϋποθέσεις που θέτουμε, θα μας βρει ενωμένους και δυναμικά αντίθετους.

Μέσα στα πλαίσια προβολής του εθνικού μας θέματος, το Σωματείο μας, μαζί με τους Δήμους Κερύνειας, Καραβά και Λαπήθου, το Προσφυγικό Σωματείο «Η Λάπηθος», την «Ένωση Γυναικών Κερύνειας» και την Ένωση Κοινοτήτων της Επαρχίας, οργανώνει κάθε Ιούλιο και Αύγουστο τις εκδηλώσεις «Μνήμης, Τιμής και Αγώνα», με αφορμή την κατάληψη της πόλης της Κερύνειας και των δύο κωμοπόλεών μας από τους Τούρκους εισβολείς. Οι εκδηλώσεις περιλαμβάνουν τρισάγιο και κατάθεση στεφάνων στον Τύμβο της Μακεδονίτισσας, μνημόσυνα σε εκκλησίες στη Λευκωσία και τη Λεμεσό, επίδοση ψηφισμάτων στον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, τον Πρόεδρο της Βουλής, σε Πρεσβείες ξένων χωρών και σε εκπροσώπους των Ηνωμένων Εθνών, καθώς και αιμοδοσία εις μνήμη των πεσόντων.

Τιμώντας τις εθνικές επετείες, το Σωματείο μας συμμετέχει ανελλιπώς σε όλες τις παραλάσεις που διοργανώνονται στις 25 Μαρτίου και στις 28 Οκτωβρίου, στη Λευκωσία. Το Προσφυγικό Σωματείο «Ο Καραβάς» παραμένει πάντα στις επάλξεις της διεκδίκησης των δικαίων και των δικαιωμάτων όλων των Καραβιωτών.

B. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

Το Σωματείο μας έχει διοργανώσει ένα μεγάλο αριθμό εκδηλώσεων κατά την περίοδο 2002 – 2013. Μερικές από αυτές έχουν καθιερωθεί και οργανώνονται πάνω σε ετήσια βάση. Άλλες λόγω των ιδιομορφιών τους, δεν ήταν δυνατό να αποκτήσουν μόνιμο χαρακτήρα.

1. Εκδρομή Συνταξιούχων

Είναι μια εκδήλωση που πραγματοποιείται κάθε χρόνο, τέλη Μαΐου – αρχές Ιουνίου, προς τιμή των συνταξιούχων μας. Περισσότεροι από 250 ηλικιωμένοι Καραβιώτες, έχουν κάθε φορά την ευκαιρία να συναντηθούν, να θυμηθούν τα παλιά, να ανταλλάξουν τα νέα τους και να συμμετάσχουν σε ένα προσκύνημα. Στη συνέχεια πραγματοποιείται συνεστίαση με καλλιτεχνικό πρόγραμμα, στο οποίο λαμβάνουν μέρος και οι συνταξιούχοι. Τη συνεστίαση επιχορηγεί πάνω σε μόνιμη βάση ο Δήμος Καραβά, στα πλαίσια της εξαίρετης συνεργασίας του με το Σωματείο μας.

Τα τελευταία χρόνια οι εκδρομές είχαν προορισμό:

16 Ιουνίου 2002	Άγιος Μηνάς, Λεύκα
8 Ιουνίου 2003	Παναγία η Ελεούσα, Αγρός
20 Ιουνίου 2004	Άης Γιάννης ο Λαμπαδιστής, Καλοπαναγιώτης
22 Μαΐου 2005	Μονή Αγίας Θέκλας, Μονή Σταυροβουνίου, Αγία Βαρβάρα
28 Μαΐου 2006	Άγιος Νεόφυτος, Πάφος
13 Μαΐου 2007	Μοναστήρι Παναγίας Αγίας Νάπας, Μουσείο Αγίας Νάπας, Πολιτιστικό Ίδρυμα Αμμοχώστου στη Δερύνεια.
1 Ιουνίου 2008	Ιερά Μονή Μαχαιρά, Άγαλμα Αυξεντίου
31 Μαΐου 2009	Άγιος Δημήτριος, Πλάτρες, Εκκλησία Τιμίου Σταυρού, Όμοδος, Κοιλάνι

Συνεστίαση συνταξιούχων Καραβιωτών

6 Ιουνίου 2010	Μαθηκολώνη, Εκδήλωση στο μνημείο του Καραβιώτη ήρωα Μιχάλη Μιχαήλ, εκκλησιασμός στη Μονή της Παναγίας του Αλμυρού
5 Ιουνίου 2011	Μονή Αρχαγγέλου Μιχαήλ, Αναλιόντας, Μονή Αγίου Ηρακλειδίου, Πολιτικό
27 Μαΐου 2012	Εκκλησία Μακεδονίτισσας, Λευκωσία
2013	Δεν πραγματοποιήθηκε λόγω οικονομικών δυσκολιών που αντιμετώπιζε το Σωματείο.

Συνεστίαση συνταξιούχων Καραβιωτών, μια ευχάριστη παρέα

2. Εκδηλώσεις προς τιμή των αποφοίτων μας

Η εκδήλωση αυτή έχει καθιερωθεί και οργανώνεται κάθε χρόνο, τέλος Μαΐου – αρχές Ιουνίου στο Πολιτιστικό Ίδρυμα Καραβιωτών, από τη Σχολική Εφορεία σε συνεργασία με το Σωματείο και το Δήμο Καραβά. Υπάρχει μεγάλη ανταπόκριση, οι απόφοιτοι με τους γονείς τους παρακολουθούν πρόγραμμα με κείμενα για τον Καραβά, γίνονται προβολές διαφανειών και δίνονται σε όλους τους νέους αναμνηστικά δώρα.

Για την ιστορία καταγράφουμε τις ημερομηνίες πραγματοποίησής της αυτά τα δώδεκα χρόνια, που ήταν οι εξής:

27 Μαΐου 2002, 26 Μαΐου 2003, 24 Μαΐου 2004, 27 Μαΐου 2005,
9 Ιουνίου 2006, 11 Ιουνίου 2007, 10 Ιουνίου 2008, 10 Ιουνίου 2009,
10 Ιουνίου 2010, 16 Ιουνίου 2011, 12 Ιουνίου 2012, 11 Ιουνίου 2013.

Εκδήλωση Αποφοίτων, αναμνηστική φωτογραφία

Εκδήλωση για τη βράβευση αριστούχων Καραβιωτών στην αίθουσα εκδηλώσεων του Πολιτιστικού Ιδρύματος Καραβιωτών

Οι βραβευθέντες αριστούχοι νέοι με καταγωγή τον Καραβά σε αναμνηστική φωτογραφία με τον ιδρυτή του Ταμείου Υποτροφιών κ. Νίκο Σιακόλα

Εκδήλωση Αποφοίτων, αναμνηστική φωτογραφία

3. Χορός του Λεμονιού

Ο «Χορός του Λεμονιού», η πιο αντιπροσωπευτική παραδοσιακή εκδήλωση του Καραβά, είχε πρωτοδιοργανωθεί το 1951 στο «δροσόλουστο», όπως έλεγε τότε η διαφήμιση, κέντρο «Ζέφυρος», στην παραλία της κωμόπολης.

Το Προσφυγικό Σωματείο «Ο Καραβάς», θέλοντας να διατηρήσει ζωντανές τις παραδόσεις και τις μνήμες των παλιών ωραίων καιρών, καθιέρωσε από την ίδρυσή του το Χορό αυτό στην προσφυγιά. Πραγματοποιείται κάθε χρόνο, από το 1987, με μεγάλη επιτυχία και σε αυτόν, μεταξύ άλλων, διεξάγεται διαγωνισμός, όπου τα ζευγάρια χορεύουν με ένα λεμόνι στο μέτωπο, στο ρυθμό της μουσικής.

Τα τελευταία έντεκα χρόνια η διοργάνωση του Χορού έγινε:

9 Νοεμβρίου 2002	– 16ος Ετήσιος Χορός, Ξενοδοχείο Forum, Λευκωσία
6 Δεκεμβρίου 2003	– 17ος Ετήσιος Χορός, Monte Caputo, Λεμεσός
16 Οκτωβρίου 2004	– 18ος Ετήσιος Χορός, Συνεδριακό Κέντρο, Λευκωσία
15 Οκτωβρίου 2005	– 19ος Ετήσιος Χορός, Συνεδριακό Κέντρο, Λευκωσία
4 Νοεμβρίου 2006	– 20ος Ετήσιος Χορός, Συνεδριακό Κέντρο, Λευκωσία
2 Νοεμβρίου 2007	– 21ος Ετήσιος Χορός, Ξενοδοχείο HILTON, Λευκωσία
31 Οκτωβρίου 2008	– 22ος Ετήσιος Χορός, Ξενοδοχείο HILTON PARK, Λευκωσία
30 Οκτωβρίου 2009	– 23ος Ετήσιος Χορός, Κέντρο PAVILION, Λευκωσία
20 Νοεμβρίου 2010	– 24ος Ετήσιος Χορός, Κέντρο PAVILION, Λευκωσία
19 Νοεμβρίου 2011	– 25ος Ετήσιος Χορός, Κέντρο PAVILION, Λευκωσία
17 Νοεμβρίου 2012	– 26ος Ετήσιος Χορός, Κέντρο PAVILION, Λευκωσία
2013	– Ακυρώθηκε λόγω του πένθους για το θάνατο του Γλαύκου Κληρίδη

Οι νικητές του διαγωνισμού του χορού με το λεμόνι στο μέτωπο, τα τελευταία χρόνια ήταν:

2007	Μάριος και Ευρυδίκη Χατζηνικολάου
2008	Ανδρέας και Παντελίτσα Χαραλάμπους
2009	Μάριος και Ευρυδίκη Χατζηνικολάου
2010	Τάσος και Σούλα Χαριλάου
2011	Ανδρέας Σάββα και Χλόη Πογιατζή
2012	Δημήτρης και Νούλα Φραγκούδη

*Επίδειξη τεχνικής από τους νικητές
Ανδρέα και Παντελίτσα Χαραλάμπους*

**Οι νικητές του διαγωνισμού
στις ΗΠΑ, ζεύγος Σταύρος
και Μάρω Καμηλάρη**

**Το τιμώμενο λεμόνι
και ο λεμονανθός,
σύμβολα του
Σωματείου μας**

**Οι νικητές στο Λονδίνο το
ζεύγος Σάββα Δημητρίου**

Αναμνηστική φωτογραφία των νικητών στο χορό του Λεμονιού 2008

**Το ζεύγος Φραγκέσκος και
Έλενα Χατζηφραγκέσκου**

**Το ζεύγος Μάριος και
Νάτια Ορφανίδου**

**Το ζεύγος Δημήτρης και
Νούλα Φραγκούδη**

4. Χριστουγεννιάτικες εκδηλώσεις αφιερωμένες στα παιδιά του Καραβά

Για τα παιδιά του Καραβά έχει καθιερωθεί και οργανώνεται κάθε χρόνο μια ξεχωριστή εκδήλωση. Είναι μια γιορτή, που περιλαμβάνει καλλιτεχνικό πρόγραμμα με απαγγελίες, τραγούδια, θεατρικό έργο και ταχυδακτυλουργούς. Αναπόσπαστο μέρος της εκδήλωσης, είναι η ξενάγηση με διαφάνειες στην κατεχόμενη γη του Καραβά, όπου τα παιδιά διδάσκονται για την κωμόπολή μας, την ιστορία, τις ομορφιές της και τις ασχολίες των κατοίκων της. Η εκδήλωση λήγει με διαγωνισμό γνώσεων για τον Καραβά και την κατεχόμενη γη μας.

Κόψιμο της βασιλόπιτας από τον Πρόεδρο του Σωματείου Νίκο Χατζηστεφάνου και τον Δήμαρχο Καραβά Γιάννη Παπαϊωάννου. Ευχές και πολλά παιδικά χαμόγελα

Χριστουγεννιάτικη παιδική εκδήλωση. Διδασκαλία των παιδιών για τον Καραβά από τη Γεν. Γραμματέα Σούλα Χαριλάου

Χριστουγεννιάτικη παιδική εκδήλωση. Ο πρώην πρόεδρος Κώστας Πατέρας ερωτά τα παιδιά τι ξέρουν για τον Καραβά

Χώρος διοργάνωσης είναι το Πολιτιστικό Ίδρυμα Καραβιωτών και οι ημερομηνίες πραγματοποίησής της τα τελευταία χρόνια ήταν:

4 Ιανουαρίου 2002, 4 Ιανουαρίου 2003, 4 Ιανουαρίου 2004, 2 Ιανουαρίου 2005, 8 Ιανουαρίου 2006, 7 Ιανουαρίου 2007, 5 Ιανουαρίου 2008, 4 Ιανουαρίου 2009, 3 Ιανουαρίου 2010, 4 Ιανουαρίου 2011, 8 Ιανουαρίου 2012, 12 Ιανουαρίου 2013.

5. Καραβιώτικο Απόγευμα – Τσάι

Καραβιώτικο απόγευμα 2013 στην αίθουσα του Πολιτιστικού Ιδρύματος Καραβιωτών

Από το 2010 έχει θεσμοθετηθεί και πραγματοποιείται μια φορά το χρόνο «Καραβιώτικο Απόγευμα – Τσάι», με προσφορά αλμυρών και γλυκών, σε συνδυασμό με διάλεξη πάνω σε ένα ιατρικό ή άλλο θέμα. Οργανώνεται από την επιτροπή Γυναικείων Δραστηριοτήτων του Σωματείου και αρχικά είχε ξεκινήσει σαν ένας τρόπος να επανασυνδεθούν οι παλιές γειτόνισσες, φίλες και συμμαθήτριες. Τελικά, λόγω του μεγάλου ενδιαφέροντος των θεμάτων που παρουσιάζονται και της ωραίας ατμόσφαιρας που δημιουργείται, προσελκύει πολλούς Καραβιώτες και από τα δύο φύλα.

Από την καθιέρωσή του μέχρι σήμερα, έχουν καλυφθεί τα ακόλουθα θέματα:

10 Φεβρουαρίου 2010

(α) «Γυναίκα στο χθες, το σήμερα και το αύριο» από την ιατρό Αντωνία Κοιλιάρáκη Κιτρομήλη

(β) «Ο Πόνος της Τρίτης Ηλικίας, Οστεοπόρωση και Οστεοαρθρίτιδα» από το Δόκτορα Πέτρο Κάττου, οστεοπαθολόγο

Καραβιώτικο απόγευμα 2013

10 Φεβρουαρίου 2011

«Στοιχειοθετημένα, Προληπτικά, Ιατρικά Μέτρα για Παράταση της Ζωής», από τον Καραβιώτη ιατρό Χρήστο Στεφάνου.

11 Φεβρουαρίου 2012

«Οι διατροφικές συνήθειες και η διαχείριση του σωματικού βάρους», από τη συγχωριανή μας καθηγήτρια Οικιακής Οικονομίας κ. Ευγενία Φραγκοϋδή.

6 Απριλίου 2013

(α) «Σακχαρώδης Διαβήτης: Διάγνωση, Συμπτώματα, Επιπλοκές και Αντιμετώπισή τους», από την ενδοκρινολόγο – διαβητολόγο Στέλλα Καδή.

(β) Παρουσίαση σχετικού θέματος από κλινική διαιτολόγο, μέλος του Συνδέσμου Διαιτολόγων Κύπρου.

Στο χώρο υπήρχε συνεργείο νοσοκόμων, που προέβαινε στη μέτρηση σακχάρου και πίεσης όσων επιθυμούσαν.

6. Εκδήλωση των αδελφοποιημένων Δήμων Αμύνταιου, Κυθήρων, Λειψών και Καραβά για τη Λαϊκή Κληρονομιά.

Με πρωτοβουλία του Προσφυγικού Σωματείου «Ο Καραβάς», πραγματοποιήθηκε, στις 20 Νοεμβρίου 2012, η πρώτη κοινή δραστηριότητα των τεσσάρων αδελφοποιημένων Δήμων. Ήταν μια υψηλού επιπέδου εκδήλωση με θέμα «Η Λαϊκή Τέχνη και το κίνημα ως Πολιτιστική Κληρονομιά και Παράδοση, του Δήμου Καραβά και των (Αδελφών) Δήμων Λειψών, Κυθήρων και Αμύνταιου», που πραγματοποιήθηκε στο οίκημα του Πολιτιστικού Ιδρύματος Καραβιωτών.

Στην εκδήλωση, που στόχο είχε την ανάδειξη σημαντικών στοιχείων για τη λαϊκή τέχνη

Γειτονιά του Καραβά των Κυθήρων με την εκκλησία του πολιούχου Αγίου Χαραλάμπου να προβάλλει στην κορυφή του λόφου

Στη γιορτή του Αγίου Χαραλάμπου, 2014 τα μέλη της αντιπροσωπείας του Σωματείου με τον Μητροπολίτη Κυθήρων και τους αξιωματούχους του Καραβά

και τον πολιτισμό του κάθε τόπου, παρουσιάστηκαν εκθέσεις χειροτεχνημάτων και κεκτημάτων από τους τέσσερις Δήμους και έγιναν ομιλίες πάνω στο θέμα από εκπροσώπους τους. Για το Δήμο Καραβά μίλησε η φιλόλογος – ερευνήτρια Πίτσα Πρωτοπαπά, για το Δήμο Λειψών ο Δημοτικός Πολιτιστικός Λειτουργός Γιώργος Λαουντός, για το Δήμο Κυθήρων ο Αντιδήμαρχος Μιχάλης Πρωτοψάλτης και για το Δήμο Αμύνταιου η Δημοτική Σύμβουλος Συμέλα Γιαννιτσοπούλου. Οι πολύ διαφωτιστικές ομιλίες κάλυψαν το θέμα από πολλές πλευρές και έδωσαν νέες διαστάσεις στην οπτική, με την οποία μπορεί κανείς να το προσεγγίσει.

Καλλιτεχνικό πρόγραμμα στην εκδήλωση παρουσίασε η Χορωδία «Η Φωνή της Κερύνειας».

Το Σωματείο διατηρεί άριστες σχέσεις με όλους τους αδελφοποιημένους Δήμους και τα Σωματεία τους, τις οποίες ενισχύει με κάθε τρόπο. Ιδιαίτερες σχέσεις έχει με τον Σύλλογο «Ο Όμορφος Καραβάς» των Κυθήρων.

Γ. ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΚΑΡΑΒΙΩΤΩΝ

Το Πολιτιστικό Ίδρυμα Καραβιωτών δημιουργήθηκε με στόχο να γίνει ο «φάρος» πολιτισμού των Καραβιωτών στην προσφυγιά. Ο Δήμος και το Προσφυγικό Σωματείο ένωσαν τις δυνάμεις τους «για τη διαφύλαξη της μνήμης, της πολιτιστικής κληρονομιάς, των εθίμων και των παραδόσεων της περιοχής Καραβά», όπως αναφέρεται στο καταστατικό του Ιδρύματος, αλλά και «για την παροχή των κατάλληλων μέσων και ευκαιριών, για μια συνεχή αγωνιστική, πολιτιστική και κοινωνική ανέλιξη του συνόλου των Καραβιωτών».

Πολύ ευγενείς και φιλόδοξοι στόχοι, που στα χρόνια που ακολούθησαν, αποτέλεσαν την πυξίδα, που καθοδήγησε τα Διοικητικά Συμβούλια του Ιδρύματος προς τη σωστή κατεύθυνση.

Ως πρώτο μέσο για την επίτευξη των σκοπών του ΠΙΚ είχε καθοριστεί η ανέγερση οικήματος. Είναι καλά γνωστές οι προσπάθειες που έγιναν για τη συγκέντρωση του ποσού που χρειαζόταν για αυτό το σκοπό, η γενναιοδωρή εισφορά του ζεύγους Νίκου και Ελπίδας Σιακόλα, αλλά και η ανιδιοτελής προσφορά του ανώνυμου Καραβιώτη, για να γίνει κατορθωτή η ολοκλήρωση του έργου, που όλοι χαιρόμαστε και καμαρώνουμε σήμερα.

**Η λεμονιά μαζί με
το κιονόκρανο.
Τα σύμβολα του
Πολιτιστικού Ιδρύματος
Καραβιωτών**

Στο οίκημα του Πολιτιστικού Ιδρύματος Καραβιωτών στεγάζονται:

- Ο Δήμος Καραβά
- Το Προσφυγικό Σωματείο «Ο Καραβάς»
- Η Σχολική Εφορεία Καραβά
- Η Χορωδία «Η Φωνή της Κερύνειας»
- Το 143ο Σύστημα Ναυτοπροσκόπων Καραβά
- Το Δημοτικό Συμβούλιο Νεολαίας Καραβά
- Το Χορευτικό Συγκρότημα «Αδούλωτοι» Σιακαλλή
- Η Αθλητική Ένωση Καραβά – Λάμπουσα

Τα οργανωμένα αυτά σύνολα και φορείς πραγματοποιούν τις

συνεδριάσεις, δραστηριότητες και πολλές από τις εκδηλώσεις τους στο χώρο του ιδρύματος, μέσα σε ένα ζεστό και φιλόξενο περιβάλλον.

Το ίδρυμα διαθέτει επίσης τους χώρους του σε άλλους φορείς της επαρχίας εντελώς δωρεάν, για τη φιλοξενία δικών τους συνεδριάσεων ή εκδηλώσεων (Σύνδεσμοι Γονέων, Σχολικές Εφορείες, ΠΟΕΔ Κερύνειας, Ροταριανός Όμιλος, Κοινοτικά Συμβούλια και άλλοι). Από τον Οκτώβριο του 2013, το Ίδρυμα διαθέτει τους χώρους του για την πραγματοποίηση των διαλέξεων του Ελεύθερου Πανεπιστημίου της Επαρχίας Κερύνειας. Οι διαλέξεις γίνονται κάθε πρώτη Δευτέρα του μήνα και θα ολοκληρωθούν το Μάιο του 2014.

Τιμητική διάκριση στην Καραβιώτισσα Καλλιόπη Χαρμαντά Πρωτοπαπά για την βράβευσή της στη Γαλλία για το σύγγραμμά της σχετικά με τα Κυπριακά έθιμα του γάμου από τον Δήμαρχο Καραβά Γιάννη Παπαϊωάννου (αριστερά) και τον Πρόεδρο του Σωματίου Νίκο Χατζηστεφάνου

Στο χώρο του ΠΙΚ έχει δημιουργηθεί Μουσείο Λαϊκής Τέχνης με εκθέματα όπως εργαλεία, χειροτεχνήματα, παλιές ενδυμασίες και κεντήματα, που προσφέρουν κάτοικοι του Καραβά. Για τον εξοπλισμό του μουσείου σημαντική ήταν η δωρεά του ζεύγους Αντώνη και Πίτσας Πρωτοπαπά, στη μνήμη Κούλας Χαρμαντά, μητέρας της κ. Πρωτοπαπά. Το ποσό, €5000, προήλθε από τη βράβευσή της με το Παγκύπριο Βραβείο Λογοτεχνίας.

Άμεση σχέση με το Μουσείο έχει και η διάθεση, τα τελευταία χρόνια, χώρου του ιδρύματος για μαθήματα φερβολιτέ (το παραδοσιακό κέντημα του Καραβά), προς Καραβιώτισσες και άλλες ενδιαφερόμενες, που έκανε η συνδημότισσά μας Καλλισθένη Κοσιάρη. Έργα τόσο της ίδιας όσο και των μαθητριών της κοσμούν σήμερα το Μουσείο.

Καταβάλλεται μια συνεχής προσπάθεια περαιτέρω εμπλουτισμού του Μουσείου και ταξινόμησης των εκθεμάτων σε κατηγορίες, ώστε να είναι πιο εύκολη και πιο διαφωτιστική η ξενάγηση για τον επισκέπτη.

Στον πρώτο όροφο του ιδρύματος μπορεί κανείς να βρει τη Βιβλιοθήκη του Δήμου Κα-

ραβά, με τόμους βιβλίων που προέρχονται από αγορές, ενίσχυση από το Κέντρο Μελετών της Ιεράς Μονής Κύκκου, την Κρατική και άλλες βιβλιοθήκες όπως και πολλές δωρεές Καραβιωτών και άλλων (συχνά των ίδιων των συγγραφέων).

Για εξασφάλιση της εύρυθμης λειτουργίας της βιβλιοθήκης, γίνεται ηλεκτρονική καταγραφή όλων των βιβλίων, σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα και κώδικες, σε έναν ενιαίο κατάλογο.

Στα πρώτα στάδια δημιουργίας της η βιβλιοθήκη έτυχε επιχορήγησης από το Τμήμα Πολιτιστικών Υπηρεσιών του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού. Για τον εξοπλισμό της βιβλιοθήκης υπήρξε γενναιοδωρη εισφορά του ζεύγους Αντώνη και Πίτσας Πρωτοπαπά, στη μνήμη Ιωάννη Χαρμαντά, πατέρα της κυρίας Πρωτοπαπά.

Στη μεγάλη αίθουσα του ιδρύματος πραγματοποιείται κάθε χρόνο από τα οργανωμένα

Καραβιωτόπουλα διαγωνίζονται στη σακουλοδρομία τη Δευτέρα του Πάσχα

Πασχαλινά παιχνίδια. Διαγωνισμός στο τράβηγμα του σχοινοῦ

σύνολα του Καραβά ένας μεγάλος αριθμός εκδηλώσεων. Πολλές από αυτές αφορούν το εθνικό θέμα και τους αγώνες του Κυπριακού λαού για ελευθερία, ενώ άλλες έχουν πολιτιστικό – εκπαιδευτικό περιεχόμενο. Μια τρίτη κατηγορία εκδηλώσεων είναι εκείνες με καθαρά «Καραβιώτικο χαρακτήρα». Σημαντικό ρόλο στην πραγματοποίηση αυτών των εκδηλώσεων, ανεξάρτητα από το φορέα που τις διοργανώνει, έχει πάντοτε ο Δήμος Καραβά. Τις στηρίζει, τις ενισχύει οικονομικά και συμμετέχει, όταν κρίνει ότι αυτό επιβάλλεται, ακόμη και στη διοργάνωσή τους. Δε θα αναφερθούμε στις εκδηλώσεις αυτές, αφού λεπτομερής περιγραφή τους, με παράθεση φωτογραφικού υλικού, γίνεται στην ποιοτική ετήσια έκδοση του Δήμου Καραβά «Καραβιώτικα Δρώμενα». Από την ίδια έκδοση έχουν ληφθεί πολλά από τα στοιχεία που περιλαμβάνονται στο δικό μας κείμενο.

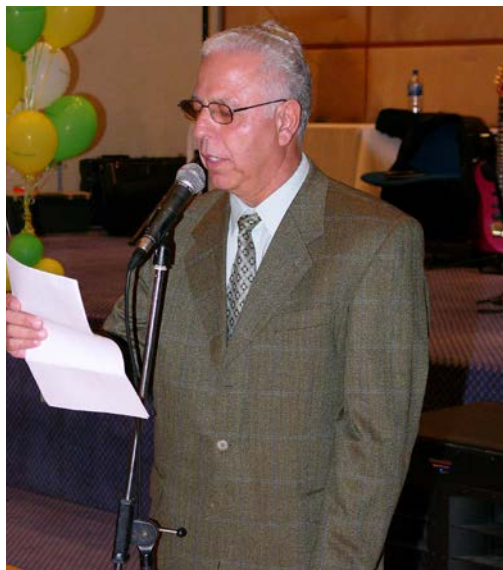

Πασχαλινά παιγνίδια. Αναμνηστική φωτογραφία των συμμετασχόντων με τα σύμβολα του Δήμου του Σωματείου και της ΑΕΚ-Λάμπουσα Καραβά

Δ. ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΝΕΟΛΑΙΑΣ ΔΗΜΟΥ ΚΑΡΑΒΑ

Μια εξαιρετικής σημασίας εξέλιξη στα κοινά του Καραβά τα τελευταία χρόνια, ήταν αναμφίβολα η δημιουργία του Δημοτικού Συμβουλίου Νεολαίας Δήμου Καραβά, τον Απρίλιο του 2007. Ένα όραμα πολλών χρόνων έγινε πραγματικότητα με τους νέους του Καραβά να αναλαμβάνουν οι ίδιοι τη συνέχιση του αγώνα για δικαίωση – επιστροφή και τη διατήρηση ζωντανής της μνήμης της κατεχόμενης κωμόπολής μας.

Είχαν προηγηθεί προσπάθειες και δουλειά αρκετών χρόνων από τον τότε Πρόεδρο του Σωματείου Κώστα Πατέρα, με τη βοήθεια άλλων μελών του Διοικητικού Συμβουλίου, και τη συμπαράσταση του Δημάρχου Καραβά Γιάννη Παπαϊωάννου. Πραγματοποιήθηκαν επαφές με τον Οργανισμό Νεολαίας Κύπρου και τους επικεφαλής των Συμβουλίων Νεολαίας άλλων Δήμων για αξιοποίηση των εμπειριών τους, ετοιμάστηκε ενημερω-

Ο Κώστας Πατέρας ως Πρόεδρος του Σωματείου πρωτοστάτησε στη δημιουργία του Δημοτικού Συμβουλίου Νεολαίας Καραβά

τικό φυλλάδιο και έντυπο για συμπλήρωση και έγιναν επαφές με τους ίδιους τους νέους και τους γονείς τους. Τελικά οι προσπάθειες στέφθηκαν με επιτυχία και στις 15 Απριλίου 2007 πραγματοποιήθηκε η Ιδρυτική, Καταστατική, Εκλογική Συνέλευση του Σωματείου.

Τη σημερινή Εκτελεστική Γραμματεία που εκλέγηκε τον Ιούνιο του 2013 αποτελούν οι:

Το χορευτικό συγκρότημα της Νεολαίας του Δήμου μας

Έκθεση Τεχνών νέων του Καραβά.- Οι συμμετέχοντες μαζί με τον Υπουργό Συγκοινωνιών και Έργων κ. Ν. Νικολαΐδη και τον Πρέσβη της Ελλάδος κ. Βασίλη Παπαϊωάννου, τον Δήμαρχο Καραβά και τον Πρόεδρο του Σωματείου

Λάμπρος Μασούρης, Πρόεδρος, Εκπρόσωπος Δημοτικού Συμβουλίου Καραβά.

Μαρία Κλαβαριώτη

Α΄ Αντιπρόεδρος

Αλέξανδρος Ποστεκκής

Β΄ Αντιπρόεδρος

Ευανθία Φιλίππου

Γ΄ Αντιπρόεδρος

Μαρία Τσέντα

Ταμίας

Μαρία Πατσαλοσαββή

Βοηθός Ταμίας

Μαρία Γεωργίου

Γενική Γραμματέας

Λουκία Μούγη

Βοηθός Γενική Γραμματέας

Ανδρέας Χατζηχαράλαμπος

Οργανωτικός Γραμματέας

Φλωρεντία Φιλίππου

Βοηθός Οργανωτική Γραμματέας

Έμιλυ Καραϊσκού

Δημοτική Γραμματέας

Ντίνα Γεωργιάδου

Εκπρόσωπος Προσφυγικού Σωματείου «Ο Καραβάς»

Ιωάννα Ονησιφόρου

Μέλος

Ανδρέας Δημητριάδης

Μέλος

Δημήτρης Πατσαλοσαββής

Μέλος

Μάριος Μούγης

Μέλος

Ανδρέας Αντωνίου

Μέλος

Μέσα στους στόχους του Συμβουλίου Νεολαίας είναι η δημιουργία Ομίλων και Ομάδων Ειδικών Ενδιαφερόντων. Ήδη έχει δημιουργηθεί χορευτικό συγκρότημα το οποίο με την εντυπωσιακή παρουσία του ενισχύει και εμπλουτίζει τις εκδηλώσεις και αποστολές του Δήμου και του Σωματείου σε Κύπρο και Ελλάδα.

Η Νεολαία του Καραβά με το Συμβούλιό της δίνει κάθε χρόνο δυναμικά το παρών της στις παρελάσεις για τις εθνικές επετείους της 25ης Μαρτίου και της 28ης Οκτωβρίου.

Συμμετέχει επίσης στις αντικατοχικές και άλλες εκδηλώσεις που οργανώνει ο Δήμος και το Προσφυγικό Σωματείο.

Το πιο σημαντικό όμως μέρος του προγράμματος δράσης του Συμβουλίου Νεολαίας κάθε χρόνο είναι η διοργάνωση δικών του καθαρά εκδηλώσεων, οι οποίες κατατάσσονται ως εξής:

Αθλητικές: Διοργάνωση Τουρνουά Futsal και Beach Volley με σύνθημα «Δεν ξεχνώ και αγωνίζομαι»

Ψυχαγωγικές: Beach Party, pool Party, συνεστιάσεις, τόμπολα

Εκπαιδευτικές: Επισκέψεις σε μουσεία, εκπαιδευτικές εκδρομές, συμμετοχή σε Ευρωπαϊκά προγράμματα επιμόρφωσης.

Πολιτιστικές: Οργάνωση Εκθέσεων Τεχνών Νέων, Έκθεση Φωτογραφίας από την ιστορία του Καραβά, προβολή ντοκιμαντέρ με θέματα από τα κατεχόμενα και τους απόδημους Κυπρίους, παρουσίαση λευκωμάτων (Καρπασία – Ξένη πατρίδα), αποστολές στο εξωτερικό για συμμετοχή σε εκδηλώσεις αδελφοποιημένων με τον Καραβά Δήμων, αφιέρωμα στην Κυπριακή Παραδοσιακή Μουσική.

Το Δημοτικό Συμβούλιο Νεολαίας ξεκίνησε μέσα στο 2012 τη διοργάνωση φιланθρωπικού χαρακτήρα εκδηλώσεων. Αξιοποίησε την εκδήλωση που διοργανώθηκε από το Δήμο Καραβά στις 4 Ιανουαρίου, για την απονομή χορηγιών σε άριστους πρωτοετείς φοιτητές, πραγματοποιώντας φιλανθρωπικό παζαράκι με είδη ζαχαροπλαστικής, που ετοίμασαν μέλη της Νεολαίας. Τα έσοδα δόθηκαν σε φιλανθρωπικό ίδρυμα για παιδιά με ειδικές ανάγκες.

Η ενεργός ανάμιξη στη διοργάνωση εκδηλώσεων, ακόμα και η απλή συμμετοχή σ' αυτές, δίνει την ευκαιρία αλληλογνωριμίας μεταξύ των νέων και συνειδητοποίησης της κοινής τους καταγωγής. Οι νέοι του Καραβά έχουν δημιουργήσει το δικό τους χώρο στο facebook – Νεολαία Καραβά - karavas youth – όπου μπορούν να συνομιλούν, να παρουσιάζουν φωτογραφίες εκδηλώσεων και να ανταλλάσσουν πληροφορίες.

Το Σωματείο στηρίζει και προωθεί τις εκδηλώσεις των νέων, ενώ ενθαρρύνει και επιζητεί την ενεργό ανάμειξή τους και στις δραστηριότητες του Σωματείου, ώστε να αποκτήσουν εμπειρίες και σύντομα να είναι έτοιμοι να αναλάβουν ευθύνες και ρόλο και στα άλλα, πέρα από το Συμβούλιο Νεολαίας, οργανωμένα σύνολα του Καραβά.

Ε. ΤΑΜΕΙΟ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ ΚΑΡΑΒΙΩΤΩΝ

Ένα πρωτοποριακό Σώμα που δημιουργήθηκε τα τελευταία χρόνια (Φεβρουάριος 2009) με σημαντική προσφορά στα δρώμενα του Καραβά, είναι το Ταμείο Ευημερίας Καραβιωτών. Για τη δημιουργία του καθοριστική ήταν η συμβολή του Σωματείου, που με τον Πρόεδρό του Νίκο Χατζηστεφάνου, διαμόρφωσε και πρότεινε τη δομή και τους κανονισμούς λειτουργίας του Σώματος, οι οποίοι υιοθετήθηκαν και από το Δήμο Καραβά. Το Σώμα αυτό, που τιμά με τη δράση του όλους τους Καραβιώτες, διοικείται από επταμελές Διοικητικό Συμβούλιο, με τρία μέλη από το Δήμο και τέσσερα από το Προσφυγικό Σωματείο.

Το Συμβούλιο αποτελούν οι:

Γιάννης Παπαϊωάννου	Δήμαρχος Καραβά, Διοικητικός Πρόεδρος
Νίκος Χατζηστεφάνου	Πρ. Προσφ. Σωμ. «Ο Καραβάς», Εκτελεστικός Πρόεδρος
Νίκος Παπαπέτρου	Γραμματέας
Λουκής Ιακωβίδης	Ταμίας
Σωτήρα Ποταμίτου	Βοηθός Ταμίας
Παναγιώτης Στυλιανού	Βοηθός Ταμίας
Παναγιώτης Μανώλη	Βοηθός Ταμίας
Δημήτρης Επιφανίου	Βοηθός Ταμίας

Τα έσοδα του Ταμείου προέρχονται κατά κύριο λόγο από τις εισφορές Καραβιωτών, στις κηδείες συγχωριανών μας.

Το Συμβούλιο αξιοποιεί τα ποσά που συγκεντρώνονται διοχετεύοντάς τα προς δύο κατευθύνσεις:

(α) Προς τους δυσπραγούντες και αναξιοπαθούντες πολίτες του Καραβά, με τη μορφή χρηματικής χορηγίας κατά την περίοδο των Χριστουγέννων, αλλά και σε έκτακτες περιπτώσεις, όπως η ανάγκη μετάβασης κάποιου στο εξωτερικό για θεραπεία.

(β) Προς τα οργανωμένα σύνολα του Καραβά: Πολιτιστικό Ίδρυμα Καραβιωτών, Δημοτικό Συμβούλιο Νεολαίας Καραβά, Σχολική Εφορεία Καραβά, Προσφυγικό Σωματείο «Ο Καραβάς» και Ταμείο Υποτροφιών. Αυτό γίνεται για να ενισχυθούν στην προσπάθεια εφαρμογής των προγραμμάτων τους και επίτευξης των στόχων που έχουν θέσει, προς όφελος των Καραβιωτών.

Το 2012 διατέθηκε ποσό €11000 σε 75 οικογένειες και άτομα, που βίωναν οικονομικά προβλήματα και ποσό €5700 προς τα οργανωμένα σύνολα του Καραβά.

ΣΤ. ΟΙ ΑΠΟΔΗΜΟΙ ΚΑΡΑΒΙΩΤΕΣ

Οι απόδημοι, αυτό το εκλεκτό τμήμα Καραβιωτών, αποτελούν τους πρεσβευτές της κωμόπολής μας στο εξωτερικό και τους συνεχιστές της Καραβιώτικης παράδοσης όπου βρεθούν.

Το Προσφυγικό Σωματείο «Ο Καραβάς» διατηρεί στενές σχέσεις με τους απόδημους και τις οργανώσεις τους, κάτι που αποτελεί και καταστατικό του στόχο. Εκπρόσωποι του Σωματείου μας είναι σχεδόν πάντοτε παρόντες στο «Χορό του Λεμονιού» στο Λονδίνο και στη Νέα Υόρκη, κάτι που λόγω απόστασης δεν μπορεί να γίνει στην περίπτωση της Μελβούρνης στην Αυστραλία. Εξάλλου αντιπροσωπεία των Αποδήμων Μεγάλης Βρετανίας συμμετέχει τακτικά στο Χορό μας στη Λευκωσία.

Οι προσπάθειες για τη δημιουργία μόνιμου μηχανισμού επαφής μεταξύ των Σωματείων της Κύπρου και του εξωτερικού.

Με στόχο τη διασφάλιση καλύτερης συνεργασίας μεταξύ των Καραβιωτών της Κύπρου και του εξωτερικού και συντονισμό των δραστηριοτήτων τους, πραγματοποιήθηκε, τον Αύγουστο του 2011, συνάντηση των οργανωμένων συνόλων του Καραβά, με τα Σωματεία των αποδήμων.

Ήταν μια πρωτοβουλία του Προσφυγικού Σωματείου «Ο Καραβάς», που έδωσε την ευκαιρία στους εκπροσώπους όλων των Σωματείων και οργανώσεων να αναλύσουν τους

στόχους και τις δραστηριότητές τους, αλλά και τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν.

Η συνάντηση οργανώθηκε από το Προσφυγικό σωματείο «Ο Καραβάς» στο οίκημα του Πολιτιστικού Ιδρύματος Καραβιωτών και τις εργασίες της συντόνισε ο Πρόεδρος του Σωματείου Νίκος Χατζηστεφάνου.

Από μέρους του Σωματείου «Λάμπουσα» Νέας Υόρκης, μίλησε ο Πρόεδρος Σταύρος Καμηλάρης, από μέρους του Συνδέσμου Αποδήμων Καραβά – Λαπήθου και Περιχώρων Μεγάλης Βρετανίας, ο Πρόεδρος Σάββας Παυλίδης, από μέρους του Προσφυγικού Σωματείου «Ο Καραβάς» ο Γενικός Γραμματέας Ανδρέας Πατέρας και από μέρους του Παγκύπριου Συνδέσμου Αμερικής Κύπρου, ο Πρόεδρος Χρίστος Χριστοδούλου. Μήνυμα του Σωματείου «Λάμπουσα» Μελβούρνης, διάβασε ο Α' Αντιπρόεδρος του Προσφυγικού Σωματείου «Ο Καραβάς» Φραγκίσκος Χατζηφραγκίσκου.

Στη συνάντηση λήφθηκαν αποφάσεις για την εγκαθίδρυση μόνιμου μηχανισμού επαφής μεταξύ των Σωματείων, με τη δημιουργία δύο υπεπιτροπών, η κάθε μια με τη δική της σύνθεση και αρμοδιότητες, με στόχο την εφαρμογή ενός προγράμματος κοινών δραστηριοτήτων, με τη συμμετοχή φορέων του Καραβά, από την Κύπρο και το εξωτερικό.

Αποφασίστηκε επίσης η πάνω σε μόνιμη βάση διεξαγωγή Συνεδρίου Αποδήμων Καραβιωτών στην Κύπρο κάθε Αύγουστο.

Η συνάντηση ήταν μια προσπάθεια που θα μπορούσε να αποτελέσει πυξίδα, για την κατεύθυνση που θα μπορούσε να πάρει η συνεργασία μεταξύ των Καραβιωτών της Κύπρου και του εξωτερικού. Η οικονομική κρίση που ακολούθησε δεν επέτρεψε τη συνέχιση των πρωτοβουλιών που ξεκίνησαν τότε. Δημιουργήθηκε όμως μια δυναμική που, με το ξεπέρασμα των σημερινών δυσκολιών, μπορεί να δώσει την ώθηση για το ξεκίνημα της νέας προσπάθειας.

Το προεδρείο κατά τη συνάντηση των Σωματείων των Καραβιωτών της Κύπρου με τους Απόδημους μας. Από αριστερά: Σάββας Παυλίδης (Μ. Βρετανία) Σταύρος Καμηλάρης (ΗΠΑ), Νίκος Χατζηστεφάνου (Κύπρος), Γιάννης Παπαϊωάννου Δήμαρχος Καραβά και Ανδρέας Πατέρας (Κύπρος)

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΟΥΣ ΑΠΟΔΗΜΟΥΣ ΜΑΣ

Α. ΤΑ ΣΩΜΑΤΕΙΑ ΤΩΝ ΑΠΟΔΗΜΩΝ ΜΑΣ

Τα Σωματεία των αποδήμων μας, ζωντανές επάλξεις προσφοράς και δράσης, πέρα από το στόχο διατήρησης ζωντανής της μνήμης της πατρώας γης και της αλληλογνωριμίας και σύσφιξης των μεταξύ τους σχέσεων, αναπτύσσουν, στο βαθμό που το επιτρέπουν οι συνθήκες στις χώρες στις οποίες ζουν, σημαντικές δραστηριότητες για το Εθνικό θέμα. Συμμετέχουν σε αντικατοχικές εκδηλώσεις και κινητοποιήσεις, οργανώνουν εκστρατείες διαφώτισης για το Κυπριακό με ενημερωτικό υλικό και επισκέψεις σε βουλευτές και κυβερνητικούς αξιωματούχους, διευθετούν συναντήσεις τέτοιων αξιωματούχων με αντιπροσωπείες από την Κύπρο, οργανώνουν εκθέσεις φωτογραφιών από τα κατεχόμενα για ενημέρωση του ντόπιου πληθυσμού και αναπτύσσουν κάθε δραστηριότητα που πιστεύουν ότι μπορεί να βοηθήσει την Κύπρο.

ΚΥΠΡΙΑΚΟ ΣΩΜΑΤΕΙΟ ΑΜΕΡΙΚΗΣ «Η ΛΑΜΠΟΥΣΑ»

Κώστας Τσέντας

Το Σωματείο «Λάμπουσα» ιδρύθηκε το 1937 στην περιοχή της Νέας Υόρκης από Καραβιώτες και Λαττηθιώτες μετανάστες. Μέσα στα πρώτα και ιδρυτικά μέλη του Σωματείου περιλαμβάνονται οι Αριστείδης Δημητρίου, Γιάννης Σπανός, Κώστας Νικήτας, Γρηγόρης Πλούσιος, Π. Σαρδάνης, Ιωσήφ Φιούρης, Ιωάννης Ζανέττος και Γιώργος Παπούλιας από τον Καραβά και οι Χρίστος Φόσκος και Π. Χρήστου από τη Λάπηθο. Στη δημιουργία του Σωματείου συνέβαλε και ο Νικόλας Παπακωνσταντίνου από τη θέση του κοινά στον Αρχιεπίσκοπο Αμερικής και μετέπειτα Πατριάρχη Αθηνάγορα.

Πρώτος Πρόεδρος του Σωματείου διετέλεσε ο Χρίστος Φόσκος και ακολούθησαν οι Γιώργος Παπούλιας, Αριστείδης Δημητρίου, Γιώργος Νικολάου-Λούτσιος, ο ιατρός Γιώργος Χριστούδης, ο γνωστός επιχειρηματίας κ. Ευριπίδης Κόντος και ο σημερινός Πρόεδρος της Κυπριακής Ομοσπονδίας Αμερικής κ. Κώστας Τσέντας. Πρόεδρος του Σωματείου είναι τώρα ο κ. Σταύρος Καμηλάρης. Έδρα της «Λάμπουσας» είναι το Bergenfield της Πολιτείας New Jersey, τόπος διαμονής πολλών Καραβιωτών.

Σκοποί του Σωματείου είναι μεταξύ άλλων:

- (α) Η διατήρηση και προβολή των κυπριακών ηθών και εθίμων
- (β) Η σύσφιξη κοινωνικών, πολιτιστικών και πνευματικών σχέσεων μεταξύ των μελών του Σωματείου
- (γ) Η κατά δύναμη υλική υποστήριξη για την ανάπτυξη της παιδείας στον Καραβά, Λάπηθο και περίχωρα.
- (δ) Η ηθική και υλική υποστήριξη μελών του Σωματείου, αλλά και όλων των Κυπρίων, σε ώρα ανάγκης.

Μετά τα γεγονότα του 1974 και την τουρκική εισβολή και την κατοχή της Βόρειας Κύπρου από τα Τουρκικά στρατεύματα, ο πρωταρχικός σκοπός του Σωματείου, όπως και όλων των Κυπριακών Σωματείων Αμερικής, είναι η διαφώτιση της Αμερικανικής κοινής

**Ο Πρόεδρος του Σωματείου Λάμπουσα
Αμερικής Σταύρος Καμηλάρης με την κόρη του**

**Ο Πρόεδρος του Σωματείου Λάμπουσα
ΗΠΑ με τον Πρόεδρο του Προσφυγικού
Σωματείου Ο Καραβάς**

**Παρέλαση στην 5η Λεωφόρο της Νέας Υόρκης το 2013
για την Ημέρα της Ελληνικής Ανεξαρτησίας**

Χορευτικό συγκρότημα. Τα αγόρια

Χορευτικό συγκρότημα. Τα κορίτσια

γνώμης για την τραγωδία της Κύπρου, την κατάφωρη παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τον εκτοπισμό των 200.000 προσφύγων από τα σπίτια τους. Μαζί με άλλα Σωματεία, η «Λάμπουσα» διοργάνωσε και έλαβε μέρος σε πολλές διαδηλώσεις στα Ηνωμένα Έθνη και στην Washington. Επίσης διατηρεί σχέσεις με Αμερικάνους Βουλευτές και Γερουσιαστές και προσπαθεί να επηρεάσει τα μέλη του Αμερικανικού Κογκρέσου για να πείσουν την Τουρκία για την επίτευξη μιας δίκαιης και βιώσιμης λύσης του Κυπριακού.

Το σημερινό Διοικητικό Συμβούλιο του Σωματείου είναι:

Πρόεδρος : Σταύρος Καμηλάρης
Αντιπρόεδρος: Νεόφυτος (Νέο) Αντωνιάδης
Γενικός Γραμματέας: Μιχάλης Αρότης
Ταμίας: Γεώργιος Σόλωνος
Γραμματέας Πρακτικών: Δρ Κυριάκος Μούσκος
Γραμματέας Επικοινωνίας: Κώστας Παπαπέτρου

Μέλη

Λίτσα Κόλον, Μάικ Διομήδους, Γεωργία Ελευθερίου, Αντιγόνη Φιούρη, Χρήστος Καμηλάρης, Μαρία Καμηλάρη, Σοφία Κίννης, Σταύρος Παπαπέτρου, Σωτηρούλα Σάββα, Κώστας Τσέντας

Δημόσιες Σχέσεις

Εύρης Κόντος, Κώστας Τσέντας, Γιώργος Χριστούδης

Επιτροπή Πολιτισμού

Αντρη Αντωνίου, Λίτσα Κόλον, Μαρία Καμηλάρη, Σοφία Κίννης, Σωτηρούλα Σάββα

Επιτροπή Φιλανθρωπίας

Μάρω Ζαμπά, Ελένη Κτωρίδη, Τζόαν Κόντος, Νίκη Μαυραδά

Επιτροπή Αθλητισμού

Νεόφυτος Αντωνιάδης, Τάσος Ιωάννου, Γεώργιος Σόλωνος, Μάικ Διομήδης

Επιτροπή Νεολαίας

Αναστασία Καμηλάρη, Σπύρος Ξενοφώντος, Νικόλας Κίννης, Μάριος Χατζηκυριάκου
Γεωργία Σταύρου, Χριστίνα Καμηλάρη

Επίτιμα Μέλη

Χρ. Χριστοφόρου,
Φίλιπ Κρίστοφερ
Εύρης Κόντος
Κυριάκος Παφίτης
+ Χρίστος Παπαπέτρου
Γεώργιος Πρέπης

Πρώην Πρόεδροι

+ Χρίστος Φόσκος
+ Γεώργιος Παπούλιας
+ Άριστείδης (Άρης) Δημητρίου

+Γιώργος Νικολάου- Λούτσιος
Δρ Γιώργος Χριστούδης
Ευριπίδης (Εύρης) Κόντος
Κώστας Τσέντας

Η «Λάμπουσα» διοργανώνει διάφορες κοινωνικές και πολιτιστικές εκδηλώσεις κάθε χρόνο, όπως το κόψιμο της βασιλόπιτας και την παραδοσιακή εκδήλωση «Ο Χορός του Λεμονιού» σε ανάμνηση της εκδήλωσης που γινόταν στον προσφιλή μας αξέχαστο Καραβά. Τα έσοδα από τις εκδηλώσεις αυτές διατίθενται για διάφορους φιλανθρωπικούς και εθνικούς σκοπούς.

Το Σωματείο «Λάμπουσα» βοήθησε χρηματικά, αλλά και ηθικά, για να κτιστεί το ξωκλήσι του Αγίου Πέτρου στο κοιμητήριο Καραβά και δώρισε την καμπάνα για την εκκλησία της Ευαγγελίστριας. Σημαντικές δωρεές έγιναν στο σανατόριο Κυπερούντας, στο Ελληνικό ταμείο ανακούφισης θυμάτων της γερμανικής κατοχής, στα δημοτικά σχολεία Καραβά, στον Αμερικανικό Ερυθρό Σταυρό και στην Επιτροπή Κυπριακού Αγώνα. Έχει επίσης συνεισφέρει στο ταμείο ανέγερσης του Πολιτιστικού Ιδρύματος Καραβιωτών στην προσφυγιά.

Τον Μάρτιο του 1988, κάτω από την ηγεσία του τότε Προέδρου και αγωνιστή για τα εθνικά μας δίκαια κ. Εύρη Κόντου, η «Λάμπουσα» διοργάνωσε καλλιτεχνική εκδήλωση και τα έσοδα, περίπου 6000 δολάρια, διατέθηκαν σε αντικαρκινικό κέντρο της Νέας Υόρκης, όπου κατά καιρούς νοσηλεύονται Ελληνόπουλα και Κυπριόπουλα που πάσχουν από διάφορες μορφές καρκίνου. Μέρος των εσόδων διατέθηκε για το Cyprus Children Fund, που βοηθά προσφυγόπουλα, θύματα της τουρκικής εισβολής.

Παιδικό χορευτικό συγκρότημα. Ο χορός της στάμνας

ΚΩΣΤΑΣ Ι. ΤΣΕΝΤΑΣ

Ο Κώστας Τσέντας γεννήθηκε στον Καραβά το 1948. Οι γονείς του ήταν ο Γιάννης Τσέντας από τον Καραβά και η Κική Κάργα Τσέντα από τη Χίο. Φοίτησε στο δημοτικό σχολείο στον Καραβά και μετά στο Παγκύπριο Γυμνάσιο Κύκκου, από όπου αποφοίτησε το 1966. Το 1966-1967 υπηρέτησε στην Εθνική Φρουρά και εκπαιδεύτηκε στην Σχολή Αξιωματικών Πυροβολικού στο Μεγάλο Πεύκο, στην Ελλάδα. Τον Δεκέμβριο του 1967, με την υποστήριξη συγγενών του, μετανάστευσε στις Ηνωμένες Πολιτείες (New Jersey) και γράφτηκε σε σχολείο στη Νέα Υόρκη για να βελτιώσει τη γνώση της αγγλικής γλώσσας.

Τον Αύγουστο του 1968 μπήκε στο Πανεπιστήμιο Kean στο New Jersey, από το οποίο αποφοίτησε τον Ιούνιο του 1972 με πτυχίο Bachelor of Arts στη Γεωλογία. Ενώ φοιτούσε στο Πανεπιστήμιο, εργαζόταν σε εστιατόριο για να κερδίσει τα απαραίτητα χρήματα και να καλύψει τα έξοδά του. Το 1972 πέτυχε υποτροφία στο ονομαστό Πανεπιστήμιο Duke στη Βόρεια Καρολίνα από όπου αποφοίτησε τον Ιούνιο του 1974 με πτυχίο Master of Science στη Γεωλογία.

Τον Ιούλιο του 1974, πληροφορήθηκε για την τουρκική εισβολή στην Κύπρο και τα τραγικά αποτελέσματα που την ακολούθησαν, συμπεριλαμβανομένης της κατοχής του Καραβά και μεγάλου μέρους της Κύπρου, τον ξεριζωμό της οικογένειάς του, των φίλων και των συγγενών, μαζί με 200.000 άλλους Έλληνες Κύπριους. Στα χρόνια που ακολούθησαν συμμετείχε σε πολυάριθμες διαδηλώσεις στην Ουάσιγκτον, Νέα Υόρκη και σε πολλές άλλες πόλεις ανά τις ΗΠΑ μαζί με χιλιάδες άλλους Έλληνες της Αμερικής.

Το 1989 εξελέγη Πρόεδρος του Κυπριακού Σωματίου Αμερικής «Λάμπουσα» και υπηρέτησε σε αυτή τη θέση για 12 χρό-

νια. Η «Λάμπουσα» συνεχίζει να διατηρεί και να προωθεί τις ελληνικές κυπριακές παραδόσεις και την πολιτιστική κληρονομιά στις ΗΠΑ, συμπεριλαμβανομένου του ετήσιου «Χορού του Λεμονιού». Μία από τις πιο επιτυχημένες προσπάθειές του είναι η δημιουργία ομάδας χορού νεολαίας, στην οποία παιδιά 3-16 ετών μαθαίνουν να χορεύουν κυπριακούς χορούς, να απαγγέλλουν ποιήματα και να τραγουδούν κυπριακά και ελληνικά τραγούδια.

Από το 1987 ο Κώστας Τσέντας εργάστηκε επίσης σε διάφορες θέσεις ως μέλος της Εκτελεστικής Επιτροπής της Κυπριακής Ομοσπονδίας Αμερικής, μια οργάνωση που συντονίζει τις δραστηριότητες όλων των Κυπριακών σωματείων

Ο Κώστας Τσέντας σε ομιλία του στην Κυπριακή Ομοσπονδία Αμερικής

Ο Πρόεδρος της Ομοσπονδίας Αποδήμων Αμερικής με τον Πρόεδρο του Σωματείου Λάμπουσα και άλλους παράγοντες της Ομογένειας σε επίσκεψή τους στον Αρχιεπίσκοπο Αμερικής

στις ΗΠΑ. Το 2013 εξελέγη πρόεδρος. Μαζί με πολλές άλλες κυπριακές οργανώσεις, παίζει έναν πολύ ενεργό ρόλο στην ενημέρωση του αμερικανικού κοινού και των εκλεγμένων αξιωματούχων των ΗΠΑ για τα δεινά των Ελλήνων Κυπρίων, την ανάγκη να δοθεί τέλος της τουρκικής κατοχής της Κύπρου και την επιστροφή όλων των προσφύγων στα σπίτια και τις περιουσίες τους.

Η επαγγελματική του σταδιοδρομία ως γεωλόγος και σύμβουλος περιβάλλοντος διαρκεί σχεδόν 40 χρόνια, από το 1974 έως σήμερα. Οι τομείς εξειδίκευσής του περιλαμβάνουν την Περιβαλλοντική Γεωλογία και την Υδρογεωλογία των ρύπων. Σήμερα είναι Ανώτερος Αντιπρόεδρος και Γενικός Διευθυντής εταιρείας συμβούλων του περιβάλλοντος.

Ο Κώστας Τσέντας είναι νυμφευμένος με τη Βούλα (Ευγενία) Καντωνίδου, που γεννήθηκε στις ΗΠΑ. Η μητέρα της ήταν η Αθηνά Χριστοφή από τον Καραβά και ο πατέρας της ο Κυριάκος Καντωνίδης από τη Λάπηθο. Ζουν στο Flemington, New Jersey, και έχουν δύο γιους, τον Τζόνathan και τον Νικόλας.

Ο Κώστας Τσέντας με άλλους Καραβιώτες στο Χορό του Λεμονιού Λάμπουσα ΗΠΑ

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΑΠΟΔΗΜΩΝ ΛΑΠΗΘΟΥ, ΚΑΡΑΒΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΧΩΡΩΝ ΜΕΓΑΛΗΣ ΒΡΕΤΑΝΙΑΣ

Σάββας Παυλίδης

Ο Σύνδεσμος Αποδήμων Λαπήθου και Καραβά Μ. Βρετανίας ιδρύθηκε το 1985. Προήλθε δε από τη συνένωση του Συνδέσμου Αποδήμων Λαπήθου και των αποδήμων Κυπρίων στη Μ. Βρετανία με καταγωγή τον Καραβά.

Ο Σύνδεσμος Αποδήμων Λαπήθου Μεγάλης Βρετανίας είχε ιδρυθεί στις αρχές του 1983. Τον Απρίλη δε του 1984 είχε διοργανωθεί στο Edison Centre του Βορείου Λονδίνου η πρώτη συνεστίαση των μελών, όπου προσήλθαν πάρα πολλοί συγχωριανοί. Η συγκίνηση όλων ήταν απερίγραπτη. Το 1985 το Διοικητικό Συμβούλιο αποφάσισε να συνενωθεί ο Σύνδεσμος με τους απόδημους Καραβιώτες. Συγκλήθηκε Καταστατική Συνέλευση κι ο Σύνδεσμος μετονομάστηκε σε Σύνδεσμο Αποδήμων Λαπήθου, Καραβά και Περιχώρων Μεγάλης Βρετανίας. Εκλέγηκε δε νέο 15μελές Διοικητικό Συμβούλιο, που αποτελείτο από αποδήμους με καταγωγή τις δύο αυτές κωμοπόλεις, καθώς και άτομα που κατάγονταν από γειτονικές κοινότητες.

Ανάμεσα στους πρωτοπόρους ιδρυτές του Συνδέσμου συγκαταλέγονται και οι ακόλουθοι:

Χρυσόστομος Παπαπαύλου, Ανδρέας Γιαννακού, Γιώργος Καραμανός, Χρίστος Καλήμερος, Χριστάκης Καριολής, Ανδρέας Σωκράτους, Ντίνος Αποστολίδης, Νίκος Καλλής, Γιάννης Ανδρέου, Σάββας Σούπασις, Σώτος Σιακίδης και Σέργιος Φλωρίδης.

Το σημερινό Διοικητικό Συμβούλιο εκλέγηκε στα πλαίσια των εργασιών της τελευταίας Γενικής Συνέλευσης των μελών του Συνδέσμου μας, που έγινε στις 14 Απριλίου 2013. Καταρτίστηκε δε σε σώμα ως ακολούθως:

Πρόεδρος: Σάββας Παυλίδης

Επίτιμος Πρόεδρος: Χρυσόστομος Παπαπαύλου

Αντιπρόεδρος: Χριστάκης Καριολής

Γενική Γραμματέας: Αφροδίτη Γεωργίου

Βοηθός Γραμματέας: Τασούλα Τζυρκαλλή

Γενικός Ταμίας: Πανίκος Ξενοφώντος

Βοηθός Ταμίας: Πάρης Γεωργίου

Οργανωτικός Γραμματέας: Σάββας Σούπασις

Βοηθό Οργανωτικοί Γραμματείς: Ντίνος Αποστολίδης, Σούλα Crouch και Γεώργιος Χριστοδούλου

Υπεύθυνος Νεολαίας: Λεωνίδα Χριστοδούλου

Σύμβουλοι: Κούλα Πάρτου, Σάββας Γαβριήλ και Διομήδης Παναγιώτου

Με στόχο το συντονισμό των προσπαθειών του, την εξασφάλιση στήριξης των ενεργειών του και τη διευκόλυνση υλοποίησης των σκοπών και επιδιώξεών του το Διοικητικό Συμβούλιο του Συνδέσμου συνεργάζεται διαχρονικά με τους εκάστοτε Δημάρχους Λαπήθου (σήμερα τον κ. Νεοπτόλεμο Κότσαπα), Καραβά (σήμερα τον κ. Γιάννη Παπαϊωάννου) και Κερύνειας (σήμερα τον κ. Γλαύκο Καριόλου). Συνεργάζεται επίσης με τους εκάστοτε Προέδρους των αδελφών Προσφυγικών Σωματείων της Κύπρου «Η ΛΑΠΗΘΟΣ» (σήμερα με

Ανταλλαγή ενθυμημάτων μεταξύ των δύο αδελφών Σωματείων

Συνάντηση με τον Πρέσβη της Κύπρου στο Λονδίνο

Χορός του Λεμονιού, Οκτώβριος 2008

Το Διοικητικό Συμβούλιο του Συνδέσμου με τους νικητές του χορού και τους φιλοξενούμενους από την Κύπρο, Νοέμβριος 2013

τον κ. Ανδρέα Σταυρινό) και «Ο ΚΑΡΑΒΑΣ» (σήμερα τον κ. Νίκο Χατζηστεφάνου) και τους Προέδρους των αδελφών Σωματείων στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και Αυστραλίας.

Οι κύριοι σκοποί και στόχοι του Συνδέσμου Αποδήμων Λαπήθου, Καραβά και Περιχώρων Μεγάλης Βρετανίας είναι η καλύτερη γνωριμία των μελών του, η στήριξη και αλληλοβοήθεια μεταξύ τους, η σύσφιξη των σχέσεων και δεσμών μεταξύ των αποδήμων συγχωριανών και συμπατριωτών μας, η διατήρηση άσβεστης της μνήμης της υπόδουλης πατρώας γης, η ενημέρωση των νέων γενεών των αποδήμων μας για το γεωγραφικό χώρο, τις φυσικές ομορφιές, τα ήθη και τα έθιμα, τις παραδόσεις και τη ζωή των κατοίκων των κατεχόμενων από τους Τούρκους κωμοπόλεων μας Λάπηθο και Καραβά, όπως και των σκλαβωμένων χωριών της περιοχής και ολόκληρης της Επαρχίας Κερύνειας (Λάρνακας Λαπήθου και άλλα), καθώς και η συμβολή στον απελευθερωτικό αγώνα της ιδιαίτερης πατρίδας μας Κύπρου με στόχο την απελευθέρωση των κατεχόμενων εδαφών μας και επιστροφή μας στον τόπο της καταγωγής μας, στα σπίτια και τις περιουσίες μας σε συνθήκες πλήρους ασφάλειας και ισονομίας, ελευθερίας και δημοκρατίας, με εξασφαλισμένα όλα ανεξαιρέτα τα ανθρώπινα δικαιώματά μας.

Για την επίτευξη των πιο πάνω σκοπών και στόχων το Διοικητικό Συμβούλιο του Συνδέσμου μας αναπτύσσει αξιόπαινη εθνική, θρησκευτική, κοινωνική, πολιτιστική και φιλανθρωπική δράση. Στα πλαίσια δικών του πρωτοβουλιών αλλά και ως ενεργό και δραστήριο μέλος αναγνωρισμένων από την εκάστοτε Κυπριακή Κυβέρνηση συλλογικών οργανώσεων, που εκπροσωπούν επίσημα την παροικία στο εξωτερικό, όπως είναι η Εθνική Κυπριακή Ομοσπονδία (ΕΚΟ), με την οποία διατηρούμε στενότερες σχέσεις συνεργασίας, ο Σύνδεσμός μας:

- συμμετέχει με κάθε δυνατό τρόπο στις οργανωμένες προσπάθειες της Ελληνικής Κυπριακής Ομογένειας Μεγάλης Βρετανίας, που προωθούν τον αγώνα του κυπριακού λαού για απελευθέρωση των σκλαβωμένων εδαφών μας και επιστροφή στις πατρογονικές μας εστίες, καθώς και σε κάθε είδους εθνικές κινητοποιήσεις και αντικατοχικές εκδηλώσεις για στήριξη του απελευθερωτικού αγώνα της ημικατεχόμενης Κύπρου μας (συνέδρια, πορείες διαμαρτυρίας, διαδηλώσεις κλπ.)
- εκπροσωπείται σε όλες τις συνεδρίες του Διοικητικού Συμβουλίου της Εθνικής Κυπριακής Ομοσπονδίας από τον Πρόεδρό του κ. Σάββα Παυλίδη, που είναι εκλεγμένο μέλος τόσο της Γραμματείας όσο και του Εκτελεστικού Συμβουλίου της ΕΚΟ, καθώς και ενεργό μέλος της Επιτροπής Εκδηλώσεων της Εθνικής Κυπριακής Ομοσπονδίας
- λαμβάνει ενεργό μέρος στα Παγκόσμια Συνέδρια Αποδήμων και υποβάλλει εισηγήσεις για διάφορα θέματα, που απασχολούν τους απόδημους συμπατριώτες μας (Φέτος ο Πρόεδρος του Συνδέσμου κ. Σάββας Παυλίδης υπέβαλε γραπτή εισήγηση, που διανεμήθηκε σε όλους τους συνέδρους, για τις απαιτούμενες αλλαγές και βελτιώσεις στην παροικιακή εκπαίδευση της Μεγάλης Βρετανίας)
- συνεργάζεται στενά, πέραν της συνεργασίας του με την ΕΚΟ, και με το Lobby for Cyprus, του οποίου είναι επίσης ενεργό μέλος
- εκπροσωπείται στις συνεδρίες του Lobby for Cyprus από τον Πρόεδρο κ. Σάββα Παυλίδη και τον Αντιπρόεδρο κ. Χριστάκη Καριολή
- πραγματοποιεί με κάθε ευκαιρία επαφές με δημοτικούς άρχοντες και συμβούλους, με Άγγλους βουλευτές της περιοχής διαμονής των μελών του, με διάφορους κυβερνητι-

κούς αξιωματούχους και άλλες πολιτικές προσωπικότητες της χώρας προς ενημέρωσή τους για το κυπριακό

- ασκεί πολιτικές πιέσεις σε διάφορα επίπεδα για δίκαιη λύση του κυπριακού προβλήματος το συντομότερο
- πραγματοποιεί προεκλογικές συναντήσεις μελών του, που έχουν την αγγλική υπηκοότητα και δικαίωμα ψήφου, με υποψηφίους πολιτικών κομμάτων της περιοχής τους για διάφορες πολιτικές θέσεις
- ενεργεί προς διάφορες κατευθύνσεις για σκοπούς ορθής ενημέρωσης των αρμοδίων πολιτικών παραγόντων και της βρετανικής κοινής γνώμης για το κυπριακό πρόβλημα
- διατηρεί διαχρονικά, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, πολύ τακτική επικοινωνία και στενότερες σχέσεις συνεργασίας με τους κατεχόμενους Δήμους Λαπήθου, Καραβά και Κερύνειας
- προωθεί τη συνεργασία με τα αδελφά προσφυγικά σωματεία “Η ΛΑΠΗΘΟΣ” και “Ο ΚΑΡΑΒΑΣ”, που έχουν έδρα τους τη Λευκωσία
- συμμετέχει σε συναντήσεις οργανωμένων συνόλων των προσφύγων συγχωριανών μας, που διαμένουν στην Κύπρο, με εκπροσώπους των αποδήμων συγχωριανών μας (Ο Πρόεδρος του Συνδέσμου κ. Σάββας Παυλίδης είχε στο πρόσφατο παρελθόν δύο τέτοιες συναντήσεις στη Λευκωσία: Η πρώτη συνάντηση έγινε στις 22 Αυγούστου 2011 με πρωτοβουλία του Προσφυγικού Σωματείου «Ο ΚΑΡΑΒΑΣ», που ανέλαβε και την οργάνωση με συντονιστή τον Πρόεδρο του Σωματείου κ. Νίκο Χατζηστεφάνου. Πραγματοποιήθηκε στο οίκημα του Πολιτιστικού Ιδρύματος Καραβιωτών στη Λευκωσία. Ήταν μια ιδιαίτερα ευχάριστη και επιτυχής ειδική συνάντηση εκπροσώπων του Προσφυγικού Σωματείου «Ο ΚΑΡΑΒΑΣ», του Δήμου Καραβά, της Σχολικής Εφορείας και του Συμβουλίου Νεολαίας με εκπροσώπους των αποδήμων Καραβιωτών, που ζουν στην ξενιτιά, συγκεκριμένα δε με τους εκπροσώπους του “Συνδέσμου Αποδήμων Λαπήθου, Καραβά και Περιχώρων Μεγάλης Βρετανίας” και του “Συνδέσμου Καραβιωτών «ΛΑΜΠΟΥΣΑ» Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής”. Έγιναν μερικοί σύντομοι χαιρετισμοί, αλληλοενημέρωση, ανταλλαγή απόψεων και συζήτηση σημαντικών θεμάτων, που ενδιαφέρουν τον προσφυγικό κόσμο της Κύπρου μας. Στο τέλος προσφέρθηκαν ποτά και εδέσματα. Η δεύτερη δε συνάντηση πραγματοποιήθηκε τον Αύγουστο του 2013, ύστερα από πρωτοβουλία του Δημάρχου Καραβά και του Προέδρου του Σωματείου «Ο ΚΑΡΑΒΑΣ», σε ένα γραφικό εστιατόριο, με ωραιότατα εδέσματα, στην περιοχή Ταχτακαλά, κοντά στην Πύλη της Αμμοχώστου, στη Λευκωσία. Στη συνάντηση αυτή συμμετείχαν από πλευράς αποδήμων ο Πρόεδρος του Συνδέσμου Αποδήμων Λαπήθου, Καραβά και Περιχώρων Μεγάλης Βρετανίας κ. Σάββας Παυλίδης και ο Πρόεδρος της Ομοσπονδίας Αποδήμων Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής κ. Κώστας Τσέντας, ενώ από πλευράς των συγχωριανών μας προσφύγων, που διαμένουν στην Κύπρο, πήραν μέρος ο Δήμαρχος Καραβά κ. Γιάννης Παπαϊωάννου, ο Πρόεδρος του Σωματείου «Ο ΚΑΡΑΒΑΣ» κ. Νίκος Χατζηστεφάνου και εκπρόσωποι όλων των οργανωμένων συνόλων της κωμόπολης. Χαιρετισμοί έγιναν από το Δήμαρχο, τον Πρόεδρο του σωματείου, τον Πρόεδρο του Συνδέσμου Αποδήμων Λαπήθου, Καραβά και Περιχώρων Μεγάλης Βρετανίας και τον Πρόεδρο της Ομοσπονδίας Κυπρίων Αποδήμων Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής. Ακολούθησε μια εποικοδομητική ανταλλαγή απόψεων για αποτελεσματικότερη δράση και ενέργειες προς προώθηση του στόχου της επιστροφής μας στις κατεχόμενες κωμοπόλεις και τα χωριά μας.)

- πραγματοποιεί επαφές με τους αδελφούς Συνδέσμους Αποδήμων Καραβιωτών και Λαττηθιωτών της Αμερικής και της Αυστραλίας (Μετά την ομόφωνη κοινή απόφαση για καθιέρωση ετησίων συναντήσεων μεταξύ εκπροσώπων όλων των ανά την υφήλιο Προσφυγικών Σωματείων των Καραβιωτών, οι σχέσεις, η συνεργασία και οι δεσμοί μεταξύ όλων των αδελφών Προσφυγικών Σωματείων μας, αναμένεται ότι θα αναπτύσσονται και θα ενισχύονται διαρκώς.)
- διοργανώνει κατά διαστήματα για τα μέλη του, τους φίλους και τους υποστηρικτές του, καθώς και για την ευρύτερη ομογένεια ποικίλες εκδηλώσεις και δραστηριότητες εθνικού, πολιτιστικού, κοινωνικού και ψυχαγωγικού περιεχομένου, όπως π.χ. η σημαντική διάλεξη του μακαριστού ερευνητή καθηγητή Κώστα Κύρρη στο Hornsey Hall του Β. Λονδίνου για την πολιτιστική κληρονομιά της Λαπήθου και της ευρύτερης περιοχής, η επί τόπου διαδήλωση και διαμαρτυρία στο Dunstable, που είχε ως αποτέλεσμα την ακύρωση της απόφασης του Δημοτικού Συμβουλίου της πόλης για διδυμοποίησή της με την κατεχόμενη Κερύνεια και ανάπτυξη συνεργασίας με τη Δήμαρχο (υπάρχει σχετική επιστολή της προς το Σύνδεσμο), η υποδοχή στο Λονδίνο της Χορωδίας «Η Φωνή της Κερύνειας» κ.ά.
- προωθεί την αναβίωση των ηθών και εθίμων του τόπου μας και των θρύλων και παραδόσεων του λαού μας. (Ο «Χορός του Λεμονιού» αποτελεί σίγουρα από δείγμα της προσπάθειας για αναβίωση των πατροπαράδοτων εθίμων μας και για προώθηση του εθνικού μας προβλήματος μέσω της προβολής του πολιτισμού μας. Ο Χορός διοργανώνεται κάθε χρόνο στο Λονδίνο και παρευρίσκονται τόσο οι Δήμαρχοι Λαπήθου και Καραβά και εκπρόσωποι των Προσφυγικών μας Σωματείων, που εδρεύουν στην Κύπρο, όσο και υψηλοί αξιωματούχοι της Ελληνοκυπριακής Ομογένειας του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπρόσωποι αγγλικών τοπικών αρχών και πλήθος αποδήμων συμπατριωτών μας. Οι τελευταίοι τρεις Χοροί μας οργανώθηκαν με τεράστια επιτυχία στις 15 Οκτωβρίου 2011, στις 20 Οκτωβρίου 2012 και στις 30 Νοεμβρίου 2014 και ενθουσίασαν όσους παρευρέθηκαν.)
- ανανεώνει και εμπλουτίζει συνεχώς το Μητρώο του Συνδέσμου με την εγγραφή νέων μελών (νεαρών, κυρίως, αποδήμων συγχωριανών μας)
- επιδιώκει την καλλιέργεια της εθνικής συνείδησης και τη διατήρηση της εθνικής και πολιτιστικής ταυτότητας των απόδημων νέων γενεών στη Μ. Βρετανία και την ευρύτερη διασπορά
- αναλαμβάνει πρωτοβουλίες, σε συνεργασία με την ΕΚΟ, αξιοποιώντας πλήρως τις κατά καιρούς επισκέψεις στο Λονδίνο των Δημάρχων Λαπήθου, Καραβά και Κερύνειας, καθώς και των Προέδρων των Προσφυγικών Σωματείων «Ο ΚΑΡΑΒΑΣ» και «Η ΛΑΠΗΘΟΣ», όπως και άλλων παραγόντων των κατεχόμενων κωμοπόλεων και κοινοτήτων μας, για τη διευθέτηση επίσημων επαφών των εν λόγω αξιωματούχων επισκεπτών με Άγγλους πολιτικούς (εκπροσώπους της Βρετανικής Κυβέρνησης, βουλευτές, δημάρχους, δημοτικούς συμβούλους κλπ.) για προβολή του κυπριακού προβλήματος (Κατόπιν συνεργασίας του Προέδρου του Συνδέσμου με τον Εκτελεστικό Γραμματέα της ΕΚΟ οργανώθηκε, για παράδειγμα, σειρά επαφών των Δημάρχων και των παραγόντων των κωμοπόλεων και των προσφυγικών σωματείων μας, στην παρουσία του κ. Ανδρέα Καραολή και του κ. Σάββα Παυλίδη, με Άγγλους βουλευτές στο βρετανικό κοινοβούλιο και έγινε παράδοση ψηφίσματος στην πρωθυπουργική κατοικία. Επίσης, με πρωτοβουλία του Προέδρου του Συνδέσμου μας, που συνόδεψε τους επισκέπτες, πραγματοποιή-

Παράδοση ψηφίσματος στην κατοικία του πρωθυπουργού με τους εκπροσώπους των Δήμων και Σωματείων Λαπήθου και Καραβά, Οκτώβριος 2008

θηκαν επισκέψεις στην Κυπριακή Υπάτη Αρμοστεία στο Λονδίνο, όπου έγινε συνάντηση με τον Υπάτο Αρμοστή κ. Αλέξανδρο Ζήνων, και στην Αρχιεπισκοπή Θυατείρων και Μεγάλης Βρετανίας, όπου έγινε συνάντηση με τον Αρχιεπίσκοπο Γρηγόριο.

• επιτελεί σημαντικό φιλανθρωπικό έργο και παρέχει οικονομική στήριξη και σε είδος βοήθεια σε δοκιμαζόμενους συνανθρώπους μας

Η γενική δράση και προσφορά του σημερινού Διοικητικού Συμβουλίου του Συνδέσμου μας είναι πλούσια και σημαντική. Το έργο, που αθόρυβα επιτελεί, είναι όντως σπουδαίο, εθνικό και βαρυσήμαντο. Αυτή δε τη συγκεκριμένη περίοδο θα μπορούσε να λεχθεί ότι το Συμβούλιο επιδιώκει να αξιολογήσει και να αναβαθμίσει τις εκδηλώσεις και δραστηριότητές του, ενώ παράλληλα επιθυμεί να υλοποιήσει με αίσθημα ευθύνης σειρά σημαντικών αποφάσεων που έλαβε, μερικές από τις οποίες αναφέρονται πιο κάτω:

1. Ολοκλήρωση της εκστρατείας για ανανέωση του Μητρώου με εγγραφή νέων μελών, ιδιαίτερα νεαρών ατόμων, που κατάγονται από την περιοχή μας, ζουν στο Λονδίνο και μένουν μακριά από το Σύνδεσμο, με στόχο την ενεργό εμπλοκή τους στα κοινά και ιδιαίτερα στον αγώνα για απελευθέρωση των εδαφών μας.
2. Επιδίωξη προσωπικών επαφών με τα μέλη και φίλους του Συνδέσμου, ανταλλαγή μαζί τους απόψεων για θέματα κοινού ενδιαφέροντος και εξασφάλιση της ενεργού συμμετοχής τους στην προώθηση διαφόρων εκδηλώσεων και δραστηριοτήτων.
3. Προσπάθεια ενίσχυσης του ταμείου προς κάλυψη των αναγκών του Συνδέσμου και διεκπεραίωση του εθνικού, φιλανθρωπικού, κοινωνικού και ψυχαγωγικού του έργου (όπως π.χ. η παροχή βοήθειας προς τους δοκιμαζόμενους από την οικονομική κρίση

Έλληνες αδελφούς μας μέσω της Επιτροπής Διαχείρισης του Greek Relief Fund, της οποίας ο Πρόεδρος του Συνδέσμου μας κ. Σάββας Παυλίδης είναι μέλος, καθώς και η κάλυψη μέρους των τεράστιων αναγκών, που αντιμετωπίζουν πολλά κυπριόπουλα και οι οικογένειές τους, η ενεργός συμμετοχή μας στην εκστρατεία της Εθνικής Κυπριακής Ομοσπονδίας για εξασφάλιση βοήθειας προς τους Κυπρίους συμπατριώτες μας, οι εισφορές μας στο Μέγαθρο Αγωνιστών ΕΟΚΑ και στο Ραδιομαραθώνιο για παιδιά με ειδικές ανάγκες, η καταβολή των συνδρομών του Συνδέσμου μας στην ΕΚΟ, στην οποία δώσαμε ήδη επιπρόσθετη βοήθεια προς διευκόλυνση της αντιμετώπισης των αναγκών της, η ενίσχυση του Lobby for Cyprus, στο οποίο δόθηκε επιπρόσθετη εισφορά προς συνέχιση του εθνικού του έργου, η οικονομική ενίσχυση της Κοινότητας του Harrow για την ολοκλήρωση των εκκρεμούντων έργων στο νεοανεγερθέντα Ναό του Αγ. Παντελεήμονα, η εισφορά μας στην Αρχιεπισκοπή Θυατείρων και Μ. Βρετανίας για την έκδοση του Ημερολογίου 2014 και για κάλυψη διαφόρων εξόδων συντήρησης του αρχιεπισκοπικού μεγάρου, η εξασφάλιση της δυνατότητάς μας για τη συνέχιση της παροχής οικονομικής στήριξης απόρων συνανθρώπων μας και άλλα πολλά.

4. Δυναμική συμμετοχή των μελών του Συνδέσμου στις κινητοποιήσεις, εκδηλώσεις και πορείες διαμαρτυρίας, που οργανώνει η ΕΚΟ με την ευκαιρία της συμπλήρωσης φέτος σαράντα χρόνων από την άδικη και βάρβαρη τουρκική εισβολή στην Κύπρο.

5. Οργάνωση του επόμενου Χορού του Λεμονιού στην παρουσία επισήμων προσκεκλημένων από την Ομογένεια του Ηνωμένου Βασιλείου και από την Κύπρο.

6. Συνέχιση της στενής συνεργασίας του Συνδέσμου μας με την Εθνική Κυπριακή Ομοσπονδία (ΕΚΟ) και το Lobby for Cyprus με ενεργό συμμετοχή του κ. Σάββα Παυλίδη και του κ. Χριστάκη Καριολή αντίστοιχα στις συνεδρίες τους.

7. Αναβάθμιση της συνεργασίας μας με τους Δήμους Καραβά, Λαπήθου και Κεράνειας και συμμετοχή σε κοινές εκδηλώσεις τόσο στην Κύπρο όσο και στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπως ήταν η συμμετοχή μας στη συνδιοργάνωση με το Δήμο Λαπήθου Έκθεσης Φωτογραφίας από την κατεχόμενη κωμόπολή μας στο Ελληνικό Κέντρο Λονδίνου (25-29.10.2010) και στο Κυπριακό Κοινοτικό Κέντρο (29-30.10.2010).

8. Ενίσχυση της εκπροσώπησης του Συνδέσμου μας από περισσότερα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου και συνεργάτες μας, τόσο στην Κύπρο όσο και στο Ηνωμένο Βασίλειο, σε εθνικές εκδηλώσεις, μνημόσυνα ηρώων, κηδείες συγχωριανών μας, συνεδρίες της ΕΚΟ και του Lobby for Cyprus, καθώς και διεύρυνση της συνεργασίας μας με διάφορα άλλα σωματεία και οργανώσεις (Στο παρελθόν είχαμε π.χ. παρουσία του Προέδρου κ. Σάββα Παυλίδη στην αντικατοχική εκδήλωση των Δήμων, Σωματείων και Οργανώσεων της Επαρχίας Κεράνειας και κατάθεση στεφάνου εκ μέρους του Συνδέσμου μας στον Τύμβο Μακεδονίτισσας, ενώ πρόσφατα ο κ. Παυλίδης εκπροσώπησε το Σύνδεσμό μας σε Χοροεσπερίδες συνεργαζόμενων παροικιακών σωματείων και οργανώσεων, σε τιμητικές εκδηλώσεις της ΕΚΟ για τον αναχωρήσαντα και το νεοαφιχθέντα Υπάτο Αρμολστή, σε εκδήλωση για τα 100 χρόνια από τη γέννηση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου και στα εθνικά Μνημόσυνα των αθάντων ηρώων Γρηγόρη Αυξεντίου και Κυριάκου Μάτση στο Λονδίνο (όπου κατέθεσε και στεφάνια), ενώ παράλληλα μερικά άλλα μέλη του Διοικητικού μας Συμβουλίου και συνεργάτες μας εκπροσώπησαν το Σύνδεσμο σε κηδείες κάποιων συγχωριανών μας και έκαναν εισφορές στη μνήμη τους, όπως π.χ. των μακαριστών Πέτρου Νεοφύτου Χρυσόχου στην Κύπρο, Χρίστου Καβαλλάρη στο Gloucester και Θεόφιλου Σακκά και Ελένης Χρυσοστόμου Κωστή στο Λονδίνο).

9. Αξιοποίηση του βιβλίου «Η κυρά της Λαπήθου» του Γιάννη Νικολάου, που παρουσίασε πρόσφατα στο Λονδίνο εκ μέρους του Συνδέσμου μας, στην παρουσία και του συγγραφέα, ο Πρόεδρος κ. Σάββας Παυλίδης, σε συνεργασία με την Ελληνική Κυπριακή Αδελφότητα και υπό την αιγίδα του νέου Ύπατου Αρμοστή κ. Ευριπίδη Ευρυβιάδη. (Μπορεί το βιβλίο να αξιοποιηθεί σε σχέση και με την ευγενική δωρεά μεγάλου αριθμού αντιγράφων του ομώνυμου DVD από το Δήμο Λαπήθου, καθώς και σε συσχέτισμό με διάφορες εκδόσεις και CDς του Δήμου Καραβά, που επίσης μάς παραχωρήθηκαν δωρεάν και διανεμήθηκαν δωρεάν στα μέλη του Συνδέσμου και σε πολλούς άλλους συγχωριανούς μας).

10. Οργάνωση στο εγγύς μέλλον τιμητικών εκδηλώσεων και δείπνων εργασίας για τον πρώην Δήμαρχο Λαπήθου κ. Άθω Ελευθερίου και το συγχωριανό μας Πρύτανη του Πανεπιστημίου Κύπρου κ. Κώστα Χριστοφίδη με την ευκαιρία της λήξης της υπηρεσίας του πρώτου και της συχνής παρουσίας του δεύτερου στο Λονδίνο στα πλαίσια της λειτουργίας του Ελεύθερου Πανεπιστημίου στην Ομογένεια. (Παρόμοιο τιμητικό δείπνο παρέθεσε ο Σύνδεσμος στις 6 Φεβρουαρίου 2013 στον Επίτιμο Πρόεδρο κ. Χρυσόστομο Παπαπαύλου για τη μακρόχρονη προσφορά του στο Σύνδεσμο. Στα πλαίσια δε αυτής της εκδήλωσης προσφέρθηκε μικρό συμβολικό αναμνηστικό δώρο).

11. Δυνατότητα βράβευσης άριστων αποφοίτων αγγλικών πανεπιστημίων και άριστων μαθητών (Grades A* και A), οι οποίοι κατάγονται από τις κωμοπόλεις Λαπήθου, Καραβά και Περιχώρων και διακρίθηκαν στις εξετάσεις του Πανεπιστημίου του Λονδίνου στην Ελληνική Γλώσσα σε επίπεδα GCSE, AS και AL.

12. Οργάνωση τιμητικής εκδήλωσης για να τιμηθεί ο κ. Κυριάκος Νικολάου από τον Καραβά, που ζει και εργάζεται στην Αμερική, ο οποίος προβάλλει με τα επιτεύγματά του την Κύπρο και τη γενέτειρά του, γιατί συγκαταλέγεται μεταξύ των διακεκριμένων διεθνώς προσωπικοτήτων για τις ακαδημαϊκές του επιτυχίες, τις επιστημονικές του διακρίσεις και τις προσωπικές του πνευματικές δημιουργίες, καθώς και για τη σημαντική προσφορά του στην κοινωνία και στον πολιτισμό μας.

13. Παρουσίαση και βράβευση διαφόρων συγχωριανών μας πνευματικών ανθρώπων για τις δημιουργίες και τα έργα τους, όπως συγγραφείς και καλλιτέχνες, που διακρίνονται στον τομέα της προσφοράς τους και τυγχάνουν γενικής αναγνώρισης.

14. Μελέτη δυνατότητας φιλοξενίας στο Λονδίνο παιδιών και εφήβων (που κατάγονται από τις κοινότητές μας) από δικές μας οικογένειες ή οργανώσεις και αντίστροφα.

Το Διοικητικό Συμβούλιο ευχαριστεί θερμά όλα τα μέλη, τους φίλους και υποστηρικτές του Συνδέσμου μας, που στηρίζουν σημαντικά το έργο μας και συμβάλλουν ουσιαστικά στην πραγματοποίηση των εκδηλώσεών μας με ποικίλους τρόπους, όπως δωρεές, εισφορές, συνδρομές, δώρα για τις κληρώσεις μας, διαφημίσεις για το αναμνηστικό μας ετήσιο λεύκωμα κλπ.

Ευχαριστούμε επίσης τους Δημάρχους Λαπήθου, Καραβά και Κερύνειας, τους Προέδρους των προσφυγικών μας σωματείων, που εδρεύουν στην Κύπρο, για την προσφερόμενη διαχρονικά πρόθυμη και αμέριστη στήριξή τους, καθώς και τις συνεργαζόμενες μαζί μας πάμπολλες παροικιακές οργανώσεις και σωματεία για την πολύτιμη βοήθειά τους στο δύσκολο έργο του Συνδέσμου μας.

ΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΚΑΡΑΒΑ «ΛΑΜΠΟΥΣΑ» ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΣ

Μάρω Γεμέττα και Ελευθερία Χατζηστεφάνου

Στην περιοχή Sunshine, της Μελβούρνης, υπήρχαν αρκετοί Καραβιώτες, οι οποίοι είχαν μεταναστεύσει για μια καλύτερη ζωή, σε αυτή την όμορφη χώρα. Μετά την τούρκικη εισβολή, το 1974 άρχισαν να φτάνουν στην περιοχή νέες οικογένειες Καραβιωτών.

Μέσα από συζητήσεις που γίνονταν κατά καιρούς μεταξύ όλων των Καραβιωτών, εντοπίστηκε η ανάγκη μιας κάποιας οργάνωσης. Με πρωτοβουλία του ζεύγους Γιάννη και Μάρως Γεμέττα, έγινε στο σπίτι τους στο Sunshine, το 1987, μια πρώτη συγκέντρωση, για να γίνει μια αρχή στην ίδρυση ενός Συλλόγου για να καλύπτει τις ανάγκες όλων.

Μεταξύ άλλων στην συγκέντρωση αυτή εκτός από το ζεύγος Γεμέττα ήταν ο Σώτος Νικητάς, ο Σταύρος Αναστασίου, ο Σωτήρης Σοφός, η Ελευθερία Χατζηστεφάνου-Λαούτα και άλλοι. Αφού έγινε μια προσωρινή επιτροπή, καλέστηκαν όλοι οι Καραβιώτες της περιοχής σε Γενική Συνέλευση. Εκεί εκλέγηκε νέα επιτροπή με τους Σωτήρη Σοφό – Πρόεδρο, την Μάρω Γεμέττα – Αντιπρόεδρο, την Ελευθερία Χατζηστεφάνου - Γραμματέα και τον Σταύρο Αναστασίου – Ταμία, στις τέσσερις αξιωματούχες θέσεις. Αποφασίστηκε η ονομασία του Συλλόγου ως

Κυπριακός Σύλλογος Καραβά η «ΛΑΜΠΟΥΣΑ»

Η επιτροπή, αφού μελέτησε το Αυστραλιανό Καταστατικό, συμπλήρωσε κάποιους εσωτερικούς κανόνες, τους οποίους ενέκρινε η Γενική Συνέλευση και ο Σύλλογος λειτουργεί κανονικά από τις 6/2/1987 με Reg. No. A15650 Z.

Κατά τη διάρκεια της λειτουργίας του Συλλόγου σχεδόν ένα ή δύο μέλη από όλες τις ευρισκόμενες στην Μελβούρνη Καραβιώτικες οικογένειες έχουν υπηρετήσει στο συμβούλιο του Συλλόγου.

Από εκδήλωση του συλλόγου με θέμα το χωριό μας Καραβάς. Δίδαξε η Μ. Γεμέττα. Από αριστερά, Νατάσα Λαούτα, Ηλίας Αναστασίου, Σούλα Σπύρου, Ανδρέας Λαούτα, Σάββας Χριστοδούλου

Η Μάρω Γεμέττα παρουσιάζει σε παιδιά του σχολείου την Κυπριακή Λαϊκή Τέχνη

Πάντοτε ο σύλλογος συμμετέχει στις εκδηλώσεις που διοργανώνει η ομογένεια για το πρόβλημα της Κύπρου. Διακρίνονται οι Ελευθερία και Νατάσα Λαούτα και Μάρω Γεμέττα στην Καμπέρα

Έχουν οργανωθεί πολλές εκδηλώσεις όπως:

- Έκθεση Φωτογραφίας με θέμα τον ωραίο μας Καραβά
- Χριστουγεννιάτικες Γιορτές για τα παιδιά
- Εκδρομές
- Συμμετοχή στις εκδηλώσεις για το μεγάλο πρόβλημα της ιδιαίτερής μας πατρίδας
- Επίσης κάθε χρόνο διοργανώνεται ο «Χορός του Λεμονιού» με μεγάλη επιτυχία.

Κύριο μέλημα του Συλλόγου είναι να μεταλαμπαδεύουμε στα παιδιά μας ποιος είναι ο Καραβιώτης, τι είναι ο Καραβάς, τα ήθη και τα έθιμα του τόπου μας, καθώς επίσης να είμαστε όλοι οι απόδημοι Καραβιώτες κοντά.

Επίσης ελπίζουμε σε μια πιο συχνή επικοινωνία με τα άλλα αδελφά Σωματεία.

Το σημερινό Συμβούλιο είναι:

Πρόεδρος	Μάρω Γεμέττα
Αντιπρόεδρος	Ρένος Γεωργίου
Γραμματέας	Ελευθερία Χατζηστεφάνου -Λαούτα
Ταμίας	Μιχάλης Παναγίδης
Σύμβουλοι	Φρόσω Σπύρου
	Νίκη Παναγίδη Μουστρίδη

Από όλους τους Καραβιώτες της Μεμβούρνης και Βικτωρίας ευχόμαστε σύντομη επιστροφή στο χωριό μας τον ωραίο Καραβά.

Καραβιώτες στην Αυστραλία

Αδελαΐδα

1. Λουκά Κακόπιερος, οικογενειακώς

Βικτώρια

1. Σοφοκλής Σοφοκλή και Γεωργία Μαυρομμάτη
2. Γιώργος Γιωργαλλής και Μαρία Πισιαλή
3. Σωτήρης Σοφός και Ηρούλα Νικήτα
4. Τάκης Ευθυμίου (Απεβ.) και Αθηνά Καραβία
5. Σολωμός Σπύρου και Φρόσω Κίτσιου
6. Ευρυδίκη Αναστασίου Μέλίου (απεβ.)
7. Σταύρος Αναστασίου και Βάσω Νικολάου Κκέλη
8. Σάββας Μενελάου (Μέλίου) και Ευγενία από Καλαβασό
9. Στασούλα Μενελάου (Μέλίου) και Νίκος Σαφλέκας από Ελλάδα
10. Γεωργία Μενελάου (Μέλίου) και Γιώργος Μαρτίκας
11. Ηλίας Ερωτοκρίτου και Άννα Κκιάμιλου από Κερύνεια
12. Γιάννης Γεμέττας και Μάρω Σπαθιά
13. Ελευθερία Χατζηστεφάνου και Ευγένιος Λαούτα
14. Σοφοκλής Ευθυμίου και Ευθυμία (κόρη Μέλανης)
15. Ανδρούλα Ευθυμίου και Χρίστος Κουμής
16. Μαρία Ευθυμίου και Ρένος Γεωργίου
17. Έλλη Κρεμμού και Ευτύχιος Ευθυμίου
18. Βασίλης Κρεμνού και Μαρία Χριστοδούλου (Γερατζιές)
19. Γιώργος Ευθυμίου και Ρίτα Κακλαμάνου
20. Πανίκος Ερωτοκρίτου και Μαίρη Γεωργίου (Κερύνεια)
21. Βασιλική Πατάτσου και Ιάκωβος Γεωργίου (απεβ.) (Κερύνεια)
22. Γιάννης Πατάτσος και Ελένη Ερωτοκρίτου (απεβ.)
23. Μαρούλα Πατάτσου και Λάμπρος Λάμπρου
24. Ανδρούλα Δημητρίου (Παλιόσοφος) και Άγγελος Δημητρίου
25. Μαρίτσα Κούρτακα (απεβ.)
26. Νίκη Κούρτακα και Σάββας Αντωνίου (Ριζοκάρπασο)
27. Ανδρούλα Κούρτακα και Χρίστος Διονυσίου
28. Αγνή Κούρτακα και Μίμης Κυριακίδης (Λάπηθος)
29. Κώστας Κούρτακας και Άννα Φιλίππου
30. Σώτος Νικήτας και Κική Κωμοδρόμου
31. Γιαννούλα Γιάγκου (Απεβ.) και Χρήστος Παναγίδης (Απεβ.)
32. Γιώργος Παναγίδης και Μαρούλα Φράγκου (απεβ.)
33. Μιχάλης Παναγίδης κα Ανδρούλα Αυξεντίου (Καρπασία)
34. Κώστας Παναγίδης και Όλγα Δημοσθένους (Ελιά)
35. Νίκη Παναγίδη και Πέτρος Μουστρίδης
36. Ελένη Γεμέττα και Λύσανδρος Χριστοδούλου
37. Χαρίτα Δημητρίου (απεβ.) και Ανδρέας Δημητρίου (απεβ.)
38. Κώστας Δημητρίου και Σοφούλα (απεβ.) (Λάπηθος)
39. Λουκία Δημητρίου και Γιάννης Μενελάου (Κερύνεια)

40. Παντελής Δημητρίου και Μαρία Χαραλάμπους
41. Αλέκος Κριός (απεβ.) και Χρυστάλλα (εγγονή Μαστραππά από Λάπηθο)
42. Αναστασία Πλυσή
43. Γιώργος Ιακωβίδης (Σπύρος) και Μαρούλα
44. Κώστας Δαμασκηνός και Έλλη
45. Αναστασία Νικοδήμου και Ευριπίδης Γεωργίου (απεβ.) (Πάφο)
46. Μαίρη και Χριστάκης Ιωαννίδου
47. Τούλα και Νίκος Χριστοδούλου

Περθ

1. Πύλα Θεοφανίδου (κόρη του Τεύκρου Θεοφανίδου), οικογενειακώς

Σίδνεϋ

1. Αντώνης Κακόπιερος, οικογενειακώς
2. Σταυρούλα Κυριάκου και Στέλιος Αργυρίδης (Απεβίωσε)
3. Μαρούλα Γιώργου Τσιάμουρου και Νίκος Γιάγκου από Αγκαστίνα
4. Άννα Γιώργου Τσιάμουρου και Ανδρέας Αραούζου
5. Σωτήρης Πετρή Μαχαλεπάρη, οικογενειακώς
6. Ανδρούλα Πετρή Μαχαλεπάρη, οικογενειακώς
7. Αντριανή Ιωάννου Καταστροφή, (απεβίωσε)
8. Σταύρος Ιωάννου, οικογενειακώς
9. Χρύσω Καταστροφή και Χριστάκης Οικονομίδης
10. Ανδρούλα Καταστροφή και Αντώνης Παπαντώνη

Παιδική χορωδία. Μερικά από αυτά τα παιδιά έχουν τώρα τη δική τους οικογένεια. Δασκάλες οι Ελευθερία Λαούτα και Μάρω Γεμέττα

Β. ΑΠΟΔΗΜΟΙ ΚΑΡΑΒΙΩΤΕΣ

ΤΑ ΟΝΕΙΡΑ

Δημήτρης Κοζάκος

Ο Μουσκής και Τζιανής κάθονταν κάτω από την ψηλή αμυγδαλιά και ψιλοκουβέντιαζαν. Το ψυχρό βοριαδάκι που ερχόταν από τα βουνά της Καραμανιάς, από την μεριά της Αχειροποιήτου δεν εμποδίζε καθόλου τους δύο γείτονες αλλά και φίλους να το στρώσουν πρωί – πρωί στο κρασάκι. Για μεζέ είχαν μερικά αθασούθκια, μικρά αμύγδαλα, τα οποία μόλις μεγάλωσαν στους κλώνους της πελώριας αμυγδαλιάς της αυλής του Μουσκή.

Και οι δύο τους κουβαλούσαν στην ράχη τους πάνω από εξήντα χρόνια, οικογενειάρχες, τύποι σπάνιοι για την εποχή τους, ξεχώριζαν και οι δύο από τα μεγάλα τους μυστάκια. Και το μελαμψό χρώμα τους προσώπου τους, ήταν ολόιδιο με το κορμό της γέρινης αμυγδαλιάς. Δούλεψαν σκληρά στη ζωή τους από μικροί και τίποτα όμως δεν κέρδισαν. Δεν απόκτησαν ούτε κτήματα ούτε χρήματα. Ήσαν όμως ευτυχισμένοι γιατί έφτιαξαν σπιτικό και παιδιά πολλά.

Απόκληροι της μικρής κοινωνίας του Καραβά, στην γειτονιά της Αγίας Ειρήνης, τα τελευταία χρόνια το έριξαν στο κόκκινο κρασί που τους προμήθευε ο γέρο Κατσιόδλας μέσα στις σκαλισμένες στρογγυλές κολοκύθες. Πότε με κουκιά που έψηναν στα κάρβουνα, πότε με σαρδέλες, πότε με πατάτες βραστές. Κυλούσε ήρεμη η ζωή τους χωρίς να ενοχλούν και χωρίς να τους ενοχλούν. Μέχρι την ημέρα που ήρθε ο Αμερικάνος, ο χωριανός τους ο Ηλίας που σαράντα χρόνια ξενιτευόταν στην Αμερική.

Εκείνος τους θυμήθηκε, έμαθε πως είναι στα σπίτια που τους άφησε από τότε που ήταν νέος κι έφυγε από τον Καραβά.

- Ε κοπέλια, καλημέρα σας, τους φώναξε από τον φράκτη.

Τα ποτήρια έμειναν αιωρούμενα καθώς η φωνή τους ξάφνιασε, γιατί ήταν γνώριμη και δεν περίμεναν να την ακούσουν μετά από τόσα χρόνια.

Γύρισαν προς το μέρος της φωνής και είδαν ένα φαλακρό, κοντό ανθρωπάκι να έρχεται προς το μέρος τους. Άφησαν τα ποτήρια στο ξύλινο χαμηλό τραπεζάκι και σηκώθηκαν να υποδεχθούν την γνώριμη φωνή που έβγαινε από κείνο το παράξενο κορμί.

- Ο Ηλίας, ο Ηλίας, είπαν και οι δύο ταυτόχρονα, ενώ οι ανάσες τους μύριζαν κρασί. Κοντοστάθηκαν μπροστά στον Αμερικάνο. Εκείνος όμως δεν άντεξε και τους έβαλε στις αδύναμες του αγκάλες.

- Πώς έγινες έτσι ρε Ηλία. Πώς σε κατάντησε η Αμέρিকা; Μόνο η φωνή σου έμεινε η ίδια, του είπε ο Μουσκής, ενώ ο Τζιανής έμεινε και τον περιεργαζόταν από πάνω ως κάτω. Έλα να μας κάνεις παρέα.

Εκείνος έμεινε αμίλητος, σιωπηλός και κοίταξε τους παιδικούς του φίλους. Ήθελε να κλάψει αλλά δεν τα κατάφερε. Πήρε μια βαθιά ανάσα, κοίταξε την αμυγδαλιά, πήρε μια βαθιά ανάσα και γέμισε τα πνευμόνια του με καθαρό κρύο αέρα. Άπλωσε το χέρι του και έκοψε ένα μικρό πράσινο αθασούδι. Το 'βάλε στο στόμα του και το μάζησε.

- Σαράντα χρόνια σκεπτόμουν τον Καραβά, σας σκεπτόμουνα.

Έβγαλε από την τσέπη του δύο ρολόγια ασημένια με καδένα και τους τα έδωσε. Εκείνους θάμπωσε το μάτι σαν είδαν τα ρολόγια.

- Για σας τα έφερα, ένα μικρό δώρο, τους είπε.

- Μα τα χέρια μας δεν ξαναφόρεσαν ρολόι, του είπε ο Τζιανής βάζοντας στο χέρι του το ρολόι.

- Θα το συνηθίσουν, πού θα πάνε, του είπε γελώντας ο Μουσκής.

Κάθισε κι αυτός δίπλα τους στο χαμηλό σκαμνί καμωμένο από αναθρήκα της Λάμπουσας. Καφέ δεν έχουμε, μόνο κρασάκι και νεράκι της Παληάβρυσης.

- Όχι, είμαι εντάξει εγώ. Ήρθα να σας δω και θα φύγω. Πρέπει να πάω Λευκωσία με τον Σαββή τον ταξιτζή. Ήρθα και θα μείνω... δε θα ξαναπάω στην Νιου Γιόρκ.

- Σαράντα χρόνια πέρασες ωραία στην Αμερική. Σαράντα χρόνια και δεν ήρθες μια μέρα στον Καραβά. Άρα καλά περνούσες. Ή μήπως συνέβαινε κάτι διαφορετικό και δεν το ξέρουμε, τον ρώτησε ο Τζιανής.

Εκείνος σήκωσε το ποτήρι του ψηλά, κοίταξε τους δύο φίλους του στα μάτια, έβγαλε ένα βαρύ αναστεναγμό και ήπие ρουφικτά το κρασί του.

- Πολλά πράγματα που ξέρουμε εμείς οι ξενιτεμένοι και κανένας ούτε και δικός μας ποτέ δεν θα τα μάθει. Τα βάσανα που περάσαμε εμείς εκεί στην Αμερική, δε γράφονται ούτε και λέγονται. Μόνο θα σας πω αυτό. Πήγαμε φορτωμένοι όνειρα μεγάλα, όνειρα γεμάτα ελπίδα και ήρθαμε πίσω μικρά φτωχά γεροντάκια, χωρίς μαλλιά και το πιο ουσιώδες, χωρίς να βρούμε καιρό να φτιάξουμε οικογένεια.

- Δηλαδή πήγανε χαμένα τόσα χρόνια φίλε μου; Σαν να μας λες ότι μετάνιωσες που πήγες εκεί, για να βρεις καλύτερο μέλλον.

- Θα σας πω μόνο δύο λέξεις. Χιλιάδες πιάτα. Τίποτε άλλο. Τα όνειρα των φτωχών πλένονται στα υπόγεια των εστιατορίων της Νέας Υόρκης. Η ξενιτιά είναι ο κάμπος που μοιάζει με ανθώνα, ενώ στην πραγματικότητα είναι σπαρμένος με αγκάθια.

Ένα δάκρυ κύλησε από τα μάτια του Ηλία. Οι δύο φίλοι τον κοίταζαν με απορία στα μάτια ενώ, τα δικά τους μάτια βούρκωσαν. Ένα μικρό συννεφάκι πέρασε μπροστά από τον ήλιο και τους χαιρέτησε.

Ματθαίος Γεωργίου

Πρώτη αναχώρηση από την Κύπρο το 1925

Μεγάλο πρόβλημα ήσαν τα ναύλα. Χρειαζόμουν κάπου πέντε λίρες για το ταξίδι. Και αυτά βρεθήκανε. Το πώς οικονομήθηκα ήτο ολόκληρη ιστορία. Όπωςδήποτε. Αρχές του Μάρτη 1925 έμαθα πως έφευγε πλοίο από την Σκάλαν για το Πορτ Σάιδ και έτσι ετοιμάστηκα.

Το πλοίο θα' φευγε από την Σκάλαν στις 5 του Μάρτη, μα εγώ έπρεπε να φύγω από τον Καραβά μια μέρα πρωύτερα. Στες 3 του Μάρτη το είπα στους γονιούς μου πως αποφάσισα οριστικά για να φύγω την επομένην. Η καүμένη η μητέρα μου ετοίμασε ό,τι ρούχα είχα. Νομίζω δυο πουκάμισα και μερικές κάλτσες και λίγα εσώρουχα. Η φορεσιά μία ήτανε και αυτήν θα την φορούσα. Και έτσι τα 'βαλε τα ρούχα ή μάλλον τα τύλιξε σε ένα μεγάλο μαντίλι και τα έδεσε ποζά και τα είχε έτοιμα. Εν τω μεταξύ βρήκα μιαν σακκούλα της ζάχαρης και έβαλα τον ποζά μου μέσα και τον έδεσα με ένα σπάγγο.

Ενθυμούμαι εκείνο το βράδυ δεν μπορούσα να κοιμηθώ από την σκέψη μου. Μα νομίζω στην ίδια κατάσταση βρισκόντουσαν όλοι στο σπίτι. Προσπαθούσα όμως να κρύβω την αγωνία μου για να μην στενοχωρήσω τους γονιούς και τα αδέρφια μου.

Και τι δεν περνούσε από την σκέψη μου. Όλη η περασμένη ζωή, αναμνήσεις....

Στην ξενιτιά

Όταν φύγαμε εγώ κι ο αδελφός μου ο Φίλιππος, ο πατέρας δούλευε μόνος του και ζούσε με την ελπίδα πως θα μπορούσαμε να τους βοηθήσουμε να ξεχρεώσουν και να ζήσουν καλύτερα. Μα βρεθήκαμε στα ξένα σε χρόνια παγκόσμιας κρίσης που αντί να υποχωρήσει η κρίσις όλο και χειροτέρευε. Και έτσι αργότερα οι τοκογλύφοι με τες δολιότητες τού πήραν και το περβόλι και ό,τι είχε. Τότε από τη θλίψη του έχασε το φως του. Όταν το έμαθα, ήμουν στην Αμερική. Μου γράψαν πως μπορεί να γίνει καλά όταν υποστείεγχειρίση στα μάτια του. Ευτυχώς τότε ήβρα μιαν δουλειά σε ένα εξοχικό μέρος [στο Long Beach] έξω από την Νέαν Υόρκην και αφού εδούλεψα ολόκληρο το καλοκαίρι και με μεγάλην οικονομίαν κατόρθωσα και του έστειλα και θεραπεύθη.

Ο φιλοδίκαιος αυτός άνθρωπος γέρασε και ζει με την ελπίδα στην καρδιά του, όπως δει

*Ο Ματθαίος Γεωργίου [1902 – 1984] από τον Καραβά μετανάστευσε στις ΗΠΑ σε ηλικία 23 χρόνων. Επισκέφτηκε την Κύπρο το 1948. Κρατούσε συστηματικά σημειώσεις για τη ζωή του και το κείμενό του αποτελεί μια αυθεντική μαρτυρία, τόσο για τη ζωή στην Κύπρο και ιδιαίτερα στον Καραβά, όσο και για τη ζωή των μεταναστών στις αρχές του 20ού αι.

τα ξενιτεμένα του παιδιά. Ο καλοκάγαθος, ο στωικός, ο υπομονητικός, ο μάστρε Γιώργης, όπως τον λένε όλοι, ελπίζει. Έχασε την γυναίκα του, τον σύντροφο της ζωής του, την αλησμόνητη μητέρα μας στις 24 του Δεκέβρη 1947. Αυτό τον ελύπησε και μάρανε την ψυχή του, μα του απομένει η ελπίδα να δει τα ξενιτεμένα του παιδιά. Μα και στα παιδιά του μένει άσβεστη η ελπίδα να τον δούνε καθώς και όλην την οικογένεια. Προσπαθώ και ελπίζω πως σε λίγους μήνες θα αξιωθώ να κάμω το πολυπόθητο ταξίδι. Το ταξίδι που θα με φέρει στον τόπο μου, να φιλήσω τον πατέρα μου, τα αδέρφια μου και όλους τους δικούς μου, το ταξίδι που θα με πάρει να αποτίσω φόρο σεβασμού στον τάφο της αγαπημένης μου μάνας. Να δω τον τόπο που γεννήθηκα και αγάπησα τόσον. Με αυτή τη λακτάρα ζω και περιμένω την ευλογημένη ημέρα.

Ταξίδι στην Κύπρο το 1948

... 1948... Σαν το πλοίο ξεκίνησε και ξέραμε πως την άλλη μέρα θάμαστο στην Κύπρο στα σπίτια μας, όλους μας εκυρίεψε ένα αλλόκοτο αίσθημα. Όλοι νομίζαμε πως αναπνέαμε ένα διαφορετικό αέρα, όλοι γεμάτοι συγκίνηση. Το βράδυ εκείνο, στο πλοίο δεν είχε όρεξη για ύπνο κανένας. Μα αργά κατά τα ξημερώματα κοιμηθήκαμε. Εμένα σαν με πήρε το πρωτόπνι πάλιν ξύπνησα και μια ατελείωτη σκέψη γύριζε στο μυαλό μου. Μου

**Η οικογένεια του Γεωργίου Χαραλάμπους. (Μάστρε Γιώργη Πογιατζή)
Ο Μάστρε Γιώργης, η σύζυγος του Ελεγκού Σέργη. Αριστερά ο Φίλιππος
και δεξιά ο Ματθαίος. Όρθια η Παντελίτσα Τσιαλή και το βρέφος,
η Αγγελική Γεωργίου Χριστοφόρου. Φωτογραφία του 1914**

φαινόταν σαν όνειρο. Οπωσδήποτε. Πρωί πρωί, όλοι στο κατάστρωμα κυτάζαμε και περιμέναμε με αγωνία να δούμε να ανεφάνη η στεριά της πατρίδας μας. Πάθαμε σαν τον Οδυσσέα που περίμενε να δει καπνόν να βγαίνει από το σπίτι του. Σαν κόντευε μεσομέρι είδαμε να φαίνονται τα βουνά στη μεριά της Λεμεσού, γιατί το πλοίο πήγαινε στη Λεμεσό. Και τότε πάθαμε σαν τους μυρίους του Ξενοφώντος, που σαν γυρίζαν από την Περσία και σαν είδαν από μακριά την Ελληνική θάλασσα, φώναζαν «θάλαττα, θάλαττα». Επί τέλους. Το πλοίο άραξε στο λιμάνι της Λεμεσού στις 4 Ιουλίου 1948 και ώραν 1.30 μ.μ.

Το πλοίο άραξε μακριά από τον μώλο και ήλθαν με ατμάκατο οι λιμενικές αρχές να επιθεωρήσουν τα διαβατήρια κ.τ.λ. Οι βαρκάρηδες ήλθαν και βγάλαν τες αποσκευές μας στο τελωνείο και μέχρι που να βγούμε κι εμείς κόντεψε η ώρα 5 τα απόγευμα.

... Επί τέλους βγήκα από το λιμεναρχείο τελωνείο. Επάτησα στην Γη που ονειρευόμουν επί τόσα χρόνια. Εφώναξα ένα ταξί, έβαλα τις αποσκευές μου και ξεκίνησα για την Λευκωσία.

Σταματήσαμε στην Σκαρίνου και φάγαμε καρπούζι και ξεκινήσαμε. Σε όλη τη διαδρομή από Λεμεσόν Λευκωσία, ο σωφέρ όλο και μιλούσε μα εμένα η σκέψη μου αλλού τριγύριζε. Κόντευε 24 χρόνια που δεν είδα αυτό τον τόπο, τον τόπο που γεννήθηκα και που αγάπησα τόσον. Αδημονούσα πότε θα έφτανα σπίτι μου, πώς θα έβρισκα τους δικούς μου, ερχόταν στην μνήμη μου η πεθαμένη μάνα μου, η Μάνα μου που πέθανε πριν έξι μήνες και θα έβλεπα μόνο τον τάφο της.

... Ένα άλλο που επρόσεξα είναι, που ένας μεγάλος αριθμός από την νεολαία της Κύπρου μετανάστεψε στο εξωτερικό ένεκα των άθλιων συνθηκών του τόπου και η μετανάστευση συνεχίζεται αδιάκοπη. Αυτό δημιούργησε μιαν κατάσταση που φέρνει την οικογένεια σε αποσύνθεση. Γιατί οι χιλιάδες των νέων που φύγαν και φεύγουν με την ελπίδα πως θα βοηθήσουν εαυτούς και τες φαμίλιες τους, μένουν στον τόπο και ισάριθμα κορίτσια στο ράφι και χωρίς ελπίδα να βρουν το ταίρι τους. Αυτό είναι το πιο τραγικό, τραγωδία σωστή, πρόβλημα σοβαρό, που θα λυθεί μόνον, όπως και τα άλλα προβλήματα, με την οργανωμένη δράση για την οικονομικοπολιτική αποκατάσταση του τόπου που θα δώσει ευημερία και ασφαλισμένο μέλλον στο σύνολο.

Τη μάνα μου την πολυβασανισμένη δεν την πρόλαβα. Είχε πεθάνει στις 24 του Δεκέβρη 1947 και εγώ πήγα στο χωριό στις 4 Ιουλίου 1948. Οπωσδήποτε. Έπρεπε να δω τον τάφο της τουλάχιστον. Στο νεκροταφείο πήγε μαζί μου ο αδελφότεκνός μου ο Γιώργος, γιατί ήξερε πού ήταν το μνήμα της. Είχε βάλει σημάδι κάτι πετραδάκια γύρω από το μνήμα. Πήγαμε μαζί και πήρα και κεριά να της ανάψω. Μου έδειξε το μνήμα. Κόντεψε να σταματήσει η αναπνοή μου. Έκλαιε η ψυχή μου και προσπαθούσα να κρατηθώ να μην δακρύσω, μα στο τέλος δεν άντεξα. Έκλαψα όπως έκλαψα και τόσες άλλες φορές μα τούτη τη φορά ήταν κάπως διαφορετικά γιατί βρισκόμουν πια στο μνήμα της. ... Στο διπλανό μνήμα είχε ένα λασμαρί και έκοψα ένα κλωνί και το έμπηξα στο μνήμα της στην άκρα. Της ανάψαμε και το κεριά και έκλαψα με την όρεξή μου. Νόμιζα πως μ' αυτό τον τρόπο απέτρεφα φόρο σεβασμού στη λατρευτή μου μάνα, που η ζωή δεν την κράτησε ακόμα λίγο να αγκαλιαστούμε ζωντανοί. Αργότερα πάλιν περνούσα από το νεκροταφείο μόνος μου και έβλεπα το μνήμα της.

Πριν φύγω, φρόντισα και της έκανα σταυρό ο ίδιος με την επιγραφή Ελένη Γ. Πογιατζή,

θανούσα τη 24 . 12. 1947, ετών 68.

Πριν αναχωρήσω από την πατρίδα, επήγαμε όλη η οικογένεια στο μνήμα της. Την αποχαιρέτησα.

Το πλοίο θάφευγε το βράδυ, μα έπρεπε να μπω μέσα το απόγευμα. Πριν μπω στο τελωνείο έπρεπε να αποχαιρετήσω τους δικούς μου. Και πάλιν ο πικρός χωρισμός με τις συγκινήσεις του. Αγκαλιαστήκαμε με τον γέρο τον πατέρα μου, κρεμμάστηκε απάνω μου και με φιλούσε αδιάκοπα. «Πήγαινε στο καλό, παιδί μου, γιε μου Μαθθαίο και καλή αντάμωση. Χαιρετίσματα στον Φίλιππον, γιε μου, και πε του νάρτει να τον δούμεν. Καλόν καταύδιον, γιε μου, και καλήν αντάμωσιν». Αυτά τα επαναλάμβανε συνεχώς. Ήταν πάρα πολύ συγκινημένος. Μπήκα στο τελωνείο και πέρασα από τες συνηθισμένες διατυπώσεις και τους ξαναποχαιρέτησα από το παράθυρο του τελωνείου πια, και μαζί με τον φίλον μου Βαγγέλη πήγαμε στην βάρκα για να πάμε στο πλοίο. Με το ξεκίνημα της βάρκας, σαν κύταξα έξω, τους είδα από μακριά να κουνούν τα μαντίλια τους στον αέρα και ν' αποχαιρετούν. Το ίδιο έκανα κι εγώ, μέχρι που δεν τους έβλεπα πια. Μπήκαμε στο πλοίο. Έβαλα τες αποσκευές μου στην καμπίνα μου, ο φίλος ο Βαγγέλης μ' αποχαιρέτησε κι αυτός και πήρε την βάρκα να βγει έξω....

Ο Θάνατος του ξενητεμένου αγωνιστού

Ματθαίος Γεωργίου

Ξεκίνησ' απ' τον τόπο του με πόθους και μ' ελπίδες
Με νιάτα, σφρίγος κι όρεξη στα ξένα να δουλέψει
Να δοκιμάσει τα δεινά της ζήσης τες φροντίδες
Για να βρει μέλλον, προκοπή. Αυτά είχε στη σκέψη.

Μα σαν περνούσε ο καιρός, μάταιες οι ελπίδες
Τα όνειρα πετούσανε κι αστήρικτοι οι πόθοι
Και σαν εσβύνονταν κι αυτές της νιότης οι ακτίνες,
Μες στην ψυχή του άναψε το δίκιο, ξεσηκώθη.

Η σκέψη του δυνάμωνε, μα όχι και το σώμα
Μέσα στον δρόμο της τιμής ο νους οδηγητής,
Δύσκολο δρόμο δύσβατο, με λασπωμένο χώμα,
Μα σίγουρο το τέρμα του. Το δίκιο νικητής.

Βάδιζε πάντα σταθερά τον δρόμο του αγώνα
Τ' αγώνα που 'ταν βέβαιος την τάξη του θα σώσει,
Μα κάθε μέρος βάδισμα κι απ' τη ζωή σταγόνα
Πέθανε. Πήγε μάρτυρας όπως τόσοι άλλοι.

Το αφιερώνω στην μνήμη του αλησμόνητού μου φίλου Νίκου Ττοφαλλή Μιλούς από το Ριζοκάρπασο, που πέθανε στις 23 Μαρτίου 1953 στην Νέαν Υόρκην.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΣΠΟΥΡΔΗ

Επιμέλεια Καλλιόπη Χαρμαντά Πρωτοπαπά

Το ζεύγος Γεώργιος και Καλλιόπη Σπουρδή, που γεννήθηκαν γύρω στο 1820 – 1830, είχαν παιδιά το Χριστόδουλο και τον Ιάκωβο [Γιακό] Σπουρδή.

Ο Χριστόδουλος Σπουρδής [έτος γέννησης γύρω στα 1850] παντρεύτηκε τη Μαρικκού [έτος γέννησης γύρω στο 1844], δισεγγονή του προύχοντα Χατζηνικόλα Λαυρεντίου Πρωτοσυγκέλλου. Παιδιά τους ήταν ο Γιάννης, ο Γεώργιος, ο Δημήτρης, η Ροδοθέα [Ροδού], η Αναστασία, η Καλλιόπη και η Ομορφιά [Μορκιά]. Ο Γιάννης μετανάστευσε στις ΗΠΑ, ο Δημήτρης στη Μ. Ασία και ο Γεώργιος έγινε δάσκαλος. Η Καλλιόπη παντρεύτηκε το Χριστόδουλο Χαρμαντά, η Ροδοθέα παντρεύτηκε στον Άγιο Επίκτητο, η Αναστασία παντρεύτηκε τον Παγδατή από τον Καραβά και η Μορκιά τον Κακαρώνα.

Όταν πέθανε νέα η Καλλιόπη [1874-1917], ο αδελφός της Γιάννης πήρε κοντά του στις ΗΠΑ τα μεγαλύτερα παιδιά της Ιάκωβο και Αναστασία «για να τα υποστηρίξει». Στη συνέχεια πήραν και την τρίτη αδελφή τους Χρυσταλλού. Ο Γιάννης Σπουρδής πήρε επίσης στις ΗΠΑ δυο εξαδέλφια του, το Γρηγόρη και τον Νικόλα, παιδιά του Ιάκωβου Σπουρδή. Το πέμπτο παιδί του Χριστόδουλου Χαρμαντά και της Καλλιόπης, Γιάννης, έγινε δάσκαλος με την οικονομική στήριξη του αδελφού του Ιάκωβου και στη συνέχεια ο Γιάννης ανέλαβε να σπουδάσει δασκάλες τις αδελφές του, Μαρία και Πολυξένη. Η Ελένη, τέταρτο παιδί της οικογένειας, ανέλαβε το ρόλο της οικοδέσποινας για τα αδέλφια της.

Ο Ιάκωβος Σπουρδής [έτος γέννησης γύρω στο 1860] διατηρούσε καφενείο στον Καραβά. Παντρεύτηκε τη Μαρία και απέκτησαν εννιά παιδιά: τον Κώστα [έτος γέννησης 1885], το Γρηγόρη, το Γιώργο, την Καλλιόπη [1904], το Νικόλαο, την Ευγενία, την Ελένη και το Λεωνίδα, που πέθανε νωρίς. Ο Γρηγόρης και ο Νικόλαος μετανάστευσαν στις ΗΠΑ, ίσως με πρόσκληση του εξαδέλφου τους Γιάννη Σπουρδή. Το 1948 μετανάστευσε στις ΗΠΑ ο γιος της Καλλιόπης Σπουρδή-Βακή, Αντρέας.

Ο Κώστας Σπουρδής, με τον Ανδρέα, γιο της αδελφής του Καλλιόπης

Η Μαρία, σύζυγος Ιακώβου Σπουρδή

Σημείωση: Οι πληροφορίες για την οικογένεια του Ιάκωβου Σπουρδή από την εγγονή του Κλαίρη Βακή - Ηλιάδου, κόρη της Καλλιόπης Σπουρδή - Βακή.

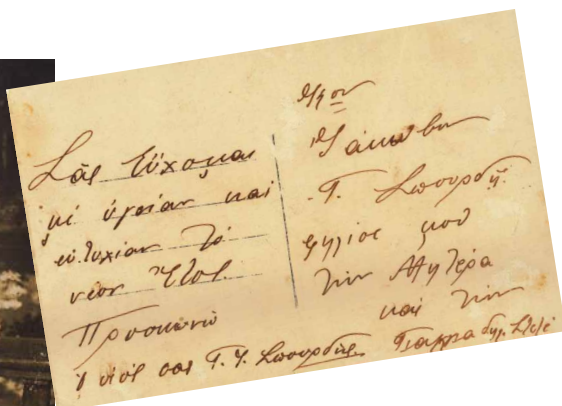
Προς Κώστα Σπουρδή, Καραβά
Νέα Υόρκη, 1914

Αγαπητή αδελφή Καλλιόπη, χαίρε. Επί τη ...εορτή σου ευχόμεθα έτη πολλά και ευτυχία.
Ασπασμούς εις τους Πατέρα, Μητέρα, αδέλφια και λοιπούς συγγενείς.
Γρηγόρης Σπουρδής

Εν Νέα Υόρκη τη 8/21.12.1921
Κον Κωνσταντίνον Σπουρδήν, Καραβάν Κύπρου
Κώστα φίλε

Σου εύχομαι Χρόνια πολλά και ευτυχισμένα να διέλθης μετά των οικείων σου.
Ο σος φίλος, Λάμπρος Μαούρης

Κάρτα ευχετήρια από το Γρηγόρη Σπουρδή στον πατέρα του Ιάκωβο Γ. Σπουρδή: Σας εύχομαι με υγείαν και ευτυχίαν το νέον Έτος.
Προσκυνώ, Ο υιός σας Γ. Ι. Σπουρδής, φίλησέ μου την Μητέρα και την Γιαγιά, δηλ. σετέ.

Η Καλλιόπη παντρεύτηκε τον Αντώνη Βακή, γιο του Ιάκωβου Βακή. Παιδιά τους ο Αντρέας [έτος γέννησης 1925], ο Γλαύκος [1928], ο Ιάκωβος [1938], η Μάρω και η Κλαίρη. Ο Γεώργιος Ι. Σπουρδής πολέμησε εθελοντής στους Βαλκανικούς πολέμους και στη συνέχεια εγκαταστάθηκε στην Αίγυπτο. Ο Γεώργιος πέρασε πολλές δυσκολίες οικογενειακές. Έχασε ενωρίς τη γυναίκα του και το μονάκριβο γιο του Ιάκωβο σε μικρή ηλικία, κάτι που του στοίχισε ιδιαίτερα. Σημειώνει ο ίδιος ότι το γεγονός αυτό «τον έκαψε, τον σκότωσε, τον εγονάτισε». Μεγάλωσε μόνος του τα δυο του κοριτσάκια, Στέλλα και Μαρίκα.

**Ο Γεώργιος Ιακώβου Σπουρδής,
εθελοντής στους Βαλκανικούς πολέμους**

**Ο Γεώργιος Ιακώβου Σπουρδής,
με την γυναίκα του στην Αίγυπτο**

Γεώργιος Σπουρδής του Χριστόδουλου*[1869-1939]

Γεννήθηκε στον Καραβά. Πατέρας του ήταν ο Χριστόδουλος Σπουρδής και μητέρα του η Μαρικκού. Ήταν δάσκαλος και κοινωνικός παράγοντας. Έκανε τις σπουδές του στο Δημοτικό σχολείο Καραβά, στη μονή Αχειροποιήτου και στη Λευκωσία. Δίδαξε κυρίως στον Καραβά (1889-1896, 1898-1901, 1908-1917), αλλά και σε άλλα χωριά της επαρχίας, όπως στον Παλιόσοφο, τη Λάπηθο και το Καζάφани. Δίδασκε ως το 1931.

Παράλληλα ασχολήθηκε με τα κοινά. Διετέλεσε δημοτικός σύμβουλος του Καραβά (1919-1922), γραμματέας του Δήμου, γραμματέας της Συνεργατικής Πιστωτικής Εταιρείας Καραβά «Η Σωτηρία» και ήταν ιδρυτικό στέλεχος και γραμματέας της Επιτροπείας της Ελληνικής Σχολής Λαπήθου-Καραβά το 1910-1912. Συγκαταλεγόταν μεταξύ των συνδρομητών για τη συντήρηση της Σχολής.

Η σύζυγός του Πιέρα Παπαπορφύρη ήταν κόρη του ιερέα Καραβά Παπα-Πορφύρη και αδελφή του θεολόγου καθηγητή στο Παγκύπριο Γυμνάσιο Ιωάννη Παπαπορφυρίου.

* Οι πληροφορίες είναι από το βιβλίο του Αριστείδη Κουδουνάρη Βιογραφικών Λεξικών Κυπρίων 1800-1920, Στ' επηυξημένη έκδοσις, Λευκωσία 2010, σ. 559.

Ιωάννης Σπουρδής [1868-1931]

Χρίστος Κτωρίδης

Ένα πρωί ο Γιάννης ξύπνησε, πήρε μια πετσέτα κι ανηφόρισε το μονοπάτι στην πίσω πλευρά του σπιτιού του, πήγε στο αυλάκι που έτρεχε το ολοκάθαρο νερό της Παλιάβρουσης. Νίφτηκε, καθαρίστηκε, πήγε πίσω στο σπίτι και, χωρίς να πει καθόλου τίποτα στη μητέρα του Μαρία και στον πατέρα του Χριστόδουλο, έφυγε. Όλοι οι δικοί του περίμεναν μέρες, μήνες, χρόνια, χωρίς να ξέρουν τι έγινε ο γιος τους.

Ο Χριστόδουλος Σπουρδής, έτσι ήτο το όνομα του πατέρα του Γιάννη, και η μητέρα του Μαρία ήταν οι ιδιοκτήτες μιας αρκετά μεγάλης περιουσίας. Ο μύλος του Διονύση, όπως ήταν γνωστός στα μετέπειτα χρόνια, και μεγάλη έκταση γύρω από αυτόν, δηλαδή ο μύλος που βρισκόταν πιο πάνω από το γνωστό κέντρο «Οι Μύλοι», ήταν τότες γνωστός ως ο μύλος του Σπουρδή.

Η γιαγιά μου η Καλλιόπη, δηλαδή η μητέρα της μάνας μου, ήταν κόρη του Χριστόδουλου και της Μαρίας Σπουρδή. Ο δε Γιάννης, που γύρω στο 1888 εξαφανίστηκε, ήταν αδελφός της γιαγιάς μου. Η ιστορία αυτή είναι πραγματική. Έφθασε σ' εμένα από τη μητέρα μου Ελένη, κόρη της Καλλιόπης Σπουρδή και του Χριστόδουλου Χαρμαντά.

Ο Γιάννης λοιπόν, όταν έφυγε εκείνο το πρωινό από το σπίτι του, πήγε στη Λευκωσία και από εκεί στη Λάρνακα, από όπου μπάρκαρε σε ένα καράβι για την Αίγυπτο. Τότε είχε ήδη κτιστεί το κανάλι του Σουέζ και πολλοί νέοι από την Κύπρο, όπως και από την Ελλάδα, πήγαιναν στην Αίγυπτο για να δουλέψουν. Ο Γιάννης, όπως φαίνεται, ήταν οπαδός της περιπέτειας. Αφού δούλεψε ένα-δύο χρόνια στην Αλεξάνδρεια, αποφάσισε και πήγε ναύτης σε ένα πλοίο. Με αυτό το πλοίο έκανε δυο-τρία ταξίδια από την Αλεξάνδρεια στη Νέα Υόρκη. Σε ένα από αυτά τα ταξίδια αποφάσισε και βγήκε από το πλοίο για να μείνει στην Αμερική. Πρέπει να ήταν γύρω στο 1894-1895. Μαζί του ήταν και κάποιος άλλος Καραβιώτης, με το όνομα Κάσης. Αυτόν τον Κάση τον γνώρισα εγώ προσωπικά, όταν πήγα ως μετανάστης στη Νέα Υόρκη το 1950. Ο Κάσης δημιούργησε οικογένεια στην Αμερική, έμεινε και απέθανε εκεί και έτσι δεν ήταν γνωστός καθόλου στον Καραβά.

Ο Γιάννης Σπουρδής, όπως ανέφερα πιο πάνω, βγήκε από το πλοίο μαζί με τον Κάση. Αφού έμειναν στο Καστιγγάρι, ένα νησάκι στον κόλπο της Νέας Υόρκης, δηλαδή το σημερινό Ellis Island, στην καραντίνα, με πολλούς άλλους μετανάστες και εφ' όσον οι αρχές της Αμερικής τους εδέχτηκαν ως μετανάστες, βγήκαν ελεύθεροι έξω στη μεγαλούπολη της Νέας Υόρκης.

Ο Γιάννης Σπουρδής είχε άλλους δυο αδελφούς. Το Δημήτρη Σπουρδή και τον πρωτόπορο δάσκαλο του Καραβά Γεώργιο Σπουρδή. Είχε επίσης τέσσερις αδελφές: τη Ροδοθέα [Ροδού], την Αναστασία, τη γιαγιά μου την Καλλιόπη και την Ομορφιά, γνωστή ως Μορκιά. Ο Γιάννης Σπουρδής εφ' όσον εγκαταστάθηκε καλά στην Αμερική, θέλησε να βοηθήσει τις αδελφές του και έρχεται για πρώτη φορά σε επαφή με τους δικούς του στον Καραβά. Η πρώτη του αδελφή η Ροδού ήταν ήδη παντρεμένη στον Άγιο Επίκτιhto και είχε ένα γιο, το Γιώργο. Εγώ προσωπικά τον γνώριζα ως ο «θκειος μου ο Γιώρκος που τον Άγιο Επίκτιhto» και αυτό, φυσικά, πολύ αργότερα από την ιστορία που αφηγούμαι. Σε αυτόν το θείο, λοιπόν, ο παππούς Γιάννης Σπουρδής στέλλει πρόσκληση και εγγύηση και έτσι ο Γιώρκος πήγε στην Αμερική. Αυτό πρέπει να έγινε γύρω στο 1912-1914.

Το 1915 πήρε στην Αμερική το γιο της αδελφής του Αναστασίας, του οποίου το όνομα μου διαφεύγει. Ο σύζυγος της Αναστασίας ήταν από τους Παγδατήδες από τον Παλιό-σοφο και έτσι στην Αμερική ήταν γνωστός στους συγγενείς ως ο Παγδατής. Οι επόμενοι που είχαν σειρά για την Αμερική ήταν οι δικοί της γιαγιάς μου της Καλλιόπης. Μετά το θάνατο της Καλλιόπης, φεύγουν για την Αμερική ο θεός μου ο Ιάκωβος Χαρμαντάς, το 1920, και η αδελφή του θεία Αναστασία, το 1921, αδελφία της μάνας μου. Ακολουθεί η θεία Χρυσταλλού το 1927-1928.

Ο κατάλογος συνεχίζεται. Γύρω στο 1925, τα παιδιά της γιαγιάς Μορκιάς έχουν σειρά για την Αμερική. Πρώτος ο Γιώργος Κακαρώνας και έπειτα ο αδελφός του ο Δημήτρης. Εν τω μεταξύ ο ασκός του Αιόλου είχε ανοίξει. Μέχρι το 1950, όταν πήγα εγώ στην Αμερική, πάνω από χίλιοι Καραβιώτες ζούσαν εκεί και ο αριθμός αυτός δεν περιλαμβάνει τους απογόνους τους. Πάρα πολλοί από αυτά τα παιδιά διέπρεψαν και είναι πολύ γνωστοί.

Αφού ο Γιάννης Σπουρδής έζησε εκτός Κύπρου για πάνω από σαράντα χρόνια, αποφάσισε και γύρω στα 1930 έρχεται πίσω στην Κύπρο, στον τόπο του, στον αγαπημένο του Καραβά, όπου έπειτα από ένα χρόνο απέθανε και τάφηκε.

Όπως όμως ανάφερα πιο πάνω, ο Γιάννης είχε ακόμα δυο αδελφούς. Ο Γεώργιος Σπουρδής είχε γίνει δάσκαλος και εργαζόταν στα σχολεία του Καραβά. Πάρα πολλοί πιο ηλικιωμένοι από μένα τον θυμόντουσαν.

Κάρτα Ιάκωβου Χαρμαντά στον 2^ο εξάδελφό του: Κω Κώστα Ι. Σπουρδή εις Καραβάν Επ. Κυρηνείας Κύπρου
Νέα Υόρκη 2.1.1921
Διατελώ μεθ' υπολήψεως, ο Ιάκωβος Χαρμαντάς

Ο άλλος αδελφός ήταν ο Δημήτρης, ο οποίος και αυτός ένα πρωί, αφού ανηφόρισε το γνωστό μονοπάτι, πήγε στο αυλάκι, στο οποίο έτρεχε το νερό της Παλιάβρυσης και, αφού νίφτηκε και καθαρίστηκε, κατηφόρισε το δρομάκι προς το σπίτι του και εξαφανίστηκε, όπως και ο αδελφός του. Αυτός όμως δεν πήγε νότια προς τη Λάρνακα και την Αίγυπτο. Πήγε βόρεια προς τη Μικρά Ασία, απέναντι ακριβώς από την περιοχή Λαπήθου-Καραβά-Κερύνειας. Τότες υπήρχαν περιοχές εκεί που ήταν κατοικημένες από Έλληνες, όπως το Ανεμούρι, έτσι το λέγανε. Εκεί πήγε και εγκαταστάθηκε ο Δημήτρης Σπουρδής. Εκεί παντρεύτηκε μια Ελληνίδα ορθόδοξη και έκανε παιδιά. Ο παππούς μου ο Χαρμαντάς, γύρω στο 1918 πήγε, όπως μου είπε ο ίδιος, με καϊκι από την Κερύνεια απέναντι στο Ανεμούρι, όπου βρήκε τον κουινιάδο του Δημήτρη. Με τη Μικρασιατική καταστροφή του 1922 και την ανταλλαγή πληθυσμών ο Δημήτρης δεν πήγε στην Ελλάδα, ούτε ήλθε στην Κύπρο. Πήγε στη Βηρυτό. Η θεία μου Μαρία, αδελφή της μάνας μου Ελένης, το 1942 πήγαινε στο τότε Βελγικό Κόγκο για να συναντήσει τον αρραβωνιαστικό της Ανδρέα Θεοδούλου. Με αεροπλάνο πήγε στη Βηρυτό και έπειτα πάλι με αεροπλάνο στο Κάιρο και απ' εκεί με ποταμόπλοιο διέσχισε τον ποταμό Νείλο δια μέσου του Σουδάν και έφτασε στις βόρειες περιοχές του Κόγκο. Στη Βηρυτό έψαξε και βρήκε ένα μαγαζί, το οποίο ανήκε σε δυο αδελφια με το όνομα Σπουρδής. Αυτή ήταν η τελευταία επαφή με αυτούς τους συγγενείς.

Όπως βλέπετε, η περιπέτεια είναι έμφυτη σ' εμάς τους Καραβιώτες. Εύχομαι οι πραγματικές αυτές ιστορίες να παραμείνουν ως ιερά ενθύμια του Καραβά μας. Και εγώ, ως ένας απόγονος της οικογένειας εκείνης, ακόμα νοσταλγώ ταξίδια και περιπέτεια...

Καραβιώτες τη δεκαετία 1920-1930. 1η σειρά: 2ος από αριστερά ο Λάιος. 2η σειρά: Από αριστερά 1ος ο Ευστάθιος, σύζυγος της Ελπίδας, 2ος ο Χάρης, μετανάστης στην Αμερική, 3ος ο Κώστας Σπουρδής

Ο Επιφάνιος Στυλιανού Χατζητζυρκαλλή είναι ένας ακόμα από τους συγχωριανούς μας που ενώθηκε με τις ουρές εκείνων, οι οποίοι, στις δύσκολες μέρες της οικονομικής δυσπραγίας στην πατρίδα μας πήραν το δρόμο της ξενιτιάς προς αναζήτηση μιας καλύτερης ζωής.

Γιος οικογένειας γεωργών, του Στυλλή και της Μαριτσούς (Καπού) από το Πέλλαπαϊς, ο Επιφάνιος γεννήθηκε στις 4 Ιουνίου του 1909 στον Καραβά. Σε ηλικία 20 χρονών, εν μέσω της μεγαλύτερης οικονομικής κρίσης που γνώρισε ως τότε η ανθρωπότητα, γνωστής και ως περίοδος της «αστοσίας», μετανάστευσε το 1929 με πολλούς άλλους Καραβιώτες στις Η.Π.Α. για μια καλύτερη ζωή. Τον είχε προσκαλέσει ο μεγαλύτερος αδερφός του Γρηγόρης, ο οποίος έμενε στην Πολιτεία της Πενσυλβάνια.

Μέσα στο φιλόξενο τότε περιβάλλον μιας ξένης χώρας, αρχίζει τη βιοπάλη στην αρχή ως εργάτης στα δασύχορτα γήπεδα του γκολφ της Αμερικάνικης αυτής Πολιτείας. Ταυτόχρονα έκανε διάφορες δουλειές, είτε ως εργάτης σε εργοστάσιο χαρτιού είτε ως υπάλληλος εστιατορίων, πλύνοντας πιάτα. Έβαλε ενέχυρο τη μόνη περιουσία που είχε μαζί του, μια χρυσή λίρα (ένα κωνσταντινάτο), για να μπει συντάξιμος σε μια φρουταρία. Είχε ήδη δημιουργήσει τις προϋποθέσεις και άρχισε να προετοιμάζεται για το καθοριστικό βήμα στη ζωή του, τη δημιουργία της δικής του οικογένειας.

Έτσι το 1938 επιστρέφει στον Καραβά, όπου στις 31 Οκτωβρίου του ίδιου χρόνου νυμφεύεται τη Γλυκού, το γένος Λευτέρη Χατζηστεφάνου. Στο μεταξύ όμως ειδοποιήθηκε από την Αμερικάνικη Κυβέρνηση να επιστρέψει για να καταταγεί στο στρατό, με σκοπό την στρατολόγησή του στον πόλεμο με την Ιαπωνία. Ήταν η εποχή κατά την οποία οι ΗΠΑ εισέρχονταν στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στο πλευρό των συμμάχων εναντίον του άξονα Γερμανίας-Ιταλίας- Ιαπωνίας. Έτσι, με το φιλότιμο που τον διακρίνει, ο Επιφάνιος, χωρίς δεύτερη σκέψη, παίρνει το δρόμο της επιστροφής αφήνοντας πίσω τη νιόπαντρη γυναίκα του με ένα αγέννητο μωρό στην κοιλιά. Το 1939, η Γλυκού γεννά τον πρωτότοκο γιο τους, Ανδρέα, στην απουσία του συζύγου της.

Στο στρατό, είχε επιλέξει να υπηρετήσει στο πεζικό, όπου ως μάγειρας έφτασε στο βαθμό του λοχία. Διηγείτο αργότερα πώς τα κατάφερε μαζί με άλλους να επιζήσει, όταν οι Ιάπωνες τους απέκλεισαν σε κάποια νησιά. Τελικά, λόγω τραυματισμού που επηρέασε την όρασή του, αποστρατεύθηκε το 1946 με τιμητική σύνταξη και επέστρεψε στην Κύπρο για να πάρει μαζί του πίσω στην Αμερική, τη γυναίκα του και τον 7χρονο πλέον γιο τους. Έζησαν αρχικά στο Πίτσμπουργκ της Πενσυλβάνια και αργότερα στο Ρίτσμοντ της Βιρτζίνια, όπου απέκτησαν άλλα τέσσερα παιδιά, το Στέφανο, το Στέλιο, τη Μαίρη και τον Λευτέρη. Η οικογένεια, σκοπεύοντας κάποτε να επιστρέψει στην Κύπρο, κάνει την πρώτη προσπάθεια το 1960 με την ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας και αρχίζει να αξιοποιεί τα κτήματά της στον Καραβά. Με την Τουρκανταρσία το 1963, η Αμερικάνικη Πρεσβεία στη Λευκωσία τους ειδοποιεί να επιστρέψουν στην Αμερική, από όπου και πάλι φεύγουν το 1965 για τον Καραβά, κάνοντας μια δεύτερη προσπάθεια να στεριώσουν. Όμως και πάλι το 1969 επιστρέφουν και πάλι στην Αμερική. Ο νόστος για τον Καραβά τούς ξεριζώνει ξανά και επιστρέφουν στην Κύπρο το 1970, εκτός από το μεγάλο τους γιο Ανδρέα, που είχε στο μεταξύ τελειώσει τις σπουδές του και εργαζόταν για χρόνια στην Αμερική.

Ο Επιφάνιος με την υπόλοιπή του οικογένεια ζούσε στο Στρόβολο, αλλά καλλιεργούσε τις λεμονιές του στον Καραβά, όπου έκτισε το σπίτι του, που ολοκληρώθηκε τον Ιούλιο του 1974. Καταλήφθηκε κι αυτό, νεόκτιστο, από τον κατακτητή. Πέθανε από ατύχημα στο σπίτι του στο Στρόβολο τον Μάιο του 1982 με τον καημό της προσφυγιάς. Η Γλυκού τον ακολούθησε 27 χρόνια μετά, τον Ιούλιο του 2009.

Από τα παιδιά του ζεύγους Επιφάνιου και Γλυκού, ο Ανδρέας ζει στην Αμερική. Είναι παντρεμένος με την Άννα, το γένος Δημήτρη και Ελένης Μαυρομμάτη από τον Καραβά. Έχουν τρία παιδιά, το Δημήτρη, τη Χριστίνα και τον Επιφάνιο.

Ο Στέφανος ζει και αυτός στην Αμερική. Είναι παντρεμένος με την Αντρούλα, το γένος Κυριάκου (Ππασιά) και Αντρομάχης από τον Καραβά. Ο Στέφανος και η Αντρούλα έχουν δύο παιδιά, τον Κυριάκο που εργάζεται στην Αμερική και είναι ελεύθερος και τη Φανούλα, η οποία παντρεύτηκε και είναι μητέρα 3 παιδιών.

Ο Στέλιος δυστυχώς απεβίωσε το Νοέμβριο του 2003. Είχε πολεμήσει στο Βιετνάμ ως Αμερικανός πεζοναύτης. Ο πόλεμος στη ζούγκλα του Μεκόνγκ άφησε τα σημάδια του στην υγεία του.

Η Μαίρη ζει στην Κύπρο. Είναι παντρεμένη με τον Ευρωβουλευτή Κυριάκο Τριανταφυλλίδη με τον οποίο απέκτησε τρεις κόρες, την Κλάρα (Γλυκερία), την Κατερίνα και τη Φάνη. Οι δύο είναι παντρεμένες και η Κλάρα τους έχει χαρίσει δύο εγγονάκια.

Ο Λευτέρης ζει και αυτός στην Κύπρο. Είναι παντρεμένος με την Άντρη, το γένος Ηλία και Αιμιλίας Πέτρου, από την Κάτω Ζώδια. Έχουν τρεις γιους, τον Επιφάνιο, τον Αιμίλιο και τον Αλέξανδρο.

Και έτσι ολοκληρώθηκε ο κύκλος ακόμη ενός Καραβιώτη που άφησε και αυτός με τον έντιμο βίο του, τη φιλοπονία και την αγάπη του προς τη φίλτατη γενέτειρά του, το στίγμα του στον πίνακα των αποδήμων του Καραβά, με την ευχή ότι αν δεν ευτύχησαν οι ίδιοι να δουν τον τόπο τους ελεύθερο, είτε αυτό να γίνει για τα παιδιά και τα εγγόνια τους.

**Ο Επιφάνιος και η Γλυκερία στη
φωτογραφία του γάμου τους.
Σεπτέμβριος, 1938**

**Ο Επιφάνιος Στυλιανού, αριστερά,
με άλλους στρατιώτες
στη Χαβάη το 1942**

Ήταν γύρω στα 1970. Ένας στρατιώτης καταφτάνει από τη Ρόδο στο χωριό μου, τον Καραβά. Θα υπηρετήσει στην Κύπρο, θα κάμει τη θητεία του. Φέρνει μαζί του ένα χαρτί, το χαρτί ελευθερίας του προπάππου του.

Εκείνος που ψάχνει ο στρατιώτης έφυγε μια μέρα από το χωριό του τον Καραβά και κανείς δεν ήξερε πού πήγε. Χάθηκε. Διεφώνησε με τον πατέρα του, μπήκε μάλλον σε καράβι κι όπως η θάλασσα ήταν δίπλα, ξεκίνησε για αλλού. Να όμως που η στιγμή φτάνει. Ο νεαρός στρατιώτης κρατά στα χέρια του ένα χαρτί με το όνομά του. Έρχεται στον Καραβά. Ξέρει πού πηγαίνει. Ρωτά στο Δημαρχείο παράγοντες του Καραβά και καταλήγουν στο σπίτι μας, της Μαρίτσας Παπακωνσταντίνου. Έτσι αποκαλύπτεται ότι αυτός που ψάχνει ήταν αδελφός της Χατζη-Τερψούς, της γιαγιάς της Μαρίτσας. Ο Δημητρός. Συχνά μου έλεγε η γιαγιά μου η Αννού του Σαββή του Μιχάηλου [Τάηλου] ότι έφυγε και πήγε στη Ρόδο και δεν επέστρεψε.

Ήξερε η γιαγιά η Αννού ότι ήταν στη Ρόδο. Ένας γιος του, ο Χριστάκης, έφτασε κάποτε στον Καραβά να ανακαλύψει τους συγγενείς. Μα πάλι χάθηκαν τα ίχνη του.

Κι όταν με θλίψη τό 'λεγε η γιαγιά, εγώ πάντα, μαθήτριά τότε, της έλεγα «Μη στενοχωριέσαι στετέ, εγώ θα τους ανακαλύψω».

Λίγα χρόνια πριν έλθει ο στρατιώτης που ανάφερα, ο Βασίλης, έτσι λεγόταν, βρισκόμασταν, σαν οικογένεια πλέον, εγώ με τον σύζυγό μου και τη μικρή μας κόρη Μαρία στη Ρόδο. Πήραμε τότε και το αυτοκίνητό μας. Γυρνούσαμε στη Ρόδο, καθόμαστε για πρωινό σε παραλιακά κεντράκια και θυμάμαι που έλεγα στον σύζυγό μου: «πού ξέρεις, αυτή τώρα που μας σερβίρει αν δεν είναι και ξαδέλφη μου»... Μετά από κάποια χρόνια εμφανίστηκε η έκπληξη με το Βασίλη.

Ο παππούς ο Δημητρός στη Ρόδο άραξε για τα καλά. Έκαμνε τον πρακτικό γιατρό. Π.χ. χρησιμοποιούσε βδέλλες σε όσους είχαν πίεση, κλπ.

Αυτά τα μάθαμε μετά. Πήγαμε ξεπότηδες στη Ρόδο οικογενειακώς. Γυρίσαμε όλο το νησί. Μάθαμε και το χωριό που έζησε ο Δημητρός. Συναντήσαμε ανθρώπους 80-90 χρονών τότε, το 1972-1973, που θυμόντουσαν το γέρο Δημητρώ και ακούσαμε τις διηγήσεις τους γύρω απ' αυτόν. Γιάτρεψε τη Στεργούλα, που δάγκωσε σκύλος, και την παντρεύτηκε. Γέννησαν το Χριστάκη [1884-1967] που όπως ανέφερα ήλθε στην Κύπρο. Απ' τον Χριστάκη γεννήθηκε η Ευαγγελία που ζει και είναι η μητέρα του Βασίλη και της Καθολικής, με την οποία επικοινωνούμε ως τώρα τηλεφωνικώς, καθώς και με την κόρη της Τσαμπίκα.

Η πιο μεγάλη μας ανάμνηση είναι η πρώτη φορά της συνάντησής μας όταν ο Βασίλης τέλειωσε το στρατιωτικό. Πήγαμε στο χωριό Μεσαναγρός, εκεί ζούσε η μητέρα του. Ζήσαμε και τα έθιμα ενός γάμου. Παντρεύονταν ένα συγγενικό ζευγάρι: ο Παναγιώτης και η Καθολική. Έστησαν χορό στην αυλή της εκκλησίας πριν το μυστήριο. Μου θύμισε ελληνικό έργο που στο τέλος η νύφη έφυγε με τον αγαπημένο της. Ο γάμος κράτησε τρεις μέρες. Το Σάββατο σε πομπή η προίκα του γαμπρού φεύγοντας από τη μάνα του με βιολιά και λαγούτα για το νέο του σπίτι. Κεράσματα μέλι με σουσάμι –παστελλάκι. Τραγούδια – τα τσιαπτιστά. Ο Βασίλης τότε ήταν ελεύθερος. Παντρεύτηκε το 1977 και απέκτησε δυο γιους και δυο κόρες.

Η Ευαγγελία στην αυλή του σπιτιού της

Το εσωτερικό του ναού Αγίου Ραφαήλ

Η Ευαγγελία και ο Γιάννης (στα άκρα) στο σπίτι τους στον Μεσαναγρό της Ρόδου με τον Νίκο Χριστοδουλίδη. Όρθια η κόρη τους Καθολική και δίπλα από την Ευαγγελία η εγγονή της Τσαμπίκα

Αργότερα ο Βασίλης αρρώστησε με ανίατη ασθένεια. Οι φίλοι του που ζουν στην Αμερική τον πήγαν εκεί για θεραπεία. Η μητέρα Ευαγγελία έκανε τάμα για την γιατριά του αγαπημένου της μοναχογιού: να χτίσει μια εκκλησιά στον ιδιόκτητο λόφο στο χωριό της, αφιερωμένο στον Άγιο Ραφαήλ. Μα ο Άγιος ήρθε στον Βασίλη σαν όραμα και του πε πως ήταν αργά. Αυτός μίλησε στη μάνα του: το τάμα της να το κάνει, έστω και αν αυτός φύγει, για την ψυχή του. Έτσι κτίστηκε το εκκλησάκι.

Κι εμείς εδώ στην Κύπρο, συγκινημένοι από την ιστορία, αφιερώσαμε το υπέρθυρο σε ψηφιδωτό στο εκκλησάκι. Το ψηφιδωτό το έφτιαξε στην Κύπρο ο σύζυγός μου Νίκος.

Το πήγαμε στη Ρόδο και παρέμεινε στο χωριό Μεσαναγρός μέχρι που το τοποθέτησε στο εκκλησάκι με βοηθούς τη μάνα και τον πατέρα του Βασίλη.

Κάθε τρίτη της Λαμπράς πανηγυρίζουν. Τα πρώτα χρόνια δύο-τρεις φορές συμμετείχαμε και γιορτάζαμε και μεις, κερνώντας τους χωριανούς. Αργότερα οι επισκέψεις μας γίνονταν καλοκαίρια. Η Ευαγγελία καθημερινά κάνει τη διαδρομή από το σπίτι στο εκκλησάκι, πότε μόνη, πότε με τον σύζυγό της Γιάννη. Ανάβει τα καντήλια και διαβάζουν την παράκληση. Πολλές φορές, όταν κάνει τη διαδρομή μόνη της, νιώθει να συνοδεύεται από τον Άγιο Ραφαήλ και λέει ότι ακούει την μπότα του να περπατά δίπλα της.

Ας έχουμε τις ευλογίες του.

Η τοποθέτηση του υπέρθυρου ψηφιδωτού στον ναό του Αγίου Ραφαήλ από τον Νίκο Χριστοδουλίδη που το κατασκεύασε

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΥ

Σωτηρούλα Ηλία Χριστοφόρου

Ο θείος μου, Σωκράτης Στυλιανού Καψούρη, ο Αμερικάνος, γεννήθηκε το 1900 στον Καραβά. Μητέρα του η Χαρίκλεια Καράγιωρκη και πατέρας του ο Στυλιανός Καψούρη. Το 1908 γεννήθηκε η αδελφή του Χρυστάλλα. Το σπίτι τους ήταν στην Πετρογειτονιά, στην οδό Μηδείας.

Ο θείος μου άκουσε ότι στα ξένα υπάρχει καλύτερη ζωή και σκέφτηκε να ξενιτευτεί για να δουλέψει να προικίσει την αδελφή του. Έβαλαν υποθήκη το σπίτι τους στον κύριο Λάιο για να αγοράσουν εισιτήριο. Ετοίμασε τη βαλίτσα του και μαζί με άλλους δυο Καραβιώτες κατηφόρισαν εκεί που ήταν ο πλάτανος του Μηράκη. Εκεί έγινε ο μεγάλος αποχαιρετισμός. «Άτε, γεια σας», λέει στους γονιούς και στην αδελφή του και φεύγει για τα ξένα, το 1920.

Παίρνει το καράβι για το Πορτ Σάιντ κι από εκεί για την Αυστραλία. Εκεί μένει δυο χρόνια κι εφόσον δε γνώριζαν αγγλικά τους έβαλαν κι έπλεναν πιάτα στα μαγειρεία. Αφού είδαν ότι ήταν δύσκολα στην Αυστραλία, παίρνουν το καράβι και σαλπάρουν για την Αμερική. Όταν φτάνουν εκεί, μένει στη Νέα Υόρκη και εργάζεται ως παπουτσιστής. Έφτιαχνε και καπέλα. Αφού μάζεψε λεφτά, στέλλει στους γονείς του και ξεχρεώνουν το σπίτι.

Τα χρόνια περνούν γρήγορα και η αδελφή του παντρεύεται τον Ηλία Χριστοφόρου Χειμώνα από τα Φτέρυχα το 1940. Κάνουν πέντε παιδιά, τα δυο πέθαναν και τα τρία ζουν. Εμένα, την κόρη, η μάνα μου με έστειλε στο Γυμνάσιο Λαπήθου να μάθω αγγλικά για να γράφω του θείου να έλθει να τον δει, γιατί τον είχε μεγάλο καϋμό. Δεν ήθελε να πεθάνει, όπως τους γονιούς τους, που δεν τον είδαν για τελευταία φορά στα γηρατειά τους. Τα γράμματα επηγαίναν κι έρχονταν στην Αμερική συχνά και στα πολλά παρακάλια της μάνας μου αποφασίζει ο θείος μου να έλθει στην πατρίδα, στον Καραβά. Έτσι φτάνει στις τρεις του Μάρτη το 1974. Οι χαρές μας όλους δεν περιγράφονται, που ήλθε ο θείος μας. Εκάμαμε την Ανάσταση του Κυρίου μαζί του, που δυστυχώς έμελλε να είναι η τελευταία Ανάσταση του Αμερικάνου θείου.

Δυστυχώς χάθηκε το μαύρο Ιούλιο του 1974 άδικα, όπως άδικα χάθηκε και ο αγαπημένος μου πατέρας Ηλίας από τους Τούρκους, που δεν είχαν ούτε ιερό ούτε όσιο πάνω τους.

Εύχομαι να βρεθούν τα οστά τους για να τους κηδεύσω, όπως τους αξίζει, κανονικά. Ας είναι ελαφρό το χώμα που τους σκεπάζει.

Τους αφιερώνω ένα μικρό στίχο από ένα ποίημα:

Του Καραβά οι βρύσες δεν έχουν πια νερό

Ξέρω δε θα γυρίσουν, μα θα τους καρτερώ.

Λάμπρος Κλατσιάς

Ο Κώστας και Κωνσταντία Κλατσιά, Καραβιώτες την καταγωγή και οι δύο, ζούσαν στην γραφική οδό Λαμπούσης, στη Κάτω Γειτονιά του Καραβά μέχρι τον τραγικό Ιούλιο του 1974. Είχαν 4 παιδιά, τον Λάμπρο, τον Γιώργο, την Ελένη και τη Στάλα.

Η ζωή τους κυλούσε ευχάριστα και δημιουργικά. Λεμονοπαραγωγός ο πατέρας, εργατικός και καλός οικογενειάρχης. Μέλημά του η άνετη και σωστή διαβίωση της οικογένειάς του. Η μητέρα Κωνσταντία, δίπλα στο σύζυγό της, βοηθούσε όσο μπορούσε σε όλα. Κρατούσε ένα πεντακάθαρο σπίτι και φρόντιζε τα παιδιά της, το σύζυγό της στις δουλειές του και συμπλήρωνε την ευτυχία στο σπίτι.

Με τον εκτοπισμό η οικογένεια βρίσκεται στη Λευκωσία και προσπαθεί μέσα από τα ερείπια της καταστροφής να επιβιώσει. Όμως ο αγώνας είναι σκληρός και άνισος. Ένας-ένας σκορπίζονται στην ξενιτιά, όπως έκαναν δεκάδες άλλες οικογένειες Καραβιωτών.

Ο μεγάλος γιος, ο Λάμπρος, μεταναστεύει στην Αγγλία, Ουαλλία (Κάρντιφ) μαζί με την μικρή του αδελφή τη Στάλα. Ήταν ήδη πτυχιούχος Φυσιολογώστης της Φυσικομαθηματικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Στην Ουαλλία συνεχίζει στις σπουδές του για 2 χρόνια και παίρνει μεταπτυχιακό στη Φυσική. Κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών σπουδών του γνώρισε τη σύζυγό του Χριστίνα Λούκα (πατέρας Κύπριος και μητέρα Ουαλέζα). Μαζί απέκτησαν μία κόρη, τη Μελίσσα, τώρα πτυχιούχο του London School of Economics και Master από την Σορβόννη. Αμέσως μετά διορίζεται ως καθηγητής Φυσικής σε Κολλέγιο, όπου εργάστηκε για 13 χρόνια, καταφέροντας να ανεληχθεί σε σύντομο χρονικό διάστημα και να πάρει τη θέση του Διευθυντή του Φυσικού Τμήματος. Ήταν ένα κομμάτι της ζωής του πολύ επιτυχημένο σε όλα τα επίπεδα και άφησε ανεξίτηλες και έντονες αναμνήσεις στη ζωή του.

Μετά τη διάλυση του γάμου του με τη Χριστίνα, εγκατέλειψε την Ουαλλία και εγκαταστάθηκε στα Μάλια της Κρήτης, όπου ζούσε ο μικρότερος αδελφός του Γιώργος. Αρχικά ασχολήθηκε με επιχείρηση Γενικού Τουρισμού. Μετά το άνοιγμα της αγοράς ακινήτων από τους Ευρωπαίους μεταπήδησε σε κτηματομεσιτικές επιχειρήσεις και κατασκευές τουριστικών μονάδων. Κατάφερε και κατάκτησε πολλούς από τους στόχους και επιδιώξεις του.

Σήμερα ζει σε ένα όμορφο, ειδυλλιακό παραδοσιακό χωριουδάκι, την Αγία Βαρβάρα, μεταξύ Μάλια και Σείσι, κατά 80% δικής του ιδιοκτησίας. Απολαμβάνει το απέραντο γαλάζιο της θάλασσας, τα μαγευτικά ηλιοβασιλέματα του χωριού, το πράσινο του κάμπου, στοιχεία που αναπληρώνουν ένα μεγάλο κενό από τον πολυαγαπημένο του Καραβά. Ενσυνείδητα επέλεξε την Κρήτη για τόπο διαμονής του, επειδή έχει πολλά κοινά στοιχεία με την Κύπρο, την φυσική ομορφιά, την τοπολαλιά, τους χαρακτήρες των ανθρώπων, τη γειτνίαση με την Κύπρο....

Ο Γιώργος είχε ολοκληρώσει τις σπουδές σε τουριστικά επαγγέλματα στη Ρόδο. Η εισβολή τον βρήκε να εργάζεται ως Γενικός Διευθυντής στο ξενοδοχείο "Venus Beach" στην Αμμόχωστο. Γνώρισε και παντρεύτηκε τότε την Κούλα Χριστοδούλου από τη Λεμεσό. Μαζί απέκτησαν 2 γιους, τον Κωνσταντίνο και τον Αλέξανδρο. Μετά την εισβολή συνεχίζει τις σπουδές του με υποτροφία στη Γερμανία για ένα χρόνο. Στη συνέχεια εξα-

Ο Κώστας και η Κωνσταντία Κλατσιά

σφαλίζει θέση Διευθυντού σε ξενοδοχειακή μονάδα στα Μάλια της Κρήτης μαζί με τη γυναίκα του, η οποία είχε σπουδάσει επίσης ξενοδοχειακά.

Μετά από εργοδότησή του σε διάφορα ξενοδοχεία της Κρήτης επιστρέφει στην Κύπρο, όπου εργάστηκε για 2 χρόνια, ως διευθυντής στο ξενοδοχείο "Limonia" στη Λεμεσό. Φαίνεται όμως πως η Κρήτη χάραξε στην ψυχή του την αγάπη εκείνης της γης και επιστρέφει πίσω, όπου αρχίζει να οικοδομεί το δικό του ξενοδοχείο. Το Mare-Monte. Ένα συγκρότημα μοναδικό, μεταξύ βουνού και θάλασσας,

έτσι όπως στόχευε να του θυμίζει και νοερά να ζει το δικό μας Mare-Monte του Καραβά. Η Ελένη εργαζόταν σε κατάσταση φωτογραφικών ειδών στην Λευκωσία όταν έγινε η εισβολή. Φρόντιζε και βοηθούσε πάρα πολύ στις μετακινήσεις και άλλες ανάγκες των γονιών της στην προσφυγιά. Αρχικά έμενε σε ενοικιαζόμενο σπίτι στην Λευκωσία μαζί με τους γονείς της. Αργότερα συντόνισε τις προσπάθειες της οικογένειας στο κτίσιμο κατοικίας στην Ανθούπολη, με αιματηρές οικονομίες όλης της οικογένειας και με οικονομική βοήθεια από τον Λάμπρο και Γιώργο.

Με πολλή προσωπική δουλειά από την Ελένη και τους γονείς, το όνειρο ιδιόκτητης κατοικίας έγινε πραγματικότητα. Μετά τη γνωριμία της με Ελλαδίτη υπάλληλο της Ελληνικής Πρεσβείας, τον Δημήτρη Κατσάμπουλα, παντρεύεται και μετακομίζει στο Γαλάτσι στην Αθήνα. Αποκτά δύο παιδιά, τον Τάσο και την Ολυμπία. Σαν γνήσια Καραβιώτισσα φροντίζει την οικογένεια και ζει με αξιοπρέπεια ανάμεσα στην Αθήνα και την Νέα Φιγαλία στην Πελοπόννησο, το χωριό του συζύγου της.

Η Στάλα, με την μετανάστευσή της μετά την τουρκική εισβολή στο Ηνωμένο Βασίλειο, μένει αρχικά μαζί με τον αδελφό της Λάμπρο, στην Ουαλία. Εκεί παντρεύεται τον Μπράιαν και αποκτούν 2 υπέροχα παιδιά, τον Κωνσταντίνο και την Έρικα. Δημιουργική και εργατικότατη, γνήσια μάνα με Καραβιώτικες ιδέες και αρχές, βοηθά τον σύζυγό της και αποκτούν μαζί ιδιότητα ακίνητα στην περιοχή.

Η ζωή κυλούσε ήρεμα και όμορφα φροντίζοντας τα παιδιά της και τον σύζυγό της μέχρι τη μέρα που δυστυχώς ο Κωνσταντίνος της σκοτώνεται άδικα σε αυτοκινητιστικό δυστύχημα στην πολύ τρυφερή ηλικία των 23 χρόνων. Η αδικία και ο πόνος του αδικοχάμενου παιδιού της απαλύνονται σιγά-σιγά από τον πανδαμάτορα χρόνο. Η κόρη τους Έρικα είναι απόφοιτος Τουριστικής Σχολής. Εργάζεται σε μεγάλο Τουριστικό Γραφείο της Αγγλίας και περιοδεύει τον κόσμο, κάτι που την ευχαριστεί ιδιαίτερα.

Έτσι σκορπίστηκε η οικογένεια του Κώστα Κλατσιά. Εκείνος πέθανε πρόσφυγας στην Ανθούπολη και η καλή Κωνσταντία σε βαθειά γεράματα βρίσκεται στο κρεβάτι του πόνου κοντά στον Γιώργο και τον Λάμπρο και νοσταλγεί τα όμορφα χρόνια του υπέροχου Καραβά μας.

Ο ΜΕΤΑΝΑΣΤΗΣ

Αποσπάσματα

Χαρά Παπαβασιλείου - Κουμουλλή

Το αεροπλάνο ελίχθηκε για λίγα λεπτά στο φιδωτό κομμάτι του αεροδιάδρομου. Ύστερα σταμάτησε κι αφού έβαλε μπρος τις τουρμπίνες τσουύλησε με εκκωφαντικό θόρυβο στην τελική ευθεία και ξεκολλώντας τις ρόδες του απ' τη γη άρχισε ν' ανεβαίνει όλο και πιο ψηλά. Πίσω του άφησε μια λεπτή γραμμή γκριζόασπρου καπνού σαν σύννεφο και χάθηκε στον αιθέρα.

Καθισμένος αναπαυτικά στη θέση του ο Κώστας κοιτούσε απ' το παραθυράκι στην αρχή τη χρυσαφιά πλήμμουρα των φώτων του αεροδρομίου της Καμπέρας και μετά ολόκληρο τον κολοσσό της πρωτεύουσας της Αυστραλίας να φεγγοβολά κάτω απ' τα πόδια του σαν γήινος έναστρος ουρανός. Ύστερα άρχισε να σβήνει και να χάνεται απ' τα μάτια του κι απ' την ψυχή του και στη θέση της, σαν να μην υπήρξε ποτέ η γιγάντια πόλη, όλο και πιο πολύ ζωντάνευε το πανέμορφο χωριό του. Ονειρευόταν τη στιγμή που το αεροπλάνο θα προσγειωνόταν στην ιερή γη της πατρίδας του. Εκεί ζούσε ακόμα η μάνα του σ' ένα απ' τα σπίτια των Λευκάρων που παραχωρήθηκαν στους πρόσφυγες. Το πατρικό τους είχε συληθεί απ' το βαρβαρικό τσουνάμι που έπνιξε τον Καραβά το '74. Ο Καραβάς, στολίδι στη ρίζα του Πενταδάκτυλου, ανάμεσα στα δυο γαλάζια, θάλασσας κι ουρανού. Σκόρπια στο λεμονόδασος τα σπίτια ραντισμένα απ' τους ανθούς του. Την άνοιξη σκέτη μοσχοβολιά το χωριό.

Κλείνει τα μάτια του κι ανοίγει της ψυχής του. Καταυγασμένο απ' το φως προβάλλει μπρος του. Πώς μπόρεσε ν' απαρνηθεί τόση ομορφιά, χρόνια να ζει μακριά της! Σαν κι ήταν ο μόνος; Κι άλλοι πολλοί γύρεψαν την τύχη τους στα ξένα. Η ομορφιά δε γεμίζει το στομάχι κι η πείνα, η μεγαλύτερη σκλαβιά, δε σ' αφήνει να την απολαύσεις. Κι απ' την άλλη η θάλασσα, ο εύκολος δρόμος για τους νέους με όνειρα, δύναμη κι ορμή να τα κατακτήσουν. Η πλανεύτρα αυτά είναι που παγιδεύει, τα όνειρα, και η ιστορία όσων την ακολούθησαν μπαρκάροντας γι' άλλους τόπους μακρινούς συνηγορεί μαζί της. Κι έφευγαν οι νέοι, άλλοι πιο νωρίς κι άλλοι μετά.

Ο Κώστας έφυγε νωρίς. Δεκαπέντε χρονών αμούστακο παλικάράκι μ' ένα γκαζάδικο άραξε σ' ένα απ' τα πολλά λιμάνια της Αυστραλίας. Τα σπιτάκια που άφησε πίσω του σβήστηκαν μονομιάς, η θάλασσα, ο ήλιος, μια κηλίδα μικρή το χωριό του μπροστά στο νέο κόσμο. Απέραντος κι επιβλητικός ξανοίχτηκε στα μάτια του και βάλθηκε να τον κατακτήσει. Σήκωσε τα μανίκια του ψηλά στα μπράτσα και ρίχτηκε στη δουλειά. Η φτώχεια δεν είναι ντροπή, ντροπή είναι να μη μάχεσαι να τη νικήσεις. Κι ο Κώστας πάλεψε μαζί της και βγήκε νικητής. Λαντζέρης η πρώτη του δουλειά σ' ελληνικό εστιατόριο. Μια νύχτα που ξάπλωσε να ξεκουράσει τ' αποσταμένο του κορμί ξύπνησε μετά από δυο μέρες. Κι ύστερα συνήθισε στο σκληρό αλλά μεγάλο μεροκάματο κι αποξεχάστηκε να δουλεύει. Σε λίγα χρόνια από λαντζέρης προβιάστηκε σε γκαρσόνι κι από γκαρσόνι πάτησε το ψηλό σκαλί του αφεντικού σε δικό του μαγαζί και το 'να έφερε τ' άλλο. Η ξενιτιά του 'δωσε πλούτη, δύναμη, αλλά ένα κομμάτι της ψυχής του έμεινε άδειο. Αυτό με τίποτε δεν μπορούσε να του το γεμίσει κι ο καημός του για την πατρίδα του, οι αναμνήσεις με όσα τον συνέδεαν μαζί της τον γύριζαν πίσω. Έμοιαζε με τον Οδυσσέα που παγιδευμέ-

νος χρόνια στην Ωγυγία, το μαγευτικό νησί της Καλυψώς, καθισμένος στ' ακροθαλάσσι έχυνε δάκρυ πικρό, νοσταλγώντας το δικό του νησί με ό,τι πολύτιμο κι αναντικατάστατο γι' αυτόν έκλεινε μέσα της η Ιθάκη του. Για τον Κώστα το αναντικατάστατο στη διχοτομημένη πατρίδα του ήταν η μάνα του. Τη θυμόταν ασάλευτη στην αποβάθρα με παραμορφωμένο το πρόσωπο απ' τη γκριμάτσα του πόνου, καθώς το καράβι ξεκολλούσε απ' την προβλήτα, έτοιμο να σαλπάρει. «Να πάεις στο καλό, γιόκα μου, κι η Παναγιά μαζί σου. Ποιος ξέρει αν σε ματαΐδουν τα μάθκια μου.....», ήταν τα τελευταία λόγια της. Τον φιλούσε ξανά και ξανά βαστώντας το πρόσωπό του με τις παλάμες της, σαν για να σταμπάρει η ψυχή τη μορφή του, να τον γνωρίσει, αν τον ξανάβλεπε ύστερα από χρόνια, ίσως και ποτέ. Έφευγαν νέοι και γύριζαν μεσήλικες οι ξενιτεμένοι του Καραβά ή αποξεχνιόντουσαν στην ξένη, λες κι ήταν αυτή η χώρα των Λωτοφάγων.

Άργησε να πάρει το δρόμο της επιστροφής. Έτσι όπως είχε ξανοιχτεί με τις επιχειρήσεις του ανέβαλλε το ταξίδι, καμιά φορά μάλιστα αργούσε και να επικοινωνήσει με τους δικούς του. Όμως ο γυρισμός μια μέρα στην πατρίδα ήταν το μεγάλο του όνειρο και το άλλο να κάνει εκεί όπου είχε σκοπό να περάσει το υπόλοιπο της ζωής του τη δική του οικογένεια. Τα γεγονότα του '74 που αιματοκύλησαν το νησί του τον συντάραξαν. Η C.I.A. με τη συμβολή της ξενόδουλης κλίκας του παλατιού έκασε στο σβέρκο του ελληνικού λαού το πουλί της χούντας των συνταγματαρχών κι από 'κει ξεκίνησαν όλα, για να κοπεί η Κύπρος στα δύο. Μαζί με τον Καραβά χάθηκαν και τ' αδέρφια του, ο Μιχαήλης κι ο Αρίστος, αγνοούμενος ο ένας, στον τόπο από βόλι ο άλλος. Για τον Κώστα δεν υπήρχε περιθώριο γι' άλλη χρονοτριβή. Σκεφτόταν τη χαροκαμένη μάνα του μόνη κι έρμη δίχως τα παλικάρια της. Σαν να 'θελε κιόλας ν' αναπληρώσει εν μέρει το κενό των αδερφών του. Λαχταρούσε να την αγκαλιάσει και να κλάψει μαζί της, προσφέροντάς της παρηγοριά.

Μετά από πολύωρη πτήση κι ενδιαμέση στάση στο Ντουμπάι, λίγες ώρες, που του φάνηκαν αιώνας, τον χώριζαν απ' τον προορισμό του. Ωστόσο ο νους του, εκμηδενίζοντας χρόνο κι απόσταση, τον έχει ήδη φέρει στην πατρίδα, στο παρελθόν. Η τελευταία σκανδαλιά της εφηβείας του είχε γίνει η αφορμή του πρόωρου ξενιτεμού του. Είχε πάει με το φίλο του στο διπλανό χωριό για δουλειά σε οικοδομή. Δυο μέρες έλειψε απ' το σπίτι κι ο πατέρας του ούτε που είχε μπει στον κόπο να τον αναζητήσει! «Κατάλαβα πως πήγες για μεροκάματο», του είπε, όταν γύρισε. Μόνο η μάνα του, μόλις τον είδε, τον έκλεισε στην αγκαλιά της, σαν να 'θελε να τον κρατήσει για πάντα κοντά της. Ο Κώστας όμως ένιωθε περιττός στην οικογένεια κι έτσι με καταχωνιασμένο το παράπονο μέσα του μπάρκαρε μούτσος σε φορτηγό με τη μεσολάβηση του δεύτερου μηχανικού, φίλου του πατέρα του. Όταν ωρίμασε κατάλαβε πως δεν ήταν η έλλειψη αγάπης αλλά η μιζέρια που θολώνει το μυαλό και σκληραίνει ακόμα και την καρδιά του γονιού.

Η Αμμόχωστος, το σπουδαιότερο λιμάνι της ανατολικής Μεσογείου, έσφυζε από ζωή. Ο Κώστας θυμάται το ανθρώπινο λεφούσι στα μαγαζιά και τα καφενεία: Έλληνες, Τούρκοι, Αρμένιοι, Άραβες, Φραγκολεβαντίνοι, Άγγλοι, όλες οι φυλές της γης. Και πλεούμενα κάθε λογής αραγμένα στην προβλήτα του λιμανιού. Στο σταυροδρόμι Ανατολής-Δύσης, χρυσοπράσινο φύλλο ριγμένο στο πέλαγος η Κύπρος. Ξενοδοχεία στη σειρά και σαν από ψήγματα χρυσού η άμμος στα πόδια θάλασσας μαβιάς παραδομένης στην απεραντοσύνη του κόσμου. Τώρα μια πόλη φάντασμα, μονέδα συναλλαγής στο τραπέζι των

«Μεγάλων» προς επίλυση του κυπριακού. Απ' τη Φαμαγκούστα ξεκίνησε η περιπέτεια του ταξιδιού του. Ο καπετάνιος, Χιώτης απ' τα Καρδάμυλα, τον συμπάθησε για την εργατικότητα και το ήθος του. Του πρότεινε μάλιστα να μείνει στο καράβι, αν ήθελε, αλλά του Κώστα το όνειρο ήταν η Αυστραλία. Όταν έφτασαν στο Σίδνεϋ, την ώρα του ελέγχου απ' τις αρχές τον έκρυψε κι όταν νύχτωσε τον βοήθησε να φύγει δίνοντάς του τα μεροκάματα ενός μήνα και τις κατάλληλες οδηγίες.

Το αεροπλάνο πετούσε πάνω απ' το νησί. Τώρα ξεχώριζε ολόκαθαρα τα βουναλάκια το 'να πλάι στ' άλλο σαν κύματα στη γη, διάσπαρτα χωριά στις κορφές και στις πτυχές τους, άσπρες γραμμούλες ανάμεσά τους οι δρόμοι. Ύστερα βρέθηκε πάνω απ' τη θάλασσα του Μακένζι. Το σμαραγδένιο νερό της άφηνε να φαίνεται ως και ο πεντακάθαρος βυθός της. Να, έτσι ν' άπλωνε το χέρι του, νόμιζες πως θα 'φτανε το νερό, τόσο σιμά πετούσε στα κεφάλια των λουομένων, που έστρεφαν τα βλέμματά τους ψηλά, σαν για να διακρίνουν πίσω απ' τα παραθυράκια της ατράκτου τα πρόσωπα των ταξιδευτών.

Σε λίγο με το καγκουρό στην ουρά του προσγειώθηκε σαν το πουλί, όμως με τα φτερά του μονίμως ανοιχτά τσούλησε για λίγο και σταμάτησε σ' ένα σημείο του αεροδιάδρομου. Οι πόρτες άνοιξαν κι ο Κώστας πατώντας στο κεφαλόσκαλο στάθηκε για λίγο κι άφησε το βλέμμα του να περιπλανηθεί στον γαλάζιο ορίζοντα και τη θάλασσα, που τον υποδεχόταν χαμογελαστή, αλλά και μέσα στην υπερβολική θαλπωρή του Αυγούστου. Το όνειρό του, αν και σε πολύ δύσκολες συνθήκες, έγινε πραγματικότητα. Σημασία είχε ότι πατούσε στο έδαφος της πατρίδας του, έστω με βαθιά την πληγή στα στήθια απ' το μαχαίρι του Απίλα.

Το ταξί που τον μετέφερε βγήκε στο δρόμο της μεγάλης Αλυκής με την κατάλευκη επιφάνεια που στραφτάλιζε κάτω απ' τον μεσημεριάτικο ήλιο. Πέρα μακριά λευκά πουάν σε πράσινο φόντο διακρίνονταν τα σπιτάκια και πίσω, σημάδι της Ανατολής, ο Τεκές, το μουσουλμανικό τέμενος της Χαλά Σουλτάν με τις πανύψηλες φοινικές και τις πρασινάδες σαν όαση στην άκρη του αλατιού. Ελάχιστοι οι περιπατητές στα πεζοδρόμια με τις πλούσιες πρασιές κι αυτοί με τον ελαχιστότατο δυνατό ρουχισμό, ορισμένοι και με μαγιό, επιστρέφοντας απ' τις γύρω πλαζ. Ο οδηγός άφησε πίσω του την Αλυκή, έφθασε στο πρώτο ράουντ αμπάουτ και διασχίζοντας τη μεγάλη πεδιάδα της Λάρνακας μπήκε σε λίγα λεπτά στο δρόμο προς τη Λευκωσία. Από εδώ κι ύστερα μόνο στεριά. Χωριά μικρά και μεγάλα με εξέχοντα τα καμπαναριά των εκκλησιών και τους μιναρέδες, που 'μοιαζαν μολύβια με μεταλλική τη μύτη τους στην κορυφή. Κι έξω σαν φουσάτα στρατοπεδευμένου στρατού οι σκηνές, τ' αντίσκηνα, ο «τύπος των ήλων» και «ήλος» στου μετανάστη τα μάτια. Εκεί μέσα στοιβάζονται οι διωγμένοι απ' τα νοικοκυρόσπιτά τους πρόσφυγες στην ίδια τους την πατρίδα, την από χιλιετίες ελληνική. Τα μάρμαρα το ξέρουν που κοιτάζουν/σαν άσπρη χαραυγή πάνω στο θύμα/ξένα, γεμάτα βλέφαρα συντρίμια,/ καθώς περνούν τα πλήθη του θανάτου, όπως γράφει ο ποιητής. Πριν από πενήντα τρία χρόνια οι Έλληνες της Ιωνίας στοιβάζονταν κι αυτοί στ' αντίσκηνα της Καισαριανής και στις πανάθλιες ανά την Ελλάδα παράγκες και όπου αλλού, μέχρι η Ε.Α.Π. (Επιτροπή Αποκατάστασης Προσφύγων) να τους εξασφαλίσει τα λιλιπούτεια σπιτάκια των δύο δωματίων.

Πώς αλλάζει το τοπίο απ' τη μια στιγμή στην άλλη, σαν το θελήσουν οι Δυνατοί, αυτοί που στ' όνομα της ειρήνης σπέρνουν τον όλεθρο στους λαούς και το άδικο θεριεύει! Νικά

ο πιο δυνατός. Ό, τι πει εκείνος γίνεται. Το μήνυμα έρχεται απ' το Θουκυδίδη με το διάλογο μεταξύ Αθηναίων και Μηλίων: «...δίκαια μὲν ἐν τῷ ἀνθρωπείῳ λόγῳ ἀπὸ τῆς ἰσῆς ἀνάγκης κρίνεται, δυνατόν δὲ οἱ προύχοντες πράσσουσιν καὶ οἱ ἀσθενεῖς συγχωροῦσιν.», (...το δίκαιο λογαριάζεται, ὅταν ὑπάρχει ἰσὴ δύναμις γιὰ τὴν ἐπιβολή του, κι ὅταν αὐτὸ δὲ συμβαίνει, οἱ δυνατόι κάνουν ὅσα τοὺς ἐπιτρέπει ἡ δύναμή τους κι οἱ ἀδύνατοι υποχωροῦν κι ἀποδέχονται.», ἀπαντοῦν οἱ Αθηναῖοι στοὺς Μηλίους, ὅταν οἱ τελευταῖοι ἀρνούνται νὰ προσχωρήσουν στὴν Αθηναϊκὴ Συμμαχία στὰ πλαίσια τοῦ Πελοποννησιακοῦ Πολέμου, ἐπιλέγοντας τὴν ουδετερότητα. Καὶ οἱ Αθηναῖοι σκότωσαν ὅσους Μηλίους ἔπιασαν, κι ἔκαναν δούλους τὰ παιδιὰ καὶ τὶς γυναῖκες. (Θουκυδίδης «Ἱστορία τοῦ Πελοποννησιακοῦ Πολέμου», Βιβλ.ν, κεφ. 116).

Κοντεύουν νὰ φτάσουν στὴ Λευκωσία. Ὁ Κώστας τὸ ἔχε τάμα, σὰν θὰ πατούσε τὸ πόδι του στὸ νησί, πρῶτα νὰ προσκυνήσει τὸν τάφο τοῦ ἀδερφοῦ του. Ἀπὸ μακριά, καθὼς πλησιάζουν τὴν πόλη, ὅλο καὶ πιο εὐδιάκριτος ξεχωρίζει ὁ Πενταδάκτυλος, ὅπου ὁ Διγενὴς ἄφησε τὰ ἴχνη τοῦ χεριοῦ τοῦ σὰν ἔκατσε νὰ ξαποστάσει σὲ μιὰ ἀπ' τὶς κορυφές του, λέει ἡ παράδοση.

«Θωρεῖς κάτω ἀπὸ τὸν Πενταδάκτυλον τὴν τούρκικην σημαίαν ἔτσι μεγάλην πού τὴν ἐκάμασιν οἱ βρομότουρκοι, γιὰ νὰ μὰς περιπαΐξουσιν;» ρωτᾷ τὸν Κώστα ὁ ταξιτζής. Πῶς ὄχι; Εἶναι ἀδύνατο μὲ τὶς τερατώδεις διαστάσεις τῆς νὰ ξεφύγει τὴν προσοχὴ τοῦ οἰποιοῦδήποτε κατευθυνόμενου πρὸς τὴ Λευκωσία. Ὁ Κώστας ὅμως δὲν τὰ ἔχει μὲ τὸν ἐξωτερικὸ ἐχθρὸ τόσο ὅσο μὲ τὸν ἐσωτερικὸ, μὲ τοὺς προδότες τῆς χούντας τῶν συνταγματαρχῶν καὶ τοὺς ἀντίστοιχους ἀπ' τὸ κόμμα τῶν ἐθνικοφρόνων τῆς Κύπρου. Αὐτοὶ ἀναψαν τὸ πράσινο φῶς.

Μετά ἀπὸ μισὴ ὥρα δρόμο, ἡ κουτσουρεμένη πρωτεύουσα τῆς Λευκωσίας τὸν υποδέχεται, ὡστόσο μὲ τὸ ἀδιαμφισβήτητο κοσμοπολίτικο στιλ τῆς καὶ σ' ἓνα σημεῖο τῆς διαδρομῆς καὶ τὸ ἀγάλμα τοῦ Μακαρίου στὴν εἰσοδὸ δημόσιου κτιρίου. Ὁ Κώστας αὐτὰ συλλογίζεται καθὼς τὸ ταξί πιάνει τὸ δρόμο πρὸς τὴ Μακεδονίτισσα στὰ δυτικὰ σύνορα τῆς πόλης. Τὸ βλέμμα τοῦ μαγνητίζει ἡ πάλλευκη ἐπιφάνεια μακριὰ στὴν ἄκρῃ τῆς πόλης.

«Τοῦντο λευκὸν π' ἀστράφτει ὡσὰν τὸ ἄλας τῆς Ἀλυτζίης πού εἶδες ὄντας ἐφεύκαμεν ἀπὸ τὸ ἀεροδρόμιον ἐν' τάφοι, οὐλλοὶ ἀπὸ μάρμαρον. Ἐν' ὁ Τύμβος εἰς τὴν Μακεδονίτισσαν. Τζαμαὶ βρίσκονται θαμμένοι καμιά δ' οὐκ ἑκατὸ χιλιάδες Ἑλλαδίτες καὶ Ἑλληνοκύπριοι. Τζεϊαμαὶ τζαὶ τ' ἀνήψια μου, οἱ ἀρφότεκνοι τῆς μάνας μου, κοσιδ' οὐκ ὁ ἓνας, δέκα οὐκ ὁ ἄλλος. Παραδίπλα ἐνὶ κεντάφιον γιὰ τοὺς ἀγνοοῦμενους», τὸν πληροφορεῖ, πρὶν προλάβει νὰ τὸν ρωτήσει ὁ Κώστας.

Χρειάστηκε ὥρα πολλή μέχρι ὁ Κώστας νὰ ἐντοπίσει τὸν ἀδερφὸ τοῦ ἀνάμεσα στοὺς χιλιάδες τάφους. Φωτογραφίες καὶ ονόματα πολλὰ. Κάποια σὰν νὰ τοῦ θύμιζαν γνωστὲς οἰκογένειες. Κι ἄξαφνα τὸ αἷμα μυρμηγκίασε καὶ ἔβαψε κόκκινο τὸ πρόσωπό του. Ὁ Ἀρίστος τὸν υποδεχόταν ντυμένος στὸ χακὶ καὶ τὸν μπερέ στὰ μαύρα πυκνὰ μαλλιά του καὶ μ' ἓνα χαμόγελο ἀστραφτερό ἀπ' τὴν κατάλευκη ὀδοντοστοιχία του. Τὸν κοιτοῦσε μὲ τὰ μεγάλα μαύρα μάτια του, σὰν νὰ ποθοῦσε, παραβιάζοντας τοὺς νόμους τῆς φύσης, νὰ βγεῖ ἀπ' τὸ κάδρο σπάζοντας τὸ γυαλὶ τοῦ θανάτου, νὰ τὸν υποδεχτεῖ ὕστερα ἀπὸ τόσα χρόνια καὶ ἀγκαλιασμένοι νὰ πάνε στὴ μάνα τοὺς καὶ οἱ δύο τοὺς μετὰ νὰ γυρέψουν τὰ ἴχνη τοῦ Μιχαήλ τοὺς.

Ο Κώστας γονάτισε κι αγκαλιάζοντας, αντί για τον αδερφό του, το σταυρό, ασπάστηκε τη φωτογραφία του.

«Αρίστο, αδερφέ μου.....», έλεγε ανάμεσα στους λυγμούς του, «αδερφέ μου ...». Έκατσε κάμποση ώρα εκεί, αναμοχλεύοντας αναμνήσεις απ' τα παλιά. Γιορτές και πανηγύρια που είχαν περάσει όλοι μαζί σαν οικογένεια κι εκείνος πέταξε κάποια στιγμή απ' ανάμεσά τους σαν το πουλί απ' τη φωλιά του. Και να τος τώρα μπροστά σ' έναν τάφο να κουβεντιάζει ψιθυριστά με τη σιωπή, με μια φωτογραφία πασχίζοντας να τη ζωντανέψει.

Εντούτοις για τον Αρίστο βρήκε έναν τάφο λευκό σαν το χιόνι και σαν την αγάπη για την πατρίδα αυτού που σκεπάζει. Όμως ο Μιχαήλης, ο άλλος του αδερφός, πού; Πού άραγε να βρισκόταν παραπεταμένο το σώμα του, σε ποιον ομαδικό τάφο με άλλα, σαν άχρηστα, άχθος αρούρης, κορμιά; Πολύ αργότερα θα γίνει η ταυτοποίηση των οστών του, που θα βρεθούν σ' ένα χωριό της Αμμοχώστου και θα μάθει πως τον Τούρκο λοχαγό, επειδή τον διέταξε να γονατίσει μπρος του, τον έφτυσε κι εκείνος τον πυροβόλησε στο πρόσωπο. Η τρύπα στο κέντρο του κρανίου του θα μαρτυρούσε του λόγου το αληθές...

Το ταξί έχει μπει στην τελική ευθεία. Έχει απομακρυνθεί απ' την πόλη της Λευκωσίας και κατευθύνεται προς τα Λεύκα. Του Κώστα ο νους φτερουγίζει σε κείνη, που είναι ακόμα ζωντανή. Σε λίγο θα τη δει...

Και τώρα να τος με τις αποσκευές του μπροστά στο νούμερο εφτά, στην πόρτα που πίσω της κλείνει το θησαυρό όλου του κόσμου. Όσα τον πίκραναν έχουν σβηστεί, τα 'χει αγγίξει με το μαγικό της ραβδί η άγια εικόνα της. Η καρδιά του πάει να σπάσει καθώς χτυπά το κουδούνι. Τα βήματα κονταίνουν, θα εξαφανίσουν εντός ολίγου και τη μηδαμινή απόσταση που τους χωρίζει. Στο εξής καμιά δύναμη δε θα μπορέσει να πάρει μακριά τον ένα απ' τον άλλο. Η πόρτα ανοίγει και μια νέα μελαμψή γυναίκα τον ρωτά τι θέλει.

«Η μάνα μου έν' δαμαί;».

«Ναι», του απαντά και τον οδηγεί στην εσωτερική αυλή τη γεμάτη λουλούδια π' αστράφτουν και μοσχοβολούν στο φως του ήλιου. Μα το φως το ιλαρό του φανερώνεται και δα στην πολυθρόνα όπου βρίσκεται εκείνη και τον κοιτά στα μάτια. Γέρασε και δεν μπορεί να σηκωθεί. Φυσικό μετά από είκοσι τρία χρόνια να μην τον γνωρίζει. Πέφτει στην αγκαλιά της και τη φιλά. Της φιλά το χλωμό, το ρυτιδιασμένο πρόσωπό της. Όμως εκείνη είδηση δεν παίρνει ποιος είναι αυτός που κλαίγοντας σαν μικρό παιδί της γεμίζει φιλιά το πρόσωπο και τα χέρια, αυτά που τον κανάκεψαν μωρό, μικρό παιδί, του πρόσφεραν το χάδι και τη στοργή, τον φρόντισαν μέχρι που της τον πήρε η ξενιτιά. Ο Κώστας της πιάνει τα χέρια και στυλώνει το πρόσωπό του αντικριστά στο δικό της. Την κοιτά στα μάτια τα απλανή.

«Εγώ είμαι, μάνα, ο Κώστας σου, δε με γνωρίζεις;» τη ρωτάει ξανά και ξανά και κλαίει. Κι όπως την κοιτά επίμονα, ξαφνικά βλέπει δάκρυα ν' αναβλύζουν στα μάτια της και τα χέρια της τρεμάμενα να υψώνονται, να θέλουν να κλείσουν στις παλάμες τους το πρόσωπό του. Της παραδίνεται κι ακούει ψιθυριστή τη φωνή της: «Κωστάκη μου, εσύ; Γύρισες επιτέλους γίόκα μου;», του λέει και τον φιλά κι εκείνη ξανά και ξανά.

Διήγημα από το βιβλίο της Χαράς Παπαβασιλείου «Άρωμα Μνήμης». Η Χαρά Παπαβασιλείου επέλεξε ως πατρίδα του μετανάστη τον Καραβά επηρεασμένη από τις αφηγήσεις του Νίκου Χατζηστεφάνου και από ένα έργο ζωγραφικής της αδελφής του Μαρίας Μουζουροπούλου.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΑΡΑΒΑ

ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ ΣΤΟΝ ΚΑΡΑΒΑ

Καραβάς, ένας επίγειος παράδεισος... Οι συνθήκες στην περιοχή ιδανικές: Ήμερο το βουνό, το νερό του κεφαλοβρύσου, εύφορη γη, κοντά και η θάλασσα.. Γι' αυτό κι η περιοχή είναι κατοικημένη από την Εποχή του Λίθου. Στην Πάνω Γειτονιά του Καραβά, στο Γύρισμα, ανασκάφηκαν κυκλικές κατοικίες της Νεολιθικής εποχής. Τάφοι Γεωμετρικής και Αρχαϊκής εποχής εντοπίστηκαν στα ανατολικά του ποταμού Βαθυρκάκα με αξιόλογα αγγεία της περιόδου 1000 – 750 π. Χ. Αγγεία της Εποχής του Χαλκού ανευρίσκονται σε τυχαίες εκσκαφές σε διάφορα σημεία του Καραβά, χωρίς να έχουν γίνει συστηματικές ανασκαφές. Στα παράλια η ακμή της Λάμπουσας τη Βυζαντινή εποχή.

ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Περιγραφή από τον αρχαιολόγο Π. Δίκαιο

Ο συνοικισμός βρίσκεται στην Πάνω Γειτονιά, ανατολικά της ερειπωμένης εκκλησίας της Αγίας Μαρίνας, στη δυτική πλευρά μιας χαράδρας, σε μια τοποθεσία που ονομάζεται Γύρισμα. Όχι μακριά βρίσκεται η πηγή του Καραβά, η οποία τώρα ποτίζει όλο το χωριό και την πεδιάδα που βρίσκεται κοντά στη θάλασσα. Δοκιμαστικές ανασκαφές έφεραν σε φως το 1934 κυκλικές κατοικίες και μερικούς βόθρους σκαμμένους στο βράχο που περιλαμβάνουν ταφές. Οι σκελετοί βρίσκονται σε συνεσταλμένη στάση και στη μια περίπτωση κόκκαλα ελάφου βρέθηκαν κάτω από τα ανθρώπινα οστά. Η κεραμεική ανήκει στην Ερυθρή Στιλβωτή, με ερυθρό επίχρισμα και Ερυθρή σε Λευκό, πράγμα που θυμίζει την

*Συνοικισμός της Εποχής του Λίθου. Ανασκαφές στην τοποθεσία
Γύρισμα του Καραβά από τον Πορφύριο Δίκαιο, 1934*

κεραμική που βρέθηκε στον συνοικισμό του Αγίου Επικτήτου. Εργαλεία από πέτρα και πυριτόλιθο βρέθηκαν επίσης σ' αυτή την τοποθεσία.

[P. Dikaïos, *The excavations at Erimi 1933-1935*, Cyprus Department of Antiquities, Report 1934, Nicosia 1935, p. 74. Μετάφραση Κ. Πρωτοπαπά]

ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΓΕΩΜΕΤΡΙΚΗΣ ΕΠΟΧΗΣ [1050-750 Π.Χ.] ΣΤΟΝ ΚΑΡΑΒΑ

Ανατολικά του Βαθυρκάκα, αριστερά του δρόμου από την Κερύνεια στη Λάπηθο, στις πλαγίες του λόφου, εντοπίστηκε Κυπρο-γεωμετρικό κοιμητήριο.

Το κοιμητήριο εντοπίστηκε τυχαία από εργάτες που ασχολούνταν με την κατασκευή του δρόμου Καραβά – Λαπήθου. Βρέθηκαν τρεις τάφοι και καθαρίστηκαν από το Τμήμα Αρχαιοτήτων το 1940. Η δημοσίευση των τάφων είναι ενδιαφέρουσα λόγω του περιεχομένου τους, γιατί περιλαμβάνουν σημαντικά δείγματα κεραμικής της Πρώιμης Γεωμετρι-

Τάφος Γεωμετρικής εποχής. Τοποθεσία Βαθυρκάκας, Καραβάς, 1951

**Αγγείο Γεωμετρικής εποχής.
Τοποθεσία Βαθυρκάκας, Καραβάς**

από ελεφαντόδοντο, όπως το κεφάλι αδρακτιού.

κής Εποχής. Τέταρτος τάφος ανακαλύφθηκε τυχαία το 1951 από το Χαράλαμπο Ευθυμίου από τον Καραβά, ο οποίος έστειλε στο Κυπριακό Μουσείο δυο αγγεία από αυτό τον τάφο. Το Τμήμα Αρχαιοτήτων συμπλήρωσε το καθαρίσμα του τάφου. Ο τέταρτος τάφος έχει διαστάσεις 2.30X2.50 μέτρα με είσοδο από τη βορειοανατολική γωνιά. Υπήρχαν 41 αγγεία που ανήκουν σε μια περίοδο και βρίσκονταν κοντά στην είσοδο του τάφου και άλλα σπασμένα που ανήκαν σε πιο παλιά εποχή. Ο τάφος επίσης περιείχε Μυκηναϊκά αγγεία εισηγμένα από τη Ρόδο.

Εκτός από αγγεία οι τάφοι περιλάμβαναν επίσης χάλκινα δακτυλίδια και καρφίτσες και αντικείμενα

[Angeliki Pieridou, "A Cypro – geometric cemetery at Vathyrkakas Karavas", Report of the Department of Antiquities, Cyprus, 1964. Μετάφραση Κ. Πρωτοπαπά]

Αγγείο Γεωμετρικής εποχής. Τοποθεσία Βαθυρκάκας, Καραβάς

ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ ΣΤΗ ΛΑΜΠΟΥΣΑ, 1915

Περιγραφή από τον αρχαιολόγο Μ. Μαρκίδη

Τον Οκτώβρη του 1915 διεξήγαγα μια μικρή ανασκαφή στη Λάμπουσα, κοντά στο ψηλότερο σημείο της τοποθεσίας, που ονομάζεται Τρουλλιά.

Έχω καθαρίσει μια έκταση περίπου 15 τετραγωνικά μέτρα. Βρήκα ένα μακρύ και παχύ τοίχο, που στηρίζεται στο βράχο. Απέναντι αυτού του τοίχου ο βράχος έντεκα μέτρα ψηλός έχει την πλευρά του κομμένη ευθεία, έτσι ώστε να σχηματίζει τον παράλληλο τοίχο ενός μεγάλου ορθογώνιου δωματίου, με πλάτος τεσσάρων μέτρων, από το οποίο έχω καθαρίσει μόνο το κεντρικό τμήμα με την πόρτα στην πιο πλατιά πλευρά που ανοίγει σε ένα μικρό εσωτερικό δωμάτιο.

Το πάτωμα αυτού του μεγάλου δωματίου βρισκόταν σε ένα ύψος περίπου τεσσάρων μέτρων από το βράχο και αυτό το ενδιάμεσο ήταν γεμάτο από διαδοχικά στρώματα, αρχίζοντας από το πάτωμα, από καμένο χώμα, κομμάτια ψηφιδωτών, κομμάτια κονιάματος, μεγάλες πέτρες και χώμα. Τα πολλά κομμάτια ψηφιδωτών και κονιάματος βρέθηκαν ανακατεμένα, μια ένδειξη ότι έπεσαν από πάνω και ότι οι τοίχοι και η στέγη του δωματίου ήταν σκεπασμένα εν μέρει με ψηφιδωτά.

Το κτίριο ήταν φανερό ότι είχε καταστραφεί από φωτιά. Όλα τα ξύλινα αντικείμενα βρέθηκαν καμένα, σχηματίζοντας ένα παχύ στρώμα καμένου χώματος κοντά στο επίπεδο του πατώματος. Τα γυάλινα αντικείμενα βρέθηκαν επίσης παραμορφωμένα από τη φωτιά. Μερικά από αυτά ήταν εντελώς παραμορφωμένα και οι πέτρες επίσης είχαν καεί εξ ολοκλήρου, ώστε έγιναν μαλακές και σε χρώμα καφέ.

...Η περιοχή της Λάμπουσας ήταν μια παλιότερη νεκρόπολη τον 5ο και 6ο αιώνα π. Χ. και συνέχισε να χρησιμοποιείται ως τη Βυζαντινή εποχή, όταν η πόλη φαίνεται ότι διακρίθηκε για τον πλούτο και τις τέχνες... Τον 7ο αιώνα καταστράφηκε πιο πιθανόν από φωτιά.

[M. Markides Excavations at Lampousa, Annual Report of the Curator of Antiquities, 1914, Nicosia 1916, p. 11-12, μετάφραση Κ. Πρωτοπαπά]

Ψηφιδωτό πάτωμα από τη Λάμπουσα

ΑΝΑΣΚΑΦΕΣ ΣΤΗ ΛΑΜΠΟΥΣΑ, 1907

«Ανασκαφές στη Λάμπουσα υπό την εποπτείαν του γενικού εφόρου Αρχαιοτήτων Ευστάθιου Κωνσταντινίδη. Ήλθον εις φως πολλοῦ λόγου ἄξια ἀρχαιοτήτες, ὡς ἐνεπίγραφοι πλάκες, κύλικες μετὰ ωραίων παραστάσεων, ἐκκλησιαστικά τυπάρια καὶ ἄλλα. Τα πάντα μαρτυροῦσιν περιτράνως πλέον ὅτι ὅλη ἡ περιοχή τῆς ἀρχαίας πόλεως Λαμπούσης μέχρι τῆς ἀκτῆς κρύπτει σπουδαίας ἀρχαιοτήτας, ἵνα σε αὐταὶ ἀχθῶσιν εἰς φῶς καὶ διαφύγῃσιν τὴν σύλησιν τῶν ἀγροτῶν πρέπει νὰ διενεργηθοῦσι συστηματικότεραι ἀνασκαφαὶ ψηφιζομένου ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Μουσείου γενναίου πρὸς τὸν σκοπὸν τούτον ποσοῦ.»

Εφημερίδα *Ηχώ της Κύπρου*, 1907

Ανασκαφές στη Λάμπουσα από το Τμήμα Αρχαιοτήτων, 1914

ΠΕΡΙΣΤΑΣΙΑΚΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ

Βρέθηκαν στη Λάμπουσα 131 βυζαντινά νομίσματα, δυο σταυροί και ένα περιδέραιο. Τα ευρεθέντα νομίσματα είναι Ιουστινιανού του Α' (527), Τιβερίου (578), Μαυρικού (582), Φωκά 610, και Ηρακλεωνά 641. Το τρίτον των ευρεθέντων θα αποδοθεί στη Μητρόπολη της Κερύνειας, διότι ο χώρος ανήκει στη μητρόπολη.
Εφημερίδα Ελευθερία, 1907

ΕΠΙΔΙΟΡΘΩΣΗ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΑΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΟΥ

Το πρόγραμμα επιδιόρθωσης της Αχειροποιήτου από το Τμήμα Αρχαιοτήτων άρχισε το 1953. Για την υλοποίησή του βοήθησε υλικά η μητρόπολη της Κερύνειας. Επιδιορθώθηκε η εκκλησία του Αγίου Ευλαλίου και στη συνέχεια η νότια πτέρυγα του μοναστηριού. Όλες οι αψίδες και η στέγη της νότιας πτέρυγας έγιναν ξανά και τοποθετήθηκαν σίδερα στο πάνω μέρος της στέγης. Στην πτέρυγα αυτή θα στεγαζόταν τοπικό μουσείο, όπου θα στεγάζονταν αρχιτεκτονικά μέλη, ψηφιδωτά και άλλα ευρήματα από την αρχαία πόλη Λάμπουσα. Επίσης γκρεμίστηκε το νεότερο ψηλό καμπαναριό της εκκλησίας και επιδιορθώθηκε το παλιό.
Ψηφιδωτό του 5ου αιώνα μ.Χ., που βρέθηκε στο γυμναστήριο, μεταφέρθηκε στο τοπικό μουσείο.

Πηγές:

Annual Report of the Director of Antiquities for the year 1953, Nicosia 1954

Annual Report of the Director of Antiquities for the year 1957, Nicosia 1958

Annual Report of the Chief Antiquities officer for the year 1960, Nicosia 1961, σ. 13

Annual Report of the Director of Antiquities for the year 1954, Nicosia 1954

Οι φωτογραφίες του κειμένου είναι από το Τμήμα Αρχαιοτήτων

Επιδιόρθωση της νότιας πτέρυγας του μοναστηριού της Αχειροποιήτου, 1953

Προφορική παράδοση και βιβλιογραφία

Νίκος Χατζηστεφάνου

Η Λάμπουσα. Τα Καταλύματα. Ένα τοπίο όπου η ιστορία σμίγει με τον θρύλο. Κεντρίζει τη φαντασία των απλοϊκών χωρικών και εκείνη δημιουργεί θαμμένες βασιλίσσες, κρυμμένους θησαυρούς, πλούτη και πολέμους, δόξα και καταστροφή. Μα πάνω απ' όλα, λάμψη. Τη λάμψη του φάρου, τη λάμψη του πλούτου, τη λάμψη της Λάμπουσας πόλης.

Στο πέρασμα των αιώνων οι ιστορίες που έπλασε η φαντασία μετατράπηκαν σε ακράδαντη πίστη των κατοίκων της γύρω περιοχής και ολοένα και πιο πολλοί από αυτούς έψαχναν στα ερείπια της αρχαίας πόλης. Έσκαβαν με τη μεγάλη προσδοκία να βρουν την «ευρετή», τον μεγάλο θησαυρό, που σύμφωνα με την παράδοση ήταν θαμμένος μέσα στο φέρετρο - το σεντούκι - μαζί με το σώμα της Βασίλισσας. Και όσο κάποιοι από αυτούς εύρισκαν που και που ένα χρυσό ή ασημένιο νόμισμα, τόσο η φαντασία τους φούντωνε και αναζητούσαν την μεγάλη ευρετή. Μέχρι που η τύχη μια μέρα έκανε την επιλογή της και την αποκάλυψε στους ευνοούμενούς της.

Μέσα από τις διηγήσεις και τη βιβλιογραφία που υπάρχει, θα προσπαθήσουμε να ψηλαφίσουμε την ιστορία και να γράψουμε όσα πιο πολλά είναι γνωστά από την ανακάλυψη, την περιπέτεια και την κατάληξη αυτού του μεγάλου θησαυρού της Λάμπουσας.

Σύμφωνα με τις μαρτυρίες που καταγράφουν οι Α. και Ι. Στυλιανού (1969) στο βιβλίο «Καραβάς» και τις διηγήσεις της Αναστασίας Α. Χατζηστεφάνου και άλλων Καραβιωτών, στις αρχές του 20ού αιώνα δύο φίλοι από τον Καραβά, ο Κωστής Καριολής και ο Κωστής (Κωσταντής) Μπακκής Παρπέρης, πάμφτωχοι πετροκόπτοι, συνεργάζονταν και έβγαζαν πέτρες από τα ερείπια της αρχαίας Λάμπουσας. Τις πουλούσαν στους κατοίκους της γύρω περιοχής που έκτιζαν τα σπίτια τους εκείνη την εποχή. Οι δυο πετροκόπτοι έβαλαν στόχο να ανακαλύψουν τον τάφο με την ευρετή. Κάθε πρωί έσκαβαν για πέτρες σε τόπους που υποψιάζονταν ότι μπορεί να ήταν θαμμένος ο πολύτιμος θησαυρός.

Οι Α. και Ι. Στυλιανού (1969) αναφέρουν την μαρτυρία του Σταύρου Κ. Καριολή, γιου του Κωστή Καριολή, την οποία κατέγραψε ο Κώστας Κύρκος. Σύμφωνα με την μαρτυρία του Σταύρου, «στις 10 Φεβρουαρίου του έτους 1902, ημέρα Σάββατο, ο Κωστής Καριολής πήγε μόνος του στη δουλειά, διότι ο Κωστής Παρπέρης έμεινε για να εργαστεί στο κουρείο του». Φαίνεται πως έμεινε για να περιποιηθεί τους πελάτες του, γιατί ήταν η γιορτή του Αγίου Χαραλάμπους, ήταν και Σάββατο. Είναι επίσης πιθανόν ότι το επίθετο «Παρπέρης» το πήρε λόγω του επαγγέλματός του.

Ο Καριολής πήγε στα «Τρουλλιά», την ακρόπολη της αρχαίας πόλης, και άρχισε να βγάζει τις πέτρες από ένα μισογκρεμισμένο τοίχο. Όταν έφτασε στο πάτωμα, σήκωσε ένα μάρμαρο από το δάπεδο και κάτω από αυτό βρήκε ένα πήλινο δοχείο γεμάτο χρυσά. Τα έβαλε στη βούρκα του και όταν σουρούπωσε τα πήρε στο σπίτι και τα ζύγισε. Ήταν 500 δράμια χρυσά νομίσματα, δηλαδή ένα κιλό και 600 γραμμάρια! (Το βάρος αυτό αντιστοιχεί σε 200 χρυσές λίρες Αγγλίας)

Την άλλη μέρα, Κυριακή, είπε στον Κωσταντή Μπακκή για την ανακάλυψή του και «την 12η του Φερβάρη, ημέρα Δευτέρα», κατά την μαρτυρία του Σταύρου, πήγαν μαζί να ψάξουν στο σημείο που βρέθηκε η κούζα με τα χρυσά και να συνεχίσουν το γκρέμισμα του ίδιου τοίχου.

Με το πρώτο κτύπημα της σκαπάνης, ξετυλίχτηκε από τη γη ένα τεράστιο φίδι. Ήταν μια «κουφή με τα τζέρρατα», από αυτές που λένε ότι αφθονούσαν στα Καταλύματα, τα ερείπια της αρχαίας Λάμπουσας. Το φίδι μάλλον θάταν «μαρκωμένο», μια και ήταν καταχείμωνο, αλλά πάντως ήταν καλός οiwνός για τους απλοϊκούς χωρικούς της εποχής.

- Καλό χαπάρι, κουμπάρε, είπεν ο Κωστής...

Και σε λίγο η σκαπάνη τους βρήκε τον θησαυρό! Ήτανε, λέει, χρυσά περιδέραια, βραχιόλια, σκουλαρίκια, δίσκοι ασημένιοι, σκαλισμένοι, λογής-λογής κοσμήματα, πετράδια και στολίδια, κομμάτια ασημί «σαν τα θκιαριστικά» και άλλα πολλά.

Ο Σταύρος Κ. Κარიολής στέκει στα “Τρουλιά”, την ακρόπολη της Λάμπουσας, όπου ο πατέρας του Κωστής με τον Κωστή Μπακκή Παρπέρη βρήκαν τον δεύτερο θησαυρό. (Α. και Ι. Στυλιανού, 1969)

Σύμφωνα πάντα με την εξιστόρηση του Σταύρου Κარიολή, που ήταν τότε 18 χρονών (Στυλιανού, Α. και Ι., 1969), ο θησαυρός ήταν κτισμένος μέσα σε ένα «κουζοστάτη», δηλαδή το κοίλωμα του τοίχου που είχαν τα σπίτια τον παλιό καιρό και χρησίμευε για να τοποθετούν την στάμνα με το νερό (υδροστάτης). Φαίνεται ότι ο ιδιοκτήτης του θησαυρού είχε τοποθετήσει τα πολύτιμά του αντικείμενα στο κοίλωμα του τοίχου που έβαζε τις στάμνες και κατόπιν έκτισε το κοίλωμα με τρόπο ώστε να μην ξεχωρίζει από τον υπόλοιπο τοίχο. Η περιγραφή πάντως δεν είναι σαφής. Είναι πιθανόν ο θησαυρός να βρισκόταν σε κρύπτη κάτω από τη βάση του υδροστάτη. Δηλαδή, η βάση του υδροστάτη, η οποία βρίσκεται συνήθως σε κάποιο ύψος από το έδαφος, να ήταν μετακινούμενη πέτρινη πλάκα, κάτω από την οποία να υπήρχε προ-κατασκευασμένο κούφωμα μέσα στον τοίχο, για να κρύβουν τα πολύτιμα αντικείμενά τους οι ένοικοι.

Μια άλλη εκδοχή υποστηρίζει ότι οι δύο πετροκόπτοι βρήκαν τον θρυλικό θησαυρό που ήταν κρυμμένος μέσα στο σεντούκι της βασίλισσας. Το φέρετρο ήταν καλυμμένο με μολύβι, το οποίο κατέληξε μετά στους ψαράδες της περιοχής που το έκαναν βαρίδια για τα δίκτυά τους. Όταν άνοιξαν το σεντούκι, το νεκρό σώμα της βασίλισσας εμφανίστηκε μπροστά τους, στολισμένο με περιδέραια, σκουλαρίκια, δακτυλίδια, βραχιόλια και άλλα κοσμήματα. Στα πλευρά ήταν οι δίσκοι και τα ασημικά. Μόλις το νεκρό σώμα ήρθε σε επαφή με τον αέρα, διαλύθηκε σαν στάχτη και έμειναν τα χρυσά και τα ασημικά να γεμίζουν το σεντούκι.

Η εκδοχή αυτή φαίνεται να συγχύζει τον τάφο που βρέθηκε μέσα στον λαξευτό βράχο που βρίσκεται δίπλα από την μονή της Αχειροποιήτου. Στον τάφο αυτό βρέθηκε σκελε-

τός (Χαρμαντά, Κ., 1969), ο οποίος από στόμα σε στόμα αποδόθηκε στην μυθική βασίλισσα της Λάμπουσας.

Οι δύο συνεταίροι μοίρασαν τον θησαυρό. Όπως ήταν φυσικό, ο Καριολής πήρε τα πιο πολλά χρυσά και ο Μπακκής είχε το μερίδιό του από τα άλλα. Δεν φαίνεται να είχαν και μεγάλες διαφορές στην μοιρασιά, αφού, όπως λέγεται, λογάριαζαν να συμπεθερέψουν. Φαίνεται όμως ότι ο κάθε ένας διαχειρίστηκε το μερίδιό του ξεχωριστά. Κράτησαν για τον εαυτό τους αρκετά διαλεχτά κομμάτια και τα άλλα τα έκρυψαν. Ο Μπακκής κράτησε και ένα «λαιμό» (περιδέрайο) με 25 χρυσά κωνσταντινάτα, που τον κληρονόμησε η κόρη του, η Παντελού. Στα χρόνια που πέρασαν διέλυσε το περιδέрайο και κρεμούσε τα κωνσταντινάτα δώρο στους γάμους των κόρων της, την ώρα που φιλούσαν τα στέφανα.

Ο θησαυρός είχε πολλές περιπέτειες. Σύμφωνα με τον νόμο που ίσχυε τότε, κάθε ένας που έβρισκε αρχαία αντικείμενα, έπρεπε να το δηλώσει στην αποικιακή διοίκηση, η οποία είχε το δικαίωμα να κρατήσει το ένα τρίτο από αυτά. Όμως ο Κωστής Καριολής και ο Κωσταντής Μπακκής τα ήθελαν όλα δικά τους. Εξάλλου, η αντίδραση των Κυπρίων στην αγγλική κατοχή, υποκινούσε σε άρνηση. Γιατί να δώσουν τα δικά μας αρχαία στους κατακτητές της γης μας; Να τα κάνουν τι; Να τα πάρουν στη χώρα τους; Δεν έφτανε που μας είχαν υπόδουλους, ήθελαν να πιάσουν και τα αρχαία μας;

Στην αρχή ο Μπακκής έκρυψε τα πολύτιμα ευρήματα κάτω από τις πάχνες των ζώων. Για μια περίοδο έστειλε τα πιο πολλά κομμάτια στη Βασιλεία, στην οικογένεια Κατήρη που ήταν συγγενείς της γυναίκας του. Και κάποια στιγμή και οι δυο τους άρχισαν να αναζητούν αγοραστές.

Το πιο μεγάλο μέρος της ευρετής πέρασε στα χέρια του τότε δημάρχου Καραβά Γρηγόρη Χατζηλάμπρου. Ο Σταύρος Καριολής στην μαρτυρία του ανέφερε ότι ο Χατζηλάμπρου έδωσε στον πατέρα του για αντάλλαγμα επτά σκάλες χωράφι και έξι ώρες νερό της Παλιάς Βρύσης, δηλαδή του κεφαλόβρυσου του Καραβά. Ο δε Κωσταντής Μπακκής πήρε χρήματα και γι' αυτό «ηύρεν καλόν γαμπρόν της κόρης του». Την πάντρεψε με τον Λευτέρη Χατζηστεφάνου, έναν ώριμο, δυναμικό και πλούσιο Καραβιώτη.

Όπως γράφουν οι Α. και Ι. Στυλιανού 1969, «είναι σε όλους γνωστό στον Καραβά ότι ο Χατζηλάμπρου πλούτισε από την πώληση του θησαυρού. Οι γηραιότεροι μάλιστα Καραβιώτες αναφέρουν ότι έκαμε και μερικά ταξίδια στο εξωτερικό εκείνη την εποχή», προφανώς για να διευθετήσει την πώληση των πολύτιμων αντικειμένων που είχε αποκτήσει.

Κατά μια πληροφορία (Αναστασία Χατζηστεφάνου), ο Χατζηλάμπρου μετέφερε τον θησαυρό με γαϊδούρια στη Λευκωσία περνώντας από την Γομαρίστρα, τον δρόμο που περνούσε πάνω από την Βασιλεία και όχι από το Μπογάζι, τον κανονικό δρόμο πάνω από την Κερόνεια.

Η πληροφορία αυτή επιβεβαιώνεται από την μαρτυρία της Ειρήνης Κωστή Χατζηκυριάκου Γέρου, μητέρας του Χαράλαμπου Δαμασκηνού, ο οποίος σε γραπτό κείμενό του καταγράφει τα λόγια της μητέρας του ως εξής: «Ένα απόγευμα ήρθε ο τατάς μου ο Χατζηλάμπρου. Μπήκαν με τον πατέρα μου στο αχερωνάρι που ευρίσκετο δίπλα από τον στάβλο των βοδιών και έκρυψαν μια βούρκα. Την σκέπασαν με σωρούς από άχυρα. Εγώ από τη χαραμάδα της πόρτας προσπαθούσα να δω τι έκαναν μέσα στο αχερωνάρι». Μετά από αρκετές ημέρες ο Κωστής, πατέρας της Ειρήνης, επήρε τον κρυμμένο

**Ο λαξευτός βράχος δίπλα από την Μονή της Αχειροποιήτου
γνωστός σαν παρεκκλήσι του Αγίου Ευλαμπίου**

**Δύο περιδέραια από τον θησαυρό, που βρίσκονται σήμερα
στο Μητροπολιτικό Μουσείο της Νέας Υόρκης**

θησαυρό μέσα σε ένα δισάκι και με το γαϊδούρι πήγε από το δρόμο της Γομαρίστρας στη Λευκωσία. Ο Γρηγόρης Χατζηλάμπρου πήγε με το καπριολέ από τον κύριο δρόμο Καραβά-Κερύνειας- Λευκωσίας. Συναντήθηκαν στο χάνι της Αγίας Σοφίας και ο Κωστής παρέδωσε το δισάκι με τον θησαυρό στον Χατζηλάμπρου.» Η μαρτυρία της Ειρήνης Γέρου επαληθεύει τόσο τις πληροφορίες για την διαδρομή του θησαυρού, όσο και τις μαρτυρίες για τον αγοραστή του.

Σημειώνεται ότι, με βάση την μέχρι σήμερα γνώση, σε άλλα γραφόμενα του Χαράλαμπου Δαμασκηνού γίνεται μια σύγχυση του πρώτου με τον δεύτερο θησαυρό, τόσο στα ονόματα των «πετροκόπων» που τους βρήκαν, όσο και στα αντικείμενα που τους αποτελούσαν.

Τελικά λέγεται ότι ο Γ. Χατζηλάμπρου πούλησε τα κομμάτια που αγόρασε - πιθανόν στην Αίγυπτο. Είναι ενδιαφέρον να διερευνηθεί σε ποιους τα πούλησε στην αρχή ο Χατζηλάμπρου και με ποιον τρόπο τα φυγάδευσαν από την Κύπρο. Τα αντικείμενα αυτά πάντως κατέληξαν στο Μητροπολιτικό Μουσείο της Νέας Υόρκης, ύστερα από πολλές περιπέτειες.

Οι περιπέτειες του θησαυρού

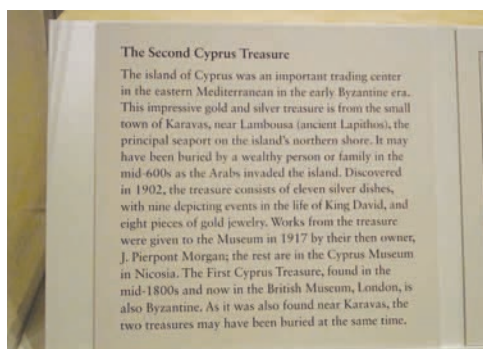
Είναι δύσκολο να κρατηθεί μυστικό σ' αυτόν τον τόπο. Ένα κυριακάτικο πρωινό, η κόρη του Καριολή διάλεξε ένα χρυσό περιδέραιο και ένα βραχιόλι από εκείνα που έκρυβε ο πατέρας της, το φόρεσε και παρουσιάστηκε στην εκκλησία του Καραβά! Οι Καραβιώτισσες και οι Καραβιώτες άλλο που δεν ήθελαν για σχόλια και κουτσομπολιά. Έτσι η ανακάλυψη του θησαυρού σύντομα έφτασε στα αυτιά της αποικιοκρατικής Κυβέρνησης, οπότε ο τότε αναπληρωτής διοικητής της αστυνομίας Ernest MacDonald ήρθε στον Καραβά με αστυνομικό απόσπασμα για να διερευνήσει την πληροφορία. Οι Άγγλοι αστυνομικοί έκαναν έρευνες στα σπίτια των υπόπτων. Δεν κατάφεραν όμως να βρουν το θησαυρό, γιατί στο μεταξύ οι κάτοχοί του τον είχαν κρύψει.

Πολλές και διάφορες είναι οι ιστορίες που λέγονται για τους τρόπους που σοφίστηκαν οι δύο Κωσταντήδες και ο Χατζηλάμπρου για να κρύψουν τα ευρήματά τους. Η Αναστασία Χατζηστεφάνου θυμάται την πεθερά της, την Παντελού, να διηγείται ότι ο πατέρας της, Κωστής Μπακκής, είχε κρύψει τον θησαυρό μέσα στον στάβλο, κάτω από τες πάχνες των ζώων και τα σκέπασε με άχυρα. Οι Εγγλέζοι με σιδερένιους λοστούς τρυπούσαν τους σωρούς του σανού για να κτυπήσουν τα πολύτιμα μέταλλα που αναζητούσαν. Κι εκείνη, με τη μητέρα της στο σπίτι γονατιστές προσεύχονταν στο Θεό, να μην τους αφήσει να τα βρουν. Ο Ανδρέας Παναγίδης άκουσε πως ο προ-προπαππούς του ο Μπακκής, που έκρυψε τα χρυσά στο στάβλο, πλημμύρησε το πάτωμα με νερό, με αποτέλεσμα να λασπώσει και οι αστυνομικοί να μην μπορέσουν να τον ερευνήσουν με προσοχή και να τα βρουν. Και η Νούλα Φραγκούδη, εγγονή της Αγριππίνης, θυμάται ότι η γιαγιά της έλεγε πως έβαλαν τα πολύτιμα αρχαία μέσα στα ρούχα της μπουγάδας και έκαναν ότι τα έπλεναν, για να μην σκεφτούν οι αστυνομικοί να ερευνήσουν ακόμα και τα λερωμένα ρούχα των Καραβιωτών στην προσπάθειά τους να βρουν τον θησαυρό.

Είναι γεγονός ότι, μετά από πολλές προσπάθειες και εξονυχιστικές έρευνες, οι Άγγλοι βρήκαν μερικά αρχαία αντικείμενα σε διάφορα σπίτια και τα έκαναν κατάσχεση. Όμως

Η προθήκη του Μητροπολιτικού Μουσείου της Νέας Υόρκης με τον Θησαυρό της Λάμπουσας

Η πινακίδα του Μητροπολιτικού Μουσείου με την γενική περιγραφή του θησαυρού και με τον χάρτη της Κύπρου με την ένδειξη “Καραβάς”

οι ιδιοκτήτες τους μήνυσαν την Κυβέρνηση με τον ισχυρισμό ότι τα πολύτιμα αντικείμενα που είχαν κατασχεθεί ήταν οικογενειακά κειμήλια που είχαν βρει κληρονομιά. Στην δίκη που έγινε οι Καραβιώτες κέρδισαν την υπόθεση, επειδή δεν υπήρχαν μαρτυρίες ότι τα αντικείμενα που κατασχέθηκαν είχαν την προέλευσή τους στην αρχαία Λάμπουσα. Στη συνέχεια η Κυβέρνηση αντέδρασε με έφεση και τελικά κέρδισε τη δίκη. Έτσι εκείνα τα αντικείμενα που κατασχέθηκαν τότε, βρίσκονται σήμερα στο Κυπριακό Μουσείο.

Όπως αναφέρουν οι Α. και Ι. Στυλιανού (1969), το μεγαλύτερο μέρος του υπόλοιπου θησαυρού φυγαδεύτηκε στην Ευρώπη - μέσω Αιγύπτου(;) - από τον μεσάζοντα Αρμένιο αρχαιοκάπηλο Σεβατζιάν και κατέληξε στον οίκο Canessa στο Παρίσι. Όταν αυτό έγινε γνωστό, οι Αρχές της Κύπρου προσπάθησαν να επέμβουν μέσω του Υπουργείου Αποικιών και του Άγγλου Πρέσβη στο Παρίσι. Αυτό όμως δεν ήταν δυνατό, επειδή ο Αρμένιος αρχαιοκάπηλος δεν ήταν ούτε άγγλος ούτε γάλλος υπήκοος, αλλά είχε τουρκική υπη-

κοότητα. Επιπλέον δεν μπορούσε να αποδειχτεί στο δικαστήριο ότι τα πολύτιμα εκείνα αντικείμενα είχαν βρεθεί σε ανασκαφές ώστε να υπόκεινται στους νόμους της Κύπρου.

Στο μεταξύ διάφοροι υπεύθυνοι των Μουσείων της Ευρώπης και πλούσιοι συλλέκτες επισκέπτονταν τον οίκο Canessa με πρόθεση να αγοράσουν το θησαυρό, αλλά η τιμή που ζητούσαν εκεί ήταν πολύ ψηλή. Για τον λόγο αυτό ο θησαυρός παρέμεινε απούλητος. Ο τότε διευθυντής του Βρετανικού Μουσείου Dalton αναφέρει ότι ζητούσαν 10 χιλιάδες λίρες και κάποιοι άλλοι ανεβάζουν το ποσό στις σαράντα χιλιάδες λίρες Αγγλίας. Επίσης το Βρετανικό Μουσείο δεν μπορούσε να αγοράσει το θησαυρό, ούτε και κάποιος βρετανός υπήκοος, διότι η Κύπρος ήταν τότε αποικία της Βρετανίας και θα είχε το δικαίωμα να ζητήσει να της επιστραφεί ο θησαυρός.

Σύμφωνα πάντα με τους Α. και Ι. Στυλιανού (1969), ο θησαυρός βρισκόταν μέχρι το 1905 απούλητος στο Παρίσι. Τα κομμάτια του θησαυρού μέχρι τότε ήταν τα εξής: πέντε ασημένιοι δίσκοι με σκηνές από τη ζωή του Προφήτη Δαβίδ, μια χρυσή ζώνη που αποτελείτο από χρυσά μετάλλια και νομίσματα, τρία περιδέραια, δύο βραχιόλια και δύο σκουλαρίκια. Ένας έκτος ασημένιος δίσκος με σκηνές από την πάλη του Δαβίδ με το Γολιάθ βρισκόταν στην Κύπρο και φυγαδεύτηκε το 1906, οπότε και προστέθηκε με τα άλλα κομμάτια του θησαυρού στο Παρίσι.

Μέρος της προθήκης του Μητροπολιτικού Μουσείου της Νέας Υόρκης με τους έξι δίσκους

Χρυσό περιδέραιο. Λεπτομέρεια

Την ίδια χρονιά όλα τα κομμάτια που ήσαν στον οίκο Canessa αγοράστηκαν από τον Αμερικάνο John Pierpont Morgan, ο οποίος τα δάνεισε στο Μουσείο Victoria and Albert του Λονδίνου, όπου οργανώθηκε έκθεση για το κοινό. Το 1917 ο γιος του Pierpont Morgan δώρισε το θησαυρό στο Μητροπολιτικό Μουσείο της Νέας Υόρκης. Έκτοτε τα πολύτιμα αυτά αντικείμενα εκτίθενται στο Μουσείο αυτό με το όνομα «Ο Δεύτερος Θησαυρός της Κύπρου» (The Second Cyprus Treasure).

Σκουλαρίκια με πολύτιμους λίθους

Η περιπέτεια του θησαυρού δεν τέλειωσε εδώ. Τον Ιούνιο του 1906 ένας Ελληνοκύπριος πήγε στο Graz της Αυστρίας και προσπαθούσε να πουλήσει ένα χρυσό εγκόλπιο, λέγοντας ότι αυτό ήταν μέρος του ίδιου θησαυρού της Λάμπουσας. Αυτό ήταν αλήθεια και αποδεικνύεται από το συνδετικό κρίκο που βρίσκεται στο Κυπριακό Μουσείο. Το εγκόλπιο αυτό αγοράστηκε από τον Βυζαντινολόγο Καθηγητή Josef Strygowski και το 1955 περιλήφθηκε στη συλλογή του Dumbarton Oaks στην Ουάσιγκτον.

Τέλος τρεις άλλοι ασημένιοι δίσκοι, οι οποίοι έχουν στη μέση τους ομοιόμορφα μονογράμματα, βρίσκονται σήμερα ο ένας στο Μητροπολιτικό

Ζώνη από χρυσά νομίσματα. Λεπτομέρεια

Μουσείο της Νέας Υόρκης, ο δεύτερος στην Walters Art Gallery, στη Βαλτιμόρη και ο τρίτος στη συλλογή του Dumbarton Oaks στην Ουάσιγκτον. Οι δίσκοι αυτοί είτε είναι κομμάτια από τον υπόλοιπο θησαυρό και φυγαδεύτηκαν ξεχωριστά, είτε ανήκουν σε άλλη «ευρετή» που προέρχεται από την Αρχαία Λάμπουσα.

Δεν είναι σκοπός της έρευνας αυτής η περιγραφή των αντικειμένων που αποτελούν τον θησαυρό, αλλά, όπως αναφέρεται και στην αρχή του κειμένου, η εξιστόρηση της ανακάλυψης, της περιπέτειας και της κατάληξής του. Περιγραφές των αντικειμένων υπάρχουν στα κείμενα των Α. και Ι. Στυλιανού (1969) στο βιβλίο «Καραβάς», του Σ. Παναγίδη (2002) στον πέμπτο τόμο των Εκδόσεων του Προσφυγικού Σωματείου «Ο Καραβάς» και του Γ. Παπαϊωάννου (2013) στον τόμο «Καραβιώτικα Δρώμενα».

Στοιχεία δίνονται στις παραπομπές.

Χρυσό περιδέραιο με πολύτιμους λίθους

Σύγχυση στη χρονολογία;

Εντύπωση προκαλεί η ακρίβεια των ημερομηνιών και των ημερών της εβδομάδας με την οποία ο Σταύρος Καριολής καθόρισε την ανακάλυψη του θησαυρού, σύμφωνα με τα γραφόμενα των Α. και Ι. Στυλιανού (1969). Η αφήγησή του στον Κώστα Κύρκο έγινε αρκετές δεκαετίες αργότερα. Συγκεκριμένα, ήταν 18 χρονών όταν ανακαλύφθηκε ο θησαυρός (βλέπε Α. και Ι. Στυλιανού (ανατύπωση)– Πρόλογος), ενώ έδωσε τις πληροφορίες στον Κώστα Κύρκο όταν ήταν 84 χρονών (βλέπε Α. και Ι. Στυλιανού – σελ 65 παράγρ. 13α). Άρα η μαρτυρία έγινε περί το 1968. Και όμως ο Σταύρος θυμόταν ότι ο πατέρας του, ο Κωστής Καριολής, βρήκε το δοχείο με τα χρυσά «στις 10 Φεβρουαρίου του 1902, ημέρα Σάββατο». Με την ίδια ακρίβεια τοποθέτησε χρονικά την μεγάλη ανακάλυψη «την 12η του Φεβράρη, ημέρα Δευτέρα»!

Σε μια συνομιλία σχετικά με την «ευρετή», ο Ανδρέας Παναγίδης είπε ότι άκουσε από την μητέρα του Μάρω πως τον θησαυρό τον βρήκαν μια Καθαρά Δευτέρα. Πήγαν λέει οι Κωσταντήδες - Καριολής και Μπακκής - με τις οικογένειές τους στα Καταλύματα, στο μέρος όπου το Σάββατο ο Καριολής είχε βρει την κούζα με τα χρυσά νομίσματα και άπλωσαν τις κουβέρτες τους γύρω από το συγκεκριμένο σημείο. Έστρωσαν τα παραδοσιακά εδέσματα της Καθαράς Δευτέρας και άρχισαν να προσποιούνται ότι τρων και πίνουν για «να κόψουν την μούττην της Σαρακοστής». Το έκαναν αυτό για να μην προκαλέσουν τις υποψίες των άλλων Καραβιωτών, οι οποίοι είχαν το έθιμο να πηγαίνουν την Καθαρά Δευτέρα στα ερείπια της Λάμπουσας για να γιορτάσουν την αρχή της Σαρακοστής. Στη μέση όμως της παρέας κάποιοι έσκαβαν με την ελπίδα να βρουν τον μεγάλο θησαυρό. Μέχρι που επιβραβεύτηκαν...

Την πληροφορία επιβεβαίωσε και ο Γιώργης Ιορδάνου, ανέφερε δε ως πηγή τον θείο του Αντώνη Χατζηστεφάνου, εγγονό του Κωστή Μπακκή Παρπέρη. Τα ίδια περιστατικά διηγήθηκε αργότερα και η Μάρω Παναγίδου, επιβεβαιώνοντας την ίδια πηγή.

Η πληροφορία φαίνεται βάσιμη, αφού οι ημέρες Σάββατο και Δευτέρα συμφωνούν με όσα μαρτύρησε ο Σταύρος Καριολής. Θεωρήθηκε επομένως ενδιαφέρον να διερευνηθεί κατά πόσον ο θησαυρός βρέθηκε την Καθαρά Δευτέρα του έτους 1902.

Η σχετική διερεύνηση έγινε ξεκινώντας από την ημερομηνία του Πάσχα του 1902. Και έκρυβε την έκπληξη. Έδειξε ότι η 10 του Φεβράρη του 1902 δεν ήταν Σάββατο. Η 10 του Φεβράρη με το παλιό (Ιουλιανό) ημερολόγιο ήταν Κυριακή.

Παρόλο που για τους Ορθόδοξους δεν ήταν τότε σε ισχύ το νέο (Γρηγοριανό) ημερολόγιο, εντούτοις έπρεπε να βρεθεί και η ημέρα που αντιστοιχούσε στις 10 του Φεβράρη και με το ημερολόγιο αυτό, μην τυχόν και ο Σταύρος Καριολής έκαμε την αναφορά του με βάση το Γρηγοριανό ημερολόγιο. Η έρευνα έδειξε και πάλι ότι προκύπτει ασυμφωνία, αφού η ημερομηνία αυτή δεν έπεφτε Σάββατο, αλλά Δευτέρα.

Άρα οι ενδείξεις ότι ο θησαυρός βρέθηκε την Καθαρά Δευτέρα του έτους 1902 δε φαίνονται θετικές. Εντούτοις η ακρίβεια της διήγησης είναι τόσο αξιοσημείωτη που αξίζει περισσότερη διερεύνηση. Το γεγονός ότι και οι δύο πηγές συμφωνούν ότι η ημέρα που βρέθηκε ο θησαυρός ήταν Δευτέρα (και ο μὲν Καριολής την τοποθετεί στις 12 Φεβρουαρίου, ο δε Αντώνης Χατζηστεφάνου επιπλέον τη θέλει να είναι και η Καθαρά Δευτέρα) δεν πρέπει να περάσει απαρατήρητο.

Αναζητήθηκε το έτος γύρω από το 1900 του οποίου η 10 του Φεβράρη ήταν Σάββατο (και –βέβαια - η 12 του Φεβράρη, Δευτέρα). Εννοείται ότι το ζητούμενο έτος πρέπει να

είχε το Πάσχα του 50 ημέρες από την Κυριακή 11 του Φεβράρη, ώστε να ταιριάζει και η εκδοχή της εύρεσης του θησαυρού την Καθαρά Δευτέρα.

Με άλλον τρόπο σκέψης: εάν η Καθαρά Δευτέρα είναι στις 12 Φεβρουαρίου, τότε το Πάσχα του έτους εκείνου - αν μετρήσουμε τις ημέρες της Σαρακοστής - πρέπει να είναι την 1η Απριλίου.

Ποιο έτος λοιπόν γύρω στο 1900 είχε το Πάσχα την 1η του Απρίλη;

Η απάντηση βρέθηκε. Υπάρχει έτος (σύμφωνα πάντα με το Ιουλιανό ημερολόγιο – αφού το Γρηγοριανό σίγουρα δεν ίσχυε) που έχει όλα αυτά τα ζητούμενα. Το έτος αυτό είναι το 1901. Με το 1901 ταιριάζουν όλες οι μαρτυρίες. Ταιριάζουν οι ημέρες, οι ημερομηνίες και η έναρξη των νηστειών (δηλ. η Καθαρά Δευτέρα) και το Πάσχα του ήταν την 1η του Απρίλη.

Επομένως, τόσο ο Σταύρος Καριολής ήταν σωστός με τις ημέρες και τις ημερομηνίες που βρέθηκε ο θησαυρός, όσο και ο Αντώνης Χατζηστεφάνου ήταν σωστός με το ότι η εύρεση έγινε την Καθαρά Δευτέρα. Το μόνο που προφανώς δεν είναι σωστό, είναι το έτος. Είναι φανερό ότι η σύγχυση έγινε από τον Σταύρο όχι για τις ημέρες της εβδομάδας, ούτε για τις ημερομηνίες, αλλά για το έτος.

Αν οι πιο πάνω πληροφορίες, σκέψεις και υπολογισμοί είναι σωστά, τότε το έτος που αναφέρεται ότι ανακαλύφθηκε ο θησαυρός της Λάμπουσας/Κύπρου πρέπει να αλλαχτεί στις υπάρχουσες αναφορές από 1902 σε 1901.

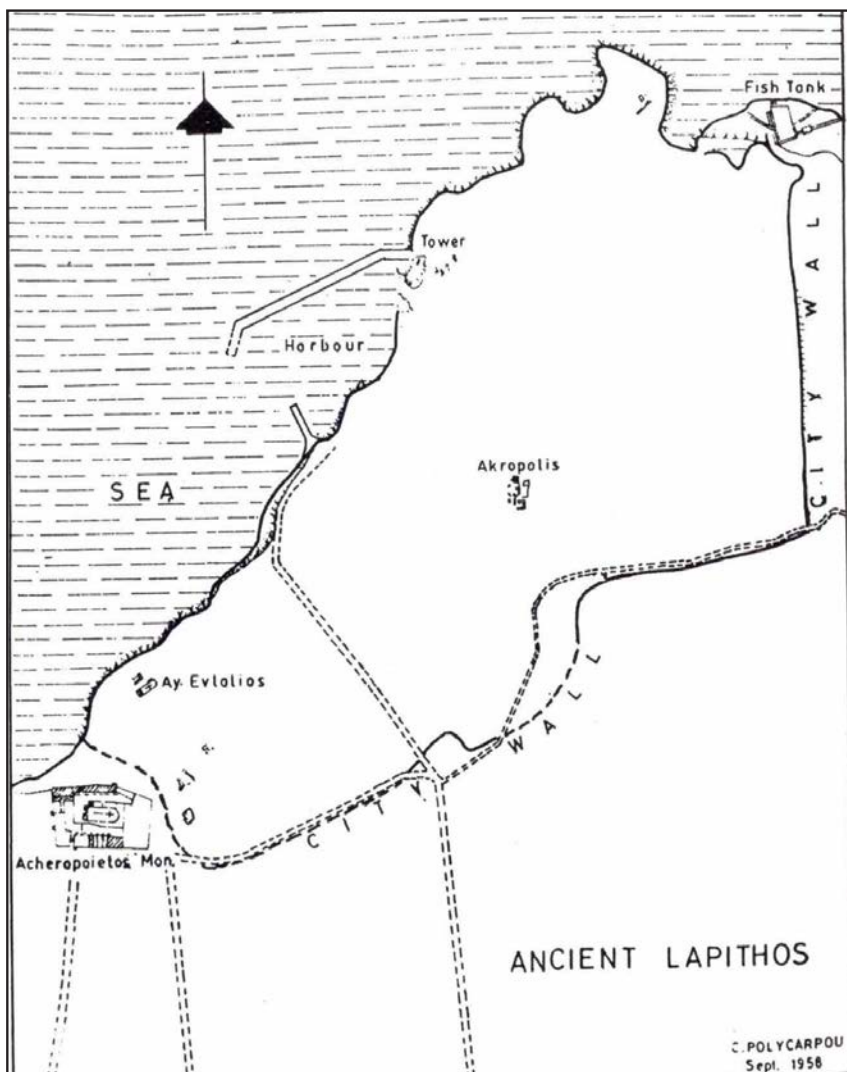
Λίγα ιστορικά στοιχεία για τη Λάπηθο- Λάμπουσα

Η Λάπηθος ήταν αρχαία πόλη στην μέση περίπου της βόρειας ακτογραμμής της Κύπρου. Η πόλη κτίστηκε από τους Λάκωνες σε θέση που προϋπήρχαν μικροί συνοικισμοί της Νεολιθικής εποχής και θεωρείται από τους ιστορικούς σύγχρονη με τις άλλες Λακωνικές αποικίες της Μήλου, της Θήρας και της Δυτικής Κρήτης.

Ως ιδρυτής της Λαπήθου αναφέρεται ο Πράξανδρος: «... Λακώνων κτίσμα και Πραξάνδρου». Ιστορικές πληροφορίες που αντλούνται από τον Στράβωνα και τον Λυκόφωνα (Χαρμαντά, Κ., 1969) αναφέρουν ότι τόσο ο Πράξανδρος, όσο και ο Κηφέας – ιδρυτής της πόλης της Κερύνειας - δεν ήσαν βασιλείς: «...ου ναυκληρίας λαών άνακτες, αλλ' ανώνυμοι σποραί».

Η πόλη άκμασε ως κέντρο επεξεργασίας του χαλκού και σ' αυτήν άνθισε η αγγειοπλαστική και άλλες τέχνες. Κατά τον 4ο αιώνα π. Χ. υπήρξε πρωτεύουσα ενός από τα εννέα βασίλεια της Κύπρου. Ακολούθησε τις ιστορικές περιπέτειες της υποταγής στους Πέρσες, της εξέγερσης των κυπριακών πόλεων, της υποστήριξης προς τον Μέγα Αλέξανδρο και της διαμάχης των διαδόχων του. Πέρασε μέσα από την πολυτάραχη ιστορία του νησιού και κατέληξε γύρω στα μέσα του 2ου αιώνα μ. Χ. ως πρωτεύουσα της επαρχίας Λαπηθίας, η οποία ήταν μια από τις τέσσερεις επαρχίες της Κύπρου.

Στα χρόνια της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και τα πρώτα χρόνια της Βυζαντινής εποχής η πόλη έφτασε στην μεγαλύτερή της ακμή και είχε μεγάλο πληθυσμό. Αυτή την περίοδο αναφέρεται και το όνομα Λάμπουσα, παράλληλα με το Λάπηθος (Χαρμαντά, Κ., 1969). Το όνομα αυτό οφείλεται στη λάμψη του πλούτου της – ήταν η πόλη που έλαμπε από χρυσάφι. Μια άλλη εκδοχή λέει ότι στο φάρο του λιμανιού της υπήρχε ένα τεράστιο πετράδι, ίσως διαμάντι. Κάτω από το διαμάντι άναβε ένα κερί και εκείνο ακτινοβολούσε το σπινθήρισμα της φλόγας του στα τέσσερα σημεία του ορίζοντα, με κέντρο αναφοράς τη λάμπουσα πόλη.

Τοπογραφικό της αρχαίας Λαπήθου. Σχέδιο Χρυσήλιου Πολυκάρπου, Τμήμα Αρχαιοτήτων, 1958. Τα τείχη της πόλης, η Ακρόπολη (σημερινή τοποθεσία Τρουλλίν) και το λιμάνι βρίσκονται ανατολικά της Μονής Αχειροποιήτου, μέσα στα όρια του Δήμου Καραβά

Η πρόοδος αυτή και η άνθιση της Λάμπουσας διακόπηκε τον 7ο αιώνα με τις Ααραβικές επιδρομές.

Το 653 μ.Χ. ο εμίρης της Συρίας Μωαβίας (Muawiyah) οργάνωσε τη δεύτερη επιδρομή κατά της Κύπρου, με την πρόφαση ότι οι Κύπριοι είχαν παραβεί τους όρους που είχαν τεθεί μετά την προηγούμενη - πρώτη- επιδρομή του. Αυτή τη φορά ο στόλος του αριθμούσε 500 καράβια, με στόλαρχο και πάλι τον Αβδαλλάχ Ιμπν Καΐς. Δεν ηγήθηκε όμως ο ίδιος της επιδρομής αλλά αντί εκείνου, αρχηγός της επιχείρησης ήταν ο Αμπούλ Αβάρ (Abu' l Awar). Πρώτος στόχος ήταν ξανά η πρωτεύουσα Κωνσταντία (Σαλαμίνα) που καταλήφτηκε και, ύστερα από λεηλασία 40 ημερών, καταστράφηκε ολοσχερώς και δεν

ξανακτίστηκε. Ο Αμπούλ Αβάρ λεηλάτησε στη συνέχεια ολόκληρη σχεδόν την Κύπρο. Οι σημαντικές πόλεις του νησιού καταστράφηκαν ολοσχερώς και εγκαταλείφθηκαν.

Τελικά ο Αμπούλ Αβάρ έφτασε στην Λάμπουσα, όπου είχαν καταφύγει πολλοί κάτοικοι από την Κωνσταντία και άλλες πόλεις, και την περικύκλωσε. Είχε ακουστά για τον πλούτο και τα υπάρχοντα της ξακουστής πόλης. Γι' αυτό και όταν ύστερα από αγωνιώδη αντίσταση οι κάτοικοι αποφάσισαν να παραδοθούν, έβαλε όρο ότι θα ήσαν ελεύθεροι να εγκαταλείψουν την πόλη και να πάνε σε άλλα μέρη της Κύπρου ή τα ελληνικά νησιά, αφού πρώτα παραδώσουν τα χρυσά και ασημένια υπάρχοντά τους στους επιδρομείς. Χωρίς να έχουν άλλη επιλογή οι κάτοικοι αναγκάστηκαν να παραδώσουν τα πολύτιμα χρυσά και ασημένια αντικείμενά τους και να εγκαταλείψουν την πόλη το 654 μ.Χ. Κάποιοι από αυτούς φαίνεται ότι έκρυψαν τα πολύτιμα υπάρχοντά τους σε κρύπτες που κατασκεύασαν κάτω από τα πατώματα ή στους τοίχους των σπιτιών τους, με την ελπίδα να γυρίσουν αργότερα να τα βρουν.

Τα αντικείμενα που αποτελούν τον θησαυρό υποδηλώνουν ότι ήσαν ιδιοκτησία μιας πλούσιας οικογένειας. Η οικογένεια αυτή πρέπει να ανήκε στην ανώτερη τάξη της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Ζούσε στη Λάμπουσα, μπορεί όμως και να κατέφυγε εκεί από άλλο μέρος της Κύπρου για να βρει προστασία. Όταν η πόλη καταλήφθηκε, οι ιδιοκτήτες έκρυψαν τα χρυσά και ασημένια υπάρχοντά τους σε μια κρύπτη του αρχοντικού τους για να μην τα παραδώσουν στους Άραβες. Είχαν μέσα τους την ελπίδα ότι κάποια μέρα θα γυρνούσαν στα σπίτια και τη γη τους και θα έβρισκαν εκεί τα κρυμμένα υπάρχοντά τους. Το ίδιο έκαναν ασφαλώς και άλλοι κάτοικοι της πόλης.

Αυτό εξηγεί γιατί οι θησαυροί της Λάμπουσας βρέθηκαν κρυμμένοι στους τοίχους, τα πατώματα, τους κουζοστάτες και στις κρύπτες των σπιτιών της αρχαίας πόλης. Έτσι εξηγείται και το γεγονός ότι οι κάτοικοι της περιοχής έσκαβαν στα ερείπια της καταστραμμένης πόλης με την προσδοκία της ανακάλυψης του πολυπόθητου θησαυρού. Πόσοι τέτοιοι θησαυροί - μικροί και μεγάλοι - βρέθηκαν στους αιώνες που πέρασαν, κανένας δεν μπορεί να πει. Η περιοχή ήταν τόσο πλούσια, που ακόμα και πριν από την τουρκική εισβολή δεν ήταν σπάνιο να βρει κάποιος αρχαία νομίσματα, χρυσά κωνσταντινάτα ή άλλα ασημένια κέρματα που πρόδιναν τη θέση τους με τη λάμψη τους στον ήλιο μετά από βροχή.

Πηγές:

Η συγγραφή του κειμένου βασίστηκε σε πληροφορίες που έδωσε η Αναστασία Χατζηστεφάνου. Πρόσθετα στοιχεία έδωσαν επίσης οι Χαράλαμπος Δαμασκηνός, προφορικά και γραπτά, Στέλιος, Μάρω, Ανδρέας Παναγίδης, Γιώργος Ιορδάνου, Νίκος Ιορδάνου, Ντίνα Λάμπρου, Πίτσα Πρωτοπαπά, Μαρούλα Χριστοφίδου, Νούλα Φραγκούδη, Ναυσικά Χριστοδούλου, Πανίκος Παναγίδης, Στέφανος Στυλιανού, Λευτέρης Στυλιανού, Λευτέρης Χατζηστεφάνου

Βασίστηκε επίσης στα κείμενα: Στυλιανού, Α και Ι, 1969. Οι Θησαυροί της Λαμπούσης. Βιβλίο «Καραβάς» Έκδοση ΑΕΚ Καραβά σσ. 45 - 111 και ανατύπωση των συγγραφέων από το ίδιο βιβλίο σελ. 74.

Παναγίδης Στέλιος, 2002. Οι εννέα αργυροί δίσκοι της Λάμπουσας- Η ιστορία του Δαυίδ και του Γολιάθ. πέμπτος τόμος των Εκδόσεων του Προσφυγικού Σωματείου «Ο Καραβάς» σσ. 165 - 199.

Παπαϊωάννου Γιάννης, 2013. Οι Θησαυροί της Λάμπουσας. «Καραβιώτικα Δρώμενα», Ετήσια έκδοση Δήμου Καραβά, σσ. 8 - 13

Χαρμαντά Καλλιόπη, 1969. Λάπθος – Λάμπουσα – Καραβάς. Βιβλίο «Καραβάς» Έκδοση ΑΕΚ Καραβά σσ. 1 - 44.

Διαδίκτυο: Αραβικές Επιδρομές-Βυζαντινοί Χρόνοι. Χρονολογικοί Πίνακες Ελληνορθόδοξο Πάσχα.

Φωτογραφίες του θησαυρού στο Μητροπολιτικό Μουσείο από το αρχείο του Νίκου Χατζηστεφάνου

Η ΜΟΝΗ ΑΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΟΥ ΤΗ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗ ΕΠΟΧΗ [14^{ος}-16^{ος} αι.]

Καλλιόπη Χαρμαντά Πρωτοπαπά

Το μοναστήρι της Παναγίας της Αχειροποιήτου ήταν από τα μεγαλύτερα μοναστήρια της Κύπρου τη μεσαιωνική εποχή. Το ορθόδοξο μοναστήρι, αναφέρεται σε έγγραφο του 1482, ότι βρίσκεται στο Πρασειό του Καραβά στο διαμέρισμα Λαπήθου. Ο βασιλιάς Ιάκωβος και άλλοι ευγενείς είχαν παραχωρήσει ετήσια εισοδήματα στη μονή. Η Αικατερίνη Κορνάρο είχε παραχωρήσει το 1485 στο Γεώργιο Χαλεπά, πατέρα της Μαρίας Χαλεπά, που βρισκόταν στην ακολουθία της, το προνόμιο να έχει τη διοίκηση της μονής και ετήσιο εισόδημα από τα εισοδήματά της.

Επίσης, σε έγγραφο του 16ου αι. ο Βενετός διοικητής της Κερύνειας ενημερώνει τις αρχές ότι η μονή ανήκει στο διαμέρισμα Λαπήθου και λάμβανε ετήσιο βοήθημα για τη διοργάνωση της γιορτής της Παναγίας στις 15 Αυγούστου. Την ίδια εποχή ο ηγούμενος της μονής Κοσμάς ο ιερομόναχος ζητούσε βοήθεια για την επισκευή της μονής.^{α1}

Μαζί με άλλα δυο ορθόδοξα μοναστήρια της επαρχίας Κερύνειας, τα μοναστήρια του Αγίου Χρυσοστόμου και της Παναγίας των Αψινθίων κοντά στο Σιχχαρί, είχαν ειδικά προνόμια το 16ο αιώνα. Σύμφωνα με τα Πρακτικά της Βενετίας, των ετών 1482, 1492 και 1504, που αναφέρονται στα οικονομικά της μονής της Παναγίας της Αχειροποιήτου [la abbazia de la Nostra Donna di Acheropiiti], που βρισκόταν στο χωριό Καραβάς [allo prastio di Caravo], η μονή έπαιρνε βοήθεια από την κεντρική διοίκηση των Βενετών.

Το μνημα με την ανάγλυφη επιτύμβια πλάκα του Alessandro Flatros, που βρίσκεται στο πάτωμα του νάρθηκα της εκκλησίας, είναι απόδειξη πόσο σημαντική ήταν η μονή τη μεσαιωνική εποχή. Επίσης η αίγλη της μονής φαίνεται από την αναφορά του Βουστρώνιου ότι στις 15 Αυγούστου 1473 οι οπαδοί της βασίλισσας Καρλόττας προσπάθησαν να επωφεληθούν από την απουσία των κατοίκων της Κερύνειας, που είχαν πάει στην Παναγία της Αχειροποιήτου, για να καταλάβουν την πόλη τους.

Τα κελλιά στη βόρεια πτέρυγα του μοναστηριού της Αχειροποιήτου

Την εποχή αυτή γίνονται παράνομες καταλήψεις της θέσης του ηγουμένου από άτομα που μονοπωλούν τα έσοδα των μοναστηριών χωρίς να έχουν κανένα τίτλο που να δικαιολογεί την κατάληψη. Για το σκοπό αυτό αναγκάστηκε η βενετική διοίκηση να εκδώσει απόφαση ότι οι ηγούμενοι έπρεπε να εκλέγονται από τους μοναχούς του μοναστηριού. Στις αρχές του 16ου αιώνα ξέσπασε ένα τέτοιο πρόβλημα για τον ηγούμενο της Αχειροποιήτου, στο οποίο αναφέρονται έντεκα έγγραφα του Αρχείου της Βενετίας². Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι ο Iossiphi Planda Damaschinos κατείχε παράνομα τον τίτλο του ηγουμένου της Αχειροποιήτου και οι μοναχοί εκλέγουν άλλο ηγούμενο, το Φιλόθεο, ζητώντας την παύση του Ιωσήφη. Χαρακτηριστικά σε ένα έγγραφο αναφέρεται ότι οι 44 μοναχοί σε συγκέντρωσή τους στην αίθουσα συνεδριάσεων της μονής Αγίου Ιωάννη Πίπη στη Λευκωσία επανεκλέγουν τον ιερομόναχο Φιλόθεο ηγούμενο, στην παρουσία εκπροσώπου του Λατίνου αρχιεπισκόπου Κύπρου, τριών εκπροσώπων της βενετικής διοίκησης και των ηγουμένων τεσσάρων ορθόδοξων μονών της Κύπρου: των ηγουμένων του Αγίου Ιωάννη Πίπη, της μονής Κύκκου, της μονής Αγρού και της μονής Αγίου Γεωργίου των Μαγγάνων. Αναθέτουν μάλιστα στον τζιβιτάνο, αστυνομικό διοικητή του διαμερίσματος Λαπήθου, να εφαρμόσει την απόφαση³. Όμως ο Iossiphi δεν αποδέχεται την απόφαση και αρχίζει ένας δικαστικός αγώνας για τη διεκδίκηση του τίτλου του ηγουμένου της μονής Αχειροποιήτου.

1. Νάσα Παταπίου, «Νέα στοιχεία για τη βυζαντινή μονή της Αχειροποιήτου», εφημερίδα Πολίτης, 11 Σεπτεμβρίου 2011.
2. Ζιλ Γκριβώ, «Η Βενετία και οι εκκλησιαστικές υποθέσεις στην Κύπρο: Η διαμάχη της μονής της Παναγίας Αχειροποιήτου [1527 – 1534]», Επετηρίδα Κέντρου Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου, τ. 2, Λευκωσία 1993, σσ. 219 – 244.
3. Η Κύπρος χωριζόταν την εποχή των Βενετών σε δώδεκα διαμερίσματα, ένα από τα οποία ήταν το διαμέρισμα Λαπήθου.

Το μοναστήρι της Αχειροποιήτου

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 1821 ΣΤΟΝ ΚΑΡΑΒΑ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΑΠΟ ΕΝΑΝ ΑΥΤΟΠΗ ΜΑΡΤΥΡΑ*

[Κείμενο από τον Ιωάννη Πηγασίου, 1930]

Εις την παρά τον Καραβάν Ιεράν Μονήν της Αχειροποιήτου υπηρέτει ως βουκόλος κατά το 1821 ο μικρός Καραγεώργης, ο οποίος μόλις ήτο τότε ηλικίας 15 ετών. Αυτός ο μικρός βουκόλος υπήρξεν η ζωντανή ιστορία της σημερινής διηγήσεώς μας. **Ο Καραγεώργης του Καραβά** έζη μέχρι του 1916. Δηλαδή αφίκετο αισίως εις το 110 έτος της ηλικίας. Ήτο πασίγνωστος και προσφιλής φυσιογνωμία. Έφερε ένα ευθυτενές και αρειμάνιον ανάστημα. Πρόσωπον πλατύ και μύστακα πυκνόν και μεγάλον. Το πλατύ και δασύτριχον στήθος του είχε πάντοτε γυμνόν, χειμώνα και καλοκαίρι, ως και τους βραχίονας. Κυτύχησε να χορεύση τρεις φορές τον χορόν του Ησαΐα. Μάλιστα, ως εκαυχάτο ο ίδιος, ητύχησε να γλεντήση εις τα βαφτίσια της τρίτης γυναικάς του, διότι θα ήτο τότε 40 ετών. Ο διαβάτης έβλεπε τον Καραγεώργην καθισμένον εις την εξώθυραν του. Όταν κανείς τον εχαιρέτα, έτεινε το χέρι. Σπανίως όμως του έδιδαν το χέρι. Διότι τόσοں δυνατά έσφιγγεν, ώστε ενόμιζε κανείς ότι του έλυωνε τα κόκκαλα των δακτύλων.

Ο συγγραφέας του κειμένου γιατρός και λογοτέχνης Ιωάννης Πηγασίου, εθελοντής στους Βαλκανικούς πολέμους.

Πολλάκις εκάθησα μαζί του και επί ολοκλήρους ώρας μου ωμιλούσε δι' όσα γεγονότα είξευρε του 1821. Δεν πειράζει, ας κάμω μικράν παρέκβασιν και ας διηγηθώ μερικά εξ αυτών. Όταν οι Τούρκοι εσουβλίζαν τον Αθανάσιον Διάκον, η είδησις έφθασεν και εις την Κύπρον. Διότι οι Τούρκοι έβγαλαν τελάληδες εις όλα τα μέρη της Κύπρου και ετελάλησαν τα ανδραγαθήματά των. «Να, ωσάν να είναι τώρα, ενθυμούμαι τον τελάλην να φωνάζη», μου έλεγεν.

Μου διηγήθη ακόμη ένα άλλο σημείον άγνωστον της Κυπριακής ιστορίας. Ιδού ποίον. «Μίαν νύκτα, ενώ εκοιμώμην εις το Μοναστήρι, με εξύπνησαν οι Καλόγηροι και μου είπαν να υπάγω γρήγορα επάνω εις τον Καραβάν και κατόπιν εις την Λάπηθον. Εκεί ειδοποίησα όσους μου είπαν ότι πρέπει γρήγορα να ξυπνήσουν και άλλους. Έκαμα την διαταγήν. Όλοι αυτοί εσύναξαν εις μίαν νύκτα πολλά ψωμιά, χαλούμια, ελιές και άλλα πολλά τρόφιμα. Όλα αυτά τα έφεραν εις την Αχειροποίητον. Και έπειτα τα εφόρτωσαν επά-

* Ι. Πηγασίου «Οι μετά του αρχιεπισκόπου Κυπριανού κρεμασθέντες Καραβιώται [Διήγησις από αυτόπτη μάρτυρα]», Νέα Φωνή της Κύπρου, 5 Ιουλίου 1930.

νω εις ζώα και τα επήραν εις την Ασπρόβρυσιν. Η Ασπρόβρυσις είναι τοποθεσία παρά την θάλασσαν προς Δυσμάρ της Αχειροποιήτου και εις απόστασιν μικροτέραν του αγγλικού μιλίου. Εκεί ήσαν αραγμένα τα Καράβια του Μιαούλη. Όλα αυτά τα τρόφιμα τα εδώκαμεν εις τα Καράβια. Κανένας Τούρκος δεν επήρην είδησιν». Αυταί και άλλαι διηγήσεις ήσαν αι προσφιλείς του Καραγεώργη. Κατόπιν από την παρέκβασιν αυτήν, τώρα ας έλθωμεν εις την θλιβεράν μας διήγησιν.

Πώς έτυχε να ιδη κρεμασμένον τον Αρχιεπίσκοπον Κυπριανόν: Ακριβώς την αποφράδα ημέραν της 9ης Ιουλίου του 1821 ευρέθη εις Λευκωσίαν ο τότε δεκαπενταετής Καραγεώργης. Εστάλη από το Μοναστήρι εις Λευκωσίαν, διά να πωλήση λεμόνια. «Όταν διεδόθη ότι οι Τούρκοι εκρέμασαν τον Αρχιεπίσκοπον εις το Σεράγιον, όλοι οι δρόμοι ερημώθησαν. Η Λευκωσία ήτο ένα νεκροταφείον. Επειδή εγώ δεν εκαταλάμβανα και πολλά, έτρεξα εις το Σεράγιον χωρίς να φοβηθώ. Τώρα που σου διηγούμαι αυτά, είναι ωσάν να βλέπω τον Αρχιεπίσκοπον μας να κρέμαται επάνω εις το σχοινί. Καλλίτερα να μην επήγαινα και να έβλεπα. Εφ' όσον ζω, δεν θα βγη από τον νουν μου αυτό το κακούργημα που έκαμαν τα άγρια θηρία.» Και ενώ διηγείτο αυτά εδάκρυν, ωσάν να ήτο πρόσφατος ο πόνος που ένοιωσε από το θλιβερόν αυτό θέαμα.

Πόσοι Καραβιώται εκρεμάσθησαν:

Χατζηνικόλας Πρωτοσύγκελλος: Και εξακολουθεί ο Καραγεώργης την θλιβεράν διήγησίν του. Την ημέραν που εκρεμάσαν τον αρχιεπίσκοπον ήτο επίσης εις Λευκωσίαν ο χωριανός μου Χαράλαμπος Μεκιάνης. Και αυτός επήγε να πωλήση λεμόνια. Ο προύχοντας του Καραβά Χατζηνικόλας είχε στενόν φίλον τον αρχιεπίσκοπον Κυπριανόν. Ένας φίλος του Χατζηνικόλα Λευκωσιάτης έγγραφεν εις αυτόν ότι οι Τούρκοι εκρέμασαν τον Αρχιεπίσκοπον και ότι πρέπει να φυλαχθή. Ο Λευκωσιάτης αυτός έδωκε το γράμμα εις τον Χαράλαμπον Μεκιάνην με την συμβουλήν άμα φθάση εις Καραβάν να δώσει το γράμμα αυτό αμέσως εις τον Χατζηνικόλαν.

Ο Μεκιάνης με το κοντρογάδουρόν του έφθασεν εις Καραβάν Σάββατον νύκτα. Εσκέφθη να μη υπάγη να ανησυχήσει τον Χατζηνικόλα νύκτα, αφού αύριον Κυριακήν θα είναι εις την εκκλησίαν ο Χατζηνικόλας, οπότε θα του το δώσει. Την Κυριακήν ο Μεκιάνης επήγεν εις την εκκλησίαν της αγίας Ειρήνης, όπου ήτο και ο Χατζηνικόλας. Επειδή ο Χατζηνικόλας έψαλλεν, εσκέφθη να μη τον ενοχλήση και άμα βγη από την εκκλησίαν να του το δώσει. Αν ο Μεκιάνης επερίμενε, τα θηρία όμως δεν επερίμεναν. Πριν τελείωση η λειτουργία, ώρμησαν μέσα εις την εκκλησίαν 5-6 ζαπτιέδες, οι οποίοι συνέλαβον τον Χατζηνικόλαν και με σπρωξίματα τον έβγαλαν έξω. Αφού του έδεσαν τα χέρια, τον ωδήγησαν εις το σπίτι του. Εκεί δεν ήργησαν. Τον εκαβαλλίκευσαν επάνω εις μίαν μούλαν, υπό την κοιλίαν της οποίας του έδεσαν τα πόδια του. Και εν τω μέσω των θρήνων και σπαραγμών των οικείων του, τον ωδήγησαν εις Λευκωσίαν. Δεν έχασε το θάρρος του. Πολλάς ελπίδας έχω εις τον Αρχιεπίσκοπον, έλεγεν εις τους συγγενείς του. Λέγεται δε ότι μόλις είδεν επάνω εις το σχοινί το σεπτόν λείψανον του Αρχιεπισκόπου, αμέσως έπεσε κάτω λιπόθυμος. Και έτσι λιποθυμισμένον τον εκρέμασαν.

Μουσκούδης Κασιόκκος: Ο καϋμένος ο Μουσκούδης χωρίς καμμίαν υποψίαν επότιζε κάτω εις τον κάμπον την ρένταν του. Και έτσι όπως ήτο ξυπόλυτος και λασπωμένος, τον συνέλαβον τα θηρία, τον ωδήγησαν εις την Λευκωσίαν και τον εκρέμασαν.

Χατζηπιερής Φουρκάτης: Και αυτός επότιζε κάτω εις τον κάμπον νύκτα. Οι Τούρκοι τον εζητούσαν δεξιά και αριστερά. Όταν έμαθον ότι επότιζεν, επήγαν και του έκοψαν τον

ποταμόν. Εσκέφθησαν ότι ήτο περιττόν να υπάγουν να γυρίζουν κάτω εις τον κάμπον. Αυτός μόλις ἴδῃ ὅτι δεν τρέχει το νερόν, θα τρέξῃ να ἴδῃ τι συμβαίνει. Και πράγματι ἐπήρ-
ρε το φανάρι του και ἔτρεχεν εις την ὄχθην του αυλακίου. Πριν φθάσῃ εις το μέρος που
ἦσαν οἱ αστυνομικοί, ἤκουσε μίαν φωνήν «παμπακόσπορος». Ἡ λέξις αὕτη ἦτο συνθη-
ματική και ἐσήμαινε κίνδυνον. Ὁ Χατζηπιερῆς ἀντελήφθη ἀμέσως την πλεκτάνην, ἐπέ-
ταξε το φανάρι του και ἔτρεξε και ἐκρύβῃ. Ἐπήγεν εις την Πιτσιλιάν, ὅπου ἔμεινε κρυμ-
μένος ἀρκετόν καιρόν και ὕστερα ἐπέστρεψεν εις Καραβάν. Αὐτόν τον ἐγλύτωσεν ὁ πα-
μπακόσπορος.

Γιακουμῆς Φραγκοῦδης: Εὖνῳ ἀλῶνιζε μέσα εις το λιοπύρι το σιτάρι του, ἡ ὕαινα δεν
εσεβάσθη το τίμιον του χέρι, δεν ἐλυπήθη τον πράγματι ἀξιολύπητον ἐκείνην την στιγ-
μήν ἐργατικόν ἀνθρώπον, τον ἰδρωμένον, τον σκονισμένον. Και ἔτσι, σαν ἦτο γεμάτος
ἀπὸ ἀχυρα, τον ὠδήγησαν ἀπὸ το ἀλῶνι εις την Λευκωσίαν, ἀκολουθούμενον ἀπὸ την
θρηνοῦσαν σύζυγόν του. Και ἐπάνω εις τον ἰδρωμένον και γεμάτον ἀχυρα λαιμόν του
του ἔδεσαν το σχοινίον ὑπὸ τα ὄμματα της συζύγου του, ἡ ὁποία ἐθρήνει και ἐσπαράσ-
σετο.

Εἶναι δυνατόν ἡ τίγρις, ἡ ὕαινα, να ευσπλαχνισθῇ το θῦμα της; Και ἀπ' αὐτά τα θηρία
ἀσπλαχνότεροι ἐφάνησαν οἱ δῆμιοι των ἱερῶν θυμάτων της 9ης Ἰουλίου του 1821.

Αἰωνία ἡ μνήμη των Μαρτύρων.

*Εξώθυρα ἀπὸ το
σπίτι του προκρίτου
Χατζηνικόλα
Λαυρεντίου
Πρωτοσυγκέλλου,
που ἐκτελέστηκε
ἀπὸ τους Τούρκους
το μαύρο Ἰούλιο
του 1821*

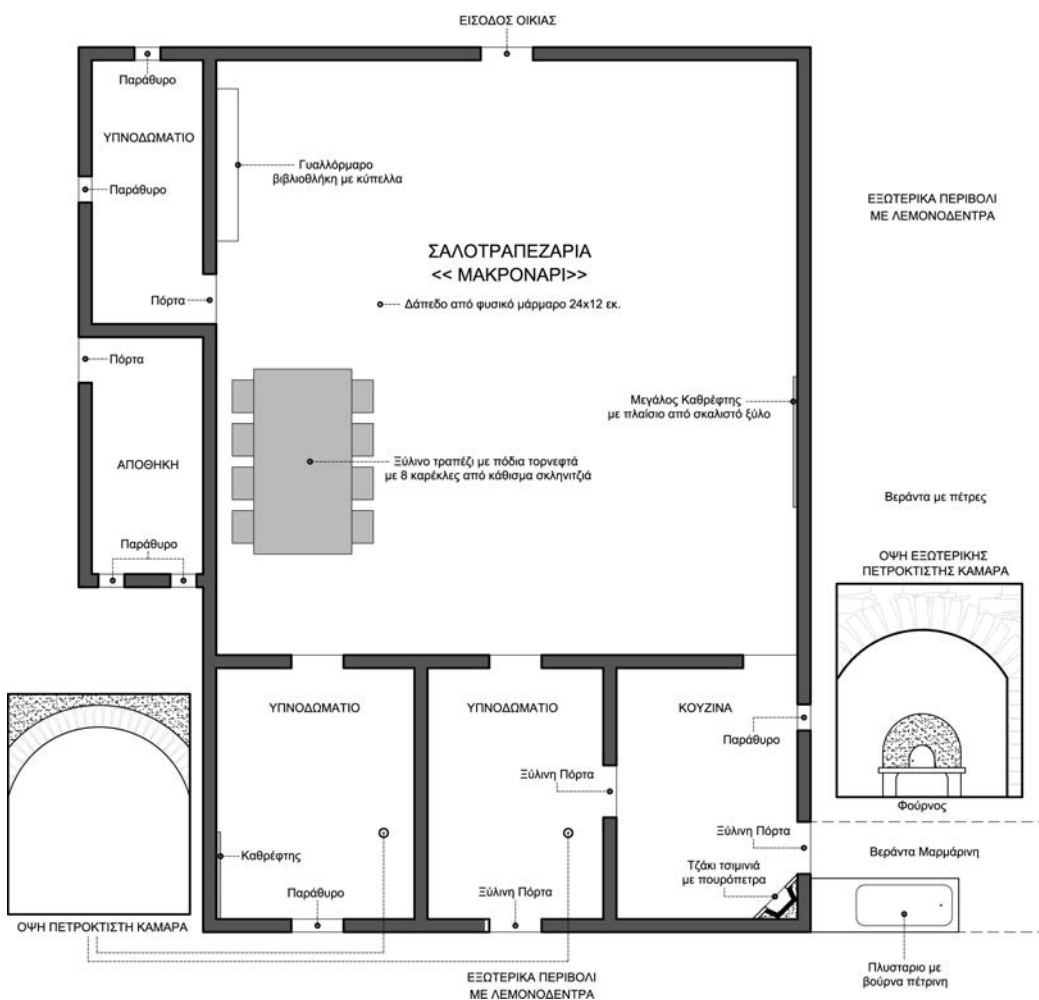
ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΧΑΤΖΗΝΙΚΟΛΑ ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΥ ΠΡΩΤΟΣΥΓΓΕΛΛΟΥ

Χρίστος Γιαννήτης

Το σπίτι αυτό είναι το πατρικό μου σπίτι, που άφησα το 1974 φεύγοντας από τον αγαπημένο μας Καραβά μετά τη βάρβαρη τουρκική εισβολή.

Ο πατέρας μου είναι ο Κώστας Γιαννήτης και η μητέρα μου η Ελένη Πλουσίου. Ο πατέρας μου έζησε επί σειρά ετών στο σπίτι αυτό και απέθανε σε ηλικία 58 ετών το 1971. Η μητέρα μου έζησε στο σπίτι αυτό μέχρι τον Ιούλιο του 1974, που το εγκατέλειψε λόγω τα τουρκικής εισβολής. Κατοίκησε στο συνοικισμό της Λινόπετρας και απέθανε το 1992 σε ηλικία 81 ετών.

Κάτοψη του σπιτιού

Απόδοση αρχιτεκτονικού σχεδίου από τον Αλέξανδρο Ποστεκκή

Το πατρικό μου σπίτι είχε τέσσερα δωμάτια. Μια μεγάλη σαλοτραπεζαρία, δυο υπνοδωμάτια, μια κουζίνα και μια αποθήκη. Το πάτωμα ήταν καλυμμένο με μαρμάρινες πλάκες και η στέγη με ξύλινα βολίτζια.

Μπαίνοντας στο σπίτι δεξιά και αριστερά υπήρχαν καμάρες κτισμένες με πουρόπετρα κομμένη από βράχους. Αυτές οι πέτρες βρίσκονταν κοντά στην εκκλησία της Αγίας Ειρήνης και τις έκοβε ο Σπύρος ο Ασπρής, που είχε το επάγγελμα του πετροκόπου. Βγαίνοντας από την αποθήκη που ήταν στο πίσω μέρος του σπιτιού υπήρχε μια μεγάλη αυλή όπου υπήρχαν τρία μεγάλα πιθάρια που έβαζαν οι γονείς μου το λάδι. Επίσης στην αυλή είχε ένα μεγάλο φούρνο, όπου η μητέρα μου ζύμωνε κάθε Σάββατο δώδεκα μεγάλα ψωμιά, αρκετές ελιωτές και κουλούρια και έδινε βραστό στες δυο αδελφάδες της Μελαθού και Σαφιρού. Μετά το φούρνο και την αυλή υπήρχε ένα μεγάλο περβόλι με λεμονοδέντρα, πορτοκαλιές, μανταρινιές, ροδιές και μια μεγάλη, πολύ μεγάλη συκιά φορτωμένη με πρόωρα σύκα, τες ματζήλες, και πάρα πολλά μεγάλα σύκα.

Στην κουζίνα του αρχοντόσπιτου ήταν κτισμένο ένα τζάκι, η τσιμινιά, με πουρόπετρα και μάρμαρο στη βάση του. Ήταν η αγαπημένη μας γωνιά, όπου καθόμαστε τες παγερές κρύες νύκτες του χειμώνα και διαβάζαμε με το φως της λάμπας, γιατί εκείνο τον καιρό δεν είχαμε ρεύμα, αργότερα ήρθε το ρεύμα.

Το μεγαλείο του πατρικού σπιτιού μου ήταν η πρόσοψη. Όπως φαίνεται και στη φωτογραφία, ήταν κτισμένη με πελεκητή πουρόπετρα. Η μητέρα μου μου έλεγε πώς κτίστηκε η πρόσοψη καθώς και όλο το σπίτι. Ό,τι μου έλεγε η μητέρα μου Ελένη Πλουσίου για το κτίσιμο του σπιτιού, τα έμαθε από τον πατέρα της Κώστα Πλούσιο, γιατί ο πατέρας της ελέγετον Κώστας, όπως και ο σύζυγός της, και τη μητέρα της τη Δέσποινα.

Ο πατέρας της μητέρας μου Κώστας ήταν πολύ πλούσιος, γι' αυτό και ονομάζετον Κώστας Πλούσιος. Ο πατέρας της κληρονόμησε μια μεγάλη περιουσία από χωράφια που άρχιζαν από το Πικρόν Νερόν και έφταναν μέχρι τους Μύλους του Καραβά. Τα κληρονόμησε από τον πάππο του Νικόλα, που σκότωσαν οι Τούρκοι και δήμευσαν την περιουσία του.

Όταν ρώτησα την μητέρα μου πώς έγινε πλούσιος ο πάππος της, μου είπε ότι έκαμνε το εμπόριο με γειτονικές χώρες της Κύπρου. Είχε καράβι δικό του και το φόρτωνε διάφορα εμπορεύματα και ξυλεία από την Κύπρο και τα πουλούσε στις γειτονικές χώρες και έφερνε στην Κύπρο διάφορα άλλα που δεν είχαμε εδώ.

Όπως έλεγε η μητέρα μου, τις μέρες που ο παππούς της έμενε στην Κύπρο γύριζε με το άλογό του τα κτήματά του και πλήρωνε τους εργάτες που δούλευαν σ' αυτά.

Επιστρέφοντας από τα χωράφια το απόγευμα καβάλα στο άλογό του, πήγαινε στο αρχοντόσπιτο, όπου τεχνίτες πούρκευαν, δηλαδή πελεκούσαν τις πέτρες που έκτιζαν την πρόσοψη του σπιτιού, για να τους επιθεωρήσει.

Σε κάθε τεχνίτη έδινε και μια χρυσή λίρα σαν δώρο για τα πλουμιστά σχέδια που έδιναν στις πέτρες της πρόσοψης. Η μητέρα μου μου είπε ότι τους τεχνίτες τους έφερε από το Γερόλακκο και τη Λάπηθο ο πάππος της, που ήταν ειδικοί να πελεκούν τις πέτρες και να κάνουν εντυπωσιακά και ωραία σχέδια.

Αυτή είναι η ιστορία και οι πληροφορίες για το αρχοντόσπιτο του Καραβά...

ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ ΚΑΙ ΕΞΩΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΑ

Φιλής Χατζηδαμιανού

A/A	ΟΝΟΜΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ	ΦΥΛ. / ΣΧΕΔΙΟ
1.	Αγία Ειρήνη	XI / 24 W1, E2
2.	Αγία Μαρίνα	
3.	Άγιος Ανδρόνικος	
4.	Άγιος Παντελεήμων	
5.	Άγιος Γεώργιος	XI / 24 E1, W2
6.	Ευαγγελίστρια	XI / 24 W1 E1
7.	Άγιος Παύλος	XI / 32 E2
8.	Μιχαήλ Αρχάγγελος	XI 24 W2
9	Άγιος Αντώνιος	XI 24 W1
10.	Άγιος Πέτρος	XI / 24 E1
11.	Αρχάγγελος	XII / 17 W1
12.	Αχειροποίητος	XI 16 W18 & 8W2
13.	Άγιος Ευλάλιος	XI / 16 W1, 8 W2
14.	Άγιος Ανδρέας (Άης Αντριάς)	XII / 9 W1 XII / 1 W2
15.	Άγιος Κουταλάρης	XI / 24 W1
16.	Αγία Γαλατερούσα	XI / 24 W1

ΕΘΝΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

ΚΑΡΑΒΙΩΤΕΣ ΣΤΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Καλλιόπη Χαρμαντά Πρωτοπαπά

ΕΘΕΛΟΝΤΕΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΡΑΒΑ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ ΤΟΥ 1897

Σάββας Αντωνιάδης, αναφέρεται και ως Σάββας Θεοφίλου, 19 χρονών
Κυπριανός Τριανταφυλλίδης, αναφέρεται και ως Κυπριανός Αθανασίου, 22 χρονών.
Πρέπει να ήταν γιος του δασκάλου Αθανασίου Τριανταφυλλίδη.

Χριστόδουλος Γαλλούρης

Λουκάς Κακόπιερος του Χρίστου. Κατατάχτηκε στο στρατό την 1η Απριλίου 1897, 3ο τάγμα, 3ος λόχος. Πολέμησε στο Δομοκό, αναφέρεται και ως Λουκάς Χριστοφή, 22 χρονών

Γεώργιος Καλαβάς, 25 χρονών

Επιφάνιος Κωνσταντίνου, 21 χρονών

Καραγιώργης Κυριάκου, ανήκε στο 1ο τάγμα

Σταύρος Μουκταρουδιού, αναφέρεται και ως Σταύρος Χριστοδούλου, 20 χρονών

Θεόδωρος Φιούρης, 22 χρονών

Νικόλαος Θεοδούλου, 24 χρονών

Χριστόδουλος Ρούσος, αναφέρεται και ως Χριστόδουλος Αντωνίου, 20 χρονών

Βασίλειος Χατζηγεωργίου, 24 χρονών

Στρατής Χατζηστρατή, 22 χρονών

[Γρ. Ορφανίδη, «Η συμβολή του Καραβά στους αγώνες για την Ελευθερία», *Καραβάς, Λευκωσία 1969* και Πέτρος Παπαπολυβίου, *Φαεινόν σημείον ατυχούς πολέμου: Η συμμετοχή της Κύπρου στον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897*, Κέντρο Επιστημονικών Ερευνών, Λευκωσία 2001]

ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΟΥΣ ΒΑΛΚΑΝΙΚΟΥΣ ΠΟΛΕΜΟΥΣ [1912 – 1913]

ΚΑΙ ΣΤΗ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ [1920 – 1922]

ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

Ένδοξος θάνατος Κυπρίου εις τα ελληνικά πεδία των μαχών

Εις τον εν Καραβά κ. Κ. Αποστόλου ανηγγέλη εκ του Ελληνικού εν Μακεδονία μετώπου ότι εις εκ των εις τον Στρατόν της Εθνικής Αμύνης από πολλού καταταχθέντων και ηρωικώς μαχομένων, ο Απόστολος Κ. Αποστόλου, εύρεν, αγωνιζόμενος υπέρ Πατρίδος ένδοξον θάνατον κατά την τελευταίαν νικηφόρον προέλασιν των ελληνικών στρατευμάτων.

Την είδησιν ταύτην ο αγαθός και φιλόπατρις πατήρ εδέχθη μετά Σπαρτιατικής ψυχραιμίας και υπερηφανείας, μη λησμονών ως αι τετιμημένοι ελληνικά παραδόσεις υπομνήσκουσι πάντα Έλληνα ότι διά την Πατρίδα εγέννησε τον υιόν του και καλώς κατανοών ότι ο υιός του διά του τοιούτου θανάτου του εν θριάμβω εισήλθεν εις τα της αθανασίας μέγαρα.

Μετά της αυτής υπερηφανείας ήκουσε την είδησιν και σύμπασα η πατριωτική και ενθου-

σιώδης κωμόπολις Καραβά, ήτις και πάνδημον την μεταπροσεχή Κυριακήν τελεί μνημό-
συνον εις μνήμην του ενδόξου ήρωος, προς τον οποίον και τους αγαθούς γεννήτορας
του τιμήν και ευγνωμοσύνην οφείλει, καθό υπερόχως εν αυτώ τιμωμένη και λαμπруνο-
μένη και άπασα η Κύπρος, ήτις και διά τούτο και άλλα θαλερά δάφνης φύλλα προσθέ-
τει εις τον αμάραντον της δόξης στέφανον, δι' ου έχει ήδη στέψει αυτό η Μεγάλη Πατρίς.
[Εφημερίδα *Φωνή της Κύπρου*, 1/14-9-1918]

Παράσημο ανδρείας στο Στυλλή Παρβέρη

Εις τας τάξεις του εν Μακεδονία αγγλικού στρατού είχε καταταγεί και ο εκ της κωμοπό-
λεως Καραβά ενθουσιώδης νέος κ. Στυλλής Παρβέρη ως στρατιώτης. Ο Κύπριος ού-
τος στρατιώτης, κατά τας τελευταίας εν Μακεδονία επιθέσεις κατά του εχθρού έδειξεν
απαράμιλλον ανδρείαν και τόλμην αφάνταστον. Ενώ οι συστρατιώται του εθερίζοντο
υπό του πυρός του εχθρού και οι λοιποί εξ αυτών έσπευδον να κρυφθώσιν όπως σώ-
σωσιν την ζωήν των, αυτός περιφρονών τον κίνδυνον εξηκολούθει αδιακόπως να μετα-
φέρει τραυματίας εν τω μέσω των σφαιρών και οβίδων και κατώρθωσεν ούτω να σώση
από βεβαίου θανάτου πλείστους Άγγλους αξιωματικούς. Διό και η Αρχηγία του Αγγλικού
Στρατού απένειμεν αυτώ το Παράσημον της Ανδρείας του Βασιλέως της Αγγλίας μετά
στρατιωτικών τιμών και επί παρουσία των αγγλικών στρατευμάτων και πολλών Κυπρί-
ων στρατιωτών. Καθ' ην στιγμήν επαρασημοφορείτο ο Κύπριος ήρωας, οι Άγγλοι στρατι-
ώται εφώναζον «Ζήτω η Κύπρος».

Εφημερίδα *Ελευθερία* 1919. Παρόμοια ανταπόκριση και στη *Φωνή της Κύπρου*,
26.2.1919

Μετάλλιο πολέμου στο Χριστόδουλο Κ. Γιαλλούρη

Κατά την 9ην Ιουλίου κατόπιν προσκλήσεως προσήλθεν εις το Ελληνικόν Προξενείον ο
εκ Καραβά και σήμερον κάτοικος Αγ. Αμβροσίου κ. Χριστόδουλος Κ. Γιαλλούρης, ένας
εκ των γενναίων πολεμιστών εις Πιζάνι και εις όλην την κατάληψιν της Ηπείρου. Εκεί ο
αναπληρωτής πρόξενος κ. Αρτέμης συγκεκινημένος παρέδωκεν εις τον κ. Γιαλλούρη
το αναμνηστικόν μετάλλιον του πολέμου, το οποίον απέστειλεν η Σεβαστή Ελληνική Κυ-
βέρνησις...

Εφημερίδα *Ελευθερία* 1930

Γρηγόριος Σπανούδης του Θωμά [1890-1972]

Ο Γρηγόρης Σπανούδης γεννήθηκε στον Καραβά. Μετά το Δημοτικό Σχολείο Καραβά
φοίτησε στο Παγκύπριο Γυμνάσιο και το Παγκύπριο Διδασκαλείο και εργάστηκε ως δά-
σκαλος στο Δημοτικό Σχολείο Καραβά το 1911-1912. Το 1912-1913 κατατάγηκε εθε-
λοντής. Πολέμησε στο Μπιζάνι και έλαβε μέρος στην απελευθέρωση των Ιωαννίνων.
Μετά το τέλος των Βαλκανικών σπούδασε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου
Αθηνών από όπου πήρε το πτυχίο του με άριστα. Στη συνέχεια, το 1920, κατατάγηκε
στον ελληνικό στρατό ως έφεδρος αξιωματικός. Έλαβε μέρος στη Μικρασιατική εκστρα-
τεία και τραυματίστηκε στη μάχη της Κιουτάχειας [3 Ιουλίου 1921]. Μετά τη Μικρασιατι-
κή καταστροφή πήρε τιμητικά τον τίτλο του λοχαγού και του πρότειναν να μονιμοποιηθεί
στο στράτευμα. Όμως προτίμησε το επάγγελμα του εκπαιδευτικού. Εργάστηκε ως Επι-
θεωρητής Δημοτικών Σχολείων Εκπαιδευτικής περιφέρειας Φλωρίνης [1923-1925] και
ως Υποδιευθυντής του Διδασκαλείου Κοζάνης [1925-1936], αγωνιζόμενος για την ελλη-
νικότητα της Μακεδονίας. Μετά την κατάργηση των διδασκαλείων διορίζεται Γυμνασιάρ-

χης Γυμνασίου Λαρίσσης.

Το 1941 τον συνέλαβαν οι Ιταλοί για τη δράση του εναντίον του Άξονα [Γερμανίας-Ιταλίας] και φυλακίστηκε για δυο μήνες. Το στρατοδικείο τον καταδίκασε σε εξορία στην Καστοριά, όπου υπηρέτησε για 14 μήνες. Μετά την απελευθέρωση της Ελλάδας επέστρεψε στη Λάρισα, από όπου καταγόταν και η συζυγός του Δήμητρα Γάτσου. Αφυπηρέτησε το 1962 από το Β' Γυμνάσιο Λαρίσσης. Το όνομά του δόθηκε σε ένα δρόμο της Λαρίσσης, που ονομάζεται «οδός Γυμνασιάρχου Γρηγορίου Σπανούδη».

[Οι πληροφορίες από το *Βιογραφικόν λεξικόν Κυπρίων 1800-1920* του Αριστείδη Κουδουνάρη, Λευκωσία 2010]

Τετιμημένοι Κύπριοι εις μάχας Κιουταχείας και Εσκή Σεχρή

Μεταξύ των πληγωθέντων στις μάχας περιλαμβάνονται και τέσσαρες διακεκριμένοι συμπατριώται μας...και ο εκ Καραβά ενθουσιώδης διδάσκαλος Γρηγόριος Θ. Σπανούδης, από μακρού χρόνου αγωνιζόμενος υπέρ της Πατρίδος εις τα πεδία των μαχών ως έφεδρος υπολοχαγός. ..Ο κ. Σπανούδης διά της ακολουθού εκ του Α' Στρατιωτικού Νοσοκομείου Σμύρνης επιστολής του προς τον ιατρόν κ. Ι. Πηγασίου γράφει: Κατά την γιγαντομαχίαν της Κιουταχείας δέχθηκα ένα τραύμα για το οποίον δίκαια εμπορεί να υπερηφανεύηται ο ωραίος Καραβάς μας. Ήμαι ευτυχής που χάριν της Πατρίδος δέχθηκα και αυτήν την δοκιμασίαν κατόπιν της τετάρτης υπό τα όπλα προκλήσεώς μου...

Εφημερίδα *Φωνή της Κύπρου* 20. 8. 1921

Ο Ιωάννης Πηγασίου [1884 – 1939] αποφοίτησε από το Παγκύπριο Διδασκαλείο και εργάστηκε αρχικά ως δάσκαλος στη Λάπηθο.

Αργότερα σπούδασε ιατρική στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Ενώ ήταν φοιτητής της ιατρικής κατατάχθηκε εθελοντικά και υπηρέτησε ως γιατρός στους Βαλκανικούς πολέμους και στην επανάσταση της Ηπείρου για αυτονομία το 1914.

Εργάστηκε ως γιατρός στον Καραβά και μετά στη Λευκωσία. Υπήρξε ιδρυτικό μέλος και πρόεδρος της Συνεργατικής Πιστωτικής Εταιρείας Καραβά, πρόεδρος της Σχολικής Εφορείας Καραβά και πρόεδρος του Παγκύπριου Ελληνικού Συνδέσμου Εθελοντών.

Σημαντικές οι περιγραφές του από τους Βαλκανικούς, που δημοσιεύτηκαν στις εφημερίδες της εποχής και θεατρικά έργα εμπνευσμένα από τις εμπειρίες του στο μέτωπο.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ 1931 ΣΤΗΝ ΚΕΡΥΝΕΙΑ ΚΑΙ Ο ΚΑΡΑΒΑΣ

[«Σελίδες από τα γεγονότα του 1931 στην Κερύνεια», απόσπασμα]

Άννα Νεοφύτου

Στην Πλατεία της Μητρόπολης

Το πλήθος γύρω από τη Μητρόπολη αυξάνεται σε όγκο, σύμφωνα με τους υπολογισμούς των Άγγλων ανερχόταν σε 1000 άτομα, τα περισσότερα οπλισμένα με βαριά ξύλα και σίδερα (SA 1/1316/31, σσ.73-74). Σίγουρα όμως ήταν πολύ περισσότεροι, αν υπολογίσει κανείς τους Κερυνειώτες που σχεδόν όλοι ένωσαν υποχρέωσή τους να τρέξουν στη μητρόπολη, όπως και οι κάτοικοι από τα πιο πολλά χωριά της μητροπολιτικής περιφέρειας της Κερύνειας.

Στις 9.30 μ.μ. μήνυμα από το Κάρμι ανέφερε ότι οι περισσότεροι κάτοικοι του χωριού ξεκίνησαν, για να ενισχύσουν τον κόσμο στη μητρόπολη. Οι στρατιώτες που στάληκαν στη δυτική είσοδο της πόλης διαπίστωσαν ότι οι Καρμιώτες είχαν ήδη φτάσει στη μητρόπολη. Τα λεωφορεία και τα άλλα μέσα που τους μετέφεραν τους αποβίβαζαν μακριά από την πόλη και οι άνθρωποι μέσα από τα περιβόλια κατακοφτά κατέληγαν ανενόχλητοι στην πλατεία της μητρόπολης. Οι πληροφορητές δίνουν τις εμπειρίες τους από τα γεγονότα.

Μετά έδωκεν διαταγήν (ο Δεσπότης) να πάμε να φάμεν στο εστιατόριον κοντά στου Κέστα (του Λιβέρδου). Επήαμεν, εφάμεν τζι επήαμεν στην μητρόπολιν. Ο κόσμος ούλος που ούλα τα χωρκά, τζι έδωκεν ο στρατός. Εμείς εσταχήκαμεν ούλοι, εδώκαν μας κουινιές τζι εκόψαμεν που το περβόλιν της μητρόπολης κάτι ποτπούζες, μα ούλοι με τες βέρκες να κάμουμεν πόλεμον. (Χριστόδουλος Πέτρου, Καλογραία)

Εκατεβήκαν που τα Φτέρυχα τζαι που τον Καραβάν πολλοί: «Βρε πάμεν να γλέπουμεν τον Δεσπότην τζι εννά τον πιάσουν οι Τζωνήδες». Έξι μίλια που τα Φτέρυχα, ούλλη νύχτα επήαν παρπατητοί. Ο δεσπότης εκάλεσεν το πλήθος να διαλυθεί. Οι Τζωνήδες επυροβολήσαν τζι επληγώσαν έναν παιδίν που τον Καραβάν του Παπά Ισάκκα. Τζι άμαν είδαν έτσι οι χωρκάτες με τες ματσούτζες τζαι τες βέρκες, άτε απού φύει φύει. Την επομένην ημέραν έβκηκεν η αστυνομία τζι εσυλλάβαν όσους επήαν, εβκήκαν τζαι μάρτυρες. (Ιωάννης Ευθυμίου, Ελιά)

Το Μητροπολιτικό μέγαρο της Κερύνειας από την οδό Λαυρεντίου

Η κατάσταση όσο πήγαινε γινόταν πιο εκρηκτική. Τα πρόχειρα όπλα, ξύλα, πέτρες,

**Το Μητροπολιτικό μέγαρο της Κερύνειας
από την οδό Λαυρεντίου**

βρίσκουν το στόχο τους. Οι Εγγλέζοι φυσικά οχυρώνονται. Αναφέρεται ότι εγκατέστησαν οπλοπολυβόλα, το ένα έπεσε στα χέρια των Κυπρίων, αλλά αποδείχτηκε άχρηστο. Άλλο εγκατέστησαν στη στέγη του σπιτιού του Καρπή Χαραλάμπους, κωμοδρόμου, εκεί όπου έγινε αργότερα το ξενοδοχείο του Σωκράτη Πολυκάρπου, στην είσοδο της οδού Αρχ. Λαυρεντίου...

Αιματηρά επεισόδια - Ο θάνατος του Μιχαήλ Τριφούρτζη

Το πλήθος προχώρησε κατά πάνω στους οπλισμένους Άγγλους στρατιώτες με κατεύθυνση προς την οδό Ελλάδος. Οι Άγγλοι οπισθοχώρησαν. Ο αστυνόμος Κώστας Δημητριάδης προέτρεψε τους Κυπρίους να ρίψουν τα ξύλα, τις πέτρες, τα σίδερα που κρατούσαν. Οι στρατιώτες εφόρμησαν με εφ' όπλου λόγχην, αλλά το πλήθος εξακολουθεί με κραυγές να ρίχνει πέτρες. Δόθηκε διαταγή να ανοίξουν πυρ κατά των διαδηλωτών. Το πλήθος οπισθοχώρησε προς το ύψωμα της μητρόπολης για λίγο και ακολούθως κινήθηκε πάλι εναντίον των στρατιωτών. Η άγνοια, η παράλογη τόλμη, η ψευδαίσθηση ότι μπορούν να πετύχουν να νικήσουν τους Άγγλους, το συναίσθημα δηλ. παρακινεί τους λίγους αυτούς αντάρτες κατά της αποικιοκρατίας. Για δεύτερη φορά το οπλισμένο απόσπασμα ανοίγει πυρ κατά του πλήθους. Τραυματίστηκαν τρία πρόσωπα, ο ένας άφησε την τελευταία του πνοή στο νοσοκομείο της Κερύνειας, όπου μεταφέρθηκε πολύ αργά, αφού έχασε πολύ αίμα από την αιμορραγία. Οι Άγγλοι στις αναφορές τους ισχυρίζονται ότι ο τραυματίας στάληκε αμέσως στο νοσοκομείο και έτυχε ιατρικής φροντίδας. Η αλήθεια φαίνεται ότι ήταν διαφορετική. Το κέρφιο, η άρνηση των Άγγλων να τον μεταφέρουν στο νοσοκομείο, ο γιατρός που λόγω του κέρφιου δεν ήρθε στην ώρα που έπρεπε, ήταν οι παράγοντες που οδήγησαν το νέο παιδί στον τάφο. Νεκρός ο δεκαοκτάχρονος Μιχάλης Γιαννή Τριφούρτζη, γιος του Παπά Ισαάκ (Ισαάκ) από τον Καραβά. Οι μαρτυρίες δίνουν την αντίθετη εκδοχή από αυτή που ανακοίνωσαν οι Άγγλοι:

Τρία πρόσωπα τραυματίστηκαν και μετεφέρθησαν αμέσως στο νοσοκομείο όπου έτυχαν περιθαλψής από την επί καθηκοντι νοσοκόμα. Ο ιατρικός Λειτουργός απεστάλη και εξέτασε τους τραυματίες. Πληροφορήθηκε ότι ένας από τους τρεις ήταν σοβαρά τραυματισμένος εξ αιτίας του σπασμένου ποδιού του.

(SA /1316/31,σ.73.)

Εβκήκαμεν δκυο τρεις βολές τζι εκάμναν πίσω οι Εγγλέζοι. Έν' που μας εφοούνταν; Με τα όπλα, τζι εσύ με την βέρκαν... Αμμά 'ν εθέλαν άμαχον κόσμον να σκοτώσουν..Ε μα πόσες φορές να' ρκουνται τζαι να τους στρέφουμεν, με συγχωρείς, σαν τους γάρους πίσω, με τα όπλα τους τζι εμείς με τες βέρκες; Ένας έπαιξεν έναν κοπέλλιν караβκιώτικον πά' στην ζάμπαν, επήραν το νοσοκομείον τζι επέθανεν το κοπέλλιν.(Χριστόδουλος Πέτρου, Καλογραία)

Άγγλοι στρατιώται και αστυνομικοί ημπόδιζαν τον κόσμον να προσέλθει στην μητρόπολιν. Και κατά την ώραν εκείνην έφεραν στην μητρόπολιν έναν πληγωμένον από τον Καραβάν. Οι εκ Καραβά έφεραν έναν πληγωμένον, ο οποίος ελέγετο Παπαϊσαάκ και τον έβαλαν εις το μέσον του ηλιακού της μητρόπολης. Και εκεί μέχρι τώρα το τσιμέντο είναι βαμμένον με τα αίματα του Παπαϊσαάκ, ήταν γιος παπά. Τον μετέφεραν στο νοσοκομείον, όπου και εξέπνευσεν. (Σάββας Χατζηλαμπής)

Επιάσαν τα πόστα όλα, θυμούμαι ήταν και ο Καρολίδης στην Μητρόπολη, ούλη η οικογένεια, για να σώσουν τον Μακάριο. Τζαι τζείνην την νύχτα εγινήκασιν σκοτωμοί, κάποιιοι Εγγλέζοι επιυροβολήσαν. Θυμούμαι τότε εκτίζαμεν το σπίτιν μας τζι έναν μαστορούδιν που έκαμνεν το παγδατίν που πάνω, εσκοτώσαν το. Τζειαμαί που ήταν το ξενοδοχείον του Γιαβρού, εκάμαν μπλόκκον. Έθελεν ο κόσμος να κατεβεί κάτω, επροστατεύαν τον μητροπολίτην. Εκλείσαν τους δρόμους της Μητρόπολης...Εστήσαν τα πολυβόλα

τους τζειαμαί που ήταν ο Καλυβίτης, οι Αννετπούδες. Έναν παιδίν Καραβκιώτικον, εππή-
δησεν που την πλευράν των περβολιών του Κίκκιρου προς την Μητρόπολιν να περά-
σει, εκτυπήσαν τον πά' στο πόδιν τζι επειδή κανέναν 'εν εμπόρεν να τον πιάσει, έμεινεν
ως το πρωίν τζι επέθανεν που την αιμορραγίαν. (Μαργαρίτα Δημητρίου)

Εν τω μεταξύ όμως την ώραν που τον επιάνναν, επαίξαν έναν παιδίν που τον Καραβάν
πά' στο πόιν δαχαμαί. Έτρεσεν το γαίμαν, ήταν 18 χρονών. "Γλήορα έναν αυτοκίνητον
να τον πάρει στο νοσοκομείον, γλήορα". Έν τζι εξέραν, εγώ ότι επήα, τζι έπιαα τ' αυτοκί-
νητον. Είδεν με ο τσαούσης με τ' αυτοκίνητον, ένας Τούρκος, πας Τσαούσης νομιζόμε-
νος τούτος ότι τζείν' την ώραν επέρνουν. Επήα, εβάλαμέν το μέσα, ετανύσαν μου τζι οι
αστυνομικοί τζαι ούλοι, επιάσαμεν τζαι ρούχον που την Μητρόπολιν, έναν σεντόνιν, ετυ-
λίξαμεν το πόδιν του παιδικιού τζαι ούλα. (Θεοχάρης Σάββα)

Το Καραβκιώτικον εφορούσεν άσπρον πανταλόνιν, εκτυπήσαν το οι Εγγλέζοι. Επήραν
το στην Μητρόπολιν. Ποιος να το πάρει στο νοσοκομείον... (Γεώργιος Φυλακτή, Κάρμι)

Πολύ συγκλονιστικές είναι οι μαρτυρίες από χωριανούς του νεαρού Τριφούρτζη, που
αναφέρουν ότι ο Μιχάλης ήταν παρών το πρωί στη λειτουργία στον Αρχάγγελο και στη
διαδήλωση προς το διοικητήριο. Μετά επέστρεψε στο σπίτι του στον Καραβά, έφαγε
βιαστικά, όπως δηλώνει η μητέρα του. Όταν κυκλοφόρησε η είδηση ότι επίκειται η σύλ-
ληψη του δεσπότη, βρέθηκε από τους πρώτους στη συγκέντρωση στον Καραβά, στο
σπίτι του Λευτέρη Χατζηστεφάνου. Στη μητέρα του έδωσε εντολή την άλλη μέρα να του
στείλει στην Κερύνεια το καλάθι με τα πράγματά του. Όταν τον ρώτησε η μητέρα του για-
τί θα πάει, απαντά ότι θα πάει στην Κερύνεια, γιατί ενδιαφέρεται "για τη μάνα μας Ελλά-
δα". Η ίδια η μητέρα του μαρτυρεί πως ο γιος της λάτρευε την Πατρίδα, την Ελλάδα του!
Ο Λευτέρης Χατζηστεφάνου τους όρκισε στην ελληνική σημαία και ξεκίνησαν πεζοί από
τον Καραβά να πάνε στην Κερύνεια, να διανύσουν μια απόσταση 10 χιλιομέτρων, για
να προστατέψουν το Δεσπότη από τους Άγγλους. Άλλες ομάδες πήγαν με αυτοκίνητο
σε τρεις διαδοχικές διαδρομές στην Κερύνεια. Συναντήθηκαν όλοι στην περιοχή γύρω
από τη Μητρόπολη. (Καλλιόπη Πρωτοπαπά, Κυπριακά Σπουδαί, τ. ΜΑ', σσ. 178 -179,
Λευκωσία 1977)

Ήμουν τζειαμαί στον καφενέ, Κυριακή, κατά τη μια η ώρα, κατά τες δκυο. Ο γείτος μου,
ο πεθερός του Νιόνιου, «Είντα που κάθεσαι βρε Τζυπρή, άνω πάνω να πάμεν την Τζε-
ρύνειαν, τζι εννά πιάουν τον Κυρηνείας οι Εγγλέζοι», λαλεί μου. «Εγίνηκεν παρέλαση
στην Τζερύνειαν τζι εσσίαν τες σημαίες τες Αγγλικές», λαλεί μου. «Επήε στρατός που
τα Πολεμίδκια, τζι επήεν κόσμος πολλύς, τζι εννά πάμεν να γλιτώσουμεν τον Κυρηνεί-
ας». Ο παπα Χαρίτος τη νύχταν, ο Σολής, εμπήκαμε μες στ' αυτοκίνητον τζι επήαμε χω-
ρίς τα φώτα Τζερύνειαν. Εκατεβήκαμεν να πάμεν με τα πόδκια. (Κύπρος Τσιουρούτης,
Καραβάς)

Σε γάμον στον Καραβάν, ξαφνικά ακούστηκαν οι καμπάνες, επαίξαν. Είσεν τζι εφωνάζα-
σιν "Βουράτε να πάμεν στην Τζερύνειαν, τζι εννά πιάσουν τον Δεσπότην οι Εγγλέζοι τζαι
πάμεν να τον σώσουμεν". Ο κόσμος εσηκώθηκεν που τον γάμον, εβουρούσαν, εμπή-
καν μες στ' αυτοκίνητα τζι επηαίνναν στην Τζερύνειαν. Ως το πρωίν ακούσαμεν ότι εγί-
νηκεν μεγάλη φασαρία στην Τζερύνειαν, έναν παιδίν που τον Καραβάν μάλιστα εσκοτώ-
θην. Οι Εγγλέζοι ήταν πας στα δώματα τζι επυροβολούσαν τους. (Πολυξένη Χατζηλού-
κα, Καραβάς)

Ήταν η πρώτη χρονιά που ήμουν δασκάλα στον Καραβάν.Θυμούμαι εκείνην την αναστάτωση που έγινε μες στο χωριό, που έφυγεν ο κόσμος να πάει ως στην Κερύνειαν, που εξεκινήσαν που το σπίνιν του Λευτέρη του Χατζηστεφάνου με τη σημαία την ελληνική, να πάνε στην Κερύνειαν, γιατί εκεί ήταν το κέντρον που εγίνετον ο ξεσηκωμός. Οι Καραβκιώτες εμαζευτήκαν στου Λευτέρη του Χατζηστεφάνου και ξεκινήσασιν να πάνιν εις την Κερύνειαν με τη σημαία.(Χαριτίνη Διγενή, Καραβάς)

Οι δάσκαλοι είχαν να υποστούν πολλές συνέπειες από τη συμμετοχή τους στην εξέγερση: απόλυση, δυσμενή μετάθεση σε χωριά πολύ μακρινά από τη μόνιμη διαμονή τους, στέρηση προαγωγής. Την κηδεία του Τριφούρτζη απαγορεύτηκε στα σχολεία να την παρακολουθήσουν. Οι συνέπειες ήταν γνωστές, γνωστές και οι μέθοδοι των αποικιοκρατών. Θαυμάζει κανείς το θάρρος και την περιφρόνηση στις συνέπειες από τη νεαρή δασκάλα.

Και θυμούμαι την άλλην ημέραν που εφέρασιν τον Τριφούρτζην που εσκοτώθηκεν, εκεί στην Κερύνειαν..εφέρον τον εις την Ευαγγελίστριαν. Το σχολείον μας τότε ήταν απέναντι της Ευαγγελίστριας, τζι είπαν να μην παν οι δασκάλοι στην κηδείαν. Μόλις το άκουσα εγώ, επήγα στη διευθύντρια. Λαλώ της: «Εγώ θα πάω στην κηδείαν». Λαλεί μου: «Ναι, αλλά αν σε σταματήσουν;» «Ντροπή εκείνους που θα με σταματήσουν, τζαι πέστε τούς το έτσι, αν έρτει κανένας τζαι ρωτήσει σας, γιατί δεν με εμποδίσετε, για να μεν είστε εσείς υπεύθυνη». Επήγα στην κηδείαν του Τριφούρτζη, μάλιστα είχε και δυο Εγγλέζους αξιωματικούς, για να δουν αν είχαν κόσμο. Πολύς κόσμος δεν επήγεν, αλλά επήγεν και πολλός. Παρακολούθησα την κηδείαν που έγινε με την καθιερωμένην ιεροτελεστίαν, χωρίς καμιάν ανωμαλίαν, τζαι κατόπιν τον επήρασιν εις το κοιμητήριον, τζι επέστρεψα τζι εγώ στο σχολείον. (Χαριτίνη Διγενή, Καραβάς).

Πρόσωπο αρχαίας τραγωδίας η μητέρα του Μιχάλη. Ανυποψίαστη ξύπνησε το πρωί της Δευτέρας και ετοίμασε το καλάθι του παιδιού της και κατέβηκε στο δρόμο προς την Κερύνεια να βρει κάποιον να το στείλει στο γιο της. Κανένας δεν περνούσε και παραξενεύτηκε. Κάποιος χωριανός που είχε μάθει για το Μιχάλη, της ανακοίνωσε ότι ο γιος της είχε κτυπηθεί ελαφρά στο πόδι. Η μάνα ξεκίνησε να πάει πεζή στην Κερύνεια, να δει το γιο της στο νοσοκομείο. Τον βρήκε σε κακά χάλια και μόλις που πρόλαβε να της ψιθυρίσει: «Δεν νιώθω το πόδι μου, μάνα». Και βυθίστηκε σε λήθαργο. Σε λίγο ξεψύχησε. Ο πατέρας του, που εργαζόταν στη Βασίλεια, δεν τον πρόλαβε ζωντανό. (Καλλιόπη Πρωτοπαπά, ό.π.)

Ο σπαραγμός τους βρίσκει έκφραση μέσα από τη μαρτυρία χωριανής τους.

Η Μεγάλη Βρετανία αφαίρεσέν μας τζαι τες σημαίες τζαι τους ήρωες...Ο γαμπρός μου εκράταν την σημαίαν τζι επήαινεν, έδωκέν τού την ο Λευτέρης ο Χατζηστεφάνου..που κατεβήκαμεν ούλοι τζει κάτω πόν' ο δρόμος, εσουνάχτην το χωρκόν..να πάνιν να υπερασπίσουν τον δεσπότην.. Εσουναχτήκαν τζι επήασιν τζι ήταν τζι ο γιος του παπά Ισάκκα.. τζείνη η γενναία η φτωσή, μάνα μου. Εσταθήκαν ούλοι, οι μισοί ποτζί, οι μισοί ποδά, τζι επέρναν ο στρατός ο εγγλέζικος, «κάτω τα όπλα». Κρατούσαν ούλοι που μιαν βέρκαν στητήν ίσια πάνω. Λαλούν τους Εγγλέζους: «Κατεβάστε εσείς τα όπλα, να κατεβάσουμεν τζι εμείς τες βέρκες».

«Ο γιος του παπά Ισάκκα εθέλησεν να πάει που δαμαί να ρέξει που την άλλην μερκάν. Σύρνουν την σσιπεδικιάν, επιάσαν το κοπελλοούν πά' στο πόδιν. Πιάννουν το κοπελλοού-

διν παίρνουν το εις τον γιατρόν, ο γιατρός ήταν κέρφιου, έσσω του. Ήταν οι νοσοκόμες, βάλλουν το μωρόν μέσα οι νοσοκόμες, το γαίμαν έτρεσεν, οι νοσοκόμες τίποτε 'εν εμπορούσαν να του κάμουν, ως το πρωίν ετέλειωσεν το κοπελλούδιν. Εφέραν το, μάνα μου, το καημένον, μ' έναν αστυνομικόν. Απαγορεύετον να πάει ο κόσμος εις την εκκλησιάν, να το δει. Να πααίννουν, μα ένας ένας. Ο κόσμος εφοάτου. Επιάσαν το κοπελλούδιν, επήραν το, εθάψαν το. Αλλά την νύχταν επιάσαν τον δεσπότην, που τζει μέσα. .. Εκάμαν τον εξορίαν.»(Ευρυδίκη Ππική, Καραβάς).

Πληγωμένοι στα Οκτωβριανά

Νίκος Παναγή, Καραβάς, 14 ετών, τυπογράφος. Τραύμα επί του αριστερού ποδός διά βλήματος σφαίρας.

Λαϊκή δύναμις 30.10.1931

**Ο νεαρός Μιχάλης Τριφούρτζης από τον Καραβά,
που σκοτώθηκε τον Οκτώβρη του 1931 στην Κερύνεια**

ΟΙ ΗΘΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΑΞΙΕΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΜΑΤΣΗ

Νίκος Χατζηστεφάνου

Μια συνοπτική αναφορά στις ηθικές αρχές του Κυριάκου Μάτση είναι εύκολο έργο. Απλά ο Κυριάκος Μάτσης είναι ένας ήρωας της Ελευθερίας, ο οποίος κατέχει την πρέπουσα θέση στο βάθρο του ωραίου και του αληθινού. Τι άλλο μπορεί να πει κάποιος για τις ηθικές αξίες ενός αγωνιστή, ο οποίος έδωσε τους συντρόφους του, αγωνίστηκε μόνος του και θυσίασε τη ζωή του για τα πανανθρώπινα ιδανικά ;

Αν όμως θέλει κάποιος να δώσει μια ολοκληρωμένη εικόνα για τον εσωτερικό κόσμο του Ήρωα, το θέμα δεν είναι απλό. Γιατί, όσο μαθαίνεις για τον Κυριάκο Μάτση, τόσο πιο πολλά ανακαλύπτεις για έναν άνθρωπο που οι λέξεις δυσκολεύονται να χαρακτηρίσουν. Έναν άτομο απερίγραπτου μεγαλείου.

Όσα και να γράψει κάποιος μελετητής της ζωής του δεν είναι αρκετά. Για τούτο, και από βαθύ σεβασμό στον ήρωα, ας θεωρηθεί η αναφορά αυτή στις ηθικές αρχές και αξίες του Κυριάκου Μάτση ως επιγραμματική και στοιχειώδης.

Ο Χριστόδουλος Πασιαρδής σε φιλολογικό μνημόσυνο για τα 40χρονα της θυσίας του εξομοιώνει τον Μάτση με άγιο. Και ο Σπύρος Παπαγεωργίου στο βιβλίο του «Δια χειρός Ηρώων» τον χαρακτηρίζει πρότυπο Έλληνα αγωνιστή.

Οι χαρακτηρισμοί αυτοί υποδηλώνουν και τις ηθικές αξίες του Μάτση.

Ο Ελληνισμός - Ελλάδα και Κύπρος - η πατρίδα, η θρησκεία, η οικογένεια, όπως επίσης η γη και ο άνθρωπος ήταν τα ιδανικά του. Είναι αυτονόητο να γραφτεί ότι ο Μάτσης αγαπούσε την Ελλάδα. Μα αυτός την λάτρευε. Λατρεύει την Ελλάδα ως ιδέα. Αγαπά κάθε λιθάρι, κάθε κομμάτι, κάθε γωνιά της.

Αγαπά μεν την Ελλάδα ο Κυριάκος, είναι όμως πρώτα γνήσιος Κύπριος. Αγαπά την οικογένειά του. Νοσταλγεί το χωριό και το σπίτι του, τα ήθη και τα έθιμά μας. Την αγάπη του για την Κύπρο την έδειξε με πολλούς τρόπους και βεβαίως με την συμμετοχή του στον απελευθερωτικό αγώνα. Από τους πρώτους μπήκε στην ΕΟΚΑ και ανέλαβε την θέση του αρχηγού των συνδέσμων, μια θέση ζωτική και υπεύθυνη. Στην εχεμύθειά του έστεκε όλος ο μηχανισμός της οργάνωσης.

Το 1956 ο Μάτσης συλλαμβάνεται και οδηγείται στα ανακριτήρια της Ομορφίτας, όπου τόσοι και τόσοι αγωνιστές υπέστησαν απίστευτα βασανιστήρια για να προβούν σε ομολογίες. Εκεί οι διαβόητοι ανακριτές, του κάνουν την τυπική εισαγωγική ερώτηση: «Είσαι μέλος της ΕΟΚΑ;» Και τότε, για πρώτη φορά πήραν την απάντηση:

- Ναι είμαι μέλος της ΕΟΚΑ. Και να σας εξηγήσω γιατί...

Και άρχισε τότε ο Μάτσης να τους μιλά για την Ελλάδα και τον Ελληνισμό, για το χρέος ν' αγωνισθεί κανείς για την ελευθερία, για τα δικαιώματα του ανθρώπου... Αλλά δε μένει μέχρις εκεί. Αντιστρέφει τους ρόλους και ρωτά ευθαρσώς τους ανακριτές του:

- Εσάς, ποιος είναι ο ρόλος και η αποστολή σας; Γιατί βρίσκεστε σε έναν τόπο που δε σας θέλουν και που αγωνίζεται για το ιερό δικαίωμα της λευτεριάς; Τι θα κάνετε σεις αν ήσαστε στην δική μου τη θέση; Απαντήστε μου.

Τέτοια συμπεριφορά δεν την περίμεναν οι ανακριτές. Γι' αυτό και τον υποβάλλουν σε τρομερά βασανιστήρια, τα οποία βέβαια δεν απέδωσαν. Ενώ τα βασανιστήρια συνεχίζονται, φθάνει στην Ομορφίτα ο ίδιος ο κυβερνήτης Χάρντιγκ. Ζητά και του παρουσιάζουν τον Μάτση. Συζητούν για το Κυπριακό και για τον αγώνα της ΕΟΚΑ και στο τέλος ο Χάρντιγκ του προτείνει να προδώσει τον Διγενή για μισό εκατομμύριο λίρες. Τότε ο αγωνιστής σηκώνεται οργισμένος και λέει στον Εγγλέζο στρατάρχη:

- Λυπούμαι, γιατί δεν έχετε αντιληφθεί με ποιον συνομιλείτε. Πρέπει να ξέρετε ότι εμείς «ου περί χρημάτων τον αγώνα ποιούμεθα, αλλά περί αρετής»...

Και ανοίγοντας την πόρτα έφυγε και μπήκε ξανά στο κελί του.

Όπως αρμόζει σε Έλληνα αγωνιστή.

Σε μια στιγμή που και η ίδια η Ιστορία σίγουρα θα αισθάνεται υπερήφανη.

Όταν ο Χάρντιγκ συνήλθε, έδωσε εντολές να μη υποβληθεί σε άλλα βασανιστήρια.

Δεν είναι λοιπόν τυχαίο το γεγονός ότι, όταν οι διαπραγματεύσεις με τον Μακάριο οδηγήθηκαν σε ναυάγιο και ο Αρχιεπίσκοπος εξορίστηκε, οι Άγγλοι ξεχώρισαν τον Μάτση σαν ηγετική προσωπικότητα. Ο βοηθός κυβερνήτης Ρένταγουαίη τον επισκέφθηκε πολλές φορές στα κρατητήρια και συνομίλησε με τον Μάτση για το Κυπριακό. Έγινε έτσι ένα είδος διαπραγματεύσεων, ο Μάτσης όμως είχε ήδη ειδοποιήσει τον Διγενή και οι συνομιλίες γίνονταν πάνω σε μια άκαμπτη εθνική γραμμή. Βέβαια ναυάγησαν.

Όμως πέρα από τα εθνικά ιδανικά, στα οποία πίστευε και υπηρέτησε πιστά, ο Κυριάκος Μάτσης ήταν ένας νέος με αμέτρητες αρετές. Υπηρέτησε ηθικές αξίες και αρετές που αφήνουν έκπληκτο τον κοινό θνητό που τον γνωρίζει.

Φοιτητής ακόμη στη Θεσσαλονίκη, διατυπώνει τη φιλοσοφία του και ομολογεί ;

«Επίστεψα σε μερικές ηθικές αρχές και εννοώ να τες εφαρμόσω στη ζωή μου. Γιατί αυτές είναι που θα περισώσουν την αξιοπρέπεια του ατόμου και θα το επιβάλουν εις το σύνολον. Αυτές άλλωστε αποτελούν τον ακρογωνιαίον λίθον της κοινωνίας, επάνω εις τον οποίον πρέπει να υψώσωμεν περίλαμπρον το οικοδόμημα της αύριον».

Πρώτα απ' όλα ήταν ένας άνθρωπος απλός και ταπεινός.

Όταν τέλειωσε τις σπουδές του, σημείωσε στο ημερολόγιό του:

«Ενώπιον του πρύτανη και του κοσμήτορος εδώσαμεν τον νενομισμένον όρκον και ελάβομεν τον τίτλον του γεωπόνου. Αλλά ο τίτλος δεν κοσμεί τον άνθρωπο. Ο άνθρωπος δικαιώνει τον τίτλον.»

Λόγω και της ειδικότητάς του, ο Κυριάκος είχε μίαν ιδιαίτερη σχέση με τη γη.

Η σχέση αυτή δεν περιορίζεται σε ένα απλό ρίζωμα ή κλάδευμα ενός δέντρου. Ξεφεύγει από το υλιστικό επίπεδο και μεταπηδά στη σφαίρα του πνευματικού, του άυλου.

Γράφει σ' ένα φίλο του:

«Όμως για τη Γη θα σου μιλήσω τώρα αγαπητέ. Τη γη που κρύβει μέσα της το πιο μεγάλο μυστικό και μαζί το πιο ωραίο, «τη γοητεία που δίνει η δύναμη της ύλης». Τάπαμε πολλές φορές αυτά. Δεν ξέρω όμως αν μ' ένωθες. Θα σου συμπληρώσω τις σκέψεις μου....

Να γιατί δε νοιάζομαι αν τη γη τη ζουν Τούρκοι για Έλληνες, Εβραίοι για άλλοι... Εκείνο που έχει αξία είναι να τη ζουν αυτοί που την ποτίζουν με τον ιδρώτα τους και να περιπατούν ελεύθεροι πάνω της, διαφεντευτές της, κυρίαρχοί της. Ν' αναπνεύουν περήφανοι τον αέρα της, που να 'ναι αέρας δροσιάς, ομορφιάς, λεβεντοσύνης.

Όχι πνίχτης...

Την ίδια οικουμενικότητα δείχνει ο Μάτσης και σε άλλα γραφόμενά του λέγοντας:

«Αυτές οι αρχές είναι πανανθρώπινες, κι όλοι οι άνθρωποι είμαστε μια ζύμη, ένα φύραμα, τον ίδιο οργανισμό έχουμε, τον ίδιο αέρα αναπνέουμε, το ίδιο νερό πίνουμε, τις ίδιες τροφές χρησιμοποιούμε, την ίδια αρετή μπορεί να αποκτήσουμε με την κατάλληλη καλλιέργεια. Κι είμαστε στο κάτω – κάτω κατ' εικόνα και ομοίωση Αυτού, κι έχουμε το ίδιο πνεύμα....»

«Και έχουμε το ίδιο πνεύμα»...

Ο Κυριάκος Μάτσης ήταν ένας μεγάλος ανθρωπιστής... Διακηρύσσει:

«Θα ριχτώ στον αγώνα. Θα πολεμήσω τίμια και παλικάρися. Θ' αγωνιστώ για τον λαό. Τον βλέπω αμόρφωτο και θέλω να τον μορφώσω, τον βλέπω αδικημένο και θέλω να τον δικαιώσω...»

Οι σκέψεις και τα οράματα του, οι ηθικές αρχές που πρεσβεύει, περιέχουν αξιοπρόσεκτες ευαισθησίες για κοινωνική δικαιοσύνη. Γράφει τα εξής:

«...Δεν μπορεί κανείς να ισχυρισθεί ότι επικρατεί εις τον κόσμον δικαιοσύνη. Τουναντίον ο 20ος αιώνας είναι στίγμα δια την ανθρωπότητα και τον πολιτισμόν, διότι, παρά τας διαφόρους επαγγελίας, τους σοσιαλισμούς και τους κομμουνισμούς, ο κόσμος εις την πραγματικότητα πεινά, βασανίζεται, ψοφά εις τα πεζοδρόμια».

Ανθρωπιστής καθώς ήταν, ο Κυριάκος δεν μπορεί παρά να ήταν και ιδεαλιστής. Ένας κορυφαίος ιδεαλιστής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι, παρά το γεγονός ότι ο Μάτσης ήταν έντονα ενάντιος στον Κομμουνισμό, εν τούτοις έφτασε στο σημείο να υπερασπισθεί τον Κύπριο συμφοιτητή του Γιάννη Δρουσιώτη, που είχε συνταχθεί με τους αντάρτες και είχε καταδικασθεί σε θάνατο. Ο αδελφός του Δρουσιώτη είχε σκοτωθεί. Ενώ θα περίμενε κανείς ότι ο Κυριάκος θα αναθεμάτιζε τον συμπατριώτη του ή ότι έστω θα έμενε αδιάφορος για την καταδίκη του σε θάνατο, εκείνος τον επισκέπτεται στη φυλακή και τον υπερασπίζεται στο στρατοδικείο. (Άλλωστε και ύστερα από δέκα χρόνια, κατά τον αγώνα της ΕΟΚΑ, θα επιχειρήσει με την πειθώ και τον διάλογο να έχει επαφή με Κυπρίους κομμουνιστές, πράγμα που προκάλεσε καταγγελία του στον Διγενή ότι και εκείνος ήταν κομμουνιστής.)

Στο ημερολόγιο του γράφει ο Μάτσης, τον Ιουνίου του 1948, μεταξύ άλλων και τα ακόλουθα σχετικά με τον Δρουσιώτη:

Έμαθα πάντα στη ζωή ν' αγαπώ και να εκτιμώ τους ιδεολόγους αγωνιστές που ξέρουν ν' αγωνιστούν για ένα ιδανικό – αδιάφορο ποιο είναι αυτό – αρκεί να το πιστεύουν. Και ο Γιάννης Δρουσιώτης το πίστευε.

Πιο κάτω παραθέτει: «Μας αποχαιρετάει γελαστός, όπως ήταν διαρκώς. Ο Γιάννης είναι ένας αληθινός ήρωας».

Μέσα σ' αυτό το πνεύμα, αυτήν την αντίληψη ήταν - πιστεύω - και η συμβολή του Κ. Μάτση στην συνένωση των δύο αθλητικών συλλόγων του Καραβά, του «Άρη», αριστέρων αποχρώσεων, και της «Ένωσης Νέων Καραβά», δεξιών αντιλήψεων. Από τη συνένωση αυτή δημιουργήθηκε το 1957 η Αθλητική Ένωση Καραβά, συνέχεια της οποίας είναι η σημερινή ΑΕΚ- Λάμπουσα, πρωταθλήτρια Κύπρου στην πετόσφαιρα.

Τι να πει κανένας γι' αυτόν τον άνθρωπο; Ας ακούσουμε τον βαθύ στοχασμό του για τον ίδιο τον Θεό:

Γιατί αν στην πραγματικότητα υπάρχει Θεός, σαν ποίος τάχα να 'ναι αυτός και σαν τι να εκπροσωπεί. Μη μου πείτε πως μιλώ με ασέβεια. Κάθε άλλο. Πνεύμα ο Θεός. Κι αυτό το πνεύμα δεν μπορεί να είναι τίποτα άλλο από το πνεύμα που γεννά τα έργα τα μεγάλα, τους στοχασμούς τους ξεχωριστούς, τις θυσίες για το σύνολο. Κι αν προχωρήσουμε πια θαρρετά, θα πρέπει να μη διαμφισβητήσουμε πως κάθε άνθρωπος που έχει μέσα του τις αρχές αυτού του πνεύματος και δίνεται γι' αυτές, έχει παράλληλα μέσα του και κάτι θεϊκό, είναι ένας απόστολος αυτού του Θεού, είναι ένας μικρός Θεός....

Σε ένα άλλο κείμενό του ο Κυριάκος Μάτσης προσεύχεται και υμνωδεί:

«Ω πίστη, ω υπέροχη δύναμη ακατάλυτη και παντοδύναμη, συ που κρύβεσαι μέσα μου και είσαι δική μου. Δίνε μου υπομονή γρανιτένια για ν' αντέχω, δύναμη κινητήρια για να ενεργώ, θέληση παγκυρίαρχη για να νικώ. Δείχνε μου το δρόμο προς την τιμιότητα, έτσι που νά 'χω το θάρρος ν' αντικρίζω χωρίς φόβο και ντροπή κανέναν».

Η απέραντη πίστη του Μάτση προς τον Θεό, τον ταύτισε με τις πανανθρώπινες αρχές, που τις έκαμε βίωμα. Έκαμε πράξη τη χριστιανική διδασκαλία. Εφάρμοσε τα υψηλότερα νοήματα της θρησκείας μας. Αγάπησε τον άνθρωπο, αγάπησε τον πλησίον του. Αγάπησε ακόμα και τους εχθρούς του.

Τι να σημαίνει άραγε η απάντηση που έδωσε, όταν του φώναξαν να βγει έξω από το κρησφύγετό του και να παραδοθεί. Είπε:

- Αν θα βγω, θα βγω πυροβολώντας.

Μήπως η φράση αυτή δεν ήταν απειλή, αλλά προειδοποίηση; Προειδοποίηση σε ποιους; Σ' εκείνους που τον είχαν περικυκλώσει. Τους εχθρούς, τους επίδοξους φονιάδες του. Να προσέξουν από τις σφαίρες που θα' ριχνε αν έβγαινε από την κρύπτη της θυσίας του!

Όσο μελετά κάποιος τη ζωή, το έργο και τη θυσία του Μάτση, τόσο πιο πολύ εδραιώνει την πεποίθηση πως, αν ζούσε ο Κυριάκος, θα είχε τη δύναμη να οδηγήσει την Κύπρο αλλού από εδώ που βρίσκεται σήμερα.

Με ιδιαίτερη αγάπη και συγκίνηση σκεφτόμαστε πάντα εμείς οι Καραβιώτες τον Ιάκωβο Πατάτσο, έναν από τους πιο αγνούς αγωνιστές του αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-’59. Ο πατέρας του, Ανδρέας Πατάτσος, γεννήθηκε στον Καραβά, όπου έμαθε την τέχνη του κουρέα. Αργότερα πήγε στη Λευκωσία και δούλεψε στο κουρείο του αδερφού της Ροδοθέας Χριστοδούλου, της μητέρας του Ιάκωβου, η οποία καταγόταν από τον Παλιόσοφο. Ο Ανδρέας και η Ροδοή παντρεύτηκαν και απέκτησαν δυο παιδιά, τη Χλόη και τον Ιάκωβο.

Ο Ιάκωβος αποφοίτησε από το δημοτικό σχολείο «Ελένιο» και στη συνέχεια από την Εμπορική Σχολή Σαμουήλ. Οι δάσκαλοί του τον χαρακτήριζαν πάντα μυαλωμένο, σεμνό και φιλότιμο παιδί. Εργάστηκε για λίγο στο υφασματοπωλείο του Ιεροδιακόνου και στη συνέχεια στην Εταιρεία Ιωάννου και Παρασκευαΐδη.

Ο Ιάκωβος ονειρευόταν πάντα μια «χριστιανική ελεύθερη Κύπρο». Αγαπούσε με πάθος το Θεό και την πατρίδα. Από τη στιγμή που έγινε μέλος της Εθνικής Οργάνωσης Κυπρίων Αγωνιστών, τα Χριστούγεννα του 1954, δε σταμάτησε να εργάζεται και ν’ αγωνίζεται με διάφορους τρόπους για το στόχο της οργάνωσης, την απελευθέρωση της Κύπρου από τους Άγγλους.

Την ημέρα της γιορτής του Αγίου Γεωργίου, 23 Απριλίου 1956, συνελήφθη στην τουρκική συνοικία της Λευκωσίας, ενώ βρισκόταν με το συναγωνιστή του Γιώργο Παλαιολόγο σε αποστολή εκτέλεσης ενός καταδότη αστυνομικού. Τον οδήγησαν οι Άγγλοι στις Κεντρικές Φυλακές και στη δίκη που ακολούθησε καταδικάστηκε σε θάνατο δι’ απαγχονισμού. Η τραγική μάνα του πηγαινοερχόταν στη φυλακή παίρνοντάς του κάθε φορά λίγα λουλούδια από την αυλή τους. Όλοι θαύμαζαν το κουράγιο και την ψυχική δύναμη του αγωνιστή. Ενώ ήταν αθώς γι’ αυτό που τον κατηγορήσαν οι Άγγλοι και στη συνέχεια διαμαρτυρόταν απαιτώντας σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και παρά τα αλλεπάλληλα διαβήματα για απονομή χάριτος από τον Κυβερνήτη, οι Άγγλοι παρέμειναν αμετακίνητοι από την απόφασή τους.

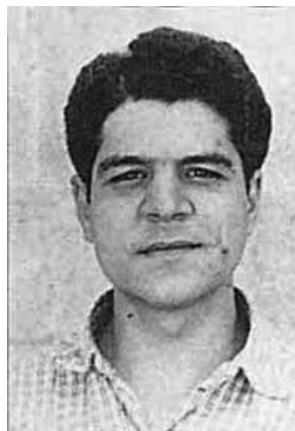
Έφτασε έτσι το τραγικό πρωινό της ενάτης Αυγούστου 1956.

Τα γεγονότα ακολούθησαν ραγδαία. Τα μεσάνυχτα της 8ης Αυγούστου του 1956 ο υποδιευθυντής των Κεντρικών Φυλακών ανήγγειλε στον Πατάτσο ότι τα μεσάνυχτα της επομένης θα εκτελεστεί μαζί με τους άλλους δυο ήρωες, τον Ανδρέα Ζάκο και το Χαρίλαο Μιχαήλ. Σιωπή θανάτου απλώθηκε παντού. Μέχρις ότου οι στρατιώτες τού περάσουν τις χειροπέδες, ρίχτηκαν πάνω του οι άλλοι συγκρατούμενοι και τον καταφιλούσαν. Όλοι ήταν συγκινημένοι και έκλαιγαν. Εκείνος ήταν γαλήνιος και ήρεμος.

Ο Χρυσόστομος Παναγής, που ήταν τότε μελλοθάνατος αλλά ευτυχώς τελικά δεν εκτελέστηκε, διηγείται:

«Τον είδαμε να βγαίνει από το κελλί του αγέρωχος, γαλήνιος και πλησιάζοντάς μας να χαμογελά.

Εγώ νιώθω χαρά, μας είπε, γιατί πηγαίνω κοντά στο Θεό. Από εκεί ψηλά θα σας βλέ-

πω και θα προσεύχομαι για σας, για την Κύπρο μας, για την Ελλάδα μας. Μη φοβάστε. Οι Άγγλοι θα μας πάρουν το σώμα, αλλά ποτέ δε θα μπορέσουν να μας σκοτώσουν την ψυχή, την ιδέα».

Τα ξημερώματα η ανατριχιαστική είδηση είχε μαθευτεί σ' όλο το νησί. Συναισθήματα αγανάκτησης ξύπνησαν και πάλι στις ψυχές των Κυπρίων, αφού μόλις πριν από τρεις μήνες η αγχόνη είχε τερματίσει τη ζωή δυο άλλων παληκαριών, του Μιχαήλ Καραολή και του Ανδρέα Δημητρίου.

Ο Άγγλος υποδιευθυντής των φυλακών, μετά από τις επίμονες παρακλήσεις των γονιών των ηρώων, τους επέτρεψε ν' αποχαιρετήσουν τα παιδιά τους στα κελλιά των θανατοποινιτών.

«Δε θέλω να κλαις», ψιθύρισε ήρεμα στη μητέρα του ο Ιάκωβος. «Να 'σαι περήφανη που ο Θεός σε αξίωσε να χαρίσεις το παιδί σου στην πατρίδα. Αν κλαις, θα πονά η ψυχή μου για πάντα. Μανούλα μου, μην κλαις γιατί μ' έχασες. Μόνο να προσεύχεσαι για μένα».

«Να βαδίσεις στην αγχόνη σαν πραγματικός Έλληνας», απάντησε η πονεμένη μητέρα.

Ο Ιάκωβος είπε στη μητέρα του ότι και οι τρεις συμφώνησαν να περάσουν τις λίγες ώρες που τους απέμειναν με περισυλλογή και προσευχή.

Κι ενώ σε όλο το νησί αναπέμπονταν δεήσεις και ικεσίες θερμές, οι αποικιοκράτες απομόνωναν τις φυλακές και πύκνωναν τις σκοπιές.

Σ' αυτή την ατμόσφαιρα ο Πατάτσος έγραψε δυο επιστολές που θα 'ναι αιώνια μνημεία πίστης και πηγές από τις οποίες οι Έλληνες, και ιδιαίτερα οι νέοι, θ' αντλούν δύναμη, ελπίδα και θάρρος.

Η πρώτη απευθύνεται στην αδερφή του, που ήταν στην Αγγλία:

«Να μη λυπάσαι, αλλά να είσαι υπερήφανη για μένα. Σύντομα θα περάσει η τρικυμία και θα έρθει η γαλήνη. Έχε υπομονή και θάρρος».

Η δεύτερη επιστολή, που αποτελεί και το κύκνειο άσμα του, απευθύνεται στη μητέρα του:

«Ευρίσκομαι μεταξύ αγγέλων. Τώρα απολαμβάνω τους κόπους μου. Θέλω να χάρεις όπως κι εγώ. Αν κλαις, θα λυπούμαι. Τ' όνομά σου θα γραφεί στην ιστορία γιατί εδέχθης να θυσιαστεί το παιδί σου για την πατρίδα. Είναι καιρός τώρα να καμαρώσεις το παιδί σου».

Και στο τέλος της επιστολής την αποχαιρετά:

«Χαίρε, αγαπημένη μου μητέρα. Ψάλλε κι εσύ μαζί μου. Ψάλλε, προσεύχου, δόξαζε το Θεό σ' όλη σου τη ζωή».

Τις τελευταίες τους στιγμές πριν την αγχόνη τις πέρασαν ψάλλοντας θερμά, ευλαβικά, κατανυκτικά κάτω από τη ζεστασιά που τους πρόσφερε η παρουσία του ιερέα των φυλακών πατρός Αντώνιου Ερωτοκρίτου. Μετά την ακολουθία του Αγίου Ευχελαίου και την τελευταία ιερή εξομολόγηση, ήταν πανέτοιμοι. Σε μια ατμόσφαιρα θείας γαλήνης και ηρεμίας και με τις ζητωκραυγές και τα τραγούδια των άλλων καταδικών να τους συνοδεύουν, οδηγήθηκαν από τους φύλακες στην αγχόνη. Ακολούθησε σιγή θανάτου, την οποία διέκοψε η κρυστάλλινη φωνή του Πατάτσου, που έψαλλε «Έκστηθι φρίττων ουρανέ και σαλευθήτωσαν τα θεμέλια της γης...». Ύστερα ακούστηκε να ψάλλει το «Ότε κατήλθες προς τον θάνατον...». Δεν το τέλειωσε όμως. Η φωνή του πνίγηκε, έσβησε για πάντα.

Στα 22 του χρόνια ο Ιάκωβος Πατάτσος, ο σεμνός αλλά δυναμικός αγωνιστής, πέρασε στον ηρωισμό, στην αθανασία. «Ο άγιος του κυπριακού αγώνα», όπως τον έλεγαν όλοι, άφησε τη ζωή του και χάρισε τ' όνειρό του για έναν κόσμο δίκαιο και ειρηνικό σε όλους εμάς, που τον θυμόμαστε με αγάπη, συγκίνηση και θαυμασμό.

ΛΑΪΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

ΑΠΟ ΤΑ ΕΘΙΜΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΣΤΟΝ ΚΑΡΑΒΑ

Καλλιόπη Χαρμαντά Πρωτοπαπά

Το κρεββάτι του γάμου το έραβαν το Σάββατο το βράδυ. Άπλωναν πρώτα το κρεβατόντυμα, μετά τα μαλλιά και από πάνω έραβαν το δεύτερο κρεβατόντυμα. Μέσα στα μαλλιά τοποθετούσαν μαυρόκοκκον, στις γωνιές και στη μέση, για να διώχνει το κακό. Πάνω στο κρεβατόντυμα έπρεπε απαραίτητα να σχηματίσουν σταυρούς κόκκινους, συνήθως τέσσερις στις τέσσερις γωνιές και μερικές φορές πέμπτο σταυρό μέσα στη μέση. Το κρεββάτι το πλούμιζαν οι γονιοί πρώτα και μετά ο κόσμος. Τα χρήματα τα έδεναν μετά σε μαντίλι και τα έραβαν μέσα στο κρεββάτι.

Εβάλλαν έναν μαντιλούδιν μεταξωτόν για να πλουμίσουν το κρεββάτιν. Επιάνναν το μαντιλούδιν, εσταυρώνναν το, εδήνναν το τζι εβάλλαν το μέσα στα μαλλιά.

[Αναστασία Χατζηγιώρκη από τα Φτέρυχα]

Επήαινναν ο πατέρας της, η μάνα της, ο πεθερός, η πεθερά, να σταυρώσουν το κρεββάτιν, εβάλλαν στες τέσσερις γωνιές τζαι στην μέσην, μετά επλουμίζαν οι άλλοι...

[Ειρήνη Φιούρη]

Στη συνέχεια έφερναν τα σεντόνια για να τα απλώσουν στο κρεββάτι. Πριν όμως τα απλώσουν, έπρεπε να τα χορέψουν μέσα σε τσέστες, σκεπασμένα με κόκκινα μαντίλια. Ο αριθμός των ατόμων που χόρευαν, καθώς και πόσες τσέστες θα χόρευαν, ακόμα και οι γύροι που θα χόρευαν είχε σημασία. Συνήθως χόρευαν τρεις κοπέλες, μονοστέφανες, με τρεις τσέστες, τρεις γύρους η καθεμιά. Μπορούσε όμως να είναι περισσότερες, φτάνει να ήταν μονός αριθμός.

Ο χορός των προικιών. Αναπαράσταση. Εκδήλωση στο Πολιτιστικό Ίδρυμα Καραβιωτών. Χορευτικό συγκρότημα του Πανεπιστημίου Κύπρου

Τα σεντόνια τα έχουν μες στες τσέστες, εφτά τσέστους. Βάλλουν τα πά' στην τζεφαλήν τους οι κοπέλλες τζαι χορεύουν τα προιτζά τρεις γυρούς τζαι διούν γυρόν του κρεβαδ-κιού. [Μαρίτσα Χρυσοστόμου από τον Καραβά]

Τα πρώτα σεντόνια τα άφηναν διπλωμένα και τα τοποθετούσαν σε σχήμα σταυρού πάνω στο κρεβάτι. Τα υπόλοιπα τα άνοιγαν και τα άπλωναν. Οι παρευρισκόμενοι μετρούσαν πόσα σεντόνια έκανε η νύφη και συναγωνίζονταν ποια θα κάνει περισσότερα. Στο τέλος κυλούσαν ένα μωρό, κατά προτίμηση αγόρι, για να αποκτήσει το νέο αντρό-γυνο αγόρι.

Καμάρωμα της νύφης

Η νύφη στα χωριά της επαρχίας Κερύνειας καμάρωνε καθισμένη σε μια καρέκλα με μαξιλάρι, έχοντας τα πόδια της σε ένα σκαμνί. Είχε το κεφάλι σκυφτό και ήταν σκεπασμένη με μια κόκκινη σκέπη και τέλια. Φορούσε φόρεμα μεταξωτό, το σαβαδικιάτικο. Τα χέρια της ήταν σκεπασμένα με ένα μαντιλάκι μεταξωτό, κόκκινο ή άσπρο. Μπροστά της είχε σε σκαμνί ή καρέκλα μια ή δυο λαμπάδες αναμμένες.

Στο πλευρό της καθόταν η κουμέρα, κρατώντας τη μερρέχα με το ροδόστεμμα και της σκούπιζε το πρόσωπο, ιδιαίτερα όταν έκλαιε. Κατά διαστήματα σηκωνόταν η κουμέρα και ράντιζε τον κόσμο με το ροδόστεμμα.

Το βράδυ η νύφη εκαμάρωννεν με μιαν λαμπάδαν μπροστά της και δίπλα η κουμέρα με την μερρέχαν. Δεν έπρεπε να κοιτάζει πάνω, ήταν σκυφή. Η κουμέρα εσηκώννεντον κάθε 15-20 λεπτά κι εράντιζεν τον κόσμον.

[Πολύδωρος Παπαπέτρου, παλιός βιολάρης του Καραβά]

Εκαμάρωννεν η νύφη το Σάββατον με την σκέπην την κότσινην, με την κουμέραν στο πλευρόν της, σκαμνίν να βάλει τα πόδια της και κερίν τζι άφταιννεν ομπρός της. Με τζει

Το καμάρωμα της νύφης. Αναπαράσταση. Εκδήλωση στο Πολιτιστικό Ίδρυμα Καραβιωτών. Χορευτικό συγκρότημα του Πανεπιστημίου Κύπρου

να δικλά με δα. Οι άλλοι ήταν να κάτσουν στο τραπέζιν, εχορεύκαν τζαι η νύφη στο καμάριν με την κουμέραν. [Ευγενία Χρυσάνθου, επίσης από τον Καραβά]

Από τα παλιά χρόνια η νύφη έπρεπε να είναι καλυμμένη και να κάθεται σκυφτή χωρίς να μιλά. Κοντά της καθόταν πάντα μια γυναίκα. Η μεταμφίεση, που πετύχαιναν με την κάλυψη του προσώπου, η σιωπή και το κερί που άναβε εκεί λειτουργούσαν αποτρεπτικά για τα κακά πνεύματα.

Στον Καραβά κοπέλλες με πανέρια πρόσφεραν στον κόσμο μικρά μπουκέτα με λουλούδια, συνήθως κατιφέδες. Στο τέλος χορεύουν το κρεββάτι τρεις γύρους και φεύγουν.

Ελαλούσαν «μυρίζει κατιφές, μυρίζει γάμος». Να δώσουν γυρόν να δώσουν φκιάρα στον κόσμο, [Ελλού Κονομή].

Το κέρασμαν ήταν ένα πανέρι με λουλούδια, μάτσες μικρές από μαντζουράνα, βασιλιτζιά, μυροφόρες, αρωματικά και τα πρόσφεραν σε όλους. [Αντρέας Βλάχος]

Το στόλισμα της νύφης και του γαμπρού

Στην παλιά εποχή τα στέφανα στον Καραβά μπορούσε να γίνουν με κληματζίδες ή κλαδιά ελιάς. Μπορούσε να πλέξουν κλαδιά ελιάς και κληματζίδες. Στη Βυζαντινή εποχή συνήθιζαν να κάνουν τα στέφανα με το κλήμα.

Τα στέφανα παλιά ήταν με κληματζίδαν, με άσπρην και κόκκινην στενήν κορδέλλαν και είχαν τρία φύλλα ελιάν με την κόκκινην κλωστήν, [Αναστασία Χατζηγιώρκη από τα Φτέρυχα] Το ίδιο αναφέρουν η Περσεφόνη Λούτσιου από τον Παλιόσοφο και η Ευγενία Χρυσάνθου από τον Καραβά.

Το στόλισμα του γαμπρού γίνεται από τον κουμπάρο και τον παρπέρη. Οι φίλοι του κάνουν αστεία, χαλώντας τα μαλλιά του. Στο τέλος θα του σταυρώσει τρεις φορές ένα μαντίλι μεταξωτό η μάνα του και να του το βάλει στο λαιμό. Ο πατέρας του άλλο μαντίλι στην τζέπη. Τον συνοδεύουν στο σπίτι της νύφης. Η πεθερά τον κάπνιζε και του έδινε καρέκλα με μαξιλάρι να καθίσει. Δεν το είχαν καλό να μπει στο σπίτι. Το δέσιμο του μαντιλιού στο λαιμό είναι πράξη με ιδιαίτερη λατρευτική σημασία.

Όταν εντύνεται η νύφη, ο βκιολάρης επήαινανε στον γαμπρόν και τους έφερνε πομπήν. Έβγαινανε η μάνα της νύφης να τον καπνίσει, να τον ραντίσει και να του βάλει μεταξωτόν μαντίλιν στον λαιμόν. [Αντρέας Βλάχος]

Μετά το ντύσιμο της νύφης, η μάνα θα σταυρώσει το μαντίλι το κόκκινο και θα τη ζώσει τρεις φορές.

«Με έναν μαντίλιν κόκκινον εσταύρωννε της το μέτωπόν της και ύστερα να το φέρει τζαι να της ζώσει την μέσην της. Ύστερα εβκάλλαν της το που την μέσην». [Ευγενία Χρυσάνθου από τον Καραβά].

Το ζώσιμο είναι πολύ παλιά συνήθεια και έχει πολλαπλή σημασία. Οι Αρχαίοι Έλληνες θεωρούσαν τη ζώνη σύμβολο της αγνότητας και το λύσιμό της γινόταν από το γαμπρό. Το έθιμο αναφέρεται και στη Βυζαντινή εποχή. Στη στέψη των αυτοκρατόρων τους έζωναν. Άρα το ζώσιμο και το λύσιμο της ζώνης υποδηλώνει το τέλος της παρθενικής ζωής και την έναρξη του συζυγικού βίου. Το κόκκινο χρώμα της ζώνης και το τριγωνικό σχήμα προστατεύουν από κάθε κακό. Το ίδιο και το σταύρωμα του μαντιλιού, αλλά και οι τρεις κύκλοι που σχηματίζονται.

Στην πομπή πήγαιναν μπροστά οι βκιολάρηδες, ακολουθούσε ο γαμπρός με τον πατέρα και τον κουμπάρο, η νύφη με τον πατέρα και την κουμέρα της και στην εκκλησία μπροστά στον παπάν παρέδινε τη νύφη στο γαμπρό.

[Αντρέας Βλάχος]

Τα δώρα του γάμου

Τα δώρα της Δευτέρας ήταν τρόφιμα και γεννήματα, που θα χρησιμοποιούσαν στα τραπέζια του γάμου ή θα αποτελούσαν τη βάση για το νέο σπιτικό. Ήταν το ξημέρωμα. Οι γονιοί μπορούσε να τους δώσουν κτήματα ή βόδια για να καλλιεργούν τη γη τους. Στον Καραβά έπαιρναν παλιά λάδι, πατάτες, όρνιθες, κρεμμύδια, σιτάρι, κριθάρι, ρόβι, ακόμα και σεντόνια ή μαντιλιές, ό,τι είχαν. Η νύφη τους κερνούσε γλυκό του κουταλιού, συνήθως του μοσσίλου ή του αθασιού.

Είχε μεγάλη σημασία το πρώτο φαγητό του αντρογύνου. Με τα γλυτζιστά και τις πίτες με το μέλι τους εύχονται να είναι η ζωή τους γλυκειά. Στην αρχαιότητα συνήθιζαν κάτι παρόμοιο. Οι πίτες με το μέλι ήταν προσφορά στα κακά πνεύματα. Με τον τρόπο αυτό προσπαθούσαν να διώξουν από το νέο ζευγάρι κάθε κακό.

Στον Καραβά έκαναν δάκτυλα για τη νύφη τη Δευτέρα του γάμου. Τα ετοίμαζαν και τα έβαζαν σε πιάτα, τρία ή πέντε, τα τοποθετούσαν σε μια τσέστα και τα σκέπαζαν με μαντίλι κόκκινο. Τα χόρευαν οι κουμπάροι με την τσέστα πάνω στην κεφαλή τους και τα έπαιρναν στο σπίτι της νύφης, όπου τα χόρευαν ξανά και στη συνέχεια κερνούσαν τον κόσμο. Παρόμοια συνήθεια υπήρχε και σε άλλα χωριά της επαρχίας, όπως και στην πόλη της Κερύνειας.

Την Τρίτην του γάμου οι κουμέρες είσεν να κάμουν γλυτζιστά. Να καλέσουν τις φίλες τους να τα κάμουν, να παίξει το βκιολίν τζαι να τα βάλουν σε τρία πιάτα τζαι να τα βάλουν σε μian τσέσταν τζαι να παίξει το βκιολίν τζαι να τα πάρουν πάνω στην τζεφαλήν τους.

[Ειρήνη Φιούρη]

Δευτέρα του γάμου. Τα δάκτυλα, γλυτζιστά, θα χορευτούν μέσα στις τσέστες. Αναπαράσταση. Εκδήλωση στο Πολιτιστικό Ίδρυμα Καραβιωτών. Χορευτικό συγκρότημα του Πανεπιστημίου Κύπρου

Στα χωριά της επαρχίας Κερύνειας έδιναν στο αντρόγυνο κουλούρια στολισμένα. Τα κουλούρια-κανίσσια του κουμπάρου και της κουμέρας τα μετέφεραν με τελετουργικό τρόπο στο σπίτι της νύφης μέσα σε πανέρι σκεπασμένα με κόκκινο μαντίλι. Το απόγευμα της Δευτέρας πήγαινε ο βιολάρης για να τα μεταφέρουν με τη μουσική. Τα κρατούσε ο κουμπάρος στο κεφάλι του και τα χόρευε πρώτα στο σπίτι του κουμπάρου ή της κουμέρας και στη συνέχεια τα έπαιρναν με πομπή στο σπίτι του αντρογύνου, όπου πάλι τα χόρευαν και στη συνέχεια τα κρέμαζαν στους τοίχους.

Την Δευτέραν του γάμου το τραπέζιν ήταν τους κουμπάρους. Οι κουμπάροι έκαναν κουλούρια. Ο βκιολάρης να πάει στο σπίτιν του κουμπάρου, να κάτσει μιαν ώραν, να χορέψουσιν δκυο τρία ζευκάρκα, να πιάσουν τα κουλλούρκα πάνω στες τσέστες και να τα πάρουν στο αντρόγγον.

[Πολύδωρος Παπαπέτρου]

Την Δευτέραν οι κουμέρες τζαι οι κουμπάροι ήταν να κάμουν τα κουλλούρα με τα πουλλούδκια πάνω τζαι να παν με το βκιολίν να τα πιάσουν. Να χορέψουν τzejαιμαί τζαι να τα πιάσουν μέσα στον τσέστον τζαι να πάσιν. Εκάμναν τρία η κουμέρα τζαι τρία ο κουμπάρος.

[Ειρήνη Φιούρη]

Δευτέρα του γάμου. Τα κουλούρια του γάμου θα τα χορέψουν πρώτα και στη συνέχεια θα τα πάρουν στη νύφη. Αναπαράσταση.

**Εκδήλωση στο Πολιτιστικό Ίδρυμα Καραβιωτών.
Χορευτικό συγκρότημα του Πανεπιστημίου Κύπρου**

Το κουλούρι του γάμου διακοσμημένο συμβολικά με φίδια, σαύρες, χταπόδια, καβούρια, λουλούδια, πουλιά και ζεμπύλια του γεωργού. Έργο της Χρυστάλλας Κοσιάρη

Το κουλούρι ήταν διακοσμημένο με φίδια, σαύρες, χταπόδια, καβούρια, λουλούδια, πουλιά και ζεμπύλια του γεωργού. Τα στολίδια αυτά έχουν ένα συμβολισμό και μας παίρνουν πίσω στο χρόνο. Τα πουλιά και τα λουλούδια συμβολίζουν την αγάπη και την ομορφιά της ζωής. Τα φίδια συμβολίζουν το φίδι του σπιτιού, τον οικουρό όφι των Αρχαίων, που προστατεύει το σπίτι από το κακό. Τα πουλιά, τα θαλασσινά και τα ερπετά αντιπροσωπεύουν όλες τις φάσεις της ζωής πάνω στη γη. Θυμίζουν τα ζυμαρικά που ανέθεταν στην αρχαιότητα οι γυναίκες στον Άδωνη και συμβόλιζαν ό,τι υπάρχει στον κόσμο. Μια παράδοση που συνεχιζόταν ως τις αρχές του 20ού αιώνα στην επαρχία μας.

Δευτέρα του γάμου. Χορεύουν τα κουλούρια - δώρα για τη νύφη

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΟΝ ΚΑΡΑΒΑ

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΣΤΟΝ ΚΑΡΑΒΑ*

«**Τ**ο σήμερον ευρισκόμενον κτίριον του αρρεναγωγείου παρά τον ναόν Ευαγγελιστρίας εκτίσθη το 1863. Πριν κτισθή τούτον, εχρησιμοποιείτο ως σχολείον το μετόχιον της μονής Κύκκου, όπου σήμερον είναι ο ναός Ευαγγελιστρίας. Εν αυτώ κατά το 1853 διδάσκαλος ήτο ο αείμνηστος Αθανάσιος Τριανταφυλλίδης. Μετά τούτον διωρίσθη διδάσκαλος ο Δημήτριος Οικονομίδης. Πλην του σχολείου τούτου εχρησιμοποιούντο ως ιδιωτικά σχολεία τα μικρά μαχαζάκια όπου ο ιδιοκτήτης εγνώριζε να αναγινώσκη την Οκτάηχον. Το σήμερον υπάρχον αρρεναγωγείον εκτίσθη ως είπομεν το 1863, όντος Μητροπολίτου Κυρηναίας Μελετίου.

Πρώτος διδάσκαλος υπήρξεν ο Αθανάσιος Τριανταφυλλίδης και ο Δημήτριος Οικονομίδης. Κατά σειράν εδίδασαν εν αυτώ μέχρι σήμερον και οι εξής διδάσκαλοι: Παπαδόπουλλος, Λάιος, Γεώργιος Ψύλλος, Γ. Λοϊζίδης, Ιωάννης Κωνσταντινίδης, Λάμπρος Βασιλειάδης, Ιωάννης Χατζηγεωργίου, Θεόφιλος Σοφοκλέους εκ Λευκωσίας, Γεώργιος Σπουρδής, Νικόλαος Καλαβάς, Μιχαήλ Τσιάκκας, Χριστόδουλος Αλετράς, Γρηγόριος Σπανούδης, Θωμάς Κοιλαράς, Σωτήριος Κυριακίδης.

Εκ του ιερού τούτου τεμένους απεφοίτησαν πλείστοι μαθηταί εξ ών τινές ηκολούθησαν ανώτερα μαθήματα εις το τότε εν Λευκωσία σχολαρχείο και έπειτα εις το Παγκύπριον Γυμνάσιον και Διδασκαλείον. Τέσσαρες δε μόνον εκ των μαθητών τούτων ηκολούθησαν και περαιτέρω Πανεπιστημιακά μαθήματα εις το εν Αθήναις Εθνικόν Πανεπιστήμιον: 1. Ιωάννης Παπαπορφυρίου, Θεολόγος, 2) Σάββας Σπανούδης, Δικηγόρος 3) Ιωάννης Πηγασιού, Ιατρός, 4) Ιωάννης Χριστοφόρου, Φυσικός.

Εκ του σχολείου τούτου απεφοίτησαν τέκνα, τέκνα πραγματικά της Πατρίδος, της όλης Ελλάδος. Πλέον των 60 έλαβον μέρος εις τους ενδόξους πολέμους του 1912 και 1913, ήτοι κατά τον Ελληνοτουρκικόν και Ελληνοβουλγαρικόν πόλεμον. Δύο δε εξ αυτών έπεςαν νεκροί εις το πεδίον της τιμής. Ο μεν εις, Νικόλας Γεωρ. Λοή, έπεςεν εις το Κιλκίς, ο δε έτερος, Χριστοφής Αρσενίου, εις τα στενά της Κρέσνας κατά τον Ελληνοβουλγαρικόν πόλεμον. Και οι δύο ήσαν ηλικίας μόλις 18 ετών. Μη λησμονήτε αυτούς. Μακαρίζετε αυτούς όλαι αι γενεαί. Πλέον δε των 10 είχαν τραυματισθή, οι δε λοιποί επέστρεψαν υπερήφανοι και νικηταί εις την κωμόπολιν των. Τους υπεδέχθη η Κωμόπολις θριαμβευ-

Ο Κώστας Χατζηστεφάνου

*Από το «Βιβλίον των Πεπραγμένων των κατά καιρούς σχολικών Επιτροπειών των σχολείων Καραβά 1917» δημοσίευσε κείμενα ο Κώστας Χατζηστεφάνου. Σημειώνει ότι τα αντέγραψε από το βιβλίο περίπου το 1960: Κώστας Ε. Χατζηστεφάνου, «Μνήμη Καραβά. Πρακτικά συνεδριών σχολικών επιτροπειών των σχολείων Καραβά», *Φιλολογική Κύπρος*, 2004 – 2005, Ελληνικός Πνευματικός Όμιλος Κύπρου, Λευκωσία 2006, σσ. 212 – 226.

τικώς προσφωνήσας αυτούς από την ωραία πύλην του ναού Ευαγγελιστρίας ο αιδεσιμότατος Παπά Πορφύριος με δακρύβρεκτους οφθαλμούς. Εις τα ολίγα αυτά λόγια του σεβασμίου ιερέως απήντησεν ο εκ των εθελοντών Ι. Πηγασίου μακαρίσας τους διδασκάλους που είχαν τοιούτους μαθητάς, τρισμακαρίσας τους γονείς που εγέννησαν τοιούτους αγωνιστάς.

.....

Το σήμερον υπάρχον παρά τον ναόν Ευαγγελιστρίας Παρθεναγωγείο εκτίσθη το 1880. Εν αυτώ edίδαξαν έως σήμερον περίπου εννέα διδασκάλισσαι εξ ων η Κυριακή Νικολάου και Ελένη Χριστοφόρου εκ Καραβά.

Εν Καραβά τη 30 Ιουλίου 1917

Σε επιστολή προς την Επαρχιακή Εκπαιδευτική Επιτροπεία αναφέρεται η πρόθεση να λειτουργήσει στο σχολείο Καραβά έβδομη και όγδοη τάξη για το σχολικό έτος 1978-1919 [12.5.1918]. Στη συνέχεια στις 11.6.1918 αναφέρεται η πρόθεση να λειτουργήσει «Ανωτέρα Πρακτική Σχολή Λαπήθου Καραβά» «εν συνενώσει μετά της κοινότητος Λαπήθου», που θα λειτουργεί «ανά δύο έτη εις Λάπηθον και ανά δύο εις Καραβάν». Όμως στις 24.6.1918 αναφέρεται ότι «η επιτροπεία λαβούσα υπ' όψιν ότι αι επιτροπείαι των σχολείων Λαπήθου δεν απήντησαν εις την επιστολήν....αποφασίζομεν όπως προστεθούν έτεραι δύο ανώτεροι τάξεις, αίτινες θα είναι ανεξάρτητοι των του αρρεναγωγείου και θα αποτελούν μίαν σχολήν υπό το όνομα «Ανωτέρα Ελληνική Σχολή Καραβά». Όμως τον Αύγουστο αναφέρεται ότι «η απόφασις διά την προσθήκην εβδόμης και ογδόης τάξεως εις το αρρεναγωγείον αναβάλλεται δι' ευνοϊκώτερας περιστάσεις».

Επιτροπεία 1917

Ι. Πηγασίου, πρόεδρος

Χρ. Χατζηκυριακού

Σοφοκλής Σ. Μούσουλου

Πιερής Χατζηλούκας

Σοφόκλης Δ. Ττόφα

Δάσκαλοι

1917: Γεώργιος Καλαβάς

1918-1919

Χρίστος Γ. Χριστοφίδης

Γεώργιος Ι. Καλαβάς

Σ. Κυριακίδης

1922-1923

Τιμόθεος Χρ. Κολοκάση, διευθυντής

Σωτήριος Σαρδάνης

Κυριάκος Μαυραδάς

Παρθεναγωγείο

1917-1918

Ελένη Χριστοφόρου, διευθύντρια

Αντιγόνη Ι. Ψυλλίδου, εκ Λευκωσίας, βοηθός διδασκάλισσα

1922-1923

Ευθαλία Ν. Καλαβά

Κατίνα Χριστοδούλου

Ο Γεώργιος Τσίμον (Τσιομούνης) γεννήθηκε το 1916 στον Καραβά και ήταν ένα από τα 7 παιδιά του Κυριάκου και της Ελένης Τσιομούνη. Φοίτησε στο τριτάξιο Γυμνάσιο της Λαπήθου και μετά συνέχισε στην Αμερικανική Ακαδημία Λάρνακας.

Εργάστηκε για 3 χρόνια στη Συνεργατική του Καραβά και μετά αποφάσισε, όπως πάρα

πολλοί Καραβιώτες την εποχή εκείνη, να μεταναστεύσει στην Ουκάντα που ήταν ο αδελφός του για ένα καλύτερο μέλλον. Δεν πρόλαβε και ξεσπά ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος, στον οποίο συμμετέχει υπηρετώντας για 6 χρόνια στον αγγλικό στρατό, στην Αφρική (Κένυα, Αβυσσηνία, Σομαλία, Ερυθραία, Μαδαγασκάρη). Τραυματίζεται και κοντεύει να χάσει τη ζωή του.

Με τη λήξη του πολέμου αποφασίζει να μείνει στην Τανζανία, όπου ήταν και τα δύο του αδέρφια, Κώστας και Χρίστος. Ξεκινά από το μηδέν και μόνος του εντελώς καταφέρνει με σκληρή δουλειά να δημιουργήσει μια από τις καλύτερες φυτείες και να στήσει εργοστάσιο επεξεργασίας φυτικών ινών για την κατασκευή σχοινιών. Πετυχημένος επιχειρηματίας μένει εκεί μέχρι το 1963, που επιστρέφει στην Κύπρο και εγκαθίσταται στην Κερύνεια. Ασχολείται με καλλιέργειες στην τοποθεσία Δράμια

του Αγίου Επικτήτου και παράλληλα γίνεται και ένας από τους κύριους μετόχους και διευθύνων σύμβουλος στο αγρόκτημα Φασουρίου στην Λεμεσό.

Από την πρώτη μέρα της τουρκικής εισβολής και του ξεριζωμού, μέχρι την ημέρα που πέθανε το 1992, εργάστηκε ασταμάτητα και αθόρυβα για την δικαίωση και την επιστροφή. Πάντα αθόρυβα πρόσφερε υλική και ηθική βοήθεια στους πρόσφυγες και στις οργανώσεις της Επαρχίας Κερύνειας. Χιλιάδες οι επιστολές του προς Αμερικανούς Γερουσιαστές κι άλλους Βουλευτές και οι δημοσιεύσεις του στον ξένο τύπο.

«Ήταν μπροστάρης του αγώνα της επιστροφής, ο άνθρωπος που είχε τάξει σκοπό της ζωής του την απελευθέρωση και την επιστροφή στις πατρογονικές εστίες,» όπως χαρακτηριστικά είχε αναφέρει η κυρία Ρήνα Κατσελλή στην επικήδειο ομιλία της.

Ο Γεώργιος Τσίμον διετέλεσε δήμαρχος Κερύνειας για 12 χρόνια (1978 -1987).

ΤΟ ΚΛΗΡΟΔΟΤΗΜΑ ΤΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΣΙΜΟΝ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΦΟΡΕΙΑ ΚΑΡΑΒΑ

Χριστάκης Χριστοφόρου

Ο αείμνηστος Γεώργιος Τσίμον με κληροδοτήμά του προς την Σχολική Εφορεία Καραβά δίνει την ευκαιρία στους άριστους νέους Καραβιώτες να ωφεληθούν οικονομικά τα δύσκολα αυτά χρόνια που περνούμε.

Τη μεγάλη του αγάπη για την γενέτειρά του τον Καραβά αλλά και την Κερύνεια, όπου έζησε, την αποδεικνύει έμπρακτα με τη διαθήκη που άφησε. Ο αείμνηστος ευεργέτης αφήνει τα κέρδη από το 1/3 του συνόλου της περιουσίας του στις επιτροπές των Ελληνορθόδοξων εκπαιδευτηρίων Δημοτικής και Μέσης Εκπαίδευσης - δηλαδή στις Σχολικές Εφορείες - των πόλεων Καραβά και Κερύνειας, για να χρησιμοποιηθούν για υποτροφίες προς τους άριστους απόφοιτους νέους των δύο πόλεων.

Καθόλου ευκαταφρόνητα τα ποσά που έχουν ξεκαθαρίσει, αφού αφαιρέθηκαν οι οφειλόμενοι φόροι και άλλα έξοδα, κεφάλαιο και συσσωρευθέντες τόκοι ανέρχονται περίπου στις 650,000 ευρώ. Σύμφωνα με αυστηρούς όρους της Διαθήκης θα παραχωρούνται μόνο τα κέρδη για σκοπούς υποτροφιών, ενώ το κεφάλαιο θα παραμένει ανέπαφο. Κάθε χρονιά οι άριστοι απόφοιτοι Λυκείων, Τεχνικών και Ιδιωτικών Σχολών που κατάγονται από τον Καραβά θα βραβεύονται από την Σχολική Εφορεία με το βραβείο Γεωργίου Τσίμον, που θα συνοδεύεται με χρηματικό ποσό. Το ύψος του ποσού θα καθορίζεται από τα έσοδα και από τον αριθμό των αρίστων.

Εκτός από το χρηματικό ποσό, το κληροδοτήμα περιλαμβάνει και μεγάλη κτηματική περιουσία στον Καραβά και σε διάφορα άλλα μέρη της κατεχόμενης επαρχίας μας Κερύνειας. Η περιουσία αυτή στην σκλαβωμένη γη, αποτελεί για εμάς ιερή κληρονομιά και παρακαταθήκη, για αγώνα μέχρι την απελευθέρωση και επιστροφή.

Η Σχολική Εφορεία Καραβά, ως ελάχιστη ένδειξη τιμής και ευγνωμοσύνης στον αείμνηστο Καραβιώτη, με ομόφωνη απόφασή της ανακήρυξε τον Γεώργιο Τσίμον «Ευεργέτη της Σχολικής Εφορείας Καραβά». Η ευγνωμοσύνη της Σχολικής Εφορείας αλλά και των Καραβιωτών γενικότερα στον Γεώργιο Τσίμον είναι απεριόριστη.

**Δεντροφύτευση
από μαθήτριες
του Δημοτικού
σχολείου Καραβά**

ΤΑ ΝΕΡΑ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΑ

ΤΟ ΚΕΦΑΛΟΒΡΥΣΟ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΑ Ή ΤΟ ΝΕΡΟ ΤΗΣ ΠΑΛΙΑΒΡΥΣΗΣ

Καλλιόπη Χαρμαντά Πρωτοπαπά

Το κεφαλόβρυσο του Καραβά ήταν το τρίτο σε μέγεθος μετά τα κεφαλόβρυσα της Κυθραίας και της Λαπήθου, αλλά είχε σταθερή ποσότητα ροής του νερού.

Η Πάνω Γειτονιά και τμήμα της Έξω Γειτονιάς ποτίζονταν την Κυριακή, που δε λειτουργούσαν οι τρεις από τους τέσσερις νερόμυλους. Ο ένας εργαζόταν συνέχεια όλες τις μέρες της εβδομάδας. Οι ιδιοκτησίες του νερού της Κυριακής ήταν μικρές, από $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$ ή $\frac{1}{6}$ του νερού. Τις υπόλοιπες μέρες, που εργαζόνταν κανονικά οι μύλοι, ποτιζόταν η υπόλοιπη Έξω Γειτονιά, η Κάτω Γειτονιά και ο κάμπος του Καραβά με ολόκληρο τον «ποταμό». Στον Καραβά διατηρήθηκαν ως τα τελευταία χρόνια παλιές μορφές μετρήσεως της ώρας με τη σκιά και τη μίζαρόλλα.

Στον Καραβά οι μύλοι είχαν το προνόμιο να δουλεύουν από τη Δευτέρα ως το Σάββατο. Ο ένας μύλος που βρισκόταν κοντά στη μάνα του νερού – ο μύλος του Τταντή – δούλευε και την Κυριακή, γιατί δεν επηρεαζόταν από το πότισμα των περβολιών.

Την Κυριακή ποτιζόταν η Πάνω Γειτονιά και τμήμα της Έξω Γειτονιάς, που τα κτήματα ήταν μούρτζια, δηλαδή κτήματα μικρά με νερό. Τα νερά στα μούρτζια ήταν μοιρασμένα. Κάθε τίτλος ρίζει [κατέχει] μικρή ποσότητα νερού. Γι' αυτό και το σύστημα της Κυριακής είναι πολύπλοκο. Θα το διακρίναμε σε δυο φάσεις, την πρωινή και την απογευματινή. Το πρωί από το χάραμαν του φου ως το μεσημέρι – περίπου στις 2.00 μμ – και το απόγευμα από τις 2.00 ως τις 6.00 μμ.

Το πρωί το νερό του κεφαλοβρύσου χωριζόταν σε δυο μέρη: το μισό πότιζε την Πάνω Γειτονιά σε δυο φάσεις: πρώτα το πιο ψηλό τμήμα [α' ομάδα] και ύστερα, από τις 11.00 πμ. ως τις 2.00 μμ. περίπου, το πιο χαμηλό τμήμα της Πάνω Γειτονιάς [β' ομάδα].

Στην Πάνω Γειτονιά το νερό ερχόταν από το δεύτερο μύλο, το μύλο του Τσιομούνη. Το υπόλοιπο μισό έφευγε από τον πιο χαμηλό μύλο, το μύλο της Παναγίας, πήγαινε στο κλειδί του Σκαλιά κι απ' εκεί μοιραζόταν πάλι σε τρία μερίδια, τρία αμμάδκια, δηλαδή κάθε μερίδιο αντιστοιχούσε με το $\frac{1}{6}$ του νερού του κεφαλοβρύσου.

Το απόγευμα πήγαινε όλος ο ποταμός στου Σκαλιά, χωριζόταν σε τρία, τα μίζαρολλιά, και πότιζε την Έξω Γειτονιά και τμήμα της Πάνω Γειτονιάς.

Το βράδυ της Κυριακής, μετά τις 6.00 μμ., όλος ο ποταμός πότιζε την περιοχή της Ευαγγελίστριας, από την Ευαγγελίστρια ως τον κύριο δρόμο, που βρισκόταν το σπίτι του Παναγιώτη Καλαβά. Μια φορά το μήνα το νερό αυτό το είχαν ιδιοκτήτες και μια φορά ανήκε στην εκκλησία, δηλαδή στη μονή της Αχειροποιήτου. Στην Αχειροποιήτου ανήκει το νερό και κάθε Σάββατο βράδυ. Με τις τριάντα ώρες νερό το μοναστήρι πότιζε τις 880 σκάλες γης και τα 3.000 ελαιόδεντρα και χαρουπιές που είχε.

Από τη Δευτέρα το πρωί ως το απόγευμα του Σαββάτου το νερό, ολόκληρος ο ποταμός, ανήκει σε ιδιοκτήτες και ποτίζει την Κάτω Γειτονιά ή Πετρογειτονιά και τον κάμπο του Καραβά, που χωριζόταν παλιά σε ρούπια. Το κάθε ρούπι ήταν έξι σκάλες πότιμης γης.

Η πιο ψηλή περιοχή του Καραβά στην Πάνω Γειτονιά δεν είχε νερό της Παλιάβρυσης. Αρδευόταν μόνο όταν σε καλοχρονιές έτρεχε νερό από την πηγή Κακοτρής, που ήταν πιο ψηλά από την Παλιάβρυση.

Τρόπος διανομής: Οι ιδιοκτησίες από τη Δευτέρα ως το Σάββατο, ήταν κάθε δεκαπέντε μέρες και άλλασσαν μέσα στο εικοσιτετράωρο. Έρχονταν πότε μέρα και πότε νύκτα, εκτός από τις ιδιοκτησίες του Σαββάτου, που ήταν μόνο μέρα, γιατί τη νύκτα το νερό ήταν της Αχειροποιήτου. Η αρχή ήταν το φως του ήλιου: το νερό της μέρας και το νερό της νύχτας. Για σκοπούς δικαιοσύνης λάμβαναν υπόψη το νερόκομμα, δηλαδή το νερό που ερχόταν μετά το κόψιμο της δησιάς, και τη χασούρα, δηλαδή το χάσιμο του νερού ώσπου να φτάσει στον προορισμό του. Επειδή μεταβαλλόταν η διάρκεια της μέρας και της νύχτας, αφαιρούσαν ή πρόσθεταν λεπτά, π. χ. η ώρα μπορούσε να ισοδυναμεί με 65 ή 70 λεπτά, που μοιράζονταν ανάλογα στους δικαιούχους. Το μόνο που ήταν σταθερό ήταν η μέρα.

Ιδιοκτησίες της Κυριακής: Η νομή, δηλαδή ο χρόνος και η διάρκεια της παροχής του νερού, ήταν κάθε οκτώ μέρες και άλλαζε κάθε φορά. Το νερό της α' ομάδας της Πάνω Γειτονιάς χωριζόταν σε τρεις νομές: την πωρνή, το λλίων και την υστερκά. Ένας μπορούσε να έχει το μήνα μια πωρνή, δυο υστερκές και ένα λλίων. Τον άλλο μήνα άλλασσε η νομή του.

Τρόπος μέτρησης: Και στον τρόπο μέτρησης της ώρας υπάρχει ανομοιομορφία. Ουσιαστικά χρησιμοποιούνται τρία συστήματα μέτρησης: Η οσσιά [η σκιά ενός ανθρώπου], το κοντάρι και η μιζαρόλλα.

Η πρώτη ομάδα της Πάνω Γειτονιάς μετρούσε με την οσσιά. Έστεκαν σε ένα ίσιωμα, μια πλατεία, συνήθως στην πλατεία της Μαρίτσας της Σιεκκέρας, στο Γύρισμα ή έξω από το σπίτι του Σίφουνα, έβαζαν μια πέτρα στην άκρη της σκιάς και μετρούσαν τη σκιά με τα πόδια, τα αχνάκια. Για όλους της α' ομάδας μετρούσε εκείνος που είχε την πωρνή στην παρουσία δυο άλλων.

Η πωρνή άρχιζε περίπου 30-40 λεπτά πριν ξημερώσει. Γύριζαν το νερό όταν το άστρο της πωρνής, δηλαδή ο αυγερινός, ήταν «δκυο κοντάρα πάνω που τον βουνόν του Λευτέρη» [ένα κοντάρι είναι περίπου ίσο με το ύψος του ανθρώπου] ή όταν έριχνες κάτω ένα μικρό νόμισμα, ένα τριαρούδι, κι έβλεπες καθαρά πάνω στο νόμισμα το τρία.

Η δεύτερη ομάδα της Πάνω Γειτονιάς και η περιοχή της Αγίας Ειρήνης μετρούσε με το κοντάρι και τα δάκτυλα. Έβαζαν σε ένα ίσιωμα ένα κοντάρι και, επειδή η σκιά το μεσημέρι μετακινείται αργά και γυρίζει, έβαζαν μια μικρή βέρκαν, ξύλο για να σημειώσουν το σημείο της σκιάς του στύλλου και μετρούσαν με τα δάκτυλα τους τη διαφορά. Το κοντάρι που μετρούσαν στην περιοχή της Αγίας Ειρήνης το είχε στην κατοχή της η Αντρονίκη του Φάρτου, απόγονος του Χατζηνικόλα, στον οποίο ανήκε η περιοχή.

Στις υπόλοιπες περιοχές μετρούσαν με το μιζαρολλίν, που αντιστοιχούσε σε 15+15 και η μιζαρόλλα, που μετρούσε 30+30 λεπτά. Παρατηρούμε ότι συνεχίζονται τα συστήματα μέτρησης της ώρας που χρησιμοποιούσαν από την Αρχαία εποχή. Στα νεότερα χρόνια μετρούσαν την ώρα με το ρολόι, εγκαταλείποντας τους παραδοσιακούς τρόπους μέτρησης.

Ορολογία

Ρούπια, τα κομμάτια πότιμης γης με έξι ώρες νερό. Οι τίτλοι του νερού είναι χωριστοί από τους τίτλους της γης.

Μούρτζια ή μούλκια, τα, είναι η περιοχή του χωριού που ήταν κατοικημένη παλιά, επί Τουρκοκρατίας. Πότιζαν την Κυριακή και είχαν μοιρασμένο νερό [1/2, 1/4, 1/6]. Σύμφωνα με το Οθωμανικό δίκαιο, τα *mulk* ήταν κτήματα τελείας ιδιοκτησίας. Ήταν τα οικόπε-

δα που βρίσκονταν μέσα στο χωριό με τον περίβολό τους

Αραζί μιριέ: Ήταν χωράφια που δεν είχαν νερό και βρίσκονταν κυρίως στην Κάτω Γειτονιά. Έπρεπε να αγοράσεις νερό με χωριστό τίτλο ιδιοκτησίας για να ποτίσεις. Σύμφωνα με το Οθωμανικό δίκαιο η νομική κυριότητα αυτής της γης ανήκε στο κράτος. Ο κάτοχος είχε μόνο δικαίωμα κατοχής και καλλιέργειας της γης και ήταν υποχρεωμένος να πληρώνει τη δεκάτη, φόρο στα προϊόντα που παρήγε.

Κατεμίν, το, δικαίωμα διαβάσεως του νερού και μονοπάτι από το οποίο να μπορεί να περάσει ένα ζευγάρι βόδια.

Νομή, η, μια ποσότητα νερού του κεφαλοβρύσου. Φράσεις: Ο ποταμός εμοιράζεται σε δυο ή τέσσερις νομές. Η νομή του νερού ήταν μια φοράν νύχταν τζαι μια φοράν μέραν.

Νεροφόρος, ο, ο άνθρωπος που φρόντιζε για την απρόσκοπτη ροή του νερού. Ήταν υπεύθυνος τη μέρα, όταν το νερό ήταν ολόκληρη η ποσότητα του κεφαλοβρύσου. Για τα μοιρασμένα νερά μετρούσαν οι κάτοχοι. Ο νεροφόρος πληρωνόταν από την Αρδευτική Επιτροπή. Παλιά πληρωνόταν από τους κατόχους σε είδος. Έτρωγε στο σπίτι αυτού που τέλειωνε το νερό του το πρωί, το μεσημέρι, το βράδυ.

Ποταμός, ο, το νερό του κεφαλοβρύσου.

Μάνα του νερού, η, η πηγή του νερού

Αμμάδκια, τα, μικρά μερίσματα, το ένα έκτο, του νερού του κεφαλοβρύσου

Οι σύντροφοι, η ομάδα που πότιζε στην ίδια περιοχή σε ένα χρονικό διάστημα

Χασούρα, η, το νερό που χανόταν στην αρχή ώσπου να φτάσει στον προορισμό του.

Μοιραζόταν με άλλους συντρόφους.

Νερόκομμαν, το, το νερό που ερχόταν μετά το κόψιμο της δησιάς. Συνυπολογιζόταν με τη χασούρα, π. χ. αν είχες το νερόκομμαν δεν έπαιρνες χασούρα

Κλειδίν, το, το σημείο όπου χωριζόταν το νερό

Πωρνή, η, λλίον, το, υστερκά, η: είδη νομής του νερού στην Πάνω Γειτονιά. Το πρωί της Κυριακής ο πρώτος που πότιζε είχε την πωρνήν, ο δεύτερος το λλίον και οι τελευταίες ώρες του νερού ήταν υστερκά

Πωρνάρης, ο, ο κάτοχος της πωρνής. Αυτός μετρούσε το νερό για όλη την ομάδα στην Πάνω Γειτονιά

Υστερκάρης, ο, ο κάτοχος της υστερκάς. Αυτός μετρούσε το νερό για όλη την ομάδα στην Έξω Γειτονιά.

Ρουσιά, τα, [το ρυσίν], κομμάτια γης, τάβλες, που χωρούσαν δυο γυναίκες να φυτεύουν κωνάριν, η μια δίπλα στην άλλη. [από το ρέω, η ρύση]

Μιζαρολλιά, τα, όταν χωριζόταν το νερό του κεφαλοβρύσου και μετρούσαν την ώρα με το μιζαρολλίν. Φράση: Το νερόν που τες 2 μ. μ. ως τες 6 μ. μ την Κυριακήν εμοιράζονται σε μιζαρολλιά.

Πειγλίτικον, το, το νερό που πότιζαν δωρεάν από το νερό της μονής Αχειροποιήτου.

Χαλιά, τα, μερίδια νερού. Φράση: Ο ποταμός εγίνετον δκυο χαλιά.

Λλίον, το, όσοι δεν είχαν νερό δικό τους έπαιρναν δυο-τρία δάκτυλα από κάποιον άλλο, στην Πάνω Γειτονιά.

Μέτρημα της ώρας

Το άστρον της πωρνής: ο αυγερινός. Φράση: Όταν το άστρον της πωρνής ήταν έναν κοντάριν πάνω που τον βουνόν του Λευτέρη, έκοφκες το νερόν.

Χάραμαν του φου, η αυγή

Τα αχνάρκα, τα πόδια. Μετρούσαν την ώρα με τη σκιά. Στεκόταν ένας και μετρούσαν τη

σκιά του με τα πόδια.

Τα αχνάρκα της δειλινής: το μέτρημα της σκιάς το απόγευμα. Πέντε αχνάρκα της δειλινής ήταν πέντε πόδια σκιάς το απόγευμα.

Κοντάριν, το, όταν μετρούσαν τη σκιά το μεσημέρι έβαζαν ένα ξύλο, το κοντάριν, και μετρούσαν τη σκιά του με τα πόδια και τα δάκτυλα. Επειδή η σκιά το μεσημέρι αλλάζει κατεύθυνση, γυρίζει, έβαζαν κι ένα μικρό ξύλο για να σημαδέψουν τη σκιά και μετρούσαν την απόσταση που γύριζε η σκιά με τα δάκτυλα. Το κοντάριν είχε το ύψος ενός ανθρώπου και είχε σίδερο στο κάτω μέρος.

Οσσιά, η, η σκιά του ανθρώπου ή του ξύλου για σκοπούς μέτρησης της ώρας.

Μιζαρολλίν, το, κλεψύδρα μικρή, διάρκειας 30 λεπτών [15+15]

Μιζαρόλλα, η, κλεψύδρα διάρκειας μιας ώρας [30+30]

Μιζαρολλιάζω, μετρώ την ώρα με τη βοήθεια της μιζαρόλλας για όλη την ομάδα. Εμιζαρόλιαζεν ο τελευταίος της ομάδας και παρέδιδε το νερό το πρωί στο νεροφόρο. Κάθε φορά αναλάμβανε άλλος το μιζαρόλλιασμα, δεν ήταν πάντα ο ίδιος.

Η κλεψύδρα περιγράφεται ως εξής: Δυο γυάλινα δοχεία χωνοειδή συγκοινωνούν κι έχουν μέσα λεπτή άμμο. Η κλεψύδρα έχει βάση από ξύλο και προστατεύεται επίσης με ξύλο.

[Καλλιόπη Πρωτοπαπά, «Μορφές του αρδευτικού συστήματος στην παραδοσιακή Κυπριακή κοινωνία», *Πρακτικά του Γ' Διεθνούς Κυπριολογικού Συνεδρίου*, Λευκωσία 2001, σσ. 653-655 και της ίδιας, «Συμβολή στην αρδευτική ορολογία της παραδοσιακής Κυπριακής κοινωνίας», *Επετηρίδα Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών*, Λευκωσία 1996, σσ. 430-433 [αποσπάσματα].

ΟΙ ΜΥΛΟΙ ΚΑΙ ΤΑ ΝΕΡΑ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΑ

Χαράλαμπος Δαμασκηνός

Κέντρο Μύλοι πριν το 1974

Οι μύλοι

Οι τελευταίοι αλευρόμυλοι ήταν τρεις, στο παρελθόν όμως ο αριθμός τους ήταν μεγαλύτερος.

Ο πρώτος αλευρόμυλος που είναι πλησιέστερος στη μάνα του νερού είναι της οικογένειας του Κωστή Χατζηφραντζέσκου Τταντή, που είναι πατέρας του Φραντζέσκου Κ. Χατζηφραντζέσκου.

Ο δεύτερος ήταν του Διονύση Σταυρινού. Αυτοί οι δυο υπολειπορούσαν με περιορισμένο κόκλο εργασιών ως το 1974.

Τρίτος αλευρόμυλος ήταν περιουσία της Αχειροποιήτου και ήταν εκτός λειτουργίας. Είχε ενοικιαστεί και λειτουργούσε ως κέντρο διασκεδάσεως, που ήταν γνωστό ως «Οι Μύλοι».

Η Παλιά Βρύση ή η Μάνα του νερού

Αυτή ήταν η ζωή και το καύχημα του Καραβά. Η πηγή βρισκόταν εντός της κοίτης του χειμάρρου Κακοτρή. Εντυπωσιακό φαινόμενο ήταν ο Μαυροκόλυμπος, που βρισκόταν ψηλότερα σε κάθετη ίσια γραμμή. Ο Μαυροκόλυμπος ήταν μικρός σε έκταση και η στάθμη του ήταν πάντα σταθερή, χειμώνα – καλοκαίρι. Ήταν γεμάτο καθαρό, διαυγές νερό, όμως στο σύνολο παρουσίαζε ένα σκούρο μαύρο χρώμα.

Τα νερά του Καραβά

Κέντρο Μύλοι, το νερό

Το Βρυσίν της Αγιάς Ειρήνης

Το νερόν του Μεζερέ: Αυτή η πηγή περνούσε μέσα από πετρόκτιστο αυλάκι και κατέληγε σε δεξαμενή, κοντά στο σπίτι του Χατζημιχαήλ Τσι-άκκα – Αντάρτη.

Η βρύση του Αι Παύλου, ήταν η ψηλότερη **Το νερό του Κακοτρή** βρισκόταν δυτικότερα από τη βρύση του Αι Παύλου. Αυτό δεν είχε κανονική ροή. Έκανε την εμφάνισή του ξαφνικά μέσα στην Άνοιξη και σταματούσε ξαφνικά, όπως είχε εμφανιστεί. Οι παππούδες έλεγαν όταν έχουμε πλούσιες βροχές θα ανοίξει ο Κακοτρής.

Οι παραλιακές πηγές

Σχεδόν πάνω στο ακρογιάλι υπήρχαν πολλές πηγές νερού, άλλες μικρές και άλλες μεγάλες.

Το Πικρόν νερόν, μια μικρή βρύση κάτω από το γεφύρι του Πικρού Νερού.

Σύμφωνα με την παράδοση πήρε το όνομά του από ένα περιστατικό: Μια μάνα άφησε το παιδί της στο δρόμο κοντά στο γεφύρι και κατέβηκε να πει νερό. Όμως το μωρό έπεσε από το γεφύρι και σκοτώθηκε. Και η μάνα μέσα στον πόνο και τα μοιρολόγια της έλεγε «Γλυτζύν νερόν σε ήπια, τζαι πικρόν μου βγήκεν».

Στην περιοχή Πλατάνια μέσα από το βράχο, σε μια έκταση 40-50 μέτρα, υπάρχουν δέκα, ίσως και περισσότερες πηγές νερού, που καταλήγουν μέσα σε πετρόκτιστο αυλάκι. Με το νερό αυτό ποτίζονταν πολλά καλλιεργήσιμα τεμάχια γης, περιβόλια, λαχανόκηποι, μπουστάνια. Στην περιοχή τους Πλατάνους υπήρχαν αλώνια και αγροτικές κατοικίες για τις ανάγκες των γεωργών.

Στην περιοχή του Αι Αντριά υπάρχουν πολλές πηγές νερού, που πότιζαν παραλιακά περβόλια και φυτείες από όλα τα είδη, ακόμη και κτηνοτροφία. Ο Χρίστος Τσέντας είχε τους στάβλους του και εξέτρεφε αγελάδες.

Στον κόλπο όπου κτίστηκε το ξενοδοχείο Ζέφυρος υπήρχε πηγή που υδροδοτούσε το ξενοδοχείο.

Στον κόλπο απέναντι από τη βραχονησίδα, γνωστή ως το Νησί, ήταν τα Πηδαούλια [Πηγαδούλια]. Από την πλαγιά μέσα από τους βράχους αναβλύζουν μικρές και μεγάλες πηγές νερού, που καταλήγει στη θάλασσα. Ο παππούς είχε εδώ κτήματα, τα οποία έσπερνε και θέριζε. Εγώ πήγαινα κάτω στις βρύσες να τους μεταφέρω φρέσκο δροσερό νερό. Εδώ κοντά κτίστηκε το ξενοδοχείο Μάρε Μόντε.

Μετά το ακρωτήριο Μούττη του Πηάνου υπήρχαν σπηλιές και νερό που έβγαινε μέσα από τους βράχους. Τις πηγές εκμεταλλευόταν ο Μακρύνικολας για την εκτροφή χοίρων.

Σε μικρή απόσταση βρίσκουμε τις Γεροκαδικιές. Εδώ το νερό ήταν άφθονο και πήγαζε σε κάποια απόσταση από την παραλία, οπότε υπήρχε χώρος για την εκμετάλλευσή του σε αρδευτικούς σκοπούς. Εδώ καλλιεργούσαν όλων των ειδών τα ζαρζαβατικά, πατάτες και κολοκάσι. Ιδιαίτερα το κολοκάσι των Γεροκαδικιών ήταν εύγευστο και καλόφητο. Τα κτήματα και το νερό εδώ ανήκαν στην Αχειροποιήτου.

Στο λιμανάκι με τις ψαρόβαρκες υπήρχε μικρή πηγή που έπεφτε στη θάλασσα. Απ' αυτό οι ψαράδες πλένονταν και έπλεναν τα δίκτυά τους «να τα ξηλαμυρίσουν», όπως έλεγαν.. Κάτω από το Γυμναστήριο μέσα στους βράχους σαν μικροί κολυμβητές, ψαρεύοντας αχινούς, καβούρια και πεταλίνες, ανακαλύψαμε μια μυστική πηγή νερού. Εδώ τρύπωναν άγρια περιστέρια και σπουργίτια για να πιουν νερό.

Πιο πέρα, κοντά στον Άγιο Ευάλιο, μέσα σε ένα σύμπλεγμα από βράχους μέσα σε σπηλιά τρέχει το νερό το κρεμαστόν και πάει στη θάλασσα. Εδώ κάναμε «ντους» μετά το θαλάσσιο μπάνιο.

Κάτω από τον Άγιο Ευάλιο ακολουθώντας ένα στενό μονοπάτι φτάνουμε σε ένα στενό πέρασμα που οδηγεί στο νερό της Βόσεντρας. Όταν φτάσεις εδώ κανείς θα τον κυριεύσει δέος και ονειροπόλημα. Η φαντασία, ο νους, θα ταξιδεύσει πολλές εκατοντάδες χρόνια, προς το παρελθόν. Βλέποντας αυτό το έργο – κομψοτέχνημα της Βόσεντρας είναι σαν να αγγίζεις, να ψηλαφάς το παρελθόν, την ξακουσμένη αρχαία Λάπηθο, που τα εκτυφλωτικά πλούτη της την έκαναν Λάμπουσα. Τα έργα από τα χέρια των μακρινών μας παππούδων είναι ακόμη εδώ ανέπαφα. Η πηγή της Βόσεντρας είναι περίτεχνα διακοσμημένη με κτίσματα από πελεκητά χρωματιστά πετραδάκια. Το νερό μαζεύεται σε ένα πετρόκτιστο αυλάκι, διακοσμημένο και αυτό όπως το σύνολο, και το μεταφέρει μέχρι τη θάλασσα. Ακόμη και σπή της ροής του νερού μέσα στο βράχο είναι και αυτή διακοσμημένη. Στο σημείο αυτό υπάρχει κτίσμα σαν μικρή αψίδα, συμπληρώνοντας όλα σαν ένα κομψοτέχνημα, ένα εντυπωσιακό κατασκεύασμα, που άντεξε στο χρόνο, είναι εδώ, σαν μαρτυρία του πλούτου και του μεγαλείου της κουρσεμένης πόλης. Όταν ο πατέρας μου για πρώτη φορά με συνόδευσε εις αυτό το μέρος, έκανα σαν τρελός, ψηλαφούσα τις πέτρες, μιλούσα, μάλλον μονολογούσα, γιατί αναλογιζόμουν τι θα συμβόλιζε στους ανθρώπους της αρχαίας πόλης αυτή η πηγή και την είχαν εξωραΐσει και καλλωπίσει με τόσο μεράκι. Ψάχνω, κοιτάζω τριγύρω μου, γιατί όλα είναι τόσο ζωντανά και φαντάζουν σαν να έχουν τελειώσει πριν λίγα λεπτά και οι τεχνίτες δημιουργοί είναι ακόμη στον χώρο αυτό και καμαρώνουν το επίτευγμά τους.

Από την πόρτα της Αχειροποιήτου θα κατέβουμε τα σκαλοπάτια που είναι σκαμμένα στο βράχο και θα μας οδηγήσουν στο νερό του Παππού και εδώ θα βρεθούμε σε ένα ακόμα φυσικό θαύμα. Μέσα από τον τεράστιο βράχο που έχει μια κατακόρυφη πρόσοψη, υγρή, τρέχει το νερό από παντού, συγκεντρώνεται στο αυλάκι, που μεταφέρει το νερό στη θάλασσα. Στα χρόνια που λειτουργούσε το μοναστήρι κανονικά, ερχόμαστε εδώ για τη γιορτή των Θεοφανείων. Μετά τον αγιασμό των υδάτων ο ιερέας, καιρού επιτρέποντος, ανέβαινε πάνω στην πέτρα «του παπά», έτσι ήταν γνωστός ο βράχος αυτός, και έριχνε το σταυρό στη θάλασσα. Αυτός που θα ανέσυρε το σταυρό από τη θάλασσα είχε το προνόμιο να κρατήσει το σταυρό για προσκύνημα. Οι προσκυνητές έριχναν την εισφοράν τους στο δίσκο και έπαιρνε τις εισπράξεις ως έπαθλο ο νικητής κολυμβητής. Προχωρώντας θα συναντήσουμε την Τσιακκιλερή, μια παραλία από άσπρα χοντρά βότσαλα και θα φτάσουμε στον καλαμιώνα και το χείμαρρο Κατούρη. Αυτό το σημείο, ο Κατούρης, οριοθετούσε τα δημοτικά όρια Καραβά – Λαπήθου.

ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΣΤΟΝ ΚΑΡΑΒΑ

Ο ΚΑΡΑΒΑΣ ΟΠΩΣ ΤΟΝ ΓΝΩΡΙΣΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΕΖΗΣΑ (ΜΕΡΟΣ 1^ο) Η ΓΕΙΤΟΝΙΑ ΜΟΥ - Η ΠΕΤΡΟΓΕΙΤΟΝΙΑ

Κώστας Πατέρας

Το κείμενο αυτό γράφεται σε μια προσπάθεια να βοηθήσει τους παλιότερους Καραβιώτες να θυμηθούν πώς ήταν ο Καραβάς πριν από την εισβολή και την κατοχή. Γράφεται ακόμα για να βοηθήσει τους νεότερους να γνωρίσουν τον πραγματικό Καραβά και τις γειτονιές του, όπως τον γνωρίσαμε, τον ζήσαμε και τον αγαπήσαμε όσοι γεννηθήκαμε και μεγαλώσαμε εκεί.

Στις περιγραφές μου για τον Καραβά, χρησιμοποιώ χρόνο ενεστώτα, γιατί έτσι εξακολουθώ να τον θυμούμαι και να τον σκέφτομαι, όπως τον γνώρισα και τον έζησα. Σ' αυτό τον Καραβά ζω, όπως τον άφησα το 1974 και από τότε δεν τον ξανάδα ποτέ, παρά μόνο στα όνειρά μου.

Καραβάς: τοπίο και γειτονιές

Ο Καραβάς, μια κωμόπολη με 3000 περίπου κατοίκους, βρίσκεται στη βόρεια ακτή της Κύπρου και εκτείνεται σε μια στενή λωρίδα γης, μήκους τεσσάρων περίπου χιλιομέτρων και πλάτους δυο, μεταξύ της θάλασσας και του βουνού του Πενταδάκτυλου.

Μαζί με τη διδυμη κωμόπολη της Λαπήθου, αποτελούν τα δυο κεφαλοχώρια της δυτικής περιοχής της επαρχίας Κερύνειας. Η κωμόπολη είναι πνιγμένη στο πράσινο των λεμονόδεντρων, αλλά και άλλων καρποφόρων δέντρων. Η ευλογία του νερού από το κεφαλόβρυσο δημιούργησε ένα αφάνταστο χώρο ομορφιάς. Τα σπίτια, ξεκινούν από τη θάλασσα και φτάνουν ψηλά, στους πρώτους λόφους του Πενταδάκτυλου, μέσα από στενά δρομάκια, που κατά μήκος τους πάντοτε κυλά το νερό στα τσιμεντένια αυλάκια. Πυκνά ψηλά δέντρα «πνίγουν» τα σπίτια και τους δρόμους, και οι αυλές μοσχοβολούν από καθαριότητα και πανέμορφα λουλούδια.

Είναι χωρισμένος σε τέσσερις γειτονιές, που η κάθε μια έχει το δικό της κοινοτάρχη. Αυτό είχε μεγάλη σημασία επί Αγγλοκρατίας, λόγω των πολλών εξουσιών με τις οποίες είχαν περιβληθεί οι κοινοτάρχες, γεγονός που τους κατέστησε πανίσχυρους και με μεγάλη επιρροή μέσα στην κοινότητα, με τα θετικά, αλλά και τα αρνητικά που αυτό συνεπαγόταν. Αυτές οι γειτονιές εξακολουθούν και σήμερα να υπάρχουν στους χάρτες του Δήμου Καραβά, αλλά και με πολύ πιο παραστατικό τρόπο στο μυαλό των κατοίκων, αφού η μέθοδος που ακολουθούσαν για να εντοπίσουν ένα σπίτι ή ένα άτομο ήταν με βάση τη γειτονιά του. Η γειτονιά αποτελούσε επίσης το κριτήριο για να προσδιοριστεί σε ποια ενοριακή εκκλησία ανήκει μια οικογένεια.

Η γειτονιά - ενορία του Αγίου Ανδρέα ξεκινά από τα ανατολικά όρια του Καραβά, στην περιοχή Πικρό Νερό, εκεί που βρίσκονται τα σύνορα του Δήμου μας με το χωριό Άγιος Γεώργιος, και φτάνει στα δυτικά μέχρι τον ποταμό Ξυλογιόφυρο με το ομώνυμο γεφύρι, μια τοποθεσία που οι παλιότεροι Καραβιώτες ονόμαζαν «ο Άης Αντριάς». Περιλαμβάνει τη νέα οικιστική περιοχή της κωμόπολης και είναι περισσότερο γνωστή ως Έξι Μίλι, Πέντε Μίλι και Άγιος Αντρέας. Η Πετρογειτονιά αρχίζει από τον ποταμό Ξυλογιόφυρο στα ανατολικά και φτάνει δυτικά μέχρι τον κεντρικό ποταμό της κωμόπολης, το γνωστό στους Καραβιώτες «αρκάτζιν». Είναι η μεγαλύτερη σε έκταση και κεντρικότερη γειτονιά και συγκεντρώνει το μεγαλύτερο αριθμό κατοικιών, καταστημάτων, εργαστηρίων και

λειτουργιών. Νότια, προς τον Πενταδάκτυλο, φτάνει μέχρι το καφενείο του Χριστόδουλου Συμιανού, κοντά στη γνωστή τσιμεντένια σκάλα που οδηγεί στο δρόμο προς την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου. Βόρεια φτάνει μέχρι τη θάλασσα, παρ' όλο που στην αντίληψη των Καραβιωτών, η περιοχή βόρεια του κεντρικού δρόμου, από το ΜΑΡΕ ΜΟΝΤΕ ανατολικά, μέχρι τη Μονή της Αχειροποιήτου δυτικά, αποτελεί μια ξεχωριστή γειτονιά, την Κάτω γειτονιά.

Η Έξω Γειτονιά ξεκινά από το «αρκάτζιν», στο κέντρο της πυκνοκατοικημένης περιοχής του Καραβά, και φτάνει στα δυτικά μέχρι τον ποταμό Γαλατερούσα, γνωστό ως Βαθυρκάκα, που αποτελεί το σύνορο του Δήμου μας με το γειτονικό Δήμο της Λαπήθου. Βόρεια φτάνει σε μικρή απόσταση από τη θάλασσα στην περιοχή της Αναμορφωτικής Σχολής. Στα νότια το σύνορο που τη χωρίζει από την Πάνω γειτονιά είναι η οδός Ιάκωβου Πατάτσου, που ξεκινά από το γεφύρι, κοντά στο σπίτι του Σιαξιά, και, περνώντας μπροστά από το σπίτι του Χρήστου Πάτσалу και το δυτικότερο σπίτι της κοινότητας στο δρόμο αυτό, του Κωστή Σιακόλα, φτάνει μέχρι το Βαθυρκάκα.

Η Πάνω Γειτονιά αρχίζει από το καφενείο του Χριστόδουλου Συμιανού, στη διασταύρωση των οδών Ορατίου και Χ. Μούσκου, και καλύπτει την περιοχή μέχρι τους Μύλους, στους πρόποδες του Πενταδάκτυλου στα νότια. Ανατολικά φτάνει μέχρι την κοινότητα Μότιδες και δυτικά μέχρι τον ποταμό Βαθυρκάκα.

Ο κεντρικός δρόμος του Καραβά (Λεωφόροι: Στρατηγού Τσαγγαρίδη, Νέστορος, Πραξάνδρου και Λουκή Ακρίτα)

Ο δρόμος αυτός παλαιότερα ήταν ο μοναδικός που ένωνε τα χωριά και τις κωμοπόλεις της επαρχίας με την πρωτεύουσα Κερύνεια. Το κομμάτι του, που βρίσκεται μέσα στα δημοτικά όρια του Καραβά, ξεκινά ανατολικά από το Πικρό Νερό, διασχίζει την κωμόπολή μας για περίπου τέσσερα χιλιόμετρα και φτάνει δυτικά μέχρι τον ποταμό Βαθυρκάκα (Γαλατερούσα), όπου είναι και τα σύνορα με τη Λάπηθο, την οποία επίσης διασχίζει για να προχωρήσει προς Βαβυλά και Μύρτου. Ο ποταμός ονομάζεται έτσι, γιατί σε κάποιο σημείο στον Πενταδάκτυλο, ψηλά πάνω από την κοίτη του, βρίσκεται σε ένα βαθύ βράχο ένα μικρό ξωκλήσι μισοερειπωμένο, αφιερωμένο στην Παναγία. Ονομάζεται «Παναγία η Γαλατερούσα», γιατί πιστεύεται ότι βοηθά τις λεχώνες να έχουν γάλα, για να θηλάζουν.

Λεωφόρος Στρατηγού Τσαγγαρίδη

Το πρώτο τμήμα του κεντρικού αυτού δρόμου από τα ανατολικά μέχρι το Ξυλογιόφυρο έχει την ονομασία Λεωφόρος Στρατηγού Τσαγγαρίδη και έχει μήκος δυο περίπου χιλιόμετρα.

Στην αρχή ακριβώς της Λεωφόρου αυτής, στη βόρεια πλευρά και πάνω από την πηγή Πικρό Νερό βρίσκεται το ανατολικότερο σπίτι της κοινότητάς μας, του Μελή Χατζηχριστοφή, γνωστού ως Χατζημελή. Στη μεγάλη αυλή του, δίπλα από το σπίτι, γίνεται η παράδοση των χαρουπιών της περιοχής κατά τους μήνες Αύγουστο και Σεπτέμβρη. Όλη μέρα τότε σαν να γίνεται πανηγύρι. Οι παραγωγοί κουβαλούν με τα ζώα τους, κάποτε και με αυτοκίνητα, τις τεράστιες σακούλες γεμάτες με χαρούπια και όλοι βιάζονται να εξυπηρετηθούν. Η όλη διαδικασία γίνεται με πολλή χαρά και ζωντάνια. Με πειράγματα, αστεία και με πολύ κέφι οι Καραβιώτες και όχι μόνο, μαζεύονται εκεί, για να παραδώσουν τα χαρούπια τους, ένα προϊόν που ονομάζεται και «μαύρος χρυσός» και που

πραγματικά, προπάντων παλαιότερα, ήταν ένα πολύ σημαντικό έσοδο για τον παραγωγό. Εκεί μπορούν να καθίσουν και ολόκληρη τη μέρα, με πολύ καλαμπούρι – ως Καραβιώτες άλλωστε είναι ξακουστοί για το χιούμορ τους – μέχρι να τελειώσει η διαδικασία. Για να ζυγιστούν τα χαρούπια κατασκευάζεται με τρία στρογγυλά δοκάρια, «βολιτζία», κάτι σαν πυραμίδα. Στην άκρη ενός τέταρτου κινούμενου δοκαριού, που κρέμεται από τα τρία και λειτουργεί σαν μοχλός, κρεμάζονται οι σακούλες και υψώνονται προς τα πάνω, για να ζυγιστούν, με πίεση προς τα κάτω στην άλλη άκρη του δοκαριού. Το δοκάρι πιέζουν προς τα κάτω συνήθως οι ίδιοι οι παραγωγοί. Όταν υψωθούν οι σακούλες τις ζυγίζει με το καντάρι ο Σωτήρης Ιωάννου, ο «Κανταρτζής» του Καραβά και φωνάζει δυνατά το βάρος, για να το ακούσουν όλοι. Οι ενδιαφερόμενοι, ο παραγωγός και ο γραμματέας της Συνεργατικής Πιστωτικής Εταιρείας Καραβά «Η ΣΩΤΗΡΙΑ», που παραλαμβάνει τα χαρούπια, σημειώνουν το βάρος και οι σακούλες αδειάζονται σ' ένα μεγάλο σωρό.

Η ίδια διαδικασία παραλαβής χαρουπιών γίνεται σ' ένα πλάτωμα στην άλλη πλευρά, ανατολικά του Πικρού Νερού, και από το Χριστόδουλο Μακρυγιάννη, το γνωστό «Κασινιόρο», που παραλαμβάνει μικρότερες ποσότητες χαρουπιών, εκ μέρους ιδιωτών εμπόρων. Για μας τα παιδιά ήταν μια πρωτόγνωρη διαδικασία και λίγο σαν διασκέδαση αυτό το διάλειμμα από το μάζεμα των χαρουπιών, στα οποίο βοηθήσαμε τους γονείς μας. Εδώ μάθαμε για πρώτη φορά τι ήταν το καντάρι.

Ελάχιστα σπίτια υπάρχουν και στις δυο πλευρές του δρόμου μέχρι την περιοχή «Πέντε Μίλι», όπου υπάρχουν τα δυο παραλιακά κέντρα «Πορφύρης» και «Χρυσός Βράχος». Εδώ περιμένουν να μας εξυπηρετήσουν οι ιδιοκτήτες των κέντρων, ο Πορφύρης με την Παγώνα, καθώς και ο Γιάννης Αλεξάνδρου, προσφέροντάς μας πάντοτε φρέσκο ψάρι και νόστιμους μεζέδες. Κοντά στα κέντρα έχουν κτιστεί, κυρίως από Λευκωσιάτες, αρκετά εξοχικά σπίτια, ενώ στη γύρω περιοχή έχουν αρχίσει να κτίζουν κατοικίες και Καραβιώτες. Για τους Λευκωσιάτες ο Καραβάς ανέκαθεν ήταν το πιο αγαπημένο τους μέρος για εξοχή και κολύμπι.

Προχωρώντας στον κεντρικό δρόμο προς τα δυτικά περνούμε δίπλα από την παραλιακή περιοχή οι Πλάτανοι και το κέντρο «Τα Πλατάνια» του Κώστα Κοζάκου, εκατό μόλις μέτρα από το «νερό των πλατανιών». Το κέντρο, φτιαγμένο κατά κύριο λόγο με υλικά που προσφέρει η γη της περιοχής και πνιγμένο μέσα στο πράσινο και τις κληματαριές, είναι μια ζωντανή πρόκληση για κάθε επισκέπτη.

Συνεχίζοντας το δρόμο μας φτάνουμε στο εξοχικό εστιατόριο «Ανεμόμυλος», και αυτό πνιγμένο μέσα στο πράσινο. Εδώ ο ιδιοκτήτης Κωστής Χατζηγιαννάκης μας υποδέχεται με το χαμόγελο στα χείλη και τα έξυπνα αστεία του, έτοιμος να μας προσφέρει τα πάντα, ακόμα και πίτσα, αφού είναι ένα από τα πρώτα εστιατόρια στην Κύπρο που διαθέτει το έδεσμά αυτό.

Απ' εδώ μέχρι και λίγο πιο δυτικά από το «Έξι Μίλι» έχει αναπτυχθεί η νέα οικιστική περιοχή του Καραβά, γνωστή ως ενορία του Αγίου Ανδρέα. Στη νότια πλευρά του δρόμου τα σπίτια είναι λίγα, ενώ στη βόρεια πλευρά μέχρι και τη θάλασσα, τα σπίτια είναι περισσότερα και πιο τακτοποιημένα στη διάταξή τους, αφού η περιοχή έχει οικοπεδοποιηθεί και οι δρόμοι είναι κάθετοι μεταξύ τους.

Μπροστά από τον κόλπο του «Έξι Μίλι» βρίσκονται τα ξενοδοχεία «Νεράιδα» και «Κλέαρχος» με ιδιοκτήτες το Σάββα Τσιάκκα και Κλέαρχο Λεοτσάκκο, που πρόθυμα υποδέχονται και περιποιούνται τους πελάτες τους, ντόπιους και ξένους.

Λεωφόρος Νέστορος

Συνεχίζοντας από τα ανατολικά προς τα δυτικά, ο κεντρικός αυτός δρόμος, από την περιοχή του ποταμού Ξυλογιόφυρο, απ' όπου αρχίζει και η Πετρογειτονιά, αλλάζει όνομα και για ένα περίπου χιλιόμετρο είναι η Λεωφόρος Νέστορος. Στο μεγαλύτερό του μέρος διασχίζει μια πολύ αραιοκατοικημένη περιοχή και μόνο προς το τέλος του, όταν πλησιάζουμε προς το κέντρο της κωμόπολης, τα σπίτια γίνονται περισσότερα.

Αμέσως μετά τον ποταμό Ξυλογιόφυρο βρίσκεται, στη νότια πλευρά του δρόμου, το εξοχικό κέντρο - εστιατόριο «Φοντάνα Αμορόζα» με ιδιοκτήτη το νεαρό Τάκη Στυλιανού. Το κέντρο, μια όαση δροσιάς και ηρεμίας σε απόσταση εκατό μέτρων από το δρόμο, είναι κτισμένο σε τρία διαφορετικά επίπεδα και οι μεγάλοι εξωτερικοί του χώροι έχουν ως στέγη τους κλώνους των λεμονιών. Τα βράδια του καλοκαιριού η ομορφιά του τοπίου, ο κρυφός φωτισμός ανάμεσα στα δέντρα και τα λουλούδια, που καλλιεργούν με μεγάλη φροντίδα οι ιδιοκτήτες, δημιουργούν μια μαγευτική ατμόσφαιρα. Ένα κέντρο που προσφέρεται για πολύ ειδικές περιπτώσεις.

Σχεδόν απέναντι, προς τα βόρεια, αρχίζει η οδός Ζεφύρου, η οποία είναι ένας πολύ αραιοκατοικημένος δρόμος, που τα τελευταία χρόνια άρχισε να αναπτύσσεται με την ανέγερση νέων κατοικιών, λόγω της τουριστικής ανάπτυξης που παρατηρήθηκε στην περιοχή. Ο δρόμος αυτός οδηγεί στο εξοχικό κέντρο «ΖΕΦΥΡΟΣ» του Σάββα Κουρτέλλα, που συγκεντρώνει πελάτες απ' όλα τα μέρη της Κύπρου. Στο «δροσόλουστο», όπως χαρακτηρίζεται αυτό το κέντρο, πραγματοποίησε το 1951 τον πρώτο «Χορό Του Λεμονιού» ο Αθλητικός Σύλλογος «ΑΡΗΣ». Μετά την επιτυχία της πρώτης διοργάνωσης, ο χορός συνέχισε να διοργανώνεται για πολλά χρόνια στο ίδιο κέντρο με μουσική της ορχήστρας του «ΑΝΤΩΝΑΚΗΣ ΜΠΑΡ», του πρώτου ιδιοκτήτη του «ΖΕΦΥΡΟΣ», Αντώνη Αγρότη. Τα τελευταία χρόνια το κέντρο έχει μετατραπεί σε μεγάλο πολυτελές ξενοδοχείο με το ίδιο όνομα.

Συνεχίζοντας πάνω στην κεντρική λεωφόρο, αμέσως μετά την οδό Ζεφύρου, βρίσκουμε το εστιατόριο «CHURCHILL GARDEN» του νεαρού επιχειρηματία Άκη Δημητρίου. Το κέντρο πήρε το όνομά του από τον πατέρα του ιδιοκτήτη, στον οποίο οι γνωστοί για τα ευφυολογήματά τους Καραβιώτες, για άγνωστο λόγο, έχουν δώσει το παρατσούκλι «Τσώρτσιλ».

Σε μικρή απόσταση δυτικότερα, κάθετα πάνω στη λεωφόρο, βρίσκεται η οδός Ποσειδώνος, η οποία ξεκινώντας από τη γωνιά που βρίσκεται το σπίτι του Δημήτρη Κιτρομήλη και περνώντας δίπλα από τον Αμερικανικό Ραδιοσταθμό οδηγεί στην παραλία «Μούττη του Πιάνου», όπου κατά τη δεκαετία του 1950 βρισκόταν το εξοχικό κέντρο «Κλέαρχος». Η παραλία αυτή με την πλούσια αμμουδιά αποτελούσε πόλο έλξης για τους Καραβιώτες, αφού βρίσκεται πολύ κοντά στην κοινότητα και έτσι μπορούσαν να την επισκεφθούν με τα πόδια ή με το ποδήλατο, δεδομένου ότι τότε δεν υπήρχαν πολλά ιδιωτικά αυτοκίνητα. Έτσι η παραλία αυτή είναι εκείνη στην οποία, οι περισσότεροι μικροί και νεαροί τότε Καραβιώτες, κάναμε τα πρώτα μας μπάνια και μάθαμε κολύμπι. Εδώ, κατά τη δεκαετία του 1960, δημιουργήθηκε το πολυτελές ξενοδοχείο και εξοχικό κέντρο «MARE MONTE», την παραλία του οποίου συνεχίζουν να επισκέπτονται οι Καραβιώτες.

Ο Βρετανός ηθοποιός Kenneth Moore, γνωστός από τις ταινίες «Βυθίσατε το Βίσμαρκ» και «Η Μάχη της Βρετανίας», που είχε έρθει εδώ για διακοπές το 1968, είχε αναφέρει σε Καραβιώτες κολυμβητές ότι είναι πολύ τυχεροί που μπορούν και απολαμβάνουν ένα τέτοιο περιβάλλον, αφού ζουν μόνιμα στην εξοχή και μάλιστα σε μια από τις ωραιότερες

παραλίες του κόσμου, σύμφωνα με τις δικές του εμπειρίες.

Στη οδό Ποσειδώνος, ανάμεσα σε λεμονιές, βρίσκεται και το εστιατόριο του Γιάννη Στυλιανίδη, «Η Πράσινη Κοιλιάδα», όπου κάποιες χρονιές πραγματοποιήθηκε ο παραδοσιακός «Χορός του Λεμονιού»

Στη γωνιά της Λ. Νέστορος με την οδό Ποσειδώνος βρίσκεται η φημισμένη μηχανή – αντλία νερού του Κιτρομήλη, που αποτελούσε πηγή πόσιμου νερού για τους περαστικούς και όσους το είχαν ανάγκη πριν από το 1952, που έγινε υδροδότηση της κωμόπολης με πόσιμο νερό. Το σπίτι του Κιτρομήλη, που είναι περίπου στο μέσο της διαδρομής από την παραλία «Μούττη του Πιάνου» μέχρι το σπίτι μας, είναι πάντοτε πνιγμένο στο πράσινο και τα λουλούδια. Έτσι, μαζί με το δροσερό νερό από τη μηχανή του, ήταν για μας μια όαση, όταν μικροί ανεβαίναμε την ανηφόρα μέσα στη ζέστη το απόγευμα, μετά την ολόημερη παραμονή μας κοντά στη θάλασσα. Εκεί, λοιπόν, καθόμαστε να ξεκουραστούμε και να δροσιστούμε και μετά να συνεχίσουμε προς το σπίτι.

Προχωρώντας προς τα δυτικά πάνω στη Λ. Νέστορος βρίσκουμε στα αριστερά το γκαράζ του Καλλή, το μεγαλύτερο της κωμόπολης. Συνεχίζοντας στον ίδιο δρόμο, στα δεξιά βλέπουμε πρώτα ένα καινούριο εργαστήριο, του οποίου ο ιδιοκτήτης, ο υδραυλικός Ευαγόρας Χριστοφίδης, μας υποδέχεται χαμογελαστός και περήφανος για το απόκτημά του. Λίγο πιο κάτω ο μηχανικός Κωστάκης είναι έτοιμος να μας εξυπηρετήσει στο γκαράζ του. Κοντά του, σήμα κατατεθέν, το μεγάλο πεύκο μπροστά στο σπίτι του Κυριάκου Δημητριάδη. Τέλος φτάνουμε στο μεγάλο πλάτανο στην αρχή της οδού Μηδείας, που οδηγεί προς τα νότια, μπροστά στο σπίτι του Όμηρου Φιλίππου, γνωστού ως Μηράκη. Ο πλάτανος, ένα δέντρο σημείο αναφοράς για την περιοχή, είναι τεράστιος και από κάτω είναι κτισμένη μια κοινοτική βρύση. Σ' αυτό το σημείο πολλές φορές κάθονται και ξεκουράζονται για λίγο οι γεωργοί και οι άνθρωποι του μόχθου, όταν το απόγευμα κουρασμένοι επιστρέφουν από τη δουλειά τους

Λεωφόροι Πραξάνδρου και Λουκή Ακρίτα

Απέναντι από το σημείο αυτό ξεκινά με κατεύθυνση προς τα βόρεια, προς τη θάλασσα, η οδός Κολχίδος, στην αρχή της οποίας στην ανατολική γωνιά βρίσκεται το σπίτι του Σάββα Ξάνθου. Από το σημείο αυτό ο κεντρικός μας δρόμος αλλάζει και πάλι όνομα και γίνεται Λεωφόρος Πραξάνδρου. Μαζί με τη Λεωφόρο Λουκή Ακρίτα, που αποτελεί τη συνέχεια της, μετά τη διασταύρωση με την οδό Ερμού στην περιοχή των καφενείων, αποτελούν το κέντρο της κωμόπολης.

Το Δημαρχιακό Μέγαρο

Οι Καραβιώτες είχαν φροντίσει από τη δεκαετία του 1950, επί δημαρχίας Παναγιώτη Καλαβά, να ανεγείρουν Δημαρχιακό Μέγαρο επί της Λ. Πραξάνδρου. Στο επιβλητικό αυτό κτίριο, που εγκαινιάστηκε το 1957, στεγάζονται, εκτός από τα γραφεία του Δήμου, Βιβλιοθήκη, Μουσείο, το παντοπωλείο της κοινότητας, Δημοτικό Κινηματοθέατρο, ζαχαροπλαστείο και καφενείο.

Εκτός από την εξυπηρέτηση των δημοτών στα γραφεία του Δήμου, η δανειστική βιβλιοθήκη, με εκατοντάδες τόμους βιβλίων πάνω σε ποικιλία θεμάτων, προσφέρει πνευματική τροφή σε όσους την χρειάζονται.

Κατά τις Εθνικές Επετείους της 25ης Μαρτίου, 1ης Απριλίου και 28ης Οκτωβρίου το μέγαρο σημαιοστολίζεται και ο υπαίθριος χώρος μπροστά του χρησιμοποιείται για ανάλογες με την περίπτωση εκδηλώσεις.

Γιορτασμός Εθνικής Επετείου στο Δημαρχείο Καραβά.

Η σκηνή του θεάτρου, στο κινηματοθέατρο, χρησιμοποιείται από θεατρικούς ομίλους, που μας επισκέπτονται τακτικά. Οι παραστάσεις τους έχουν σχεδόν πάντοτε επιτυχία, αφού οι προοδευτικοί Καραβιώτες αγαπούν το θέατρο και γεμίζουν ασφυκτικά το χώρο. Είναι χαρακτηριστικό μάλιστα ότι σε περιπτώσεις παραστάσεων επιθεώρησης κάποιοι θεατές συμμετέχουν, όταν προκαλούνται με τρόπο από τους ηθοποιούς. Έτσι συμμετέχοντας, μετά από έξυπνη πρόκληση των ηθοποιών, σε κωμικό νούμερο, ο Καραβιώτης Κατσινιόρος, άνθρωπος πολύ έξυπνος και ταυτόχρονα «κεβεζές», προκάλεσε σε όλους σπαρταριστά γέλια και το γεγονός έχει μείνει αξέχαστο στους λάτρεις του χιούμορ Καραβιώτες.

Λεωφόρος Νέστορος. Ο ψηλός πεύκος μπροστά από το σπίτι του Κυριάκου Δημητριάδη - Σήμα κατατεθέν της Πετρογειονιάς.

Η σκηνή του θεάτρου, όμως, χρησιμοποιείται και από τα σχολεία, καθώς και από τους τοπικούς συλλόγους και σωματεία, για να παρουσιάσουν τις εθνικές, χορευτικές και άλλες εκδηλώσεις τους. Στο χώρο αυτό διδάχτηκε για πρώτη φορά το πατριωτικό έργο «Ο Κανάρης στη Λάπηθο», ενώ η παρουσίαση κυπριακών και ελληνικών χορών από караβιώτικο συγκρότημα ήταν εντυπωσιακή.

Εδώ πραγματοποιούνται ακόμα όλες οι παγκοινωνικές εκδηλώσεις και συγκεντρώσεις που οργανώνονται από το Δήμο. Ιστορικές έμειναν οι πρωτοποριακές για την εποχή εκείνη εκδηλώσεις προς τιμήν των απόδημων Καραβιωτών, που οργανώθηκαν επί Δημαρχίας Ιωάννη Χαρμαντά

Ο κινηματογράφος προσφέρει ψυχαγωγία ολόχρονα, προπάντων το καλοκαίρι «στο θερινό το σινεμά», στη δροσόλουστη ταράτσα του κτιρίου, με τ' αστέρια να μας κρατούν από πάνω συντροφιά. Οι διαχειριστές του κινηματογράφου, Μιχαλάς και Πετρής Κλωστήρης, έμπειροι επαγγελματίες, πρόθυμα ενημερώνουν τους λάτρεις του κινηματογράφου για τις διάφορες προβολές.

Το παντοπωλείο, που βρίσκεται σ' ένα μέρος του ισογείου, λειτουργεί καθημερινά, αλλά κυρίως το Σάββατο βρίσκεται στις δόξες του, με τον καθένα από τους πωλητές να έχει το δικό του ξεχωριστό και συγυρισμένο χώρο. Εκεί θα δεις και θ' ακούσεις τους κρεοπώλες, τον Κώστα το Σπαθιά με την βροντερή του φωνή, το λιγομίλητο Κίττο, τον Ουράνιο Πατσαλοσαββή και τον Κωστή τον Κριό να διαφημίζουν το κρέας τους, να μιλούν δυνατά και να αλληλοαστειεύονται πειράζοντας καλοπροαίρετα ο ένας τον άλλο. Πιο πέρα οι φθαρτοπώλες, ο πάντα ομιλητικός και ξεχωριστός Νικολής Κατσιόλας μαζί με τον πατέρα του, ο Σιαξιάς με τη γυναίκα του, ο Πολυβής και οι άλλοι μικροπωλητές, αλλά και παραγωγοί να συζητούν με τους πελάτες τους, που ζητούν και επιλέγουν πάντα τα πιο φρέσκα και διαλεχτά λαχανικά.

Δίπλα από την κύρια είσοδο του Δημαρχείου, το ζαχαροπλαστείο του Κυριάκου Γιουτανή περιμένει να γλυκάνει τους επισκέπτες του, τόσο αυτούς που θέλουν να απολαύσουν τα εκλεκτά γλυκίσματά του επί τόπου, όσο κι αυτούς που επιθυμούν να τα μεταφέρουν σπίτι τους, για να τα ευχαριστηθούν με την οικογένειά τους. Ακόμα, όταν ο καιρός το επιτρέπει, πολλές οικογένειες, μετά τον κυριακάτικο απογευματινό τους περίπατο, απολαμβάνουν τα γλυκίσματα του πάντα εξυπηρετικού Κυριάκου, που τους περιμένει με τα τραπεζάκια έξω.

Λίγο πιο πέρα, στη γωνιά του κτιρίου, ο Ματθαίος Χριστοδουλίδης περιμένει τους πελάτες του για φαγητό ή να τους ξεκουράσει με ένα ζεστό καφέ.

Δίπλα από το Δημαρχείο, στα δυτικά του, βρίσκεται η ιδιωτική Εμπορική Σχολή του Κωστάκη Καραβία, στην οποία φοιτούν μαθητές από τη γύρω περιοχή.

Πολύ κοντά ο αποστακτήρας της κυρίας Ελένης Καραβία, που γεμίζει με μυρωδιές τον αέρα κατά την άνοιξη από το ροδόνερο και ανθόνερο, που παράγεται από τους ανθούς των κιτρομηλιών και των τριαντάφυλλων, που παίρνουν εκεί οι εργατικές Καραβιώτισσες, για να παραγάγουν το δικό τους ευωδιαστό απόσταγμα.

Λίγο πιο πέρα οι αδελφοί Κλωστήρ μας καλούν να μας κεράσουν καφέ και να δούμε τα εκθέματα στο κατάστημα Νεωτερισμών τους. Ακριβώς απέναντί τους, κάθε απόγευμα και σούρουπο, ο πασίγνωστος κρεοπώλης Κώστας Σπαθιάς, μαζί με το συνέταιρό του, τον Κωστή Κριό, μας καλούν με τις φωνές και τα αστεία τους να δοκιμάσουμε το εκλεκτό τους «οφτό κλέφτικο». «Λοκούμι το κρέας, κουμπάρε», διαφημίζουν, ενώ στο τραπεζάκι η παγωμένη μπύρα δίπλα από το αχνιστό οφτό ενισχύει την πρόκληση και πρόσκληση.

Το κέντρο του Καραβά – Καφενεία και άλλα

Στα δυτικά του Δημαρχείου και σε μικρή απόσταση απ' αυτό, εκεί όπου η λεωφόρος διασταυρώνεται με την οδό Λαμπούσης προς τα βόρεια και την οδό Ερμού προς τα νότια και μετονομάζεται σε Λεωφόρο Λουκή Ακρίτα, βρίσκονται συγκεντρωμένα τα περισσότερα καφενεία του Καραβά. Στεγάζονται σχεδόν όλα μέσα σε αιωνόβια πετρώκιστα κτίρια, με μεγάλες εξωτερικές βεράντες προς το δρόμο και στο επίπεδο του δρόμου.

Για τους Καραβιώτες τα καφενεία είναι σαν την αγορά στην αρχαία Αθήνα. Είναι ο χώρος που συγκεντρώνονται οι άντρες της κοινότητας για να μάθουν τα τελευταία νέα, να συζητήσουν πολιτικά, να συναντήσουν γνωστούς και να «κλείσουν δουλειές». Έτσι η περιοχή τα Σαββατοκυριάκα, αλλά και τα απογεύματα τις καθημερινές, σφύζει από ζωή. Εδώ είναι που γίνεται και η κοινωνικοποίηση των νέων και αρχίζει η ανάμειξή τους στα κοινά. Στη γωνιά το καφενείο του Παυλή Θρασυβούλου, που πάντα με το δίσκο στο χέρι εξυπηρετεί τους πελάτες του. Εδώ, όταν προχωρήσει αρκετά η ώρα, μαζεύονται οι μερακλήδες του ποτού, για να πιουν «το κανένα τους» και να απολαύσουν τους λίγους, αλλά εκλεκτούς μεζέδες του θυμόσοφου Παυλή.

Απέναντι ακριβώς βρίσκεται το καφενείο του Γιώργου Νικήτα «Χότζα», όπου μαζεύονται οι θιασώτες του ταβλιού και της πιλόττας.

Λίγο πιο πέρα το καφενείο του Σάββα Γεμέττα – «Τζίντζα», ο οποίος είναι πάντα με ένα μισοσβησμένο τσιγάρο στο στόμα και έτοιμος να πετάξει την έξυπνη κουβέντα – αστείο του, για να προκαλέσει το γέλιο στους θαμώνες που εξυπηρετεί. Ενδεικτικό της ανεπτυγμένης του αίσθησης χιούμορ είναι η ειρωνική του φράση προς τους παίκτες – όταν χτυπούν πολύ δυνατά τα χέρια τους στο τραπέζι παίζοντας πιλόττα – «χε να σας φέρω τζιαι 'να σιεπάρνι ρε κοπέλια να φακκάτε». Εντυπωσιακό είναι που ο «Τζίντζας», όταν κάποιοι συνεχίζουν να παίζουν για πολλές ώρες χαρτιά, χωρίς να διακόπτουν, για να πάνε στις οικογένειές τους, θυμώνει, και όταν δε σταματούν, εκνευρίζεται και τους διώχνει.

Στην ίδια περιοχή, βρίσκονται και τα δυο Αθλητικά Σωματεία του Καραβά, ΑΡΗΣ και ΑΕΚ, στα οικήματα των οποίων μαζεύονται συνήθως οι αθλητές και οι παίκτες τους, καθώς και οι οπαδοί τους. Εκτός από τα τάβλι και τα χαρτιά, τα σωματεία προσφέρουν στους θαμώνες τους μια φορά τη βδομάδα το παιγνίδι της τόμπολας, για ενίσχυση των οικονομικών τους. Κάθε Σάββατο απόγευμα, στο σωματείο ΑΡΗΣ, θα δεις τον καφετζή Χρυσοστομή να σερβίρει τους καφέδες και τον ειδικό στο είδος Γιάννη Καραγιάννη να μοιράζει τα φύλλα της τόμπολας. Τα οικήματα των αθλητικών σωματείων είναι πολύ δημοφιλή για τα παιδιά, αφού διαθέτουν τραπέζι για πιγκ-πογκ. Συχνά (στην ηλικία των 13-15 χρόνων) κάναμε μέχρι και σκασιαρχείο από το σχολείο και ερχόμαστε εδώ, για να μπορέσουμε να χαρούμε το παιγνίδι, αφού το απόγευμα και το βράδυ δε μας άφηναν οι μεγαλύτεροι.

Στην απέναντι πλευρά από τα καφενεία βρίσκεται το γραφείο της εταιρείας λεωφορείων «Λάμπουσα». Παλιά ήταν δυο εταιρείες, του Λάμπρου και Γιάννη Τσέντα και του Ιωάννη Καλλή. Περί τα μέσα της δεκαετίας του 1960 οι δυο εταιρείες ενώθηκαν μαζί με αυτές της Λαπήθου και δημιούργησαν μια πιο μεγάλη και βιώσιμη εταιρεία, τη «Λάμπουσα», που έχει εδώ το γραφείο της.

Δίπλα του βρίσκεται το γραφείο ταξί. Ο Γιάννης Τσέντας έτοιμος πάντα να αστείψει και να προκαλέσει το γέλιο με τις ατάκες του. Ο Νικολής με τις φωνές του και ο Σάββας Πολυκάρπου, έτοιμοι να εξυπηρετήσουν τους πελάτες τους.

Στην άλλη γωνιά, προς την οδό Ερμού, βρίσκεται το 2^ο Συνεργατικό Παντοπωλείο, όπου

θα μας εξυπηρετήσει πρόθυμα, αλλά και πάντοτε με τ' αστεία του, ο Γαβριήλ Μαύρος. Σχεδόν απέναντι βρίσκεται και το κουρείο του Αριστοτέλη Παντέχη.

Λίγο πιο δυτικά από τα καφενεία βρίσκονται τα ραφεία των Γιάννη Κούβακα και Γιάννη Ασπρή, και οι δυο παλιοί ποδοσφαιριστές των σωματείων του Καραβά και φίλαθλοι. Τα καταστήματά τους είναι στέκια φιλάθλων, που καταφεύγουν εκεί για να πληροφορηθούν τα τελευταία αθλητικά νέα και να διαβάσουν αθλητικές εφημερίδες, κυπριακές και ελλαδικές.

Την εμπορικότητα της περιοχής ενίσχυσαν στις αρχές της δεκαετίας του 1970 η δημιουργία εμπορικής τράπεζας και καταστημάτων επίπλων, ειδών οικοδομής και νεωτερισμών.

Ταυτόχρονα, όμως, τα καφενεία είναι και ο χώρος ψυχαγωγίας των κατοίκων του Καραβά. Κατά την καλοκαιρινή περίοδο, που οι περισσότεροι κάθονται στις πλατιές βεράντες των καφενείων, οι κουβέντες, τα πειράγματα, τα αστεία και τα γέλια των θαμώνων πλημμυρίζουν την ατμόσφαιρα και ακούγονται σε όλη την περιοχή. Γνωστοί χιουμορίστες οι Καραβιώτες, δε χάνουν την ευκαιρία να φτιάχνουν εύθυμες ιστορίες ο ένας για τον άλλο και να ανταλλάζουν πειράγματα.

Ειδικά στο καφενείο του Σάββα Γεμέττα, όπου πολλοί μαζεύονται για να παίξουν «πιλόττα» στη βεράντα τα απογεύματα του καλοκαιριού, δημιουργείται μια ξεχωριστή ατμόσφαιρα. Κωμικά στιγμιότυπα εξελίσσονταν όταν έπαιζαν πιλόττα ή πρέφα ο Ευριπίδης Πελεκάνος, ο Κώστας Φραγκέσκος και ο Πολύδωρος Χατζηλούκας. Αυτό γιατί ο Πολύδωρος, γνωστό «πειραχτήρι», πείραζε και αστείευε τους άλλους δυο, που δεν άκουγαν καλά, με αποτέλεσμα να γίνονται συζητήσεις και παρεξηγήσεις, που προκαλούσαν άφθονο γέλιο, όχι μόνο στους παίκτες αλλά και στους θεατές.

Ιστορικά, ακόμα, θα μείνουν τα παιγνίδια πιλόττας όπου λαμβάνουν μέρος ο Σάββας Μαραγκός, ο Ιάκωβος Βακής, ο Ανδρέας Μαραγκός και ο Πολύδωρος Χατζηλούκας. Οι φωνές και τα πειράγματα, όχι μόνο των παικτών, αλλά και όσων παρακολουθούν το παιγνίδι και οι οποίοι επίσης συμμετέχουν ενεργά στο πλευρό των παιχτών, που παίζουν με πάθος, ακούγονται ως πέρα μακριά. Το έπαθλο είναι πολύ δελεαστικό. Το δικαίωμα των νικητών να «περιπαίζουν» τους ηττημένους μέχρι το επόμενο παιγνίδι.

Αξέχαστες θα μείνουν και οι μάχες στο μπιλιάρδο ανάμεσα στους μαστόρους του παιγνιδιού, όπως ήταν οι Κωστάκης Παρασκευάς, ο Πέτρος Χατζηφραγκέσκου, ο Αρέστης Ιωάννου, ο φωνακλός Πίτσιλλος (πάντα με ένα αναμμένο τσιγάρο στο στόμα), ο Στέλιος Ξάνθος και άλλοι, όπου συνήθως ο νικητής αναδεικνυόταν με μια «στεκιά». Ήταν τέτοιο το πάθος και ο συναγωνισμός τους, που πολλές φορές γίνονταν απρόσεκτοι, τους ξέφευγε η «στέκα» και έστελναν τις μπίλιες να κυλούν στο δρόμο. Σ' αυτή την περίπτωση το σκηνικό θύμιζε κωμική κινηματογραφική ταινία. Από το σπίτι του, που βρίσκεται απέναντι από το καφενείο, έτρεχε ο Ευτύχιος Λευκαρίτης, φωνάζοντας θυμωμένα στους παίκτες «stop the billiards», άρπαζε τις μπίλιες και τις έπαιρνε σπίτι του, για να μην παίξουν άλλο, αφού δεν ήξεραν, όπως υποστήριζε, καλά το παιγνίδι. Βλέπετε το μπιλιάρδο ήταν δικό του, το είχε φέρει από την Αμερική και το ενοικίαζε στο καφενείο, και δεν ήθελε να του τον καταστρέψουν οι «ανίδεοι» παίκτες.

Άλλη μια αξέχαστη εμπειρία στο καφενείο του Τζίντζα είναι η παρέα τα καλοκαιρινά βράδια στο πίσω μέρος του καφενείου. Εκεί, καθισμένοι κάτω από την πελώρια συκαμιά και δίπλα από τις λεμονιές του Λευκαρίτη, μια ομάδα από νεαρούς καθόμαστε με τις ώρες, ενώ κάπου εκεί κοντά κοιμάται και ο καφετζής στην καρέκλα του. Απολαμβάνουμε τη

δροσιά της νύχτας, μυρίζουμε το φρεσκοποτισμένο χώμα και τις λεμονιές, που λες και μας κρατούν συντροφιά. Κουβεντιάσουμε για χίλια δυο θέματα, ανταλλάζουμε αστεία, γελούμε και η ώρα περνά χωρίς να το καταλάβουμε. Πολλές φορές «το διαλύουμε» μετά τα μεσάνυχτα,

Λίγο πιο δυτικά στη λεωφόρο βρίσκεται το γκαράζ του πάντα εξυπηρετικού για όλους Χαμπή Μελετίου. Δίπλα του υψώνεται το μοναδικό μέσα στην κατοικημένη περιοχή διώροφο ξενοδοχείο, ανάμεσα σε λεμονιές και ελιές, του Νικόλα Τσιάμουρου. Στο ισόγειό του λειτουργεί και εστιατόριο, τόσο για τους ενοίκους, όσο και για άλλους που το επιθυμούν.

Κοντά του είναι το γεφύρι πάνω από τον ποταμό του Καραβά, «το αρκάτζιν», που διασχίζει την κοινότητα από τα νότια στον Πενταδάχτυλο, μέχρι τη θάλασσα στα βόρεια.

Η Λεωφόρος Μουσών

Απ' εκεί και δυτικά του ποταμού αρχίζει η Έξω Γειτονιά και ο κεντρικός μας δρόμος μετονομάζεται σε Λεωφόρο Μουσών. Στο δυτικότερο μέρος της λεωφόρου, κοντά στα σύνορα με τη Λάπηθο, βρίσκονται τα δυο Δημοτικά Σχολεία της κοινότητας, η Α' και η Β' Αστική Καραβά. Δυο πολύ όμορφα και άνετα σχολικά κτίρια χτισμένα με κλασσικό ρυθμό και με πολύ μεγάλες αυλές και λαχανόκηπους στο πίσω μέρος τους. Το μπροστινό μέρος του καθενός στολίζεται με τους πολύ όμορφους ανθόκηπους τους, τους οποίους δάσκαλοι και μαθητές φροντίζουν με μεράκι να έχουν πάντοτε καθαρούς και περιποιημένους, αφού γι' αυτούς αποτελούν τον «καθρέφτη» του σχολείου τους. Στην Α' Αστική, το μεγάλο σχολείο, όπως αποκαλούνταν παλαιότερα, ξεχωρίζουν οι μεγάλες κολώνες στην είσοδό του και στον κήπο του οι μεγάλες φοινικιές, οι δωδώνιες και οι τριανταφυλλιές. Ο κήπος της Β' Αστικής, του Μικρού σχολείου, μοσχομυρίζει από το καταπράσινο δεντρολίβανο, «το λασμαρί», τις πανέμορφες γαρυφαλλiές και από τα κάθε λογής πολύχρωμα εποχιακά λουλούδια.

Στην προέκταση της λεωφόρου αυτής και αμέσως μετά τον ποταμό Γαλατερούσα, το

Η Α' Αστική Καραβά

γνωστό Βαθυρκάκα, που χωρίζει τον Καραβά από τη Λάπηθο, βρίσκεται το Ελληνικό Γυμνάσιο Λαπήθου, όπου φοιτούν μαθητές από τις δυο κωμοπόλεις, αλλά και από τις κοινότητες της γύρω περιοχής.

Καθ' όλο το μήκος του κεντρικού δρόμου υπάρχουν κατοικίες, αραιές στα άκρα, που γίνονται πιο πυκνές όσο πλησιάζουμε προς το κέντρο της κωμόπολης.

Ο δρόμος του περιπάτου

Η Λεωφόρος Μουσών θα μπορούσε να αποκληθεί και «δρόμος του περιπάτου», αφού κατά το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1940 και κατά τη δεκαετία του 1950 χρησιμοποιούνταν γι' αυτό το σκοπό, τόσο από τους Καραβιώτες, όσο και από τους Λαπηθιώτες.

Ήταν η εποχή που δεν υπήρχαν παρά μόνον ελάχιστα ιδιωτικά αυτοκίνητα Γι' αυτό το λόγο οι άνθρωποι αναγκάζονταν να παραμένουν στις κοινότητές τους τις Κυριακές. Έτσι, όταν ο καιρός ήταν καλός, κυρίως την άνοιξη και το καλοκαίρι, το απόγευμα της Κυριακής πραγματοποιούσαν την οικογενειακή τους έξοδο προς την περιοχή του σημείου των συνόρων των δυο κοινοτήτων. Ήταν ο δρόμος που περνούσε μπροστά από τα δυο Δημοτικά Σχολεία και έφτανε μέχρι και πέραν του Γυμνασίου στη Λάπηθο, αφού απ' εκεί έρχονταν και οι Λαπηθιώτες. Εξάλλου μετά το Β' Δημοτικό Σχολείο η περιοχή βόρεια του δρόμου είναι Λάπηθος και νότια του δρόμου Καραβάς.

Η πραγματοποίηση του περιπάτου στο δρόμο αυτό ευνοούνταν και από κάποιες άλλες συγκυρίες. Ήταν ίσιος δρόμος, σχετικά πλατύς και χωρίς πολλά αυτοκίνητα, δεν ήταν επικίνδυνος για τα παιδιά. Ο περίπατος αυτός ήταν μια από τις λίγες ευκαιρίες που είχαν τότε οι νέοι να συναντηθούν με τις κοπέλες, να ανταλλάξουν μηνύματα, να μιλήσουν, να ξεκινήσουν μια σχέση. Συχνά οι γνωριμίες του περιπάτου αυτού κατέληγαν σε γάμο. Στο τέρμα της Λεωφόρου, κοντά στο Βαθυρκάκα, υπήρχε το κέντρο «ο Κυπαρισσώνας», με μεγάλο υπαίθριο χώρο, δίπλα από ψηλά κυπαρίσσια και άλλα δέντρα, που δημιουργούσαν ένα ευχάριστο δροσερό περιβάλλον, για να καθίσει η οικογένεια και να ξεκουραστεί μετά τον απογευματινό περίπατο. Ο ιδιοκτήτης του κέντρου, ο γραφικός Αγραθικός, με τα τραπεζάκια έξω, ήταν εκεί πρόθυμος να τους γλυκάνει και να τους δροσίσει με τα γλυκίσματα, τις λεμονάδες και τις γκαζόζες του.

Η άλλη συγκυρία είναι το γεγονός ότι στις αρχές της δεκαετίας του 1950 λειτούργησε, σχεδόν απέναντι από τη Β' Αστική και βόρεια της Λεωφόρου, ο καλοκαιρινός κινηματογράφος των Αδελφών Πολυκάρπου, που ήταν ο δεύτερος που λειτούργησε στον Καραβά.. Ο υπαίθριος χώρος μπροστά από τον κινηματογράφο γέμιζε τα κυριακάτικα απογεύματα του καλοκαιριού με τραπεζάκια και καρέκλες. Εδώ κάθονταν οι Καραβιώτες με τις οικογένειές τους, αλλά και Λαπηθιώτες και άλλοι, μετά τον απογευματινό τους περίπατο, για να απολαύσουν το αναψυκτικό τους, αλλά και τα γλυκίσματά τους, που, για τα παιδιά προ πάντων τότε, ήταν μεγάλη πρόκληση. Παραγγέλλαμε από ένα αναψυκτικό, την περίφημη γκαζόζα, τη φημισμένη ΚΕΟ ΒΗΤΑ ή μανταρινάδα, πορτοκαλάδα, βουσινάδα. Ο πατέρας παράγγελλε ένα δίσκο με «διάφορα». Ήταν καμιά δωδεκαριά διάφορα γλυκίσματα, μπακλαβάς, κανταΐφι, γαλακτομπούρεκο και ο καθένας έπαιρνε από ένα. Τα υπόλοιπα επιστρέφονταν. Για τα γλυκά του κουταλιού, που επίσης προσφέρονταν, έπρεπε να γίνει ειδική παραγγελία. Πιο ξεχωριστή παραγγελία δινόταν για τη «μισοσόλα», δηλαδή το γλυκό του καρπουζιού, γεγονός που προκαλούσε πάντα πολλά γέλια.

Κάτι ανάλογο γινόταν και με τους Λαπηθιώτες, αφού στη Λάπηθο λειτούργουσε από χρόνια, εκατό περίπου μέτρα δυτικά του Γυμνασίου, ο κινηματογράφος «ΚΑΖΕΛΗΣ».

Η κυριακάτικη έξοδος της οικογένειας συμπληρωνόταν τις περισσότερες φορές με την

παρακολούθηση της ταινίας σε έναν από τους δυο κινηματογράφους.

Η οδός Ερμού

Ένας από τους πιο κεντρικούς δρόμους του Καραβά και σίγουρα αυτός με τη μεγαλύτερη κίνηση είναι η οδός Ερμού. Έχοντας ως αφετηρία στα βόρεια τη Λεωφόρο Πραξάνδρου, στην περιοχή των καφενείων, διασχίζει σχεδόν όλη την κωμόπολη προς τα νότια, φτάνοντας στις παρυφές του Πενταδάκτυλου, μέχρι την περιοχή του κέντρου «Οι Μύλοι». Σε κάποιο σημείο μετονομάζεται σε Κυριάκου Μάτση, μετά Ορατίου και στο νοτιότερο τμήμα του Γρηγόρη Αυξεντίου. Είναι ένας σχετικά στενός δρόμος, γι' αυτό και στο μεγαλύτερο μέρος του έχει κηρυχθεί μονόδρομος. Το μήκος του είναι λίγο περισσότερο από ένα χιλιόμετρο.

Τα σπίτια και στις δυο πλευρές του είναι πολύ πυκνά και στο μεγαλύτερο μέρος τους κολλημένα το ένα πάνω στο άλλο. Οι περισσότερες κατοικίες έχουν ανεγερθεί κατά το 19ο αιώνα και το πρώτο μισό του 20ου αιώνα, γι' αυτό και είναι χτισμένες με τον παραδοσιακό κυπριακό τρόπο με πέτρες και μόνο μερικές νεότερες με τούβλα. Ανάμεσά τους ξεχωρίζουν και μερικά αρχοντικά σε εμφάνιση σπίτια, χτισμένα με πιο κλασσικό τρόπο, όπως το σπίτι του Σωτήρη Σαρδάνη, του Νίκου του Διγενή και του Ευριπίδη Λυσάνδρου. Υπάρχουν ακόμα και μερικές νέες κατοικίες, που έχουν χτιστεί ή ανακαινιστεί πρόσφατα, όπως του Λουκή Σαμμούτα, του Κώστα Παπαδημητρίου και του Όμηρου Χατζηδημητρίου.

Των περισσότερων σπιτιών η είσοδος είναι μέσα στο δρόμο και γι' αυτό στο μεγαλύτερο μέρος του δεν υπάρχουν πεζοδρόμια.

Οι περισσότερες οικοδομές είναι κατοικίες. Υπάρχουν όμως και αρκετά καφενεία, καταστήματα και εργαστήρια, όπως παντοπωλεία, ραφεία, κουρεία. Είναι από τους κατεξοχήν εμπορικούς δρόμους της κοινότητας.

Ξεκινώντας από τα καφενεία στα βόρεια και πηγαίνοντας προς τα νότια συναντούμε δυο τρία καταστήματα Νεωτερισμών και μετά το ραφείο του πάντα ευγενικού και καλότροπου Πετράκη Παπαπέτρου.

Σε μικρή απόσταση βρίσκεται το κατάστημα ρολογιών του νεαρού Μασιά και πολύ κοντά του μας περιμένει στο κατάστημά του με τα πολλά και ιδιαίτερα πρωτοποριακά εμπορεύματά του, ο πάντα εύθυμος και έτοιμος να αστείψει Πολύδωρος Χατζηλούκας.

Λίγο πιο πάνω είναι το κατάστημα του Δημήτρη Λάιου, ο οποίος διετέλεσε και δήμαρχος Καραβά κατά τη δεκαετία του 1940. Διαθέτει κυρίως φυτοφάρμακα και πετρελαιοειδή.

Ακόμα πιο πάνω, εκεί που στην Ερμού καταλήγει η οδός Μηδείας από τα ανατολικά, βρίσκεται το Συνεργατικό Ελαιοτριβείο, όπου το φθινόπωρο και τους πρώτους μήνες του χειμώνα παρατηρείται μεγάλη κίνηση από τους ελαιοπαραγωγούς, που έρχονται να εξυπηρετηθούν. Στο ελαιοτριβείο, που είναι σύγχρονο, εκτός από το Γρηγόρη Μούη, που είναι ο υπεύθυνος, εργάζονται και άλλοι τρεις εργάτες για τη διεκπεραίωση της εργασίας. Αυτοί είναι ο Λώρης Τσιουρούτης, ο Φάνος Θεοφάνους και ο Σοφοκλής Μούης, τρεις ιδιαίτερα χειροδύναμοι άντρες, αφού η δουλειά είναι πολύ απαιτητική. Τότε ο τόπος και ο αέρας πλημμυρίζει από τη μυρωδιά της αλεσμένης ελιάς, του λαδιού και των «ζιβάων», που είναι τα υπολείμματα του αλέσματος των ελιών.

Δίπλα ακριβώς από το ελαιοτριβείο είναι το καφενείο του Γρηγόρη Μούη, όπου θα συναντήσουμε τους εργαζόμενους, που έχουν τα υποστατικά τους εκεί κοντά, να πίνουν τον καφέ τους το πρωί ή κατά το μεσημεριανό τους διάλειμμα. Είναι οι ράφτες Κυριάκος Δημητριάδης, Γεώργιος Θεοτικός (Τζιονής) και Ευριπίδης Λυσάνδρου, και ο κουρέας Νε-

οπτόλεμος Λούτσιος. Μαζί τους ο σιδεράς - υδραυλικός Κώστας Δημοσθένους (Κώτσιος), οι υποδηματοποιοί Χρίστος Χαραλάμπους και Λιονταρής και ο ιδιοκτήτης του απέναντι καθαριστηρίου Σταύρος Τσιουρούτης.

Στη γωνιά του δρόμου, εκεί που η Μ. Δράκου από τα δυτικά καταλήγει στην Ερμού, βρίσκεται το κεντρικό Συνεργατικό Παντοπωλείο, το οποίο οι Καραβιώτες πέτυχαν πολύ νωρίς να δημιουργήσουν. Λειτουργήσε στα μέσα της δεκαετίας του 1940 και η συνετή διαχείρισή του βοήθησε τόσο στη μεγάλη ανάπτυξή του, ώστε δημιουργήθηκαν δυο παραρτήματά του. Ένα στην περιοχή των καφενείων και ένα στην Πάνω Γειτονιά. Η λειτουργία του βοήθησε στο να προφυλαχθούν οι κάτοικοι της κοινότητας από την εκμετάλλευση οποιουδήποτε. Η παρουσία του συνετού και πολύ ικανού στη δουλειά του γραμματέα του Παντοπωλείου Ανδρέα Λοιζίδη δημιουργεί ένα αίσθημα ασφαλείας. Ο πωλητής του, Γιαννακός Αθανασίου και η γυναίκα του Άννα είναι πάντα πρόθυμοι να εξυπηρετήσουν τους πελάτες.

Απέναντί του βρίσκεται το εργαστήριο του πρώτου λευκοσιδηρουργού (τενεκετζή) του Καραβά, του Παναγιώτη Ματθαίου. Πολλοί τον είχαν ονομάσει «ο Μαρκόνι του Καραβά» για τις έξυπνες επινοήσεις και λύσεις που έδινε σε καθημερινά προβλήματα, αλλά και για τη μεγάλη του, όπως την θεωρούσαν, εφεύρεση. Είχε βρει τρόπο (κατά τη διάρκεια του Β' Παγκόσμιου Πολέμου) να φτιάχνει γυαλιά για τις επιτραπέζιες λάμπες και τα λουξ, συναρμολογώντας σπασμένα κομμάτια γυαλιών. Στις αρχές της δεκαετίας του 1950 είχε φτιάξει, μαζί με το σιδηρουργό Ευαγόρα Κωμοδρόμο, «ποδήλατο της θάλασσας», δηλαδή ποδήλατο που κινείτο μέσα στο νερό, όταν ο οδηγός γύριζε τα πετάλια.

Από το σημείο αυτό η Ερμού αλλάζει όνομα και γίνεται Κυριάκου Μάτση, στην οποία πρώτα στα δεξιά βρίσκουμε το καφενείο του Παρασκευά, που ήταν και το πρώτο οίκημα του αθλητικού σωματείου ΑΕΚ το 1957. Εδώ ζήσαμε αλησμόνητες στιγμές κατά τους πανηγυρισμούς μας για τις ανεπανάληπτες νίκες των Καραβιωτών αθλητών σε περιφερειακούς, επαρχιακούς, αλλά και σε παγκύπριους αγώνες στίβου. Πανηγυρίσαμε ακόμα τις μεγάλες νίκες της ποδοσφαιρικής ΑΕΚ, ακόμα και πάνω σε ομάδες της Α' κατηγορίας. Το οίκημα ήταν το καταφύγιο κατά τα μαθητικά μας χρόνια, όταν δεν είχαμε σχολείο, αλλά και όταν γινόταν απεργία, για κάποιο λόγο, κατά τη διάρκεια του αγώνα της ΕΟΚΑ. Εδώ μάθαμε οι περισσότεροι έφηβοι τότε το πιγκ-πογκ, που ήταν η αγαπημένη μας απασχόληση.

Πιο πάνω βρίσκεται το ξυλουργείο του Σταύρου Δημητριάδη, ενός πολύ καλού τεχνίτη, από τους πρώτους ξυλουργούς στην κοινότητα, κοντά στον οποίο «έμαθαν τέχνη» πολλοί νέοι από τον Καραβά και τα γύρω χωριά. Ο Σταύρος ήταν γνωστός στους Καραβιώτες και ως ένας εξαιρετικός ερασιτέχνης ηθοποιός, που λάμβανε μέρος στα θεατρικά έργα που ανέβαζε ο Αθλητικός Σύλλογος ΑΡΗΣ στο οίκημα του Δημοτικού Σχολείου τη δεκαετία του 1940.

Κοντά του, στην περιοχή της παλιάς Δημοτικής Αγοράς, το καφενείο του Θεωρή Μανώλη, «Σιοριάρη», που είναι γνωστό και από το γεγονός ότι διαθέτει παγωτό, γεγονός σημαντικό για την εποχή, κυρίως για τα παιδιά.

Απέναντί του βλέπουμε το αργυροχοείο των αδελφών Λαχανάρη, μια κληρονομική οικογενειακή επιχείρηση, πολύ φημισμένη για την εξαιρετικής ποιότητας και λεπτότητας εργασία των ιδιοκτητών της.

Πολύ κοντά βρίσκεται το παντοπωλείο του Βασίλη Μανώλη, ένα από τα πιο παλιά της κοινότητας, όπου μας περιμένουν ο ίδιος μαζί με τον κουνιάδο και συνέταιρό του Γιώρ-

γο Θρασυβούλου, για να μας εξυπηρετήσουν

Λίγο πιο πάνω το καφενείο της νεολαίας, που δημιούργησε στο τέλος της δεκαετίας του 1960 ο Αντρέας Ασιήκκης, στο οποίο προσφέρει, εκτός των άλλων, και τα δικής του κατασκευής εκλεκτά γλυκίσματα.

Σχεδόν απέναντι βρίσκεται το κατάστημα νεωτερισμών, αλλά και ηλεκτρικών συσκευών του Δημητράκη Κίσιη. Είναι ένα από τα νεότερα, και γι' αυτό το λόγο και από τα πιο μοντέρνα της κοινότητας.

Λίγο πιο νότια του βρίσκεται το υποδηματοποιείο των αδελφών Μακινίστρη, γνωστών για την πολύ λεπτή και προσεκτική δουλειά τους. Απέναντί του βρίσκεται το ξυλουργείο του Μίκη Κακαρόνα, ένα από τα μεγαλύτερα της κοινότητας.

Προς το τέλος του δρόμου αυτού βρίσκονται δυο πολύ δημοφιλή καφενεία, εκείνα του Χρήστου Βαρνάβα και του Ανδρέα Σπαθιά, τα οποία αποτελούν το επίκεντρο της κοινωνικής ζωής στην περιοχή και τόπο συνάθροισης των κατοίκων της Πάνω Γειτονιάς. Με τους ιδιοκτήτες τους να είναι ειδικοί στην ετοιμασία μεζέδων, αποτελούν «στέκι» των φίλων του ποτού κατά τους χειμερινούς μήνες.

Από τη γωνιά που βρίσκεται το καφενείο του Σπαθιά, ξεκινά, προς τα ανατολικά, η οδός Ιωάννη Πηγασίου, στην αρχή της οποίας βρίσκεται η Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία Καραβά «Η ΣΩΤΗΡΙΑ». Είναι ένας οργανισμός που πρόσφερε πολλά στους κατοίκους του Καραβά σε δύσκολους καιρούς και τους βοήθησε να απαλλαγούν από τους τοκογλύφους. Είχε ιδρυθεί το 1914 από το γιατρό Ιωάννη Πηγασίου και ο δρόμος πήρε το όνομά του, σε ένδειξη εκτίμησης για την προσφορά του στην κοινότητα. Εδώ θα συναντήσουμε το διευθυντή της Σάββα Μαραγκό και τους εργαζόμενους σ' αυτήν Ευύχιο Χατζηγιαννάκη, Παναγιώτη Μαυρομμάτη, Μάρω Χατζηστεφάνου και Νίκο Φυτή. Όλοι τους, με τα αστεία τους και το πηγαίο χιούμορ τους, δημιουργούν μια ευχάριστη ατμόσφαιρα για τον επισκέπτη της Συνεργατικής.

Επανερχόμενοι και πάλι στην κεντρική οδό βλέπουμε ότι απ' εδώ και πέρα ονομάζεται Ορατίου και στην ανατολική της πλευρά βρίσκεται το παλιό ταχυδρομικό γραφείο και καφενείο του για πολλά χρόνια κοινοτάρχη Πετρογειτονιάς Κώτσιου. Δίπλα του το γραφείο των αδελφών Πέτρου και Ανδρέα Πουκαμισάρη, που έχουν εταιρεία φορτηγών αυτοκινήτων και πιο πάνω το μπακάλικο του Γαβρίλη Χ' Δαμιανού.

Στη δυτική πλευρά του δρόμου μας υποδέχεται πρώτα με το χαμόγελο στα χείλη ο Πολυβής, με τα φρέσκα φρούτα και λαχανικά και ό,τι άλλο διαθέτει το παντοπωλείο του.

Προχωρώντας πιο πάνω συναντούμε το κατάστημα νεωτερισμών του Μιχάλη Τσιάλη, ο οποίος, έχοντας διατελέσει ράφτης για πολλά χρόνια, μπορεί να καθοδηγήσει υπεύθυνα τους πελάτες του αναφορικά με την επιλογή ρούχων και υφασμάτων. Σε μια γωνιά του καταστήματος βρίσκεται το αγαπημένο του λαούτο, αφού ο ίδιος, μαζί με τον Πολύδωρο Παπαπέτρου, «Πολλύκκα», είναι οι δεξιότητες λαουτάρηδες του Καραβά. Έχει μάλιστα κυκλοφορήσει και δίσκο με μουσική για κυπριακούς παραδοσιακούς χορούς, μαζί με τον Καραβιώτη βιολιστή και επιχειρηματία Κυριάκο Κεραυνό, που ήταν από τους πρώτους που μετέφερε τη μουσική αυτή σε δίσκους.

Νοτιότερα, εκεί που παλιότερα βρισκόταν το καφενείο του Τσιητή και του οποίου η βεράντα φαίνεται να αιωρείται πάνω από τον ποταμό, λειτουργούν σήμερα το ραφείο τους ο Γιώργος Χριστοφόρου και ο Νίκος Ευτυχίου.

Ψηλά στο δρόμο αυτό, κοντά στο σημείο που βρίσκεται η δημόσια τσιμεντένια σκάλα που ανεβάζει στο δρόμο που οδηγεί στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου, τελειώνει η Πετρογειτονιά και αρχίζει η Πάνω Γειτονιά. Απ' εδώ ο κεντρικός δρόμος, που οδηγεί

πλέον στο κέντρο «Οι Μύλοι», μετονομάζεται σε Γρηγόρη Αυξεντίου και στη συνέχεια σε Νηρηίδων, ενώ προς τα δεξιά, δυτικά, ξεκινά η οδός Χαράλαμπου Μούσκου. Είναι μια περιοχή στην οποία βρίσκονται τρία καφενεία, του Βασίλη Τσαγκάρη, γνωστού ως «Μπίλη», του Χριστόδουλου Συμιανού και του Σάββα Στυλιανού, Κιστιρή. Εδώ βρίσκεται επίσης το παράρτημα του Συνεργατικού Παντοπωλείου με πωλητή τον Κώστα Κανάρη, καθώς και το κουρείο του Πιερή Τσαγκάρη.

Η Κάτω Γειτονιά

Παρ' όλο που για τους Καραβιώτες η Κάτω Γειτονιά είναι μια ξεχωριστή γειτονιά, διοικητικά ανήκει στην Πετρογειτονιά. Θεωρητικά είναι η περιοχή του Καραβά που βρίσκεται βόρεια του κεντρικού δρόμου και φτάνει μέχρι τη θάλασσα.

Οι τρεις κυριότεροι δρόμοι της ξεκινούν από τις κεντρικές Λεωφόρους Πραξάνδρου και Ακρίτα και οδεύουν προς τα βόρεια, προς τη θάλασσα. Ανατολικά του Δημαρχείου είναι η οδός Κολχίδος, η οποία ξεκινά από το σημείο της Λεωφόρου που βρίσκεται ανάμεσα στα σπίτια του Σάββα Ξάνθου στα ανατολικά και του Αλέξη Σταύρου στα δυτικά. Ο δρόμος αυτός οδηγεί στην περιοχή Γεροκαθικίς (Γεραγκανθίς), ενώ μεταξύ του και της οδού Ποσειδώνος βρίσκεται ο Αμερικανικός Ραδιοσταθμός. Αυτός κτίστηκε γύρω στο 1950 και εξαιτίας των πολυάριθμων στύλων, που απαιτούνται για τη λειτουργία του, δεν επέτρεψε τη γεωργική και τουριστική αξιοποίηση της περιοχής.

Δυτικά του Δημαρχείου, από την περιοχή των καφενείων, ξεκινά η οδός Λαμπούσης, η οποία οδηγεί στα ερείπια της Αρχαίας Λάμπουσας, καθώς και στο γήπεδο και το λιμανάκι της Λάμπουσας. Ανατολικότερα των καφενείων και δίπλα ακριβώς από το γεφύρι, κοντά στο ξενοδοχείο του Τσιάμουρου, ξεκινά η οδός Κανάρη, η οποία οδηγεί στην Ιερά Μονή της Αχειροποιήτου.

Η οδός Λαμπούσης είναι πιο πυκνοκατοικημένη στο νότιο τμήμα της, που είναι κοντά στα καφενεία. Εδώ τα σπίτια είναι πολύ κοντά το ένα με το άλλο, μερικές φορές κολλημένα το ένα πάνω στο άλλο. Τα περισσότερα σπίτια είναι κτισμένα γύρω ή μετά τα μέσα του περασμένου αιώνα και έτσι είναι νεότερα από κάποιες άλλες περιοχές. Τα πιο πολλά έχουν, όπως και τα περισσότερα σπίτια του Καραβά, ηλιακό στο μέσο και τα δωμάτια δεξιά και αριστερά. Σε κάποια απ' αυτά η στέγη είναι καλυμμένη με χώμα, ενώ στα περισσότερα είναι με μπετόν ή κεραμίδια. Μερικά είναι κτισμένα σε νεοκλασικό ρυθμό. Τέτοια είναι του Ιωακείμ Προεστού, του Χριστόδουλου Χατζηδαμιανού και του Χρήστου Φρακάλα (Μελά). Το τελευταίο, που είναι διώροφο και διαθέτει μεγάλους χώρους, λειτούργησε κατά τη δεκαετία του 1920 ως ξενοδοχείο.

Η Λεωφόρος Μακαρίου Γ'

Τα τελευταία χρόνια κατασκευάστηκε ο υπεραστικός δρόμος, που αρχίζει λίγο μετά τον ποταμό Ξυλογιόφυρο και παρακάμπτει την πυκνοκατοικημένη περιοχή τόσο του Καραβά όσο και της Λαπήθου, συνεχίζοντας προς τα δυτικά. Ονομάζεται Λεωφόρος Μακαρίου Γ', έχει μήκος δυο περίπου χιλιόμετρα μέσα στο έδαφος του Καραβά και συνέβαλε στην αποσυμφόρηση της κυκλοφορίας στους κύριους δρόμους των δυο κωμοπόλεων. Μοιράζει σχεδόν στο μέσον την Κάτω Γειτονιά από τα ανατολικά προς τα δυτικά και καθ' όλο το μήκος του, δεξιά και αριστερά, δεν υπάρχουν κατοικίες, παρά μόνο περιβόλια, κυρίως με λεμονιές και λίγες μανταρινιές και πορτοκαλιές.

Ο δρόμος μας – Η οδός Μηδείας

**Περιοχές της Πετρογειτονιάς, όπως φαίνονται από τη στέγη
διώροφου σπιτιού στην οδό Μηδείας. - Δεκέμβρης 1962**
(Από το φωτογραφικό αρχείο του Δημήτρη Πατέρα)

*Άποψη από το κεντρικό μέρος του Καραβά και της Πετρογειτονιάς.
Το πράσινο της λεμονιάς κυριαρχεί και πίσω μια σειρά από διώροφα
παραδοσιακά σπίτια της οδού Ερμού. Διακρίνονται τα σπίτια των
Πολύδωρου Χατζηλούκα, Νίκου Διγενή, Λουκή Σαμμούτα και Ανδρέα Διγενή*

*Άποψη του νοτιοανατολικού μέρους του Καραβά.
Ένα δάσος από λεμονιές. Κατοικίες και πίσω ο Πενταδάκτυλος*

Μέσα σ' αυτό το ζωντανό και πανέμορφο χωριό βρίσκεται και η δική μου μικρή γειτονιά. Είναι η οδός Μηδείας στην Πετρογειτονιά. Ένας σχετικά σύντομος δρόμος, μήκους 300 περίπου μέτρων, που ενώνει καμπυλωτά τη Λεωφόρο Πραξάνδρου στα βόρεια, από το σπίτι του Μηράκη, με την οδό Ερμού, στη διασταύρωση που βρίσκεται «ο καφενές του Μούη». Παλιά ήταν ένας λιθόστρωτος δρόμος που ασφαλοστρώθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1960.

Είναι αραιοκατοικημένος και οι περαστικοί βλέπουν πιο πολλά περιβόλια και κήπους με λουλούδια παρά σπίτια. Τα λεμονόδεντρα, δροσερά και καταπράσινα, μεγαλώνουν αδιαχώριστα από τις πορτοκαλιές, τις μανταρινιές, τις μεσπιλιές και τις μαραπελιές, σχηματίζοντας ατέλειωτα και συνεχόμενα περιβόλια, που πολλές φορές φτάνουν μέχρι τις άλλες μικρές γειτονιές ή παράλληλους δρόμους. Για να μη σπάει αυτή η συνέχεια, οι γείτονες χωρίζουν τις ιδιοκτησίες τους με φυτά ροδιάς ή με αμυγδαλιές.

Οι ανθόκηποι μπροστά από τα σπίτια, αλλά και ανάμεσά τους, αποτελούν το καμάρι των οικοκυρών και τη χαρά των ανθρώπων που περνούν από το δρόμο.

Κατά μήκος του δρόμου μέσα στα τσιμεντένια αυλάκια, για πολλούς μήνες το χρόνο τρέχει το δροσερό νερό για το πότισμα της ευλογημένης αυτής γης, που συνεχώς ανθίζει και καρπίζει δίνοντας πλούσια ζωή στους κατοίκους της γειτονιάς και όλου του Καραβά. Αυτά τα αυλάκια με το ορμητικό, εξαιτίας του κατηφορικού δρόμου, νερό, είναι για τα παιδιά πηγή απίστευτης ευτυχίας. Ξυπόλυτοι δροσίζαμε μέσα τα πόδια μας ή ρίχναμε μέσα μικρά αντικείμενα και τρέχαμε να τα προλάβουμε πιο κάτω. Σε πολλές περιπτώσεις, κάνοντας επίδειξη δύναμης, προσπαθούμε να σταθούμε όρθιοι στο νερό, πράγμα ιδιαίτερα δύσκολο, αφού το ρεύμα μπορούσε να μας παρασύρει.

Η πλειοψηφία των παιδιών της γειτονιάς ήταν της ίδιας ηλικίας και έτσι ταιριάζαμε στα παιχνίδια, που ήταν ασταμάτητα. Πολλοί γείτονες θυμούνται μέχρι σήμερα τη «σούσα» που κρεμούσαμε τις μέρες του Πάσχα στην πανύψηλη χρυσομηλιά στην αυλή του σπιτιού μας. Επειδή ο κλώνος που κρεμόταν βρισκόταν πολύ ψηλά, η διαδρομή που κάναμε στον αέρα ήταν πολύ μεγάλη. Αυτό το γεγονός έκανε τα δυο - τρία παιδιά που βρίσκονταν πάνω στο σανίδι της «σούσας» να αισθάνονται ότι πετούν στον αέρα.

Στην αυλή του σπιτιού μας κάναμε και αγώνες πετόσφαιρας, έχοντας, αντί για δίκτυ, ένα σχοινί τοποθετημένο οριζόντια. Οργανώναμε επίσης αγώνες στίβου, τις πιο πολλές φορές δρόμους μετ' εμποδίων, τοποθετώντας μια σειρά από αυτοσχέδια εμπόδια στηριγμένα πάνω σε καρέκλες. Ανάλογα με την εποχή του χρόνου, παίζαμε επίσης «λιγκρί», «πιριλιά ή «το λουτσί».

Από τους μεγαλύτερους της γειτονιάς θυμώμαι τον Αντρέα και τον Πανή Χριστοδουλίδη στο ποδόσφαιρο και το Γιώργο Μαούρη και τον Κυριάκο Γιουτανή στη «σούσα». Ο Αντρέας Στυλιανίδης και ο Σάββας Συρίμης ξεχώριζαν στο «λουτσί». Από τα μικρότερα παιδιά, στον «πόλεμο» και τα «πιριλλιά» συμμετείχαν οι Ανδρέας, Πανίκος και Κωστάκης Τσέντας, ενώ στο ποδόσφαιρο ξεχώριζαν ο Πασχάλης και Δημήτρης Ηλιόπουλος και ο Βάσος Πελεκάνος. Ο αδερφός μου ο Δημήτρης μας κέρδιζε πάντα στους «αγώνες στίβου».

Μεγάλη απόλαυση ήταν το καλοκαιρινό σούρουπο, όταν μαζευόμαστε στο μεγάλο ηλιακό του σπιτιού μας και ο μεγάλος αδελφός μας αναλάμβανε να παρουσιάσει παράσταση καραγκιόζη. Για σκηνή χρησιμοποιούσε ένα άσπρο σεντόνι, που στερέωνε στις πλευρές της πλατιάς εισόδου. Ο φωτισμός ήταν από λάμπα πετρελαίου, ενώ τις φιγούρες τις ετοίμαζε ο ίδιος. Έρχονταν και παιδιά από τη γειτονιά να παρακολουθήσουν την παρά-

**Περιοχές της Πετρογειτονιάς, όπως φαίνονται από τη στέγη
διώροφου σπιτιού στην οδό Μηδείας. - Δεκέμβρης 1962**

***Άποψη από το νότιο μέρος του Καραβά.
Μπροστά τα σπίτια του Βασίλη Μανώλη και του Ευαγόρα Χριστοφίδη στην οδό
Μηδείας. Πιο πίσω η Ευαγγελίστρια και στο βάθος ο Πενταδάκτυλος***

***Άποψη από το βορειοανατολικό μέρος του Καραβά. Το άσπρο των κατοικιών
σπάζει τη μονοτονία του καταπράσινου τοπίου των λεμονιών. Ψηλά στο κέντρο
περίπου της φωτογραφίας η κατοικία του Γ. Πατσαλοσαββή***

σταση. Υπήρχε και είσοδος, ... δυο σπίρτα το άτομο.

Για τα παιγνίδια αυτά μαζευόμαστε πολλά παιδιά και καταλαβαίνω ότι κάναμε μεγάλη φασαρία. Με κάθε οικογένεια, όμως, να έχει και ένα-δυο παιδιά μαζί μας, οι γείτονες δεν παραπονιούνται. Αντίθετα τρέχουν να βοηθήσουν, όταν χτυπά κάποιο παιδί. Εξάλλου η πλειοψηφία των οικογενειών διαμένουν εδώ για πάρα πολλά χρόνια και έχουν μεταξύ τους ένα δέσιμο και μια εκτίμηση και συμπαραστέκονται η μια στην άλλη.

Στην κορυφή του δρόμου, στην πίσω αυλή του Συνεργατικού Ελαιοτριβείου του Καραβά, υπάρχει ο χαρουτόμυλος του Γιάννη Κανάκα, ενός γέρου με επιβλητική φυσιογνωμία, με γένια και κεφαλομάντηλο, βγαλμένου θα έλεγε κάποιος, μέσα από τα βιβλία του Καζαντζάκη. Για μας τα παιδιά ήταν ένα μοναδικό θέαμα κάθε Αύγουστο και Σεπτέμβρη να βλέπουμε τη μούλα (ημίονο) να γυρίζει την τεράστια μυλόπετρα και να αλέθει τα χαρούπια. Στη συνέχεια τα παρακολουθούμε λιωμένα να βράζουν στο τεράστιο καζάνι μέχρι να εξαντληθεί το νερό και να απομείνει το μέλι. Και ήταν μια πολύ ευπρόσδεκτη λιχουδιά μια μικρή ποσότητα από αλεσμένα χαρούπια (το αλευρούδι, όπως το λέγαμε) ή ένα φλιτζάνι «καϊνάρι», το ζεστό ζουμί των χαρουπιών από το καζάνι. Η παρουσία μας, όμως, εκεί δεν ήταν χωρίς κίνδυνο. Η «μούλα», ένα πολύ μεγάλοςωμο ζώο, σε κάποιες περιπτώσεις κατάφερνε να ξεφύγει από το στάβλο της και άρχιζε να καλπάζει στο δρόμο. Έντρομες τότε οι μητέρες έτρεχαν να μαζέψουν τα παιδιά τους στο σπίτι, για να μην τα χτυπήσει το μεγάλοςωμο ζώο.

Στην ίδια αυλή, που θα μπορούσε να ονομαστεί «αυλή των θαυμάτων» για τα παιδιά, το Μάιο και Ιούνιο έρχονταν οι μεταξάδες. Ο Καραβιώτης Ξενοφών Σάββας, γνωστός ως Ξενοφός, ή ο Λαπηθιώτης Μελής. Έστηναν τις «νισκιές» τους, στις οποίες τοποθετούσαν το μεγάλο καζάνι, άναβαν τη φωτιά με τα ξύλα και έβραζαν το νερό. Μετά έριχναν μέσα σ' αυτό τα κουκούλια και άρχιζαν το «μετάξιμα», μια εργασία που στα μάτια μας φάνταζε μαγική. Τους βλέπαμε να παίρνουν με το ραβδί τους τις ακανόνιστες κλωστές, που έβγαιναν από τα κουκούλια, να τις τοποθετούν πρώτα στα καρούλια και μετά στο «δουλάπι», την ανέμη και να τις φτιάχνουν σε θηλίες. Ήταν για μας ένα θαύμα η μετατροπή των κουκουλιών σε χρυσοκίτρινη γυαλιστερή κλωστή. Τακτικοί επισκέπτες των μεταξάδων ήταν οι ερασιτέχνες ψαράδες. Αυτό γιατί οι νεκρές κάμπιες από τα κουκούλια, «οι πουμπουρίες» όπως τις έλεγαν, αποτελούν εξαιρετο δόλωμα για το ψάρεμα με καλάμι. Γι' αυτό ήταν εκεί καθημερινά, για να πάρουν την ποσότητα που χρειάζονταν.

Αυτές είναι εικόνες, αυτές είναι οι σκηνές που έζησα, αυτές είναι οι εμπειρίες μου σαν παιδί. Ο Έλληνας δημοσιογράφος και ποιητής Λευτέρης Παπαδόπουλος, γνωστός περισσότερο ως στιχουργός με πολλά επιτυχημένα τραγούδια (Απονη Ζωή, Σαββατόβραδο στην Καισαριανή και Δελφίνοι – Δελφινάκι) είχε πει κάποτε ότι «πατρίδα μας είναι η παιδική μας ηλικία». Μεγαλώνοντας διαπιστώνω καθημερινά πόσο δίκαιο είχε.

Η περιοχή της Λάμπουσας

Ένα ξεχωριστό κεφάλαιο για τη ζωή των Καραβιωτών αποτελεί η περιοχή της Λάμπουσας, όπου βρίσκονται η Ιερά Μονή της Παναγίας της Αχειροποιήτου, το εκκλησάκι του Αγ. Ευλαλίου και τα ερείπια της Αρχαίας Πόλης της Λάμπουσας, για τα οποία έχουν ειπωθεί και γραφεί πάρα πολλά. Τα ερείπια αυτά εμείς τα αποκαλούμε «Καταλύματα». Ατέλειωτες ήταν οι ιστορίες που ακούγαμε μικροί από ηλικιωμένους Καραβιώτες, για τον πλούτο της αρχαίας Λάμπουσας, για το χρυσό και τους πολύτιμους θησαυρούς που υπήρχαν παντού και που έλαμπαν τόσο εντυπωσιακά, ώστε να γίνει αφορμή να της δώ-

Στο γήπεδο της Λάμπουσας

Αγώνες Κατακλυσμού – Ιούνιος 1958. Εκκίνηση 100 μέτρων. Διακρίνονται μεταξύ άλλων οι αθλητές Δημήτρης Πατέρας, Σάββας Συμιανός και Μίκης Πιτσιολής

Ποδοσφαιρικός αγώνας κατά τη δεκαετία του 1950

σουν το όνομα Λάμπουσα. Σαν παραμύθια έφταναν στ' αυτιά μας οι ιστορίες για συγκεκριμένους χωριανούς μας, με τα ονόματά τους, για τους θησαυρούς που βρήκαν στα «Καταλύματα» και τους έδωσαν σε «επιτήδεις», με αντάλλαγμα κάποια σακιά σιτάρι. Πολλές απ' αυτές τις ιστορίες φαίνεται ότι είχαν μεγάλη δόση αλήθειας, αφού κάποιοι απ' αυτούς τους θησαυρούς έφτασαν και βρίσκονται σήμερα στο μουσείο της Νέας Υόρκης. Πολλοί Καραβιώτες, αρκετές φορές μέχρι σήμερα, ψάχνοντας για μανιτάρια στα «Καταλύματα», ανακαλύπτουν αρχαία νομίσματα ή μικρά κοσμήματα. Έτσι, όλ' αυτά, συγκρινόμενα με τη φτωχή ζωή που έκανε παλιά ο κόσμος, φάνταζαν εξωπραγματικά και παραμυθένια, και μας παράσερναν κι εμάς, μέχρι που μεγαλώσαμε και μελετήσαμε και μάθαμε τη αληθινή ιστορία αυτής της λαμπρής Βυζαντινής πόλης.

Δίπλα από τα «Καταλύματα» βρίσκονται το γήπεδο και το λιμανάκι της κωμόπολης. Το γήπεδο της Λάμπουσας, στο οποίο καταλήγει η ομώνυμη οδός, κατασκευάστηκε

κατά τη δεκαετία του 1930 με εθελοντική δουλειά από μέρους των Καραβιωτών και αφού προηγήθηκαν μεγάλοι αγώνες και προσπάθειες, για να πειστεί η τότε αγγλική κυβέρνηση να το επιτρέψει, αφού βρίσκεται μέσα σε αρχαιολογικό χώρο.

Σ' αυτό είχαν διεξαχθεί το 1937 Παγκύπριοι Παναγροτικοί Αγώνες Στίβου. Σ' αυτούς είχαν κερδίσει πρώτη και δεύτερη νίκη στη λιθοβολία τ' αδελφία Νικόλας και Γιαννακός Σιακόλας και πρώτη νίκη στη δισκοβολία ο Γιώργος Νικήτας (Χότζας). Επίσης δεύτερη και τρίτη νίκη κέρδισαν στο μαραθώνιο (διαδρομή Κερύνεια – Καραβά) οι Κώστας Εμμανουήλ και Χατζής Παπαδούρης.

Από το 1946 μέχρι το 1955 ήταν το γήπεδο της ποδοσφαιρικής ομάδας του Αθλητικού Συλλόγου ΑΡΗΣ και μετέπειτα της ΑΕΚ. Για μας τα παιδιά ήταν μια ξεχωριστή απόλαυση τα απογεύματα της Κυριακής να μπορούμε να παρακολουθούμε ποδοσφαιρικό αγώνα. Ακόμα θυμούμαστε πολλούς από τους παίκτες που αγωνίζονταν τότε στην ομάδα, που για μας τους μικρούς ήταν σαν θρύλος, και πολύ θα θέλαμε να τους μοιάσουμε, όταν θα μεγαλώναμε.. Τους αδελφούς Κύπρο και Ξάνθο Κουτσοκούμνη, τους αδελφούς Ματθαίο, Νίκο και Αντρέα Σιακόλα, τον Κώστα Χρήστου, τον Κώστα Μανώλη, το Δημήτρη Ασπρή, τον Αντώνη Ρουβιθιά, το Σάββα Κοκκινίδη, το Λέαντρο Πάντελα, το Νίκο Στυλιανίδη, τον Κώστα Αλετρά, το Δημήτρη Κωμοδρόμο, τον Κώστα Σιακόλα, τον Παύλο Σιδερά, το Γιώργο Κλεάνθους (Πετεινό) και τους τερματοφύλακες Αντρέα Σολή, Γιώργο Τσιέμπερλη και Κώστα Πογιατζή.

Σήμερα το γήπεδο χρησιμοποιείται από όλες τις ποδοσφαιρικές ομάδες των αθλητικών συλλόγων της κοινότητας, τόσο για προπόνηση, όσο και για τους επίσημους ποδοσφαιρικούς τους αγώνες. Το γήπεδο χρησιμοποιείται ακόμα για τους περιφερειακούς αγώνες των Δημοτικών Σχολείων.

Ξεχωριστή σημασία δίδεται στο γήπεδο κατά το διήμερο των γιορταστικών εκδηλώσεων του Κατακλυσμού. Σημαιοστολισμένο υποδέχεται κατά την πρώτη μέρα, την Κυριακή, τους αθλητές που λαμβάνουν μέρος στα αγωνίσματα της ξηράς, που περιλαμβάνουν αγωνίσματα στίβου, καθώς και αθλήματα και διαγωνισμούς παραδοσιακών παιγνιδιών για μικρούς και μεγάλους, όπως γαϊδουροδρομίες και σακκουλοδρομίες.

Τη Δευτέρα διεξάγονται πρώτα τα θαλάσσια αγωνίσματα στα οποία ανίκητος στις μικρές και μεγάλες αποστάσεις ήταν αρχικά ο Βαγγέλης Κούβακας, με καταγωγή από τη Χίο, και αργότερα ο Αντρέας Κουρέας, ενώ στην υποβρύχια κολύμβηση ξεχώριζε ο Αντρέας Κοζάκος (Κατσελλής).

Μέχρι το 1950 διεξάγονταν και ιστιοπλοϊκοί αγώνες με τις ψαρόβαρκες, στις οποίες τοποθετούνταν πανιά. Τα σκάφη, ξεκινώντας από την ακτή, έπλεαν μέχρι γύρω από το «σιόιρο», ένα βράχο σε απόσταση 300 περίπου μέτρων μέσα στη θάλασσα (για τον οποίο υπάρχει ξεχωριστή παράδοση) και επέστρεφαν στην ακτή. Νικητής αναδεικνυόταν τις πιο πολλές φορές, όχι κάποιος επαγγελματίας ψαράς, αλλά ο Γιώργος Νικήτας, υποδηματοποιός το επάγγελμα. Από τότε πολλοί Καραβιώτες τον αποκαλούσαν «ο Βότσης», που ήταν το όνομα του θρυλικού Έλληνα ναυάρχου Νικολάου Βότση, ο οποίος στις 18 Οκτωβρίου 1912 είχε торπιλίσει, περνώντας μέσα από ναρκοπέδιο, τουρκικό θωρηκτό μέσα στο λιμάνι της κατεχόμενης τότε Θεσσαλονίκης.

Το πανηγύρι του Κατακλυσμού συνεχίζεται στο γήπεδο με διαγωνισμούς παραδοσιακών χορών και τσιαττισμάτων. Πολλοί θυμούνται ακόμα το σκληρό συναγωνισμό ανάμεσα στους Πέσοντζιες, Τίγγιρο και Χαπέσιη. Στις εκδηλώσεις του Κατακλυσμού λαμβάνουν μέρος αθλητές και διαγωνιζόμενοι όχι μόνο από τον Καραβά, αλλά και από όλη

την επαρχία Κερύνειας. Αλλά και οι θεατές προέρχονται από όλη την επαρχία μας. Ανάμεσα στους θεατές βρίσκονται πάντοτε ο Μητροπολίτης Κερύνειας και οι Δήμαρχοι Καραβά και Λαπήθου.

Στο βόρειο μέρος, μεταξύ του γηπέδου και της θάλασσας, σ' ένα μικρό πλάτωμα είχε στήσει παλαιότερα το πρόχειρο περίπτερό του ο Σάββας Κυθρεώτης (Καταστροφάς), ενώ τα τελευταία χρόνια διαχειριστής του είναι ο Οδυσσής Χατζηδαμιανού. Τόσο οι αθλητές, όσο και οι θεατές καθ' όλες τις διοργανώσεις που πραγματοποιούνται στο γήπεδο εξυπηρετούνται από τον πάντα έτοιμο για αστεία και πειράγματα Οδυσσή. Ακόμα και τη σειρά από δεμένα καλάμια που κρέμονται από την πρόχειρη οροφή και προστατεύουν κάπως από τον ήλιο και τον αέρα, αποκαλεί αυτοσαρκαζόμενος «βενίσιαν μπλάιντς». Στο περίπτερο καταφεύγουν, όταν ο καιρός το επιτρέπει, λουόμενοι στο γειτονικό λιμανάκι, αλλά και επισκέπτες του αρχαιολογικού χώρου.

Κάτω ακριβώς από το γήπεδο βρίσκεται το λιμανάκι του Καραβά. Αποτελεί συνέχεια του λιμανιού, που υπήρχε και λειτουργούσε εδώ κατά την αρχαιότητα. Αυτό δείχνουν τα ερείπια της περιοχής, αλλά και ο αρχαίος φάρος, μέρος του οποίου σώζεται στο βόρειο μέρος της εισόδου του. Τα τελευταία χρόνια το λιμανάκι έχει βελτιωθεί με τα έργα που έχουν γίνει σ' αυτό.

Το λιμανάκι χρησιμοποιείτο από παλιά από τους Καραβιώτες ψαράδες που πάντα εφημίζοντο για την εργατικότητα, αλλά και την επιδεξιότητά τους στο ψάρεμα. Ο Κούβακας, οι αδελφοί Σαββής και Σοφοκλής Πίττας, ο Θράσος Γιαννακού και ο Αντρέας Σπαθιάς είναι πρόσωπα συνδεδεμένα με τον Καραβά και τη θάλασσα, που δε θα ξεχάσουμε ποτέ. Στο γραφικό αυτό λιμανάκι γυρίστηκαν το 1970 σκηνές από το έργο BELOVED (ΠΟΛΥ-ΑΓΑΠΗΜΕΝΗ) με την Ράκελ Γουέλτς και το Ρίτσαρντ Τζιόνσον. Ήταν οι σκηνές από την αποβίβαση στην Κύπρο του ήρωα της ταινίας, που ερχόταν από το εξωτερικό.

Στην περιοχή των ερειπίων της Λάμπουσας πηγαίνουμε συχνά για τη συλλογή μανιταριών. Τα «Καταλύματα» με τα αγριόχορτα και τις πολλές «αναθρήτξες» είναι το

Το λιμανάκι του Καραβά

ιδανικό μέρος για το «ξεπέταγμα» του είδους μετά τα πρωτοβρόχια. Ειδικός στο να βρίσκει μανιτάρια, τα άσπρα της «αναθρήκας», όπως τα ονομάζουμε, είναι ο Γιάννης Καριο-λής, ο οποίος ξέρει καλά τις «γειτονιές» τους, δηλαδή τις τοποθεσίες που βγαίνουν. Και άλλοι όμως «μερακλήδες» του είδους, κάθε χρόνο, μετά τις πρώτες βροχές, κατακλύ-ζουν την περιοχή ψάχνοντας για τα πολυπόθητα άσπρα μανιτάρια.

Η αναζήτηση μανιταριών αποτελεί για πολλούς ένα ιδιαίτερα ανταγωνιστικό άθλημα, όπως το κυνήγι, γεγονός που δίνει ευκαιρία για πειράγματα και υπερβολές, όσον αφορά την ποσότητα που βρήκε ο καθένας τους, και δημιουργεί μια πανηγυρική ατμόσφαιρα.

Οι παραλίες του Καραβά

Και οι τέσσερις παραλίες, που συχνάζουν οι Καραβιώτες, το «Πέντε Μίλι», το «Έξι Μίλι», «Ο ΖΕΦΥΡΟΣ» και το «MARE MONTE» είναι μαγευτικές και αποτελούν τους πιο δημο-φιλείς προορισμούς της περιοχής για κολύμπι, όχι μόνο για τους ντόπιους, αλλά και για πάρα πολλούς ξένους και Κύπριους από διάφορα μέρη, κυρίως από τη Λευκωσία. Είναι χαρακτηριστικό ότι αρκετοί λάτρεις της θάλασσας από τη Λευκωσία, έρχονται ν' απολαύ-σουν αυτές τις παραλίες κατά τη διάρκεια της μεσημβρινής τους αργίας, αφού η απόστα-ση είναι λιγότερη της μιας ώρας με αυτοκίνητο.

Οι παραλίες μας βρίσκονται σε φυσικούς κόλπους και είναι όλες αμμώδεις. Περιβάλλο-νται από ένα εξαιρετικό φυσικό περιβάλλον, που συνδυάζει βράχους και χαμηλή βλά-στηση, που πολλές φορές φτάνουν μέχρι το νερό. Από πάνω τους φαίνεται να τις κα-λύπτει και να τις χαιρετά ο καταπράσινος Πενταδάκτυλος, που βρίσκεται σε πολύ μικρή απόσταση, σε κάποιες περιπτώσεις μικρότερη του ενός χιλιομέτρου.

Στην παραλία του «Πέντε μίλι» ένας πολύ μεγάλος βράχος, «Το Νησί», σε πολύ μικρή απόσταση από την ακτή προκαλεί τους κολυμβητές να φτάσουν κοντά του και να αναρ-ριχηθούν πάνω του, για να τον εξερευνήσουν. Σε όσους διαθέτουν μάσκα, μια επιπλέ-ον πρόκληση αποτελεί η περιέργεια για εξερεύνηση του βυθού γύρω από το «Το Νησί».

Οι πιο τολμηροί μπορεί να προχωρήσουν δυτικότερα του κόλπου, για να θαυμάσουν και να απολαύσουν το βυθό της όμορφης πεντακάθαρης βραχώδους παραλίας, ακόμα μέ-χρι και τις παραλίες «Πλατάνια» και «Έξι Μίλι».

Η παραλία του Πέντε Μίλι

Το MAPE MONTE

Στην παραλία του «Έξι Μίλι» ο θαυμάσιος κόλπος με τους γραφικούς βράχους και τη χαμηλή βλάστηση δεξιά και αριστερά της αμμουδιάς, προσφέρουν ένα ιδανικό ασφαλές περιβάλλον για κολύμπι, παιχνίδια και ξεκούραση για όλους.

Η παραλία, που σήμερα ονομάζεται «MARE MONTE», ονομαζόταν από τους Καραβιώ-

Η παραλία του Ζεφύρου

τες «Μούττη του Πηάνου», επειδή, στη βόρεια πλευρά του κόλπου εξέχει προς τη θάλασσα ένας βράχος σαν μύτη και στην περιοχή βλαστούσαν πολλά από τα αρωματικά-φαρμακευτικά φυτά με το όνομα απήγανος- «πηάνος». Άλλο χαρακτηριστικό αυτής της παραλίας είναι οι τέσσερις μικροί βράχοι, που μόλις καλύπτονται από το νερό μέσα στη θάλασσα και αρχίζοντας από πολύ κοντά στην ακτή προχωρούν προς τα μέσα. Τα παιδιά είχαμε δώσει αριθμούς στα βράχια αυτά (η μια, η δυο κ.λ.π.) Η κάλυψη της απόστασης προς τους βράχους αυτούς, αλλά και ανάμεσά τους, αποτελούσε το μέτρο του πόσο καλό κολύμπι ξέρει κάποιο παιδί. Γι' αυτό αγωνιζόμαστε από πολύ μικρή ηλικία, ποιος να φτάσει «στις τέσσερις», όπου τα νερά είναι βαθιά και ο κολυμβητής δεν μπορεί να πατήσει. Οι βράχοι αποτελούσαν ακόμα και έδρα παιγνιδιών πάλης τόσο για τους μικρούς, όσο και για τους εφήβους.

Η παραλία Ζέφυρος διαθέτει τεχνητή ξύλινη εξέδρα στερεωμένη στο βυθό, ειδική για βουτιές, κάτι που, όπως πληροφορηθήκαμε αργότερα, μπορούσε κάποιος να βρει μόνο στις κοσμικές παραλίες της Νότιας Γαλλίας..

Σημείο αναφοράς για τις δυο παραλίες «MARE MONTE» και «Ο ΖΕΦΥΡΟΣ» είναι «Το Νησί», ένας μεγάλος ψηλός βράχος μέσα στη θάλασσα, σε απόσταση 350 μέτρων από το «MARE MONTE» και 600 μέτρων από το «ΖΕΦΥΡΟ». Η κατάκτησή του, δηλαδή το να φτάσει κάποιος εκεί κολυμπώντας και να κάνει βουτιά στη θάλασσα από το ψηλότερο σημείο του, τον «κρεμμό», όπως τον ονομάζαμε (γύρω στα τέσσερα μέτρα), αποτελούσε τεστ ενηλικίωσης ή και ανδρισμού για τους νεαρούς Καραβιώτες, που έπρεπε να το περάσουν πριν τα δώδεκα τους χρόνια. Κάτι σαν τις δοκιμασίες των παιδιών στην αρχαία Σπάρτη, μόνο που το επέβαλλαν τα ίδια τα παιδιά και όχι οι μεγαλύτεροι.

Τα κέντρα «Ο ΖΕΦΥΡΟΣ» και «MARE MONTE» -πρώην «ΜΟΥΤΤΗ» -βρίσκονται ακριβώς απέναντι το ένα στο άλλο, αφού είναι κτισμένα στις δυο αντικριστές «μύτες» ενός μεγάλου κόλπου που περικλείει μια πανέμορφη ακτή. Μπροστά τους υπάρχουν θαυμάσιες αμμουδιές, ενώ μεταξύ τους υπάρχει μια έκταση γεμάτη βράχια, θάμνους και αροδάφνες. Στο μέσο περίπου αυτής της έκτασης βρίσκεται μια φυσική πηγή, «Τα Πηδαούλια», με γλυκό νερό που βγαίνει μέσα από τα βράχια, λες και είναι ένα παιγνίδι της φύσης ανάμεσα στο γλυκό και το αλμυρό νερό. Ακριβώς από πάνω απ' αυτή την πηγή βρίσκονται τα μποστάνια του γερο-Μουζωμένου, που κάθε καλοκαίρι προμηθεύει τις οικοκυρές με άσπρα μελιτζανάκια για γλυκό.

Εκτός από τις δημοφιλείς παραλίες που αναφέραμε, ο Καραβάς διαθέτει και άλλες όμορφες παραλίες κατάλληλες για κολύμπι, χωρίς άμμο, αλλά με μικρές πέτρες – «τσιακκίλες», όπως τις ονομάζουμε. Τέτοιες είναι τα «Πλατάνια», του Αγ. Ανδρέα, οι «Γεροκαθικίες» και το λιμανάκι της Λάμπουσας. Τις προτιμούν συνήθως οικογένειες στις οποίες δεν αρέσει η πολυκοσμία και επιθυμούν να περάσουν ολόκληρη τη μέρα τους κοντά στη θάλασσα, αλλά σ' ένα ήσυχο περιβάλλον.

Τους καλοκαιρινούς μήνες σε όλη την παραλιακή περιοχή του Καραβά, τέσσερα χιλιόμετρα ακτογραμμής, δημιουργούνται κατασκηνώσεις από σχολεία, σώματα προσκόπων και κατηχητικά, που δίνουν την ευκαιρία σε παιδιά και νέους από άλλες περιοχές, να περάσουν μερικές βδομάδες στη δροσιά και να ασχοληθούν με το κολύμπι, τις καταδύσεις και την εξερεύνηση της θάλασσας.

Το άρθρο αυτό γράφεται σε μια προσπάθεια να βοηθήσει τους παλιότερους Καραβιώτες να θυμηθούν πώς ζούσαμε στον Καραβά πριν από το 1960 και συγκεκριμένα τα παιχνίδια που παίζαμε την ωραία και αθώα εκείνη εποχή, μέσα στο καταπράσινο και γεμάτο φυσικές ομορφιές περιβάλλον του τόπου μας. Θα βοηθήσει ακόμα τους νεότερους να γνωρίσουν τα παιχνίδια αυτά και αν επιθυμούν να τα μάθουν, να ρωτήσουν τους μεγαλύτερούς τους να τους τα εξηγήσουν.

Παιδικά παιχνίδια

Η έλλειψη πολλών οικονομικών πόρων στις περισσότερες οικογένειες, αλλά και η ακρίβεια των λίγων έτοιμων παιχνιδιών στην αγορά, ανάγκαζε τα παιδιά της εποχής εκείνης, σ' όλη την Κύπρο, να καταφεύγουν σε παιχνίδια που τα υλικά τους τα πρόσφερε άφθονα το περιβάλλον. Ακόμα, όταν χρειάζονταν άλλα υλικά για τα παιχνίδια τους, τα κατασκεύαζαν μόνοι τους.

Τα παραδοσιακά παιχνίδια των παιδιών της εποχής εκείνης σε όλη την Κύπρο:

1. Το λιγκρί
2. Τα σκατούλλικα
3. Ο ζίζιρος
4. Η καμήλα του ππασιά
5. Οι σούσες
6. Κόκκαλο –Πασάς και βεζίρης

Παιδικά παιχνίδια που παίζονται μέχρι σήμερα σε όλη την Κύπρο:

1. Οι βώλοι – Τα ππιριλλιά
2. Πέντε πέτρες
3. Αντρές
4. Κρυφτό
5. Τρεχτό
6. Τυφλόμυγα – «Καττόμουγια»
7. Ξεροπόταμος – «Πρώτη Ελιά»
7. Οι κουμέρες (Αποκλειστικά κοριτσίστικο παιχνίδι)
8. Ο βασιλέας (Κυρίως κοριτσίστικο παιχνίδι)
9. Ποδόσφαιρο (Παλιά παιζόταν με μπάλες κατασκευασμένες από φούσκα χοίρου ή από κουρέλια. Στις αρχές της δεκαετίας του 1950 αρχίζουν να εμφανίζονται πραγματικές μπάλες στα παιχνίδια της γειτονιάς και αυτό αποτελούσε σπουδαίο γεγονός).

Δε θεωρώ σκόπιμο να περιγράψω τον τρόπο που παίζονται αυτά τα παιχνίδια, αφού είναι πολύ γνωστά. Τα περισσότερα παραδοσιακά παιχνίδια παίζονταν από τα παιδιά σε όλη σχεδόν την Κύπρο και μερικά παίζονται μέχρι σήμερα, ενώ άλλα αναβιώνουν σε διάφορες εκδηλώσεις με την ευκαιρία επετείων ή γιορτών, όπως του Πάσχα, σε πολλές πόλεις και χωριά.

Αυτό που πρέπει να τονιστεί για τα παιχνίδια αυτά είναι ότι μερικά παίζονταν ολόχρονα, ενώ τα περισσότερα απ' αυτά ήταν εποχιακά, δηλαδή παίζονταν ανάλογα με την εποχή. Το κρυφτό, το τρεχτό, το λιγκρί και τα σκατούλλικα, που απαιτούν περισσότερο χώρο,

παίζονταν κυρίως την άνοιξη και το καλοκαίρι, που τα παιδιά μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν την ανοιχτοσύνη των αυλών και των χωραφιών. Το κρυφτό το καλοκαίρι παιζόταν κυρίως το σούρουπο και το βράδυ, για να γίνεται πιο ελκυστικό.

Οι βώλοι, που απαιτούσαν λιγότερο χώρο, παίζονταν κυρίως το φθινόπωρο και το χειμώνα, ενώ σούσες κρεμάζονταν κυρίως το Πάσχα και γενικά την άνοιξη, όχι μόνο στις καμάρες των σπιτιών, αλλά και στα δέντρα της αυλής ή της γειτονιάς.

Οι πέντε πέτρες και οι αντρές παίζονταν σε κλειστούς χώρους, όταν ο καιρός δεν ήταν καλός. Όταν ο καιρός ήταν καλός, κυρίως την άνοιξη και το καλοκαίρι, παίζονταν στα πεζούλια και στις ανοικτές βεράντες των σπιτιών, κάτω από τις κληματαριές, τα γιασεμιά ή ακόμα και τις λεμονιές που σκιάζανε τις αυλές των σπιτιών. Στους ίδιους χώρους έπαιζαν συνήθως και τα κορίτσια το βασιλέα και τις κουμέρες. Πραγματικά θαυμάσιο, ευωδιαστό και δροσερό το περιβάλλον στον Καραβά για παιγνίδι το καλοκαίρι, που τα παιδιά δεν είχαν σχολείο.

Παιγνίδια που παίζονταν σχεδόν αποκλειστικά στον Καραβά

1. Το λουτσίν.

Το παιγνίδι παιζόταν με κουκούτσια χρυσομήλων. Επειδή ο αριθμός αυτών των φρουτό-δεντρων ήταν περιορισμένος στην κωμόπολή μας, τα φρούτα αυτά δεν ήταν και πολλά. Έτσι υπήρχε έντονος ανταγωνισμός μεταξύ των παιδιών για την εξασφάλιση των κουκουτσιών τους, όχι μόνο γιατί το εσωτερικό τους, η κούνα τους, είναι αρκετά εύγευστη, αλλά και για τη χαρά του παιγνιδιού.

Για να παιχτεί το παιγνίδι χρειαζόταν μόνο ένα λακκάκι στο οποίο ρίχνονταν από μια σημαδεμένη απόσταση 2-3 μέτρων τα κουκούτσια. Ο υπεύθυνος του λακκακιού – ο λουκκάτορας- επιλεγόταν από μικρό διαγωνισμό μεταξύ των παιδιών που λάμβαναν μέρος στο παιγνίδι. Τα παιδιά έριχναν με τη σειρά από το σημάδι προς το λακκάκι με τη χούφτα τους όσα κουκούτσια ήθελαν. Τα κουκούτσια που έμπαιναν στο λακκάκι καταμετρούνταν. Αν ο αριθμός τους ήταν περιττός, τα κέρδιζε και τα έπαιρνε όλα ο λουκκάτορας, ο οποίος, αν ήθελε, μπορούσε να παραχωρήσει στον ηττημένο τη θέση του λουκκάτορα. Αν ο αριθμός τους ήταν ζυγός, κέρδιζε το παιδί που έριχνε και ο λουκκάτορας πλήρωνε δίνοντας του τόσα κουκούτσια, όσα μπήκαν στο λακκάκι. Σε αυτή την περίπτωση το παιδί που έριχνε και ήταν νικητής μπορούσε να διεκδικήσει και να πάρει, αν ήθελε, τη θέση του λουκκάτορα. Η μόνη περίπτωση να κερδίσουν τα παιδιά που έριχναν με μονό αριθμό κουκουτσιών ήταν να ρίξουν ένα μόνο κουκούτσι και αυτό να μπει στο λακκάκι. Τότε κέρδιζαν και έπαιρναν από το λουκκάτορα ένα κουκούτσι. Η μεγαλύτερη τέχνη, όμως, ήταν η λεγόμενη «λουντζιά». Κάποια παιδιά πολύ εξασκημένα έβαζαν στη χούφτα τους καταμετρημένο ζυγό αριθμό κουκουτσιών – μια λουντζιά - και τα έριχναν με τέτοια τέχνη, ώστε έμπαιναν όλα στο λακκάκι και έτσι κέρδιζαν.

Το παιγνίδι αυτό παιζόταν την άνοιξη, όταν υπήρχαν χρυσόμηλα. Το ίδιο παιγνίδι, με τους ίδιους κανονισμούς, παιζόταν κάποτε και τις άλλες εποχές από τα παιδιά, με ξηρά αμύγδαλα ή με βώλους – «πιπιριλιά».

2. Οι σβούρες

Παιγνίδια με σβούρες παίζονται ασφαλώς σε όλη την Κύπρο. Στον Καραβά όμως τα παιδιά της εποχής εκείνης έπαιζαν ένα πολύ διαφορετικό από τους άλλους παιγνίδι με σβούρες. Στην περιοχή του «κυπαρισσώνα», στα σύνορα Καραβά-Λαπήθου, κοντά στο Γυμνάσιο, υπήρχε κάποιος Αγραθκιάς, ο οποίος κατασκεύαζε ειδικές σβούρες με πολύ

σκληρό ξύλο και με σιδερένια μύτη βελόνας. Κάποια παιδιά αγόραζαν απ' αυτές τις σβούρες και έπαιζαν μ' αυτές ένα πολύ ανταγωνιστικό παιχνίδι. Πρώτα έβαζαν ένα σημάδι, τη μάνα, και «έταζαν», δηλαδή έριχναν όλοι τη σβούρα τους προς αυτό. Όποιου η σβούρα του έμενε πιο μακριά από το σημάδι έχανε και έπρεπε να βάλει τη σβούρα του κάτω. Οι υπόλοιποι παίχτες με τη σειρά τύλιγαν τη δική τους σβούρα με ένα λεπτό γερό νήμα και την εκσφενδόνιζαν με δύναμη προς το μέρος της σβούρας που ήταν στο έδαφος. Στόχος ήταν να βρουν τη σβούρα που ήταν κάτω και αν ήταν δυνατό να της κάμουν ζημιά με τη σιδερένια μύτη της δικής τους σβούρας. Όποιος έβρισκε με την πρώτη τη σβούρα που ήταν στο έδαφος εδικαιούτο να συνεχίσει να ρίχνει, για να χτυπά τη σβούρα που ήταν στο έδαφος. Αν δεν την έβρισκε με την πρώτη, αλλά η σβούρα του εξακολουθούσε να γυρίζει κάτω, εδικαιούτο να την πάρει στη χούφτα του και να χτυπήσει με αυτήν, ενόσω γύριζε, τη σβούρα που βρισκόταν στο έδαφος. Αν δεν κατάφερνε ούτε με τον ένα, ούτε με τον άλλο τρόπο να χτυπήσει την σβούρα που βρισκόταν στο έδαφος έχανε, και έπρεπε να βάλει αυτός κάτω τη σβούρα του, για να του την χτυπούνε οι άλλοι. Δεν υπήρχε νικητής. Απλώς κερδισμένοι θεωρούντο αυτοί που κατάφερναν να μην υποχρεωθούν να βάλουν τη σβούρα τους στο έδαφος και κυρίως αυτοί που έκαναν τη μεγαλύτερη ζημιά στις σβούρες που έμπαιναν κάτω.

3. Το πλούσιο φυσικό περιβάλλον του Καραβά πρόσφερε στα παιδιά άφθονα υλικά, που με τη μεγάλη φαντασία και ευρηματικότητά τους τα μετέτρεπαν σε ευχάριστα και διασκεδαστικά, αλλά κάποτε και σε χρήσιμα παιχνίδια.

(α) Αυτοσχέδιοι νερόμυλοι

Τα παιδιά αξιοποιούσαν τη δύναμη του νερού του Κεφαλόβρυσου, που έτρεχε στα αυλάκια σε όλο τον Καραβά, συνήθως παράλληλα με τους δρόμους, για περισσότερους από έξι μήνες. Κατασκεύαζαν μύλους με λεμόνια τα οποία τρυπούσαν στο μέσο με ένα κομμάτι λεπτό στρογγυλό ξύλο- συνήθως κλωνί ροδιάς ή κομμάτι από καλάμι- που εξείχε και από τις δυο πλευρές σαν άξονας. Ακολουθώντας στο λεμόνι έμπνηγαν 4,5 πλατιά κομματάκια ξύλου ή καλαμιού σαν φτερά. Έπειτα στερέωναν με πέτρες τον άξονα του μύλου τους πάνω από το αυλάκι του νερού, με τέτοιο τρόπο ώστε τα φτερά του να αγγίζουν ελαφρά το νερό. Έτσι ο νερόμυλος γύριζε με τη δύναμη του νερού που έτρεχε.

(β) Άλλα παιχνίδια με το νερό

Τα παιδιά έριχναν κομμάτια ξύλου στο νερό του ποταμού και έτρεχαν κατά μήκος του, παρακολουθώντας μέχρι ενός σημείου που καθόριζαν εκ των προτέρων, ποιου παιδιού θα φτάσει πρώτο το ξύλο, για να είναι νικητής.

Την άνοιξη, που το νερό του χειμάρρου που διέσχιζε στο μέσο τον Καραβά ήταν πολύ λίγο, πολλά παιδιά μαζεύονταν στις λιμνούλες που σχηματίζονταν και μάζευαν μικρά χέλια που έβρισκαν εκεί.

Αρκετές μέρες πριν από τη μέρα της γιορτής του Αγίου Πνεύματος – του Κατακλυσμού- τα παιδιά προετοιμάζονταν κατασκευάζοντας με καλάμια, που υπήρχαν άφθονα στις άκρες των χωραφιών ή στις όχθες των ποταμών, «φατσίκλες», ένα αυτοσχέδιο είδος τρόμπας. Έκοβαν ένα χοντρό καλάμι μήκους μισού περίπου μέτρου και αφαιρούσαν από μέσα τους κόμπους, εκτός από τον τελευταίο, στον οποίο έβγαζαν μια μικρή τρύπα με μια καυτή βελόνα. Για έμβολο χρησιμοποιούσαν ένα ίσιο κλαδί ροδιάς στο μπροστινό μέρος του οποίου στερέωναν ένα κομμάτι ρούχο. Τη μέρα του Κατακλυσμού τα παιδιά πλήρως εξοπλισμένα με τις «φατσίκλες» και δοχεία με νερό, που έπαιρναν άφθονο από

τον ποταμό, διασκέδαζαν με την ψυχή τους καταβρέχοντας ο ένας τον άλλο.

(γ) Ξιφομαχίες με αυτοσχέδια ξίφη

Την εποχή αυτή πρωτοήρθε στον Καραβά ο κινηματογράφος, στον οποίο πολλές από τις ταινίες ήταν εποχής με περιπέτειες και ξιφομαχίες. Τα παιδιά παραδειγματίζονταν απ' αυτά τα έργα και κατασκεύαζαν ξίφη από κλώνους φοινικιάς, ροδιάς ή από άλλα δέντρα. Αφού τα έκοβαν στο κατάλληλο μήκος, τα λέπταιναν και τους έκαναν μύτη. Πολλές φορές, στο μέρος που τα κρατούσαν τα στρογγύλευαν με τρίψιμο και τους έβαζαν ακόμα και μικρό προστατευτικό μπροστά από το χέρι. Οι ξιφομαχίες γίνονταν με βάση κανονισμούς που επινοούσαν οι ίδιοι ανάλογα με την ηλικία τους και τη σχέση που είχαν μεταξύ τους οι αντίπαλοι ξιφομάχοι!!! Το παράξενο είναι ότι, παρακολουθώντας κανονικές ξιφομαχίες σήμερα από την τηλεόραση, βρίσκουμε ότι πολλοί από τους κανονισμούς των ξιφομαχιών αυτών μοιάζουν με αυτούς που έβαζαν τα παιδιά της εποχής εκείνης.

(δ) Διάφορα παιγνίδια με ψεύτικα όπλα μέσα στα δέντρα

Παραδειγματιζόμενοι απ' όσα έβλεπαν στον κινηματογράφο επινοούσαν και παιγνίδια με όπλα και περιπέτειες μέσα στα περιβόλια.

Με πρόχειρα όπλα κατασκευασμένα από τα κλωνιά των δέντρων και με αυτοσχέδιους κανονισμούς, που αποφασίζονταν ανάλογα με την περίπτωση και τον αριθμό των παιδιών, οργανώνονταν παιγνίδια πολέμου, περιπλανήσεων ή με κλέφτες και αστυνομικούς. Η φαντασία και η ευρηματικότητα των παιδιών οργίαζε σ' αυτά παιγνίδια με τις περιπλανήσεις τους, τα τρεξίματα και τα κρυψίματα μέσα στα δροσερά περιβόλια, κάτω από τα δέντρα, κυρίως την άνοιξη και το καλοκαίρι. Παιζόνταν κυρίως από παιδιά των μεγάλων τάξεων του Δημοτικού, που σ' αυτή την ηλικία έχουν μεγάλη φαντασία και τους αρέσει η περιπέτεια.

(ε) Ο γύρος του περιβολιού δίχως να κατεβεί το παιδί από τα δέντρα

Ο διαγωνισμός αυτός γινόταν όπου υπήρχαν μεγάλα δέντρα και πυκνά, το ένα κοντά στο άλλο. Τα παιδιά ανέβαιναν σε ένα δέντρο του περιβολιού και προσπαθούσαν να κάνουν το γύρο του περιβολιού, πηγαίνοντας από το ένα δέντρο στο άλλο, χωρίς να κατεβούν από τα δέντρα. Νικητής ήταν αυτός που θα κατάφερνε να περάσει από όλα τα δέντρα μέχρι το τέλος, ή αν όχι από όλα, από τα περισσότερα δέντρα. Ήταν ένα αρκετά δύσκολο και επικίνδυνο παιγνίδι, αφού υπήρχε ο κίνδυνος κάποιο παιδί να πέσει από ψηλά και να χτυπήσει. Παιζόταν από ριψοκίνδυνα και με μικρό βάρος παιδιά.

(ε) Διάφορες κατασκευές

Την εποχή αυτή τα περισσότερα εμπορεύματα έρχονταν σε ξύλινα ή μεταλλικά κιβώτια. Έτσι, όσα παιδιά είχαν πρόσβαση σε ανθρώπους που αγόραζαν τέτοια εμπορεύματα, έπαιρναν αυτά τα άδεια κιβώτια και κατασκεύαζαν τα δικά τους παιγνίδια. Τέτοια ήταν αυτοκινητάκια, αμαξάκια και άλλα με τα οποία μπορούσαν να παίζουν με τις ώρες κάτω από τα δέντρα, κυρίως το καλοκαίρι. Και δεν ήταν μόνο η χρησιμότητα αυτού που κατασκεύαζαν, αλλά η χαρά αυτής τούτης της κατασκευής, ότι δημιουργούσαν κάτι δικό τους από μόνοι τους.

Το καλοκαίρι ήταν πολύ συνηθισμένο να βλέπεις τα παιδιά της γειτονιάς στις άκρες των περιβολιών να συνεργάζονται, για να φτιάξουν κάτι δικό τους. Χρησιμοποιώντας ξύλα από τα κιβώτια που ανάφερα, άχρηστα οικοδομικά υλικά ή ακόμα και κομμένα κλαδιά δέντρων, κατασκεύαζαν καταφύγια, καλύβες και ό,τι άλλο μπορείς να φανταστείς, για να έχουν το δικό τους αποκλειστικό χώρο για τα δικά τους παιγνίδια. Κι όλα αυτά κάτω από τη δροσιά των πυκνών δέντρων, κυρίως λεμονιών.

(στ) Ο γλυκόριζος

Ο γλυκόριζος δεν είναι ασφαλώς παιγνίδι, αλλά θεωρώ λογικό να το περιγράψω ως τέτοιο εδώ, αφού με αυτό ασχολούνταν μόνο παιδιά και μάλιστα το διασκεδάζαν και τον απολάμβαναν. Είναι μάλιστα πιθανόν να μην υπήρχε πουθενά αλλού στην Κύπρο.

Ο γλυκόριζος είναι ένας αυτοφυής θάμνος με ένα μόνο κορμό, χωρίς κλαδιά, που ανέβαινε ολόσια προς τα πάνω σε ύψος μισού περίπου μέτρου. Βλαστούσε κατά το φθινόπωρο σε μια μικρή έκταση στα δυτικά της Αναμορφωτικής Σχολής Λάμπουσας. Οι ρίζες του, που μπορούσαν να έχουν πάχος και λίγο χοντρότερο από το πάχος του μολυβιού, είχαν μια πολύ γλυκιά γεύση, όταν τις έγλειφε κάποιος. Για να ξεριζωθεί ο γλυκόριζος χρειαζόταν αρκετή δύναμη και μάλιστα το έδαφος να είναι αρκετά μαλακό από τη βροχή. Τις ιδιότητες αυτές του γλυκόριζου τις ανακάλυψαν τα Καραβιωτόπουλα. Έτσι, μετά που έβρεχε καλά το φθινόπωρο, κάποια παιδιά, κυρίως των μεγάλων τάξεων του Δημοτικού, οργανώνονταν να εκστρατεύσουν για εκρίζωση του γλυκόριζου. Ήταν συνήθως παιδιά που δεν ενδιαφέρονταν και πολύ για τα μαθήματά τους. Μόλις χτυπούσε το κουδούνι για σχόλασμα το μεσημέρι, αντί να πάνε σπíti τους για φαγητό, οργανώνονταν σε ομάδες και ξεκινούσαν. Όταν έφταναν εκεί, προσπαθούσαν να ξεριζώσουν τα φυτά τραβώντας 2-3 παιδιά μαζί, για να τα καταφέρουν. Όταν ξερίζωναν κάποια φυτά, έκοβαν τις ρίζες τους σε κομμάτια με τα μαχαιράκια –συνήθως λαπηθιώτικα «τσιακούθκια» - που κρατούσαν. Έπειτα επέστρεφαν πίσω στο σχολείο πριν να αρχίσει το απογευματινό μάθημα. Όταν διαδιδόταν ότι κάποια παιδιά έφεραν γλυκόριζο στο σχολείο, γινόταν χαμός, αφού πολλά παιδιά έσπευδαν να «αγοράσουν». Σπάνια όμως πλήρωναν με χρήματα, αφού ελάχιστα παιδιά κρατούσαν εκείνη τη δύσκολη εποχή. Συνήθως πλήρωναν δίνοντας μολύβια ή σβηστήρια, που ήταν πολύτιμα είδη τότε ή και βώλους.

Καραβιωτόπουλα διαγωνίζονται στις αυγοδρομίες τη Δευτέρα του Πάσχα

ΟΙ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΕΣ ΣΤΟΝ ΚΑΡΑΒΑ 1900 – 1974

Αντρέας Πατέρας

Α. ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1900 – 1940

1) Το χάνι του Καραβά

Ένα γεγονός πολύ λίγο γνωστό, είναι ότι στον Καραβά λειτουργούσε χάνι, από το 1900 μέχρι το 1935 περίπου. Με τη συγκοινωνία και τις μεταφορές να διεξάγονται αποκλειστικά με άμαξες και αμάξια, το χάνι εχρησιμοποιείτο κυρίως από τους κατοίκους των δυτικών περιοχών της επαρχίας, τα χωριά Αγία Ειρήνη, Λιβερά, Όρκα, Κορμακίτης, Διόριος και Μύρτου ως σταθμός στο δρόμο προς την πόλη της Κερύνειας, για δουλειές και υποθέσεις τους στο Διοικητήριο (το σημερινό Γραφείο Επάρχου), το Δικαστήριο, το Κτηματολόγιο και άλλα Κυβερνητικά Γραφεία.

Το χάνι, που λειτουργούσε και ως ταχυδρομείο, είχε δημιουργηθεί από τον Κώστα Χατζηκυριάκου, γνωστό στους Καραβιώτες ως ο Γέρος, ο οποίος πούλησε, μετά από κάποια επεισόδια με τους Τούρκους, την κτηματική του περιουσία, που βρισκόταν πίσω από τον Πενταδάκτυλο, κοντά στα τουρκοκυπριακά χωριά Πλέσια και Πιλέρι και με τα χρήματα που εισέπραξε έκτισε το χάνι. Τον διαδέχθηκε ο γαμπρός του Σάββας Δαμασκηνός - ο γνωστός Σαββής του Γέρου - που καταγόταν από το χωριό Όρκα. Το χάνι βρισκόταν σε κεντρική τοποθεσία, στη διασταύρωση του κύριου (τότε) δρόμου προς την Κερύνεια και του δρόμου προς το Μοναστήρι της Αχειροποιήτου, κοντά στα καφενεία της κωμόπολης (μετέπειτα οδοί Πραξάνδρου και Λαμπουσής). Ήταν διώροφο, με σταύλους από κάτω για τα άλογα – ξεχωριστή είσοδος – και ηλιακό και τέσσερα δωμάτια από πάνω, για τη διαμονή των περαστικών. Μετά τη διανυκτέρευσή τους, οι επισκέπτες χρειάζονταν μόνο μια ώρα για να φθάσουν – αρκετά νωρίς – στον προορισμό τους, στην Κερύνεια.

Το χάνι έπαυσε να λειτουργεί γύρω στο 1935, όταν γενικεύθηκε η χρήση του αυτοκινήτου (γρήγορο μεταφορικό μέσο) και τα αμάξια βγήκαν εκτός κυκλοφορίας. Έκτοτε λειτουργούσε ως καφενείο, στο οποίο, μετά το Σαββή του Γέρου, εργάστηκαν διαδοχικά οι Κώστας Κρεμμός, Γιώργος Νικήτα – γνωστός ως ο Χότζας – Κώστας Καβραζώνης (Βοσκός). Γύρω στα 1970 το κτίριο ανακαινίστηκε και λειτουργούσε πλέον ως Τραπεζικό κατάστημα.

2) Αμάξια – Άμαξες

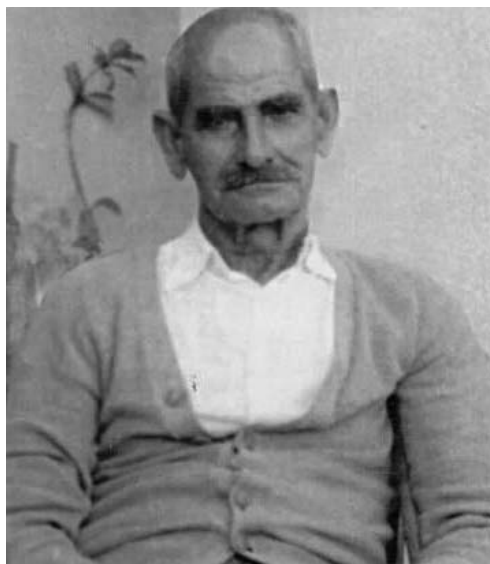
Τα αμάξια και οι άμαξες υπήρχαν στην Κύπρο και αποτελούσαν ένα από τα κύρια μέσα διακίνησης από τα πολύ παλιά χρόνια. Στο κείμενό μας και στην αναφορά μας για τον Καραβά, θα καλύψουμε το θέμα ξεκινώντας από τη δεκαετία του 1910, δηλαδή από την περίοδο μετά την οποία υπάρχουν συγκεκριμένες μαρτυρίες και στοιχεία.

Είναι χρήσιμο να διευκρινιστεί ότι η άμαξα ήταν το σχετικά πολυτελέστερο όχημα, διέθετε κλειστή καμπίνα και σταθερά καθίσματα και μετέφερε αποκλειστικά επιβάτες. Τα αμάξια είχαν «κάσια» πίσω, με μετακινούμενα καθίσματα για τους επιβάτες και ελεύθερο χώρο για τη μεταφορά εμπορευμάτων. Ήταν καλυμένα με карабόπανο (μουσιαμά), για την προστασία των επιβατών και των εμπορευμάτων από τη βροχή και τον ήλιο. Τόσο οι άμαξες, όσο και τα αμάξια, σέρνονταν συνήθως από δυο άλογα.

Φίλιππος Μιχαήλ

Ο Ιάκωβος Μουκταρούδης

Με τους στενούς, χωμάτινους και σε κακή κατάσταση δρόμους (πέτρες, λάσπες, αυλάκια) κάθε ταξίδι ήταν ολόκληρη περιπέτεια. Για τη Λευκωσία, με στάση στο χάνι της Κερύνειας, διαρκούσε δύο μέρες, για την Αμμόχωστο και τη Λεμεσό τρεις και για τον Απόστολο Αντρέα μια βδομάδα. Δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις, ιδιαίτερα στην περιοχή Κακορατζιάς (δρόμος προς Λεμεσό), που οι οδηγοί ήταν υποχρεωμένοι να κατέβουν και να σπρώχνουν το αμάξι για να προχωρήσει. Οι διανυκτερεύσεις γίνονταν στα χάνια των πόλεων ή στα κελιά των μοναστηριών σε περίπτωση προσκυνήματος. Την προτεραία του ταξιδιού, ο οδηγός γύριζε στα καφενεία της κοινότητας και ετοιμάζε κατάλογο όσων ήθελαν να ταξιδέψουν μαζί του. Κατέγραφε επίσης τα είδη που οι γεωργοί ήθελαν να τους μεταφέρει στην αγορά της Λευκωσίας καθώς και των προϊόντων που οι μαγαζάτορες, φουρνάρηδες, τεχνίτες του Καραβά, ήθελαν να τους φέρει από την πόλη.

Γνωστός αμαξάς της εποχής εκείνης ήταν ο Ιάκωβος Χριστοδούλου Μουκταρούδης, ο οποίος είχε αμάξι από το 1915 περίπου, που έκανε πάνω σε τακτική βάση το δρομολόγιο Καραβάς – Λευκωσία, μεταφέροντας επιβάτες και προϊόντα. Αμάξι που έκανε την ίδια εργασία, διέθετε και ο Γιώργος Αβράμη Θεοδούλου.

3) Άμαξες πολυτελείας και αυτοκίνητα

Ξεχωριστή ήταν η περίπτωση του Νικόλα Καπάταη. Διέθετε άμαξα πολυτελείας (Βικτωρούδα όπως ονομαζόταν) και μετέφερε επιβάτες κυρίως στην Κερύνεια σε Κυβερνητικά Γραφεία ή για αναψυχή, καθώς και σε προσκυνήματα εκτός Καραβά. Γύρω στα 1925 ο Νικόλας Καπάταης, άνθρωπος με πρωτοποριακές ιδέες, έφερε το πρώτο αυτοκίνητο στην κωμόπολη. Σύμφωνα με την περιγραφή του γεννημένου το 1921 Καραβιώτη Χαράλαμπου Δαμασκηνού, ο οποίος διαθέτει μια εντυπωσιακή καταγραφή δεδομένων της τότε εποχής, το αυτοκίνητο ήταν μικρό, είχε καθένα και όχι άξονες, διέθετε μόνο δύο ταχύτητες (έμπροσθεν – όπισθεν), οι τροχοί του είχαν ακτίνες και ήταν καλυμμένοι με καουτσούκ (χωρίς αέρα) και τα φρένα ήταν μοχλός δίπλα στο τιμόνι του οδηγού. Ήταν μια

εντυπωσιακή εξέλιξη για την εποχή, με όλη την κοινότητα να τρέχει να «θαυμάσει» το καινούριο επαναστατικό όχημα.

Μετά την αγορά του αυτοκινήτου όμως, ο Καπάταης παρέμεινε δυο μόνο χρόνια στον Καραβά, αφού μετακόμισε στη Λευκωσία, όπου υπήρχε περισσότερη και σίγουρη δουλειά γι' αυτόν και το αυτοκίνητό του. Το σπίτι του, στη διασταύρωση των οδών Μουσών και Σπανούδη, χρησιμοποιήθηκε για μερικά χρόνια ως δημοτικό σχολείο.

Το δεύτερο αυτοκίνητο έφερε στον Καραβά, το 1929, ο Χριστόδουλος Θεοδούλου (Βλόκκος), ο οποίος μέχρι τότε είχε άμαξα - μόνο για επιβάτες - με την οποία έκανε τακτικά το δρομολόγιο Καραβάς – Λευκωσία. Με τις εγγραφές των αυτοκινήτων, όπως και των αμαξιών και την αδειοδότησή τους να γίνεται τότε κατά επαρχία, το όχημα πήρε τον αριθμό «KYRENIA 24», κάτι το οποίο οι Καραβιώτες θυμόντουσαν για πολλά χρόνια. Πρώτος οδηγός του αυτοκινήτου ήταν ο Χαμπής Τυρίμος. Με το αυτοκίνητο αυτό είναι που πήγαν τον Οκτώβριο του 1931 οι νέοι του Καραβά στην Κερύνεια, όπου στα επεισόδια που ακολούθησαν κατά τα «Οκτωβριανά», σκοτώθηκε ο Μιχάλης Τριφούρτζης.

Αμάξια από τη δεκαετία του 1910 είχαν επίσης ο Κώστας Βακής, ο οποίος όμως ήταν περισσότερο έμπορος (μετέφερε και πουλούσε κρασί, κονιάκ, σιτάρι και λάδι) καθώς και ο Φίλιππος Μιχαήλ, ο οποίος επίσης ασχολείτο περισσότερο με τη μεταφορά εμπορευ-

**Αναμνηστική φωτογραφία. Το λεωφορείο του Ανδρέα Χρ. Θεοδούλου (Βλόκκου)-
“Ωραίος Καραβάς”. Η Στασούλα, ο Χρίστος και η Δέσποινα Γετίμη, 14 Ιουνίου 1952**

μάτων παρά επιβατών. Μετέφερε γεωργικά προϊόντα στην αγορά της Λευκωσίας όπως λεμόνια, πορτοκάλια και πατάτες και έφερνε πίσω ρύζι, σιτάρι, και ζάχαρη. Συχνά μετέφερε για εξαγωγή γεωργικά προϊόντα στο λιμάνι της Αμμοχώστου και έφερνε πίσω στην αγορά της Λευκωσίας είδη που μόλις είχαν εισαχθεί. Και οι δυο αγόρασαν στη συνέχεια φορτηγά αυτοκίνητα, με οδηγούς τον Θωμά Κύζηρο ο πρώτος και τον Πέτρο Δημητρίου, αργότερα κτηματία με δικό του φορτηγό, ο δεύτερος. Σε κάποιο στάδιο ο Φίλιππος δημιούργησε καμίνια και εμπορευόταν τον ασβέστη. Με δικής του παραγωγής ασβέστη είχε γίνει η επίστρωση του διαύλου του αεροδρομίου Λευκωσίας και το κτίσιμο κάποιων εκκλησιών στη Λεμεσό. Παράλληλα είχε ασχοληθεί και με τη μεταφορά και το εμπόριο άλλων οικοδομικών υλικών (ξυλεία – τσιμέντο).

Ένας άλλος γνωστός αμαξάς ήταν ο Σάββας Γιουτανής, ο οποίος μετά το γάμο του εγκαταστάθηκε στον Άγιο Γεώργιο και τελικά αγόρασε το χάνι της Κερύνειας, που βρισκόταν στο κέντρο της πόλης, στην οδό Ελλάδος. Από τότε το χάνι ήταν γνωστό ως «το χάνι του Γιουτανή». Δίπλα ακριβώς στεγαζόταν το εργαστήριο του γνωστού κατασκευαστή και επιδιορθωτή αμαξιών Μαυρίκιου, γεγονός που εξυπηρετούσε αφάνταστα τους αμαξάδες. Στα χρόνια που ακολουθήσαν από το σημείο εκείνο δημιουργήθηκε κάθετος δρόμος προς τη θάλασσα, η οδός Κατσελλή. Στη διασταύρωση των δρόμων αυτών το 1974 βρισκόταν το κατάστημα του Καραφυλλίδη.

Λιγότερο γνωστοί αμαξάδες ήταν ο Χρήστος Καρκάνιας (Δκιολλοήτης), που έφερνε κρασί από τον Κάμπο και εφοδίαζε τα καφενεία του Καραβά και των γύρω χωριών, και ο Παύλος Χατζησπύρου που εκτελούσε μεταφορές μέσα στην κοινότητα.

4) Περισσότερα αυτοκίνητα

Από το 1933, με την αύξηση της κυκλοφορίας των μηχανοκινήτων οχημάτων και τον περιορισμό της χρήσης των αμαξιών, περισσότεροι Καραβιώτες άρχισαν να φέρνουν αυτοκίνητα, άλλοι φορτηγά και άλλοι λεωφορεία. Φορτηγά έφεραν ο Γιώργος Αβράμης, ο Δημήτρης Θεμιστοκλέους (Τσιπής), με οδηγό τον Βασίλη Χατζηβασίλη και ο Ευριπίδης Χατζηγιαννάκης που έκανε κυρίως μεταφορές οικοδομικών υλικών. Λεωφορεία έφεραν ο Γιώργος Θρασής, που έκανε καθημερινά δρομολόγιο για Λευκωσία και ο Χρήστος Πιτσιλλίδης (Γιάννακας), που αρχικά είχε φορτηγό και από το 1939 λεωφορείο BEDFORD. Ειδική περίπτωση ήταν ο Διονύσης Σταυρινού, ένας πανέξυπνος, όπως περιγράφεται, επιχειρηματίας, ο οποίος είχε αλευρόμυλο, καφενείο, φούρνο, αμάξι και αργότερα φορτηγό αυτοκίνητο, το οποίο οδηγούσε ο μετέπειτα γαμπρός του Δημήτρης Παπαπέτρου (Δημητσόπουλος).

Τα αμάξια και οι άμαξες έκαναν τότε τη δουλειά που αργότερα ανέλαβαν τα φορτηγά και τα λεωφορεία. Οι ιδιοκτήτες τους, όπως και εκείνοι των πρώτων αυτοκινήτων ήταν οι άνθρωποι που έβαλαν τις βάσεις για την ανάπτυξη των συγκοινωνιών και των μεταφορών στον Καραβά.

5) Οι διάδοχοι

Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των αμαξάδων και των πρώτων αυτοκινητιστών είναι ότι σε πολλές περιπτώσεις το επάγγελμα ακολούθησαν και τα παιδιά τους. Το Χριστόδουλο Θεοδούλου διαδέχθηκε ο γιος του Άντρος Θεοδούλου (Βλόκκος), το Γιώργο Αβράμη, ο Μιχάλης και ο Κυριάκος Αβράμη, το Φίλιππο Μιχαήλ, τα παιδιά του Όμηρος και Σάβ-

βας, τον Ιωάννη Καλλή, ο γιος του Σωτήρης, τον Ανδρέα Γιάλλουρο (είχε δραστηριοποιηθεί με φορτηγά τη δεκαετία του 1950), ο γιος του Χριστάκης. Ανάλογη είναι και η περίπτωση του Αντρέα Τσέντα που ακολούθησε τα βήματα των θείων του Λάμπρου και Γιάννη και έτσι, εκτός από μηχανικός αυτοκινήτων, ήταν από το 1969 ιδιοκτήτης ταξί, καθώς και οδηγός λεωφορείου μερικής απασχόλησης.

B. ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1940 – 1960

1) Η ανάπτυξη των μεταφορών

Μετά το 1940, και ιδιαίτερα μετά το τέλος του Β' παγκόσμιου πολέμου το 1945, ξεκινά η νέα περίοδος των αυτοκινητιστών του Καραβά. Είναι η περίοδος της δημιουργίας των εταιρειών λεωφορείων για τη μεταφορά εκατοντάδων εργαζομένων καθημερινά στις πόλεις για δουλειά, κατά κύριο λόγο στη ραγδαία αναπτυσσόμενη τότε οικοδομική βιομηχανία. Στην αγορά μπαίνουν νέοι άνθρωποι, με όραμα για τις μεταφορές και την ανάπτυξή τους.

2) Η Εταιρεία Ιωάννης Καλλής

Ένας από τους πρώτους ήταν ο Ιωάννης Καλλής. Με καταγωγή από τον Άγιο Ερμόλαο, στην άλλη πλευρά του Πενταδακτύλου, είχε έρθει στον Καραβά με τα πόδια πάνω από το βουνό το 1933, σε ηλικία 19 χρονών. Στόχος του, όπως έλεγε αργότερα στα παιδιά του, ήταν να βρει δουλειά και να μπορέσει να ζήσει κοντά στη θάλασσα. Ο πρώτος άνθρωπος που συνάντησε ήταν ο Γιώργος Αβράμης, ο οποίος μόλις είχε αγοράσει ένα από τα πρώτα αυτοκίνητα στην κωμόπολη (φορτηγό). Άρχισε να εργάζεται μαζί του, ενώ αργότερα απασχολήθηκε ως οδηγός πάνω στο φορτηγό του Κώστα Βακή.

Ο Ιωάννης Καλλής

Ο Σωτήρης Καλλής

Το 1940 αγόρασε το πρώτο του λεωφορείο και το 1941 το δεύτερο. Τα αυτοκίνητα αυτά, όμως, τα έκανε επίταξη ο Βρετανικός στρατός που τα χρειαζόταν για τις μετακινήσεις του (ήταν η περίοδος του Β' παγκόσμιου πολέμου) και αναγκάστηκε να αγοράσει άλλα. Το 1950 είχε ήδη πέντε αυτοκίνητα και το 1953 εφτά. Σε κάποιο στάδιο δημιούργησε ιδιόκτητο συνεργείο (γκαράζ) με μηχανικούς, ισιωτές και βαφείς, που επιδιόρθωναν και συντηρούσαν τα αυτοκίνητα της «ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΛΛΗΣ», όπως την ονόμασε.

3) Η Εταιρεία Λάμπρος Τσέντας

Οι κινήσεις του αυτές έδωσαν ώθηση στην ανάπτυξη των συγκοινωνιών στην κωμόπολη και έκαναν και άλλους να στραφούν στην αγορά λεωφορείων. Το 1946 τα αδέρφια Λάμπρος και Γιάννης Τσέντας αγόρασαν το πρώτο τους λεωφορείο και άρχισαν την εκτέλεση καθημερινών δρομολογίων για Κερύνεια και Λευκωσία. Σύντομα αγόρασαν και δεύτερο λεωφορείο και αργότερα και τρίτο. Το 1950 ιδρύουν την «ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΛΕΩΦΟΡΕΙΩΝ ΛΑΜΠΡΟΣ ΤΣΕΝΤΑΣ – ΩΡΑΙΟΣ ΚΑΡΑΒΑΣ». Η εταιρεία αναπτύχθηκε ραγδαία και σε τρία χρόνια είχε και αυτή έξι λεωφορεία.

Κάτι που ξεχώριζε τις δύο εταιρείες μεταξύ τους ήταν ότι η μια (ΚΑΛΛΗΣ) διέθετε κατά κύριο λόγο αυτοκίνητα BEDFORD και η άλλη (ΤΣΕΝΤΑΣ) αυτοκίνητα AUSTIN και τα δύο αγγλικής κατασκευής, των 29 – 32 θέσεων, τα μεγαλύτερα που υπήρχαν τότε. Το 1953, όμως, ο Ιωάννης Καλλής, λάτρης των ωραίων αυτοκινήτων, έκανε την υπέρβαση και δρομολόγησε ένα μικρότερο, αλλά εντυπωσιακό σε εμφάνιση αμερικάνικο λεωφορείο 20 θέσεων, μάρκας DESOTO, ένα από τα λίγα αυτού του τύπου που κυκλοφορούσαν στην Κύπρο εκείνη την εποχή.

Τα αδέρφια Λάμπρος και Γιάννης Τσέντας

4) Η Εταιρεία «Ανδρέας Γιάλλουρος»

Στις αρχές τις δεκαετίας του '60 είχε δραστηριοποιηθεί στον τομέα των συγκοινωνιών και η εταιρεία «ΑΝΔΡΕΑΣ ΓΙΑΛΛΟΥΡΟΣ». Διέθετε, όμως, μόνο πέντε λεωφορεία και παρόλο που τα αυτοκίνητα της ήταν MERCEDES πολυτελείας, δεν μπορούσε να ανταγωνιστεί τις δύο μεγάλες, από χρόνια καθιερωμένες στην αγορά εταιρείες, και τερμάτισε τις εργασίες της μετά από δυο χρόνια.

5) Μεμονωμένοι αυτοκινητιστές

Στην αγορά όμως υπήρχαν και μεμονωμένοι αυτοκινητιστές - ιδιοκτήτες λεωφορείων.

Ο Αντρος Θεοδούλου (Βλόκκος), που είχε πρωτοαγοράσει λεωφορείο AUSTIN το 1946, έκανε καθημερινά δρομολόγια για τη Λευκωσία, σε συνεργασία με τους αδελφούς Τσέντα. Ο Αντρος θυμάται μέχρι σήμερα ότι είχε βγάλει άδεια το 1945, σε ηλικία 19 χρόνων, οδηγώντας στην περιοχή «Τζιρρίπιν» στη Λευκωσία το «KYRENIA 24», το δεύτερο αυτοκίνητο που είχε έρθει στον Καραβά. Ένα γεγονός, που θα παραξένευε σήμερα, είναι ότι μια από τις δουλειές που είχε αναλάβει, ήταν να παίρνει μια φορά το μήνα τους μαθητές του Τούρκικου Λυσέ (Λυκείου) της Λευκωσίας, επίσκεψη – εκδρομή στον Απόστολο Ανδρέα.

Ο Νικόλας Χατζηπετρήs είχε επίσης αγοράσει λεωφορείο γύρω στο 1946 και άρχισε να κάνει καθημερινή γραμμή για τη Λευκωσία. Παράλληλα οργάνωνε εκδρομές και προσκυνήματα σε μοναστήρια. Ευγενικός και γενναιόδωρος, όπως ήταν, (πρόσφερε ακόμη και δώρα στους επιβάτες), είχε μεγάλη επιτυχία στην εργασία του αυτή. Χαρακτηριστικό της προσωπικότητας και της ανιδιοτέλειας που τον διέκρινε, ήταν και το γεγονός

Ένα από τα λεωφορεία του Τσέντα μπροστά από το γραφείο της εταιρείας. Διακρίνεται στα δεξιά ο Γιώργος Σπαθιάς

Λεωφορείο του Τσέντα μπροστά από το γραφείο της εταιρείας. Διακρίνεται στα δεξιά ο Δημήτρης Παπαπέτρου (Δημητσόπουλος)

Λεωφορείο Καραβά - Ο Νικόλας και η Αναστασία Χατζηπετρή - 1957

ότι, όταν το Δημοτικό Συμβούλιο της Αριστεράς, κατά την περίοδο 1946 – 1949 (Δήμαρχος Δημήτρης Λάιος), είχε αποφασίσει την ασφαλιτοστρωση των δρόμων του Καραβά με εθελοντική δουλειά, μετέφερε με το λεωφορείο του, χωρίς αμοιβή, πέτρες για την εκτέλεση του έργου (το μετέτρεπε σε φορτηγό αφαιρώντας τα παράθυρα). Αργότερα, εγκαταστάθηκε για πολλά χρόνια στη Λεμεσό, όπου μετέφερε εργαζόμενους στις Αγγλικές Βάσεις. Τελικά επανήλθε στον Καραβά, αγόρασε φορτηγό και ασχολήθηκε με τις μεταφορές.

Μικρό λεωφορείο είχε και ο Χρήστος Ψάθας, ο οποίος το χρησιμοποιούσε όχι για καθημερινά δρομολόγια, αλλά για προσκυνήματα σε μοναστήρια, εκδρομές μαθητών, μεταφορά επιβατών εντός της κοινότητας, για εκκλησιασμό και μεταφορά εργατριών στη συλλογή λεμονιών.

Ένας άλλος ιδιοκτήτης μικρού λεωφορείου ήταν ο Δημήτρης Παξιαβάνης, μια πολύ γνωστή και ιδιαίτερα συμπαθής φυσιογνωμία μεταξύ των Καραβιωτών. Χρησιμοποιούσε το λεωφορείο του κατά κύριο λόγο για την οργάνωση προσκυνημάτων σε μοναστήρια και εκκλησίες που γιόρταζαν, συνήθως σε μικρές από τον Καραβά αποστάσεις. Αναλάμβανε επίσης τη μεταφορά εργατριών από διάφορα χωριά της περιοχής, όπως Τριμίθι, Κάρμι και άλλα για τη συλλογή λεμονιών από τους λεμονόκηπους της κωμόπολης.

6) Στόλος λεωφορείων

Ο στόλος λεωφορείων του Καραβά υπερέβαινε το 1960, τα 20 αυτοκίνητα, ένας αριθμός εντυπωσιακός για μια κωμόπολη 2500 κατοίκων. Αναλογούσε δηλαδή ένα λεωφορείο για κάθε 125 κατοίκους. Έτσι οι Καραβιώτες ταξίδευαν πολύ συχνά και απόλυτα εξοικειωμένοι με τη Λευκωσία και την Κερύνεια, ένοιωθαν τις πόλεις αυτές σαν «δικό τους» χώρο.

Ανάλογο αριθμό λεωφορείων διέθετε και η γειτονική κωμόπολη της Λαπήθου.

7) Εξυπηρέτηση των χωριών Παλιόσοφος, Φτέρυχα, Ελιά

Οι εταιρείες λεωφορείων εξυπηρετούσαν και τα μικρά γειτονικά χωριά, Παλιόσοφος, Φτέρυχα και Ελιά, που βρίσκονται σε απόσταση μερικών χιλιομέτρων από τον Καραβά. Δρομολογούσαν, όποτε χρειαζόταν, μικρά αυτοκίνητα (σε κάποιες περιπτώσεις βαν ή λεωφορείακια), για να φέρουν τους επιβάτες από τα χωριά αυτά στα γραφεία τους, απ' όπου αυτοί έπαιρναν το λεωφορείο για Κερύνεια ή Λευκωσία. Αν και αυτό δεν ήταν καθιερωμένη τακτική, ήταν κάτι που γινόταν συχνά, ιδιαίτερα όταν υπήρχαν και μικρά φορτία για μεταφορά.

8) Η μεταφορά εμπορευμάτων και ποδηλάτων - Η διάθεση λεωφορείων ανάλογα με τη ζήτηση

Τα λεωφορεία των δύο εταιρειών «ΚΑΛΛΗΣ» και «ΤΣΕΝΤΑΣ», πέρα από τη μεταφορά επιβατών, κάλυπταν για πολλά χρόνια, σε μεγάλο βαθμό και τις ανάγκες της μεταφοράς αγροτικών προϊόντων και τροφίμων από και προς την κοινότητα. Το πρώτο λεωφορείο αναχωρούσε στις 4:30 το πρωί μεταφέροντας αγροτικά προϊόντα (λεμόνια, πορτοκάλια, κουκιά, κ.ά) μαζί με τους Καραβιώτες εμπόρους (Χρήστος Ορφανίδης, Τιμόθεος Δημητρίου, Νικόλας Κατσιόλας, Κωστής Χαρτσιώτης) που επρόκειτο να τα διαθέσουν στην αγορά της Λευκωσίας. Στις 6:30 ήταν πίσω στη Δημοτική Αγορά, έχοντας φέρει εκείνα τα είδη (λαχανικά, χορταρικά, φρούτα) που χρειαζόνταν οι φθαρτοπώλες και οι άλλοι έμποροι του Καραβά.

Μέχρι τα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1960 τα λεωφορεία μετέφεραν κάθε Δευτέρα και τα ποδήλατα πολλών από τους επιβάτες, με τα οποία οι τελευταίοι μετέβαιναν στον τόπο εργασίας τους μετά την άφιξή τους στη Λευκωσία. Όλη τη βδομάδα, τα βράδυα, τα ποδήλατα ήταν φυλαγμένα στο Γραφείο της Εταιρείας. Ήταν μια διευθέτηση που διευκόλυνε αφάνταστα τους εργαζόμενους στη Λευκωσία, ιδιαίτερα τους οικοδόμους, που έχοντας εξασφαλισμένο μέσο διακίνησης και μέσα στην πόλη, δε δίσταζαν να αναζητήσουν εργασία εκτός Καραβά.

Ξεχωριστή ήταν η περίπτωση διάθεσης λεωφορείων κατά τους μήνες Οκτώβριο – Δεκέμβριο που εμφανίζονταν οι «τζίκλες». Μία – δύο φορές τη βδομάδα, ομάδα από 15 με 20 Καραβιώτες – επικεφαλής οι γνωστοί Χριστόδουλος Τσιακκούρης και Γιαννακός Καράμανος – ξεκινούσαν από τη 1.00 το πρωί και έστηναν «βερκά» σε διάφορες «λαξίες» από τον Καραβά μέχρι τη χερσόνησο της Καρπασίας, για να «πιάσουν τζίκλες». Στην επιστροφή μάζευαν τα «βερκά» και τα πουλιά που είχαν παγιδευτεί. Ήταν μια επιχείρηση - καθ' όλα νόμιμη τότε – ιδιαίτερα απολαυστική για τους «μερακλήδες» του είδους, που γίνονταν δεκτοί με επιφωνήματα θαυμασμού από κάποιους και με ειρωνικά σχόλια από άλλους, κατά την επιστροφή τους στην κοινότητα.

9) Η σχέση λεωφορείου – ταξιδιώτη

Ένα ξεχωριστό χαρακτηριστικό της περιόδου αυτής είναι ότι οι επιβάτες συχνά «συνδόνταν» με τα λεωφορεία με τα οποία διακινούνταν και τους έδιναν ονόματα. Πολλοί θυμούνται ακόμα το «Γεροδήμο», ένα αυτοκίνητο που είχε φέρει η εταιρεία «ΤΣΕΝΤΑΣ» το 1950 και τη «Λεϊλά» - από το LEYLAND -, το πρώτο τουριστικό λεωφορείο (αποκλειστικά για επιβάτες) χωρίς «κάσια», που έφερε το 1956 και πάλι η εταιρεία «ΤΣΕΝΤΑΣ». Ανάλογη ήταν η περίπτωση του λεωφορείου AUSTIN, του Άντρου Θεοδούλου

(Βλόκκου) στο οποίο είχε δοθεί το όνομα «Σαλώμη».

10) Οι επιθέσεις των Τούρκων το 1958 στα γραφεία των εταιρειών στη Λευκωσία - Η μεταφορά τους σε άλλους χώρους Επίθεση σε λεωφορείο

Τον Ιούλιο του 1958, μετά την ένταση που ακολούθησε την εκτέλεση οκτώ κατοίκων του Κοντεμένου στο τουρκοκυπριακό χωριό Κιόνελλι και τις βιαιότητες που ξεκίνησαν οι Τούρκοι (ληηλασίες και εμπρησμοί ελληνικών καταστημάτων και φόνοι όσων έμπαιναν στις Τούρκικες γειτονιές), οι δυο εταιρείες αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα γραφεία τους, που βρίσκονταν στο σημερινό τούρκικο τομέα της Λευκωσίας.

Στην περίπτωση της εταιρείας «ΤΣΕΝΤΑΣ» εξαγριωμένοι Τουρκοκύπριοι συγκεντρώθηκαν και κτυπούσαν με άγριες διαθέσεις την πόρτα του γραφείου, που βρισκόταν κοντά στο παλιό «γεναιοκοπάζαρο». Ο υπεύθυνος του γραφείου Κωστής Διγενής, σώθηκε χάρη στην επέμβαση Τουρκοκύπριου πελάτη της εταιρείας, που ταξίδευε καθημερινά μαζί του για Λευκωσία, από το τουρκικό χωριό Τέμπλος, κοντά στην Κερύνεια. Ο οδηγός Μιχάλης Αβράμης, που είχε φθάσει με το λεωφορείο του εκείνη τη στιγμή, είδε τη σκηνή και απομακρύνθηκε. Το γραφείο μεταφέρθηκε αρχικά σε περίπτερο στην Πύλη Πάφου και αργότερα σε οίκημα στην οδό Θεοκρίτου, κοντά στο πολύ γνωστό τότε ζαχαροπλαστείο «ΧΑΛΕΠΙ».

Το γραφείο της εταιρείας «ΚΑΛΛΗΣ», που βρισκόταν κοντά στο ναό της Αγίας Σοφίας, επίσης υπέστη επίθεση, οι Τούρκοι το έκαψαν και τραυμάτισαν στο κεφάλι τον υπεύθυνο του γραφείου, Σταύρο Κοιλαρά. Τελικά ο Σταύρος κατόρθωσε να διαφύγει και το γραφείο μεταφέρθηκε στην περιοχή του περιπτέρου «ΟΧΙ», στην οδό Παλαιολόγου.

Την ίδια περίπου περίοδο, οι Τούρκοι έστησαν ενέδρα στο χωριό Κιόνελλι, ένα χωριό εφιάλτης για τους Ελληνοκύπριους, και πυροβόλησαν επανειλημμένα το λεωφορείο BEDFORD, με αριθμό Α241, της εταιρείας «ΚΑΛΛΗΣ». Οδηγός ήταν ο Σοφοκλής Μούης. Το λεωφορείο ήταν παλαιού τύπου και τα χοντρά πλαστικά παράθυρα συγκράτησαν τις σφαίρες, πολλές από τις οποίες έμειναν πάνω στο πλαστικό. Έτσι ο οδηγός και οι επιβάτες σώθηκαν.

11) Τα μικρά λεωφορεία και τα συνεργεία εκκοπής λεμονιών

Μια ειδική κατηγορία αυτοκινητιστών ήταν εκείνοι, που διαθέτοντας μικρά λεωφορεία, οργάνωναν δικά τους συνεργεία «εκκοπής» - αυτός ήταν ο όρος που είχε επικρατήσει τότε - λεμονιών, πορτοκαλιών και εκρίζωσης καρότων και τεύτλων.

Τα συνεργεία, που αποτελούνταν από γυναίκες που προέρχονταν από διάφορα χωριά της περιοχής (Καραβάς, Άγιος Γεώργιος, Τριμίθι, Κάρμι, Παλιόσοφος και Φτέρυχα), από το Σεπτέμβριο μέχρι το Μάρτιο ασχολούνταν με τη συλλογή λεμονιών από τους λεμονόκηπους του Καραβά. Όταν τελείωνε η εργασία αυτή μετακινούνταν στη Μόρφου, όπου εργάζονταν στη συλλογή πορτοκαλιών. Στη συνέχεια, κατά τους μήνες Μάιο - Ιούνιο, απασχολούνταν στην εκρίζωση καρότων - ευρύτερη περιοχή Μόρφου, Ζώδιας - για τα οποία υπήρχε καθορισμένη περίοδος εκρίζωσης, συσκευασίας και εξαγωγής. Ασχολούνταν επίσης με την εκρίζωση τεύτλων (παντζαριών) σε μικρότερη όμως κλίμακα, αφού η παραγωγή του προϊόντος αυτού ήταν περιορισμένη.

Η δημιουργία και λειτουργία αυτών των συνεργείων ήταν άλλη μια προσφορά των αυτοκινητιστών στην οικονομία της κοινότητας, που εξασφάλιζε απασχόληση σε ένα μεγάλο αριθμό γυναικών, για πολλούς μήνες.

Τέτοια συνεργεία είχαν οι Σάββας Χριστοδούλου – Μπούκκας και Ανδρέας Καράσαβ-βας – Στάφ.

Στη γειτονική κωμόπολη της Λαπήθου συνεργεία είχαν ο Πέτρος Μούης, που χρησιμο-ποιούσε αυτοκίνητο που ανήκε στο Χρήστο Μούη, και ο Σωκράτης Παρασκευά με τη χρήση μικρού λεωφορείου, που ανήκε στον Γιάγκο Στυλιανού.

Γ. ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1960 – 1974

1) Τα λεωφορεία στη Λάπηθο - Ο ανταγωνισμός- Η μια και μόνη εταιρεία

Με την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της Κύπρου από τη Βρετανία το 1960 και τον τερ-ματισμό της έκρυθμης κατάστασης που επικρατούσε για τέσσερα χρόνια, η οικονομία της Κύπρου αναπτύσσεται με πιο γρήγορους ρυθμούς και οι ανάγκες για τη μεταφορά εργαζομένων στα αστικά κέντρα γίνονται ακόμα μεγαλύτερες. Το γεγονός ωθεί τους αυ-τοκινητιστές να αγοράσουν περισσότερα λεωφορεία, για να καλύψουν την αυξημένη ζή-τηση.

Στην «αδελφή» κωμόπολη Λάπηθο, που είχε ακολουθήσει παράλληλη με τον Καραβά πορεία στο θέμα των λεωφορείων, είχαν επίσης δημιουργηθεί δύο εταιρείες, η «ΓΙΩΡ-ΓΟΣ ΚΑΖΕΛΗΣ» και η «ΛΑΪΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΜΕΤΑΦΟΡΩΝ ΛΑΠΗΘΟΥ – ΛΕΜ».

Έτσι οι δύο κωμοπόλεις με συνολικό πληθυσμό 6000 κατοίκων, είχαν τέσσερις ανταγω-νιστικές μεταξύ τους εταιρείες, που εκτελούσαν ουσιαστικά τα ίδια δρομολόγια, η κάθε μια με τα δικά της οχήματα, γραφεία και προσωπικό. Ήταν μια υπερβολική σπατάλη πό-ρων και ανθρωπίνου δυναμικού, που δεν ωφελούσε κανένα.

Ένα από τα λεωφορεία της “Λάμπουσα”

Με τον καιρό άρχισε μια άτυπη συνεργασία μεταξύ τους, στην αρχή ανά δύο, στην προσπάθεια να ξεπεραστούν σ' ένα βαθμό, τα προβλήματα. Τελικά, το 1967, οι τέσσερις εταιρείες συγχωνεύθηκαν σ' έναν πανίσχυρο οργανισμό, την «ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΛΕΩΦΟΡΕΙΩΝ ΛΑΜΠΟΥΣΑ».

2) Η ανανέωση του στόλου των λεωφορείων της εταιρείας. Η πλήρης κάλυψη των μεταφορικών αναγκών της κεντρικής και της δυτικής περιοχής της επαρχίας

Μια από τις πρώτες κινήσεις της διεύθυνσης της νέας εταιρείας ήταν η ανανέωση του στόλου των λεωφορείων της. Τα παλιά BEDFORD και AUSTIN των 37 – 42 θέσεων άρχισαν να αντικαθίστανται με καινούρια BELLAVISTA (της BEDFORD), FIAT και FORD των 55 θέσεων.

Με νέα λεωφορεία, εφοδιασμένα με πολλές ανέσεις και πιο πυκνά και καλύτερα προγραμματισμένα δρομολόγια, η «ΛΑΜΠΟΥΣΑ» κάλυπτε πλήρως τις ανάγκες του επιβατικού κοινού.

Για την καλύτερη εξυπηρέτηση των πελατών της, η εταιρεία διέθετε γραφεία με άνετους χώρους αναμονής στην Κερύνεια, τον Καραβά, τη Λάπηθο και τη Λευκωσία.

Η «ΛΑΜΠΟΥΣΑ» είχε 36 λεωφορεία και απασχολούσε 55 περίπου άτομα προσωπικό, από τους οποίους οι 33 ήταν οδηγοί – οι έξι μερικής απασχόλησης – και οι υπόλοιποι γραφείς, ελεγκτές, φορτοεκφορτωτές. Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της εταιρείας ήταν ότι οι ιδιοκτήτες εργάζονταν και οι ίδιοι ως οδηγοί στα λεωφορεία τους, συχνά μάλιστα κατά τις «δύσκολες» ώρες, στα πολύ πρωινά δρομολόγια.

Το πρώτο λεωφορείο έφευγε για τη Λευκωσία στις 4:30 το πρωί. Στη συνέχεια από τις 5:00 μέχρι τις 6:00 αναχωρούσε ένα λεωφορείο κάθε μισή ώρα, από τις 6:00 μέχρι τις 7:30 κάθε δέκα λεπτά και από τις 7:30 και όλη την υπόλοιπη μέρα μέχρι τις 5:30 το απόγευμα, κάθε τρία τέταρτα.

Έτσι καλύπτονταν πλήρως οι ανάγκες μεταφοράς, τόσο για τους εργαζόμενους στις οικοδομές, που άρχιζαν την εργασία τους νωρίς το πρωί, όσο και για τους δημόσιους και ιδιωτικούς υπαλλήλους, τραπεζικούς, μαθητές, αλλά και τους απλούς επισκέπτες της πόλης. Το τελευταίο λεωφορείο από τη Λευκωσία για Καραβά – Κερύνεια αναχωρούσε στις 7:00 το απόγευμα και έτσι εξυπηρετούνταν ακόμα και οι αργοπορημένοι επιβάτες.

Με αυτό τον τρόπο οι κάτοικοι είχαν εύκολη και γρήγορη πρόσβαση στην αγορά εργασίας της μεγάλης πόλης, της Λευκωσίας, με αποτέλεσμα η ανεργία στην περιοχή να κυμαίνεται σε μηδενικά επίπεδα.

Η πόλη της Κερύνειας δεν είχε δικιά της λεωφορεία και έτσι η «ΛΑΜΠΟΥΣΑ» κάλυπτε και τις ανάγκες της πρωτεύουσας της επαρχίας, όπως και των χωριών Άγιος Γεώργιος, Κάρμι, Τριμίθι, Βασίλεια, Βαβυλάς, Μύρτου, Διόριος, Κοντεμένος, Γερόλακκος και Άγιος Βασίλειος, που βρίσκονταν πάνω στη διαδρομή προς Λευκωσία.

3) Τα φορτηγά της «ΛΑΜΠΟΥΣΑΣ»

Με τα λεωφορεία της να περιορίζονται - λόγω των νέου τύπου αυτοκινήτων - αποκλειστικά στη διακίνηση επιβατών, η εταιρεία προχώρησε στην αγορά δύο φορτηγών αυτοκινή-

των, τα οποία μετέφεραν από τη Λευκωσία φορτία – κυρίως τροφίμων – στα συνεργατικά παντοπωλεία και τα καταστήματα τροφίμων της περιοχής. Αυτά ήταν σακιά με αλεύρι, ρύζι, όσπρια, αλάτι, κιβώτια με κονσέρβες και συμπυκνωμένο γάλα σε τενεκεδάκια, μπουκάλες γκαζιού και άλλα, τα οποία προηγουμένως μετέφεραν τα παλαιού τύπου λεωφορεία. Τα φορτηγά, ένα BEDFORD και ένα VOLVO, οδηγούσαν οι Μιχάλης Κότσαπας και Νικολής Νικολάου.

Για τη μεταφορά των ντόπιων μικρεμπόρων και των προϊόντων τους (λεμόνια, ποτοκάλια, μανταρίνια κ.ά), στη Δημοτική Αγορά της Λευκωσίας, η ΛΑΜΠΟΥΣΑ κράτησε και τροποποίησε ένα από τα παλιά της λεωφορεία, το BEDFORD με αριθμό BZ 414, αφαιρώντας του μερικές σειρές καθισμάτων, ώστε να γίνει κατάλληλο για τη νέα του δουλειά. Στην επιστροφή έφερνε πίσω κοφίνια με λαχανικά και φρούτα για τις ανάγκες της τοπικής αγοράς.

Αλλά και για τη μεταφορά των ποδηλάτων των πελατών της συνέχισε να φροντίζει η ΛΑΜΠΟΥΣΑ. Αυτά, πολύ λιγότερα πλέον, τοποθετούνταν στο χώρο αποσκευών, στο κάτω μέρος του λεωφορείου, απ' όπου τα έπαιρναν οι επιβάτες για μετάβαση στο χώρο εργασίας τους, όταν έφταναν στην πόλη.

4) Οι σχεδιασμοί για το μέλλον

Στα πλαίσια του προγράμματος ανάπτυξης της εταιρείας τον Απρίλιο του 1974 είχε έρθει στην Κύπρο, από το Τορίνο, εκπρόσωπος της FIAT και το Συμβούλιο της «ΛΑΜΠΟΥΣΑΣ» είχε αρχίσει μαζί του διαπραγματεύσεις για την αγορά δέκα υπερσύγχρονων, νέου τύπου λεωφορείων της ιταλικής αυτής φίρμας. Η κίνηση αυτή έμεινε μετέωρη, αφού ακολούθησαν η προδοσία και η κατάληψη της επαρχίας από τους Τούρκους. Για αρκετό καιρό στην συνέχεια, ο Ιταλός επικοινωνούσε με ανθρώπους της εταιρείας, για να τους ευχαριστήσει για τη φιλοξενία και να τους εκφράσει το θαυμασμό του για την ομορφιά της περιοχής και ιδιαίτερα του Μπέλλα Πάις, το οποίο είχε γνωρίσει από επισκέψεις του μαζί τους στο γνωστό, από το βιβλίο «Bitter Lemons», κέντρο «Το Τεμπελόδεντρο», του Σάββα Κουρτέλλα.

5) Το τελευταίο δρομολόγιο μέσω του παλιού δρόμου Λευκωσίας – Κερύνειας - Η διαδρομή μέσω Μύρτου

Μέχρι το τέλος σχεδόν του Δεκεμβρίου του 1963, τα δρομολόγια προς Λευκωσία διεξάγονταν μέσω του παλιού δρόμου Λευκωσίας – Κερύνειας, πάνω στον οποίο, ως γνωστό, βρίσκονταν τα τουρκοκυπριακά χωριά Μπογάζι, Αγύρτα, Κιόνελλι, Μιντζέλι. Μετέφεραν μάλιστα στις εργασίες τους στη Λευκωσία και τους κατοίκους των χωριών αυτών. Όταν στις 20 Δεκεμβρίου του 1963 ξέσπασε η τουρκοκυπριακή ανταρσία – επιθέσεις ενάντια στα ελληνικά μαγαζιά, λεηλασίες και φόννοι - τα πράγματα έγιναν πολύ δύσκολα και η διέλευση μέσω του δρόμου αυτού πολύ επικίνδυνη. Τρεις μέρες μετά, στις 23 Δεκεμβρίου 1963, στις 4:00 το απόγευμα πραγματοποιήθηκε το τελευταίο δρομολόγιο μέσω του δρόμου αυτού.

Λεωφορείο BEDFORD, της εταιρείας «ΚΑΛΛΗΣ», με αριθμό T5040, με οδηγό το Σάββα Στυλιανού (Κιστιρή), που κατευθυνόταν από τη Λευκωσία προς την Κερύνεια δέχθηκε επίθεση με λοστούς, πέτρες και ξύλα κοντά στο χωριό Κιόνελλι και μόλις κατάφερε να διαφύγει αναπτύσσοντας ταχύτητα. Από τότε, μόνο με CONVOY, με την προστασία αν-

δρών των Ηνωμένων Εθνών, μπορούσε κάποιος να ταξιδέψει με αυτοκίνητο από την Κερύνεια στη Λευκωσία, μια διευθέτηση μάλιστα που ξεκίνησε πολύ αργότερα.

Μετά την ημερομηνία αυτή, τα καθημερινά δρομολόγια – ακόμη και των ιδιωτικών αυτοκινήτων – γίνονταν μέσω Μύρτου, καλύπτοντας μια απόσταση 62 αντί 27 χιλιομέτρων με αποτέλεσμα αυξημένα έξοδα για καύσιμα για τις εταιρείες και περισσότερες ώρες στο δρόμο για τους οδηγούς και τους επιβάτες. Το δρομολόγιο Κερύνεια – Λευκωσία δι-αρκούσε πλέον μια ώρα και δεκαπέντε λεπτά, ενώ προηγουμένως μόλις είκοσι λεπτά.

6) Οι μαθητικές εκδρομές - Οι επισκέψεις σε μοναστήρια και εορτάζουσες κοινότητες

Ένα μεγάλο μέρος της δουλειάς των εταιρειών λεωφορειών ήταν η εκτέλεση των παραδοσιακών μαθητικών εκδρομών: στο Μπέλλα Πάις, στον Παχύαμμο (Άγιος Επίκτητος), στο Δαυλό, στη Λευκωσία, στον Κύκκο (διήμερη, τριήμερη), στο Μαχαιρά, στην Αλυκή Λάρνακας, στην Αμμόχωστο (Πύργος του Οθέλλου).

Υπήρχαν μάλιστα οδηγοί – Δημήτρης Παπαπέτρου, Κωστής Τηανάς, Σοφοκλής Μούης – που είχαν αποκτήσει ειδικότητα στη συμμετοχή σε εκδρομές. Διαθέτοντας μεγάλη ευελιξία προσαρμογής των προγραμμάτων τους, οι εταιρείες μπορούσαν να ανταποκριθούν σε οποιοδήποτε αίτημα των σχολείων – ολόκληρης της επαρχίας – για τη διάθεση λεωφορείων. Υπήρξε περίπτωση – Ιούνιος 1974 – που η «ΛΑΜΠΟΥΣΑ» διέθεσε 17 λεωφορεία, για την εκδρομή του Γυμνασίου Κερύνειας στο Δαυλό.

Μαθητική εκδρομή με λεωφορεία του Καραβά

Το λεωφορείο της “Λάμπουσα” με αριθμό DG131 FIAT. Διακρίνονται οι οδηγοί, Κωστής Τηνάς (Καραβάς), Κύπρος Κελέσιης (Κερύνεια), Ανδρέας Χριστοδουλίδης (Βασίλεια), Οδυσσέας Κυριάκου (Κάρμι)

Μεγάλη και αξιόπιστη εταιρεία, η «ΛΑΜΠΟΥΣΑ», μερικά χρόνια πριν το '74 είχε αναλάβει την εκτέλεση των εκδρομών όλων των σχολείων – Δημοτικών και Γυμνασίων – της Λευκωσίας, γεγονός που άνοιγε νέες προοπτικές για την επέκτασή της.

Ένας άλλος τομέας εργασίας των λεωφορείων ήταν η διοργάνωση επισκέψεων σε Μοναστήρια, ιδιαίτερα κατά τους καλοκαιρινούς μήνες. Από την πρώτη Αυγούστου, κάθε χρόνο, το πρωί του Σαββάτου ξεκινούσαν τρία λεωφορεία για τέτοιες επισκέψεις. Ένα για τον Απόστολο Αντρέα, ένα για τον Κύκκο και ένα για οποιοδήποτε μοναστήρι γιόρταζε εκείνες τις μέρες.

Επισκέψεις οργανώνονταν και σε κοινότητες που γιόρταζαν και διοργάνωναν πανηγύρι, όπως στη Μύρτου την ημέρα του Αγίου Παντελεήμονα, στην Ακανθού στη γιορτή της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, στη Μόρφου την Κυριακή των Βαΐων, στον Αρακαπά και αλλού. Τα λεωφορεία πηγαиноέρχονταν συνεχώς, μεταφέροντας επισκέπτες, γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό για κάποιες, μικρές ιδιαίτερα κοινότητες, που το «πανηγύρι» αποτελούσε για βδομάδες το επίκεντρο της οικονομικής τους ζωής.

ΟΙ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΕΣ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

1) Ο τουρισμός στην επαρχία Κερύνειας και οι συγκοινωνίες

Οι συγκοινωνίες και οι μεταφορές διαδραμάτισαν πολύ σημαντικό ρόλο στη ανάπτυξη της επαρχίας τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια (μετά το 1945). Μια ανάπτυξη που βασίστηκε αρχικά στην απασχόληση του εργατικού δυναμικού στη Λευκωσία, που πηγαίνονταν καθημερινά με το λεωφορείο για εργασία στις οικοδομές, φέρνοντας εισόδημα χιλιάδων λιρών κάθε βδομάδα στα χωριά της περιοχής.

Ύστερα ήρθε ο τουρισμός. Ένας τομέας, που όποια μορφή και αν έπαιρνε, ήταν αναπόσπαστα συνδεδεμένος με τη χρήση των λεωφορείων.

Οι οικογένειες, που άρχισαν να έρχονται από το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1940 στα χωριά της περιοχής, για να περάσουν μερικές βδομάδες κοντά στη θάλασσα, το έκαναν με τη χρήση λεωφορείων.

Καθοριστικής σημασίας για την ανάπτυξη του τουρισμού στην Επαρχία, ήταν η απόφαση των εταιρειών, να προσθέσουν στο πρόγραμμά τους, από το 1950 – 1951,δρομολόγια από τη Λευκωσία και τις Κυριακές. Με 50 αναχωρήσεις από τη Λευκωσία κάθε Κυριακή – η πρώτη στις 5.30 το πρωί με οδηγό το Χρήστο Πάτσαλο – και 30 τις καθημερινές ήταν χιλιάδες οι επισκέπτες στις παραλίες της Κερύνειας από τα Πάναγρα μέχρι τον Άγιο Επίκτητο. Δημοφιλείς προορισμοί ήταν η Αϊρκώτισσα, η Μούττη (Μάρε Μόντε), Πέντε Μίλι, Έξι Μίλι, Γλυκιώτισσα, Νήσος των Εχιδνών και Παχύαμμος.

Η ενοικίαση σπιτιών και οργανωμένων διαμερισμάτων για τους καλοκαιρινούς μήνες στο χωριό Άγιος Γεώργιος, κοντά στην Κερύνεια και στο Έξι Μίλι του Καραβά, μια μορφή του τουρισμού που εμφανίστηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1960, για τουρίστες πολυήμερης παραμονής, προϋπόθετε και πάλι τη χρήση λεωφορείου, διότι τότε πολύ λίγος κόσμος διέθετε ιδιωτικό αυτοκίνητο.

Όμως και κατά τους χειμερινούς μήνες, συνεχής ήταν η ροή επισκεπτών, για να περάσουν ένα απόγευμα – ιδιαίτερα τις Κυριακές – στην Κερύνεια, για να κάνουν μια βόλτα στο λιμανάκι και να απολαύσουν το φημισμένο παγωτό του Σκανναβή ή του Σιαξιάτέ στο κέντρο της πόλης.

Πολύ ουσιαστική ήταν η συνεισφορά των λεωφορείων και στον τουρισμό από το εξωτερικό, που πριν το 1960 αποτελούσε σχεδόν αποκλειστικά υπόθεση της Κερύνειας. Με την επαρχία να διαθέτει μερικά από τα πρώτα ξενοδοχεία που δημιουργήθηκαν στην Κύπρο – KATSELLIS, ACROPOL, ROCK RUBY, HESPERIDES, MARE MONTE, ZEPHYROS, KLEAPXOS –, οι εταιρείες λεωφορείων αναλάμβαναν τις μεταφορικές ανάγκες των τουριστών, καλύπτοντας ένα σημαντικό μέρος του τουριστικού πακέτου, κάτι που τα ταξιδιωτικά γραφεία της εποχής, μη διαθέτοντας δικά τους λεωφορεία, αδυνατούσαν να πράξουν.

Υπήρξαν περίοδοι που η «LOUIS» είχε για μήνες ενοικιασμένα λεωφορεία της εταιρείας «ΚΑΛΛΗΣ» και αργότερα της «ΛΑΜΠΟΥΣΑΣ», για να μεταφέρει Ισραηλινούς τουρίστες στο Τρόοδος και το ξενοδοχείο «ΒΕΡΕΓΓΑΡΙΑ».

Από το 1952 ο Ιωάννης Καλλής είχε εξασφαλίσει, μέσω διαφήμισης στο περιοδικό

ROMANTIC CYPRUS – ένα ποιοτικό αγγλόφωνο έντυπο της περιόδου εκείνης-, τη διακίνηση τουριστών από και προς τα ξενοδοχεία τους και τη διοργάνωση εκδρομών σε διάφορα μέρη της Κύπρου. Για το σκοπό αυτό χρησιμοποιούσε το CHEVROLET, με αριθμό T6039, ένα πρωτοποριακό για τα χρόνια εκείνα αμερικάνικο αυτοκίνητο. Ο Σωτήρης Καλλής - είχε αναλάβει την εταιρεία «ΚΑΛΛΗΣ» μετά το θάνατο του πατέρα του το Δεκέμβριο του 1963 – είχε αγοράσει το 1965 τέσσερα πολυτελή λεωφορεία (δύο FIAT – δύο BEDFORD) και συνεργαζόταν με τα αγγλικά πρακτορεία THOMAS COOK και COSMOS για τη μεταφορά τουριστών από το αεροδρόμιο Λευκωσίας στα ξενοδοχεία της Κερύνειας, την καθημερινή μετακίνησή τους στις παραλίες – ΓΛΥΚΙΩΤΙΣΣΑ, ΝΗΣΟΣ ΤΩΝ ΕΧΙΔΝΩΝ, ΠΕΝΤΕ ΜΙΛΙ, ΕΞΙ ΜΙΛΙ, ΠΑΧΥΑΜΜΟΣ, και τη διοργάνωση περιηγήσεών τους σε διάφορα μέρη της επαρχίας και του νησιού.

Είναι γνωστό πως οι επενδύσεις στις συγκοινωνίες και τις μεταφορές, έχουν υψηλή προστιθέμενη αξία και οδηγούν σε πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα σε πολλούς τομείς οικονομικής δραστηριότητας. Έτσι στην περίπτωση της Κερύνειας, του Καραβά, της Λάπηθου, οι επενδύσεις στον τουρισμό, τα παραθαλάσσια κέντρα και τα ξενοδοχεία της περιοχής αξιοποιούνταν πλήρως και έφερναν ανάπτυξη, πλούτο και θέσεις εργασίας για όλη την επαρχία, ως αποτέλεσμα της ύπαρξης ενός ανεπτυγμένου και αξιόπιστου δικτύου συγκοινωνιών που, από τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 1950, εξυπηρετούσε με τον καλύτερο τρόπο τους επισκέπτες.

2) Οι άνθρωποι πίσω από τα λεωφορεία

Έχοντας τις υποδομές, το ανθρώπινο δυναμικό, την τεχνογνωσία και πείρα πολλών ετών πάνω στο αντικείμενο, η επαρχία και οι άνθρωποί της ήταν απόλυτα έτοιμοι, όταν άρχισε ο μαζικός τουρισμός από το εξωτερικό, περί τα μέσα της δεκαετίας του 1960. Τα στοιχεία αυτά μάλιστα, αποτέλεσαν ένα από τους κύριους παράγοντες, που έκαναν τα μεγάλα ταξιδιωτικά γραφεία του εξωτερικού να περιλάβουν την Κερύνεια στον τουριστικό τους χάρτη και τα προγράμματά τους.

Από την εξέλιξη αυτή επωφελήθηκαν όχι μόνο ο Καραβάς και η Λάπηθος, που είχαν τα λεωφορεία, αλλά και η πόλη της Κερύνειας και ολόκληρη η κεντρική και δυτική περιοχή της επαρχίας. Όλα αυτά έγιναν, χωρίς καμιά κρατική επιχορήγηση – αντίθετα με ό,τι γίνεται σήμερα – και με χαμηλές δημόσιες επενδύσεις σε δρόμους και άλλες υποδομές, όπως στάσεις επιβατών και χώροι αναμονής.

Για τις εξελίξεις αυτές ο Καραβάς, πρωτοπόρος, μαζί με τη Λάπηθο, στην ανάπτυξη των συγκοινωνιών, χρωστά πολλά στους Ιωάννη και Σωτήρη Καλλή και Λάμπρο και Γιάννη Τσέντα. Η συμβολή τους στην πρόοδο και την ευημερία της επαρχίας ήταν ανεκτίμητη.

Στη Λάπηθο πρωτεργάτες στην ανάπτυξη του κλάδου ήταν ο Γεώργιος Καζέλης και η «Ομάδα Πρωτοβουλίας» της Αριστεράς (Παναγιώτης Νήρος, Οδυσσέας Ελληνόπουλος, Δήμος Καλλιάδης, Χρήστος Χατζησάββας – Ποδηλατής, Κώστας Γαβριήλ, Γεώργιος Κακουλλής (Παλιομούχταρος), Κώστας Μαξούλης, Μόδεστος Θεμιστοκλέους, Σπύρος Ευσταθίου, Στυλίας Κύπρου, Ανδρέας Πιτσιλής, Φυτής Μαστοράκης, Χριστάκης Φιλής, Λάμπρος Μασιάς και Σάββας Μαστραππάς), που είχαν εργαστεί για τη δημιουργία της «Λαϊκής Εταιρείας Μεταφορών Λαπήθου – ΛΕΜ». Και σ' αυτούς τους ανθρώπους η επαρχία Κερύνειας οφείλει τα μέγιστα.

Η ΕΙΣΒΟΛΗ ΚΑΙ ΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΟ 1974

1) Οι απώλειες λεωφορείων - Ο αποκλεισμός από την εκτέλεση τακτικών δρομολογίων στις ελεύθερες περιοχές

Η εισβολή αποτέλεσε για τους αυτοκινητιστές του Καραβά και της Λαπήθου, και ειδικά για τη «ΛΑΜΠΟΥΣΑ», ένα μοιραίο κτύπημα. Έντεκα λεωφορεία της έπεσαν στα χέρια των Τούρκων. Ένα απ' αυτά, το FORD GX180, το βλέπουμε κάθε χρόνο στα επετειακά προγράμματα της τηλεόρασης για την εισβολή, σε τουρκικό λιμάνι να μεταφέρει αιχμαλώτους, προφανώς πιο βαθιά μέσα στην Ανατολία. Ένα άλλο, το BEDFORD ES317, εμφανίζεται να χρησιμοποιείται από τους Τούρκους στην ανταλλαγή αιχμαλώτων στο αεροδρόμιο Λευκωσίας.

Ένα από τα αυτοκίνητα που είχαν μείνει στα χέρια της εταιρείας, το BEDFORD EN182 με οδηγό το Βρετανό Tommy Wheeler χρησιμοποιήθηκε, κατόπιν διευθετήσεων με τα Ηνωμένα Έθνη, για την απομάκρυνση πολιτών που είχαν συλληφθεί και κρατούντο από τους Τούρκους στο Πέντε Μίλι.

Οι άνθρωποι της «ΛΑΜΠΟΥΣΑΣ», ιδιοκτήτες, οδηγοί, ελεγκτές και υπεύθυνοι γραφείων, βρέθηκαν, όπως και οι υπόλοιποι πρόσφυγες, τον Αύγουστο του 1974 στις ελεύθερες περιοχές, χωρίς δουλειά, χωρίς σπίτι, χωρίς προοπτική. Όλοι τότε αναζητούσαν απεγνωσμένα μια δουλειά.

Τον Σεπτέμβριο του 1974, οκτώ λεωφορεία της εταιρείας επιτάχθηκαν από την Εθνική Φρουρά για τη μετακίνηση στρατιωτών σε διάφορα στρατόπεδα. Η «ΛΑΜΠΟΥΣΑ» αποζημιώθηκε για τη διευθέτηση αυτή, το σημαντικότερο όμως ήταν ότι οκτώ οδηγοί της είχαν απασχόληση για ένα χρόνο. Το Μάρτιο του 1975 οι Εταιρείες Αστικών Λεωφορείων Λευκωσίας και Λεμεσού, μίσθωσαν έξι λεωφορεία (τέσσερα η Λευκωσία και δυο η Λεμεσός) για τις ανάγκες τους αφού με την εγκατάσταση των εκτοπισμένων στις πόλεις αυτές, οι δουλειές τους είχαν αυξηθεί κατά πολύ. Η «ΛΑΜΠΟΥΣΑ» από τη συμφωνία αυτή είχε πολύ μικρό όφελος – ουσιαστικά οι μισθωτές πλήρωναν μόνο τους μισθούς των οδηγών – και τελικά κάτω από το βάρος πιεστικών οικονομικών προβλημάτων αναγκάστηκε να τους πουλήσει τα λεωφορεία.

Από τον πρώτο καιρό της εγκατάστασής τους στις ελεύθερες περιοχές οι εκτοπισμένοι αυτοκινητιστές (μεταξύ αυτών και εκείνοι της Λάμπουσας), επιχείρησαν να κάνουν δρομολόγια από τον τόπο διαμονής τους προς τις πόλεις. Συνάντησαν όμως την αντίδραση των ντόπιων που, συνεπικουρούμενοι από αρμόδια κυβερνητικά τμήματα, τους υποχρέωσαν να σταματήσουν. Εκατόν ογδόντα χιλιάδες Κύπριοι εκτοπίστηκαν, εγκαταστάθηκαν και διακινούνται στις ελεύθερες περιοχές, και οι αρμόδιοι μέχρι σήμερα δεν επιτρέπουν την εκτέλεση τακτικών δρομολογίων από πρόσφυγες λεωφοριούχους, ούτε καν από τους προσφυγικούς συνοικισμούς, διότι, σύμφωνα με το σκεπτικό τους, «δεν αυξήθηκε ο πληθυσμός». Είναι από τις περιπτώσεις εκείνες, που κάνουν τους εκτοπισμένους να αισθάνονται ως πολίτες δεύτερης κατηγορίας μέσα στην ιδιότητά τους την πατρίδα.

2) Η «ΛΑΜΠΟΥΣΑ» σήμερα

Για αρκετά χρόνια η «ΛΑΜΠΟΥΣΑ» συνέχισε να λειτουργεί με τη μορφή που είχε το 1974, ως μια εταιρεία δηλαδή με τέσσερις συνέταιρους, αυτούς που την είχαν ιδρύσει το 1967. Οι λιγοστές όμως εργασίες που μπορούσε να αναλάβει και τα χαμηλά εισοδήματα που μοιράζονταν στα τέσσερα ήταν μια κατάσταση μη βιώσιμη για κανέναν. Έτσι, το 1985, μετά από διαβουλεύσεις μεταξύ των συνεταίρων, πωλήσεις κάποιων αυτοκινήτων για είσπραξη μετρητών και την καταβολή αποζημιώσεων, οι τρεις αποχώρησαν και έμεινε μοναδικός ιδιοκτήτης ο Σωτήρης Καλλής. Έχοντας πείρα 55 χρόνων στον κλάδο συνεχίζει μέχρι σήμερα να διευθύνει με επιτυχία την εταιρεία, από τα γραφεία του στην οδό Στασάνδρου 18 και Άννης Κομνηνής, στη Λευκωσία.

Η «ΛΑΜΠΟΥΣΑ» έχει, με βάση σχετική νομοθεσία, υποχρεωτικά περιορισμένο αντικείμενο εργασίας. Της επιτρέπεται να εκτελεί μόνο έκτακτα δρομολόγια και έτσι δεν μπορεί να αξιοποιήσει πλήρως τα δώδεκα λεωφορεία που διαθέτει και να αναπτυχθεί, όπως θα ήθελε ο ιδιοκτήτης της. Ασχολείται με τη μεταφορά τουριστών από και προς τα ξενοδοχεία τους, σε συνεργασία με τουριστικά πρακτορεία, τη μεταφορά μαθητών στα σχολεία τους (ιδιωτικά μόνο, αφού τα δημόσια έχουν αναλάβει οι Εταιρείες Αστικών Λεωφορείων), τη διοργάνωση μαθητικών εκδρομών, τη διοργάνωση εκδρομών σε χώρους θρησκευτικής και αρχαιολογικής αξίας κάθε Κυριακή και τη διάθεση λεωφορείων, όπου της ζητηθεί για έκτακτα δρομολόγια.

Μαζί του ο Σωτήρης Καλλής, πιστό συνεργάτη και φίλο από τα παλιά ωραία χρόνια, έχει τον γνωστό σε όλους τους Καραβιώτες Κωστή Διγενή, στα 87 του πλέον χρόνια.

Η εταιρεία λεωφορείων «ΛΑΜΠΟΥΣΑ» είναι μια μεγάλη και ιστορική εταιρεία μεταφορών. Για τους κατοίκους της επαρχίας Κερύνειας είναι ένα όνομα που ξυπνά μνήμες από τις προ του 1974 εποχές. Ο ιδιοκτήτης Σωτήρης Καλλής αισθάνεται πικρία για το γεγονός ότι τριάντα εννιά χρόνια μετά την εγκατάσταση του ίδιου και της εταιρείας του στη Λευκωσία, δεν του επιτρέπεται η εκτέλεση τακτικών δρομολογίων. Από την άλλη αισθάνεται περήφανος που, ακόμα και σήμερα, η επιγραφή «ΛΑΜΠΟΥΣΑ» πάνω στα λεωφορεία, εμπνέει το σεβασμό στον κόσμο των μεταφορών.

ΟΙ ΑΜΑΞΑΔΕΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΑ

Ιάκωβος Χριστοδούλου Μουκταρούδης
Κώστας Βακής
Γιώργος Αβράμης
Χριστόδουλος Θεοδούλου (Βλόκκος)
Νικόλας Καπάτης
Φίλιππος Μιχαήλ

Σάββας Γιουτανής
Χρήστος Καρκάνιας
(Δκιολλήτης)
Παύλος Χατζησπύρου
Διονύσης Σταυρινού

ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΛΕΩΦΟΡΕΙΟΥΧΟΙ

Νικόλας Καπάτης
Χριστόδουλος Θεοδούλου (Βλόκκος)
Γιώργος Θρασής
Χρήστος Πιτσιλλίδης (Γιάννακας)

ΟΙ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ ΛΕΩΦΟΡΕΙΩΝ

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΛΕΩΦΟΡΕΙΩΝ

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΛΛΗΣ (1948 – 1967)

Ιδιοκτήτες: Μέχρι το 1963, Ιωάννης Καλλής
1963 – 1967, Σωτήρης Καλλής

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΛΕΩΦΟΡΕΙΩΝ

ΛΑΜΠΡΟΣ ΤΣΕΝΤΑΣ – ΩΡΑΙΟΣ ΚΑΡΑΒΑΣ (1950 – 1967)

Ιδιοκτήτες: Λάμπρος Τσέντας
Γιάννης Τσέντας

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΛΕΩΦΟΡΕΙΩΝ

ΑΝΔΡΕΑΣ ΓΙΑΛΛΟΥΡΟΣ (1960 – 1962)

Ιδιοκτήτης: Ανδρέας Γιάλλουρος

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΛΕΩΦΟΡΕΙΩΝ ΛΑΜΠΟΥΣΑ

ΚΑΡΑΒΑ – ΛΑΠΗΘΟΥ (1967 - Σήμερα)

Ιδιοκτήτες
μέχρι το 1985: Ιωάννης Καλλής
Λάμπρος Τσέντας
Γιάννης Τσέντας
Γεώργιος Καζέλης
ΛΕΜ

Από το 1985: Σωτήρης Καλλής

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΙ ΛΕΩΦΟΡΕΙΟΥΧΟΙ

Άντρος Θεοδούλου (Βλόκκος)
Νικόλας Χατζηπετρής

Χρήστος Ψάθας
Δημήτρης Παξιαβάνης

ΜΙΚΡΑ ΛΕΩΦΟΡΕΙΑ

Συνεργεία «εκκοπής» λεμονιών

Σάββας Χριστοδούλου-Μπούκκας

Ανδρέας Καράσαββας-Στάφ

ΟΔΗΓΟΙ ΛΕΩΦΟΡΕΙΩΝ

Κυριάκος Αβράμης-Καραβάς
Λεωνίδας Αβράμης-Καραβάς
Μιχάλης Αβράμης-Καραβάς
Σωτήρης Αθανασίου-Καραβάς
Γιάννης Αριστείδου –Καραβάς
(μερικής απασχόλησης)
Κωστής Αμερικάνος-Λάπηθος

Νικόλας Μαραθεύτης-Λάπηθος
Μιχάλης Μελανίτης-Λάπηθος
Σταύρος Μελανίτης-Λάπηθος
Νίκος Μένοικος-Λάπηθος
Κώστας Μούης-Λάπηθος
Σοφοκλής Μούης-Λάπηθος
Αρτέμης Νικολάου-Άγιος Γεώργιος

Νικολής Βασιλειώτης-Βασιλεία
Πέτρος Γεωργίου –Καραβάς
(Πέτρουλλος)
Χρήστος Γιάννακας-Καραβάς
Σωτήρης Γιαρούμας-Καραβάς

Κωστής Ερωτοκρίτου-Καραβάς
(Τηανάς)
Κωστής Ευαγγελίδης-Καραβάς
Κυριάκος Θεοδούλου-Καραβάς
(Αβράμης)

Νεόφυτος Σάββα-Λάπηθος
(Μαύρος)
Φανής Θεοφάνους (Παφίτης)-Πάφος
(είχε δυστύχημα και έμεινε παράλυτος)
Ανδρέας Ιακωβίδης –Λάπηθος
(Βουγιουκλάκης)

Γιώργος Καζέλης-Λάπηθος
Κωστάκης Καλιάς-Λάπηθος
Ιωάννης Καλλής-Καραβάς
Σωτήρης Καλλής-Καραβάς
Δημήτρης Καρατζιάς-Λάπηθος
(μερικής απασχόλησης)
Κυριάκος Καρνιώτης-Λάπηθος
Θωμάς Καυκαλιάς-Καραβάς
Γιάννης Κίτσιος-Καραβάς
(μερικής απασχόλησης)
Λευτέρης Κλεάνθους –Βασιλεία
(Βασιλειώτης)
Χρήστος Κοντεμενιώτης-Κοντεμένος
Μιχαήλ Κότσαπας-Λάπηθος

Θωμάς Κύζηρος-Καραβάς
Κούλης Κυριάκου-Κερύνεια
Ποδηλατής
Οδυσσέας Κυριάκου-Κάρμι
Γρηγόρης Κωνσταντίνου-Λάπηθος
(Μπούκκας)
Παναής Λάππατας-Λάπηθος

Ευλάβιος Λούτσιος-Λάπηθος
Άγιος Αμβρόσιος(Αηαβροσίτης)

Νικολής Νικολάου-Λάπηθος
Σάββας Ορκάτης-Όρκα
Σωτήρης Πιπής-Λάπηθος
Γρηγόρης Παντουρης-Λάπηθος
Δημήτρης Παπαπέτρου-Καραβάς
(Δημητσόπουλος)
Χρήστος Πάτσαλος-Καραβάς

Κώστας Πέτρου-Καραβάς
Σοφοκλής Πίπτας-Καραβάς

Κώστας Θεοδώρου –Λάπηθος

Νικόλας Σατράκκης-Καραβάς
Όμηρος Σιαμπουρτής-Λάπηθος

Σάββας Στυλιανού -Καραβάς
(Κιστιρής)
Θεμιστοκλής Σοφοκλέους-Λάπηθος
Χρήστος Τινινής(αγνοούμενος)-Κάρμι
Μιχάλης Τριγγής-Άγιος Επίκτητος
Ανδρέας Τσέντας-Καραβάς
(μερικής απασχόλησης)
Γιάννης Τσέντας-Καραβάς
Λάμπρος Τσέντας-Καραβάς
Γιώργης Τσιούλλος-Καραβάς
(πέθανε ενώ οδηγούσε)
Κύπρος Τσιούλλος-Λάπηθος

Χαμπής Τσιούλλος-Λάπηθος
Χαμπής Τυρίμος-Καραβάς
Χρήστος Χατζησάββας (Ποδηλατής) Λάπηθος
Κυριάκος Χάλκος -Λάπηθος
Χρήστος Χατζησάββας-Λάπηθος

Σάββας Χριστοδούλου-Καραβάς

Θεόδωρος Χριστοφίδης-Λάπηθος
(Σιορής)
Αντώνης Χρυσοστόμου-Λάπηθος

Μιχάλης Μαγειρούδης –Λάπηθος
(Μισιέλλης)
Thomas Wheeler-Καραβάς
(Άγγλος – παντρεμένος στον Καραβά)

Κώστας Χρυσόχορς-Λάπηθος

ΥΠΕΥΘΥΝΟΙ – ΥΠΑΛΛΗΛΟΙ ΓΡΑΦΕΙΩΝ

Γραφεία Καραβά

Χριστάκης Μιχαηλίδης
Ευθύμιος Ευθυμίου
Δέσπω Ζαμπά
Αντρούλα Καλλή
Κούλα Καλλή
Λοΐζος Κεμιτζής
Γιάννης Κλεάνθους

Ανθούλα Κοζάκου
Αντρούλα Νικοδήμου
Κόκος Ορφανίδης
Γιαννάκης Πηγασιού
Βασιλική Τσέντα
Αντωνάκης Χαραλάμπους
Ανδρέας Χατζηφραγκέσκου

Γραφεία Λαπήθου

Ανδρέας Πατακός
Γιώργος Λαδόμματος
Καίτη Ουράνιου

Μάρω Πρωτόγερου
Νίκη Πρωτόγερου

Γραφεία Κερύνειας

Παναγής Ερωτοκρίτου-Καραβάς
Όμηρος Ελισσαίου-Κερύνεια

Γιώργος Σπαθιάς-Καραβάς
Ανδρέας Τριπινιώτης-Κερύνεια

Γραφεία Λευκωσίας

Κωστής Διγενής-Καραβάς
Ανδρέας Ευτυχίου-Καραβάς
Δημητράκης Κίσιης-Καραβάς
Γιάννης Κλεάνθους-Καραβάς

Σταύρος Κοιλαράς-Καραβάς
Κωστής Κολάς-Καραβάς
Κώστας Φλουρής-Καραβάς

Ελεγκτές

Ανδρέας Πακιστανός-Τριμίθι
Πολυδεύκης Ελευθερίου-Λάπηθος
Γιάννης Κλεάνθους-Καραβάς
Σωτήρης Κόμπος-Λάπηθος
Σάββας Κοσιάρης-Καραβάς

Πανίκκος Λαπηθιώτης-Λάπηθος
Σάββας Μπούκκας-Καραβάς
Κούλης Ορφανίδης-Καραβάς
Κώστα Πίππιλος-Καραβάς
Γιώργος Σίφουνας-Καραβάς

ΤΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΠΟΥ ΕΞΥΠΗΡΕΤΟΥΣΑΝ ΟΙ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ ΤΩΝ ΛΕΩΦΟΡΕΙΩΝ ΚΑΙ ΟΙ ΙΔΙΟΚΤΗΤΕΣ ΤΟΥΣ

Η ΡΩΣΣΑ – BABYΛΑΣ

Μαρία Βαγιούζ

MARE MONTE- ΚΑΡΑΒΑΣ

Μεγάλη εταιρεία τουριστικής ανάπτυξης

ZEPHYROS – ΚΑΡΑΒΑΣ

Γεώργιος Παρασκευαΐδης

MERMAID- ΚΑΡΑΒΑΣ

Σάββας Τσιάκκας

KLEARCHOS- ΚΑΡΑΒΑΣ

Κλέαρχος Λεωτσάκος

Σολωμός Λεωτσάκος

TSIAMOUROS-ΚΑΡΑΒΑΣ

Νικόλας Τσιάμouρος

ODYSSEOS- ΛΑΠΗΘΟΣ

Νίκος Οδυσσέως

LEPTOS KAMARES VILLAGE-ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Μιχαήλ Λεπτός

CHRYSTALLIS- ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

Λεωνίδας Δωροθέου

KATSELLIS DOME- ΚΕΡΥΝΕΙΑ

Στέλλιος και Ανδρέας Κατσελλής

KATSELLIS SEAVIEW - ΚΕΡΥΝΕΙΑ

Στέλλιος και Ανδρέας Κατσελλής

ATLANTIS – ΚΕΡΥΝΕΙΑ

Αντρέας Οικονομίδης

ACROPOL-ΚΕΡΥΝΕΙΑ

Κλεάνθης Ηλιάδης

BELVEDERE-ΚΕΡΥΝΕΙΑ

Κώστας Κωστάμπεης

BRISTOL-ΚΕΡΥΝΕΙΑ

Θεόδωρος Γιαβρός

COEUR DE LION-ΚΕΡΥΝΕΙΑ

Άκης Μαραγκός

DORANA-ΚΕΡΥΝΕΙΑ

Δωρόθεος Δωροθέου

EL GRECO – ΚΕΡΥΝΕΙΑ

Οικογένεια Λεπτού

FOUR SEASONS-ΚΕΡΥΝΕΙΑ

Ντίνος Λιβέρδος

HESPERIDES-ΚΕΡΥΝΕΙΑ

Αναστάσης Καριόλου

ROCK RUBY-ΚΕΡΥΝΕΙΑ

Αγαθοκλής Νεοκλέους

HOLIDAY INN- ΚΕΡΥΝΕΙΑ

Μαρία Βράχα

SOCRATIS- ΚΕΡΥΝΕΙΑ

Σωκράτης Πολυκάρπου

**ΠΑΡΑΘΑΛΑΣΣΙΑ ΚΕΝΤΡΑ ΠΟΥ ΕΞΥΠΗΡΕΤΟΥΣΑΝ
ΟΙ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ ΛΕΩΦΟΡΕΙΩΝ**

(από Πάναγρα μέχρι Άγιο Επίκτητο)

Πάναγρα

ΤΑ ΠΑΝΑΓΡΑ
Ιορδάνης Σολομωνίδης

Βαβυλάς

ΤΗΣ ΑΝΤΡΙΚΚΟΥΣ
Αντρικού Παναγή Ηλία

Η ΔΡΟΣΙΑ

Αντρέας Αυγουστή

ΜΑΚΡΗΣ

Ανδρέας Περδίο

ΠΑΠΑΔΙΑ

Χριστοφής Παπάς

Η ΡΩΣΣΑ

Μαρία Βαγιούζ

Καραβάς - Περιοχή Λάμπουσας

Κώστας Κατσρόφας
Σάββας Κυθραιώτης (Καταστρόφας)
Οδυσσεάς Χατζηδαμιανού (Οδυσσής)

Πάνω Καραβάς

ΟΙ ΜΥΛΟΙ
Γιακουμής Λούτσιος

Καραβάς - Περιοχή Μούττη

MARE MONTE
Μεγάλη εταιρεία τουριστικής ανάπτυξης

ΠΡΑΣΙΝΗ ΚΟΙΛΑΔΑ

Γιάννης Στυλιανίδης

Καραβάς - Περιοχή Έξι Μίλι

MERMAID
Σάββας Τσιάκκας

ΚΛΕΑΡΧΟΣ

Κλέαρχος Λεωτσάκος

Λάπηθος - Περιοχή Αϊρκώτισσα

ΙΟΡΔΑΝΗΣ

ΠΑΝΑΗΣ

Παναγιώτης Θρασυβούλου

ΣΠΑΣΤΡΗΣ

Μιχαήλ Σπαστρή

ΦΙΛΙΩΤΗΣ

Αντρέας Φιλιώτης

ΤΗΣ ΦΩΤΟΥΣ

Φωτεινή και Γιώργος Δημητριάδης

Καραβάς - Περιοχή Ζέφυρος

ΖΕΦΥΡΟΣ
Σάββας Κουρτέλλας

ΦONTANA AMOPOZA

Τάκης Στυλιανού

CHURCHIL GARDEN

Άκης Δημητρίου

ANEMOMYΛΟΣ

Κώστας Χατζηγιαννάκης

ΕΥΔΟΚΙΜΟΣ

ΑΡΧΙΜΗΔΗΣ

Καραβάς- Περιοχή Πέντε Μίλι

ΧΡΥΣΟΣ ΒΡΑΧΟΣ
Γιάννης Αλεξάνδρου

ΠΟΡΦΥΡΗΣ

Παγώνα και Ξένια Οικονομίδου
Γιώργος και Πανίκκος Οικονομίδης

Άγιος Γεώργιος

ΑΣΠΡΗΣ
Γιάννης Ασπρής
ΡΙΒΙΕΡΑ
Χρήστος Τσαϊτάς

Κερύνεια – Δυτικά

ΓΛΥΚΙΩΤΙΣΣΑ
Τσιανάκκας

ΣΑΚΚΑΣ

Κώστας Σακκάς
Κωσταρής Βράχας
ΝΗΣΟΣ ΤΩΝ ΕΧΙΔΝΩΝ
Σίμος Σχίζας
Εταιρεία IDELIN

Κερύνεια – Λιμάνι

CORNER
Στέφανος Χαραλάμπους

FINDLAY'S

Βρετανός Ιδιοκτήτης

Κερύνεια – Κέντρο Πόλης

ΤΡΙΑ ΑΣΤΕΡΙΑ
Αντρέας Καραφυλλίδης

Καράκουμι
ΤΟ ΚΑΡΑΚΟΥΜΙ

Καραβάς-Περιοχή Πικρό Νερό

ΤΑ ΠΛΑΤΑΝΙΑ
Κώστας Κοζάκος

Άγιος Γεώργιος

ΤΟ ΛΙΜΑΝΑΚΙ
Μίχαλος Αθανάση
ΓΙΩΡΚΗΣ ΚΟΤΖΙΑΜΑΝΗΣ
Γιώργος Κοτζιαμάνης

Κερύνεια – Λιμάνι

ΤΟ LIMANI
Μιχάλης Λαμπράκης

ΠΑΝΘΕΟΝ

Μιχάλης Βράχας

LES VOYAGEURS

Εταιρεία IDELIN

MARABU

Μάριος Παντελή
Παναγιώτης Χριστοδούλου
Γιώργος Αριστείδου

Άγιος Επίκτητος

ΠΑΧΥΑΜΜΟΣ
Κωστάκης Χατζηπέτρου

ACAPULCO

ΤΑ ΤΑΞΙ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΑ

**Αναμνηστική φωτογραφία
έξω από τα γραφεία της
εταιρείας ταξί**

Τα ταξί, ένα μέσο μεταφοράς περιορισμένης γενικά χρήσης, είχαν το δικό τους ρόλο και προσφορά στην οικονομία της κωμόπολης, καλύπτοντας συγκεκριμένες ανάγκες.

Το πρώτο ταξί στον Καραβά είχε φέρει το 1946 ο Κώστας Σπύρου (Σιήσις). Ήταν μαύρου χρώματος, μάρκας AUSTIN, και έμοιαζε πολύ με εκείνα που κυκλοφορούν ακόμη και σήμερα στο Λονδίνο – κάπως μικρότερο σε μέγεθος – με τις πόρτες να ανοίγουν ανάποδα. Λίγο αργότερα έφερε ταξί – το δεύτερο στην κοινότητα – ο Κύπρος Κυπριανού. Ήταν εντυπωσιακό σε εμφάνιση, πρασίνου χρώματος, μάρκας CHEVROLET και θεωρείτο όχημα πολυτελείας. Ο Κύπρος «έκανε πιάτσα» στην Κερύνεια, όπου λόγω γλωσσομάθειας τον προτιμούσαν οι Άγγλοι πελάτες των ξενοδοχείων της πόλης, χρησιμοποιούσαν όμως τις υπηρεσίες του και πολλοί κάτοικοι του Καραβά. Ακολούθησαν τα επόμενα χρόνια διάφοροι άλλοι, των οποίων τα ονόματα δι-

δονται στο τέλος του κεφαλαίου. Μερικοί είχαν απασχοληθεί ως οδηγοί εκτός Καραβά, στο Γραφείο Ταξί ΘΕΟΧΑΡΗΣ στην Κερύνεια.

Τα ταξί χρησιμοποιούνταν κυρίως για έκτακτες επισκέψεις σε γιατρούς ή νοσοκομεία, για μετάβαση στην Κερύνεια ή τη Λευκωσία για την παρακολούθηση ποδοσφαιρικών αγώνων ή θεατρικών παραστάσεων, καθώς και για επισκέψεις στα εστιατόρια και τα εξοχικά κέντρα της περιοχής, όπου συνήθως στάθμευαν.

Τα τελευταία πριν το 1974 χρόνια, με τη δημιουργία των μεγάλων ξενοδοχειακών μονάδων MARE MONTE και ZEPHYROS, τα ταξί αποτέλεσαν ένα αναπόσπαστο και ουσιαστικό στοιχείο του τουριστικού προϊόντος, γεγονός που αύξησε σημαντικά και τα εισοδήματα των ιδιοκτητών τους. Αναλάμβαναν τη μεταφορά των τουριστών από τα ξενοδοχεία τους σε χώρους αρχαιολογικής, ιστορικής, ή θρησκευτικής σημασίας σ' ολόκληρη την Κύπρο, καθώς και τις βραδυνές εξορμήσεις πολλών απ' αυτούς, για ψυχαγωγία εκτός της κοινότητας. Παράλληλα, είχαν αναλάβει, κατόπιν συμφωνίας, την πάνω σε οργανωμένη βάση μεταφορά των εργαζομένων στα ξενοδοχεία – καμαριέρες, γκαρσόνια, μπάρμεν – για τις καθορισμένες τους βάρδιες.

ΟΙ ΤΑΞΙΤΖΗΔΕΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΑ (1946 – 1974)

Κώστας Σπύρου (Σιήσις)
Κύπρος Κυπριανού
Ανδρέας Κρεμμός
Κυριάκος Κεραυνός
Μιχάλης Αβράμης
Τάκης Κρεμμός

Χαράλαμπος Καουλλής
Ονούφριος Λοΐζου (Νουφρής)
Σάββας Πολυκάρπου
Νικόλας Ποδηλατάς
Γιάννης Τσέντας
Αντρέας Τσέντας (μόνο τα Σαββατοκυριακά)
Θωμάς Καυκαλιάς, Κερύνεια – Γραφείο Ταξί ΘΕΟΧΑΡΗΣ
Θωμάς Κύζηρος, Κερύνεια – Γραφείο Ταξί ΘΕΟΧΑΡΗΣ
Νικόλας Σατράκκης, Κερύνεια – Γραφείο Ταξί ΘΕΟΧΑΡΗΣ

ΤΑ ΦΟΡΤΗΓΑ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΑ

Μεγάλη ανάπτυξη στον Καραβά γνώρισε και ο κλάδος των φορτηγών αυτοκινήτων. Όπως αναφέρθηκε ήδη, τα πρώτα φορτηγά είχαν φέρει στη δεκαετία του '30 οι Γιώργος Αβράμης, Κώστας Βακής (οδηγός Θωμάς Κύζηρος), Φίλιππος Μιχαήλ (οδηγοί Πέτρος Δημητρίου – Θωμάς Καυκαλιάς), Δημήτρης Θεμιστοκλέους (οδηγός Βασίλης Χατζηβασίλη), Ευριπίδης Χατζηγιαννάκης και Διονύσης Σταυρινού (οδηγός Δημήτρης Παπαπέτρου). Φορτηγά αυτοκίνητα που τα χρησιμοποιούσαν όμως αποκλειστικά για δικές τους εργασίες είχαν φέρει και οι Νικόλας Μοτίτης (Κουλλές), Πέτρος Δημητρίου (Τσιώρτσιλ), Σταύρος και Πέτρος Τσιακκούρης, Στυλλής Λευκαρίτης.

Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου το 1945, ολοένα και περισσότεροι Καραβιώτες άρχισαν να αποκτούν φορτηγά αυτοκίνητα, αφού έβλεπαν ότι, με την ανάπτυξη της οικοδομικής βιομηχανίας δημιουργούνταν νέες, ελπιδοφόρες προοπτικές για το επάγγελμα και την καθημερινή τους απασχόληση, πέραν από τις παραδοσιακές εργασίες της μεταφοράς αγροτικών προϊόντων και εμπορευμάτων.

Ένας από τους μεγάλους του κλάδου εκείνη την περίοδο ήταν ο Ανδρέας Γιάλλουρος (Καρτζιαυλής), ο οποίος το 1953 διέθετε πέντε φορτηγά. Δραστήριος και εφευρετικός επιχειρηματίας ο Ανδρέας, χρησιμοποιούσε τα φορτηγά του τόσο για τη μεταφορά οικοδομικών υλικών και εμπορευμάτων, όσο και για τις άλλες επαγγελματικές του δραστηριότητες, τη γεωργία (ενοικίαζε και καλλιεργούσε χωράφια) και το εμπόριο γεωργικών προϊόντων.

Η μεγάλη, όμως, ώθηση στον κλάδο των φορτηγών δόθηκε μετά το 1960, με τη ραγδαία αύξηση της λεμονοκαλλιέργειας και της παραγωγής λεμονιών και την ανάγκη εξασφάλισης μέσων μεταφοράς τους στα συσκευαστήρια και τα λιμάνια για εξαγωγή. Τότε είναι που προστέθηκαν πολλά νέα φορτηγά, που προορίζονταν να αναλάβουν - και ανέλαβαν - αυτή την εργασία, δεδομένου ότι οι συνθήκες για τους αυτοκινητιστές – φορτηγατζήδες ήταν ιδανικές.

Είχαν εξασφαλισμένη εργασία από το Σεπτέμβριο μέχρι τον Μάρτιο, για τη μεταφορά των λεμονιών στο συσκευαστήριο της ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΛΕΜΟΝΟΠΑΡΑΓΩΓΩΝ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΚΕΡΥΝΕΙΑΣ – ΣΕΛΕΚ – στην Αμμόχωστο, όπου γινόταν η συσκευασία τους για εξαγωγή. Η μεταφορά γινόταν πάντοτε σε κιβώτια – στην αρχή ξύλινα, αργότερα πλαστικά -, με το προϊόν να χρειάζεται ειδική μεταχείριση (να μη κτυπηθεί, να μη γδαρθεί), για να φτάσει σε καλή κατάσταση στον προορισμό του. Οι φορτηγατζήδες, που στο σύνολο τους σχεδόν ήταν και οι ίδιοι παραγωγοί, αντιλαμβάνονταν αυτή

την ανάγκη, ήταν ιδιαίτερα προσεκτικοί και παρείχαν στο λεμόνι αυτή τη μεταχείριση.

Η ύπαρξη πολλών φορτηγών επέτρεπε την άμεση και σε καλή κατάσταση μεταφορά του προϊόντος στο συσκευαστήριο, όταν η αρμοδία υπηρεσία του Υπουργείου Εμπορίου έδινε, – περί τα μέσα Σεπτεμβρίου, – την άδεια και άρχιζε η εκκοπή – συλλογή των λεμονιών.

Όλοι οι φορτηγατζήδες που ασχολούνταν με τη μεταφορά των λεμονιών της κωμόπολης ήταν από τον Καραβά και δεσμεύονταν με συμβόλαιο για την αμοιβή και τους όρους εργασίας τους με τη ΣΕΛΕΚ. Υπήρχε ευρεία συναντίληψη για το θέμα, δεδομένης της ιδιότητας των μεταφορέων και ως παραγωγών. Με τον τρόπο αυτό το σύνολο σχεδόν των εσόδων από την παραγωγή και το εμπόριο των λεμονιών παρέμενε στον Καραβά.

Η συνολικά μεταφερόμενη κάθε χρόνο ποσότητα λεμονιών, μόνο από τον Καραβά, έφτανε τις 6500 τόνους – 50 εκατομμύρια λεμόνια – και με 25 περίπου φορτηγά να ασχολούνται με αυτή την εργασία, κάθε φορτηγατζής μετέφερε στο συσκευαστήριο 250 - 280 τόνους του προϊόντος, μέσα σε περίοδο επτά μηνών.

Στη γειτονική Λάπηθο, με παραγωγή 9500 τόνους το χρόνο – 75 εκατομμύρια λεμόνια – υπήρχε ακόμη μεγαλύτερη συνεισφορά του προϊόντος στο εισόδημα της κωμόπολης και αυξημένη χρήση των φορτηγών αυτοκινήτων για τη μεταφορά του στο συσκευαστήριο. Συχνά μάλιστα χρησιμοποιούνταν και φορτηγά από άλλες περιοχές (Άγιος Γεώργιος, Βασίλεια, Λύση, Μόρφου) για το σκοπό αυτό.

Περί το τέλος Μαρτίου, που τελείωνε η εργασία, με τα λεμόνια, βρισκόταν ήδη σε εξέλιξη η «εκκοπή» πορτοκαλιών στην περιοχή Μόρφου και πολλοί φορτηγατζήδες καλούνταν να μεταφέρουν πορτοκάλια στα τοπικά συσκευαστήρια και στο συσκευαστήριο της ΣΕΛΕΚ, αφού τα φορτηγά της περιοχής Μόρφου δεν ήταν αρκετά για τη μεταφορά του προϊόντος. Απασχόληση στη Μόρφου – συλλογή πορτοκαλιών – έβρισκαν και πολλές εργάτριες από τον Καραβά, που μεταφέρονταν εκεί από τα συνεργεία «εκκοπής» του Ανδρέα Καραάβα (Στάφ) και Σάββα Χριστοδούλου (Μπούκκα).

Με την περιοχή να αναπτύσσεται συνεχώς και τις εργασίες στις οικοδομές να πολλαπλασιάζονται, οι μεταφορείς δεν δυσκολεύονταν να βρίσκουν εργασία, τόσο κατά τα διαλείμματα της μεταφοράς λεμονιών και πορτοκαλιών, όσο και κατά τους υπόλοιπους μήνες του χρόνου. Κύριο αντικείμενο της δουλειάς τους ήταν η μεταφορά οικοδομικών υλικών, όπως αμμοχάλικα από το Συριανοχώρι, τούβλα από διάφορα τουβλοποιεία, τσιμέντα από το Βασιλικό και τη Μονή, σίδερο από τα λιμάνια και τις αποθήκες των εμπόρων. Μικρότερης έκτασης ήταν η απασχόληση τους στη μεταφορά εμπορευμάτων και γεωργικών προϊόντων και εφοδίων.

Η ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΛΕΜΟΝΟΠΑΡΑΓΩΓΩΝ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΚΕΡΥΝΕΙΑΣ - ΣΕΛΕΚ, η οποία εκτός των άλλων έδινε δουλειά για επτά μήνες τον χρόνο στους φορτηγατζήδες του Καραβά, δημιουργήθηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1960, με στόχο τη συλλογή, την εξαγωγή και την εξασφάλιση των καλύτερων δυνατών τιμών για τα λεμόνια της επαρχίας, προς όφελος των παραγωγών.

Από τον πρώτο καιρό της ίδρυσης της εταιρείας, έγιναν μέλη της το σύνολο σχεδόν των λεμονοπαραγωγών της κωμόπολης. Ιδιαίτερα σημαντικό ήταν το γεγονός ότι, μεταξύ

τους περιλαμβάνονταν και οι πιο πολλοί από τους μεγάλους παραγωγούς, όπως ο Τάκης Γιωρκατσής, ο Δημήτρης Κιτρομήλης, ο Ιωάννης Χατζηλούκας, οι αδελφοί Χατζηγιαννάκη, ο Σταύρος και ο Αντώνης Κοιλαράς, ο Στυλής και ο Ευτύχιος Λευκαρίτης, ο Αντρέας Λαζάρου κ.ά. Μερικοί από τους μεγάλους παραγωγούς, που ήταν ταυτόχρονα και από τους πρωτοπόρους της λεμονοκαλλιέργειας στον Καραβά – Νικόλας Μοτίτης, Πέτρος Δημητρίου (Τσιώρτσιλ), αδελφοί Τσιακκούρη, Χριστόδουλος Νεοφύτου, Κυριάκος Κληρίδης, καθώς και ο Σπύρος Κοζάκος – αρχικά δεν εντάχθηκαν στη ΣΕΛΕΚ, διότι ήθελαν να τηρήσουν τις δεσμεύσεις και συμφωνίες που είχαν με τους ιδιώτες εξαγωγείς – Χατζησωτήρης, Κουννάς, Π. Ιωάννου, Σιακόλας – με τους οποίους συνεργάζονταν για πολλά χρόνια.

Με όλα τα μέλη της Διοικούσας Επιτροπής και το σύνολο των υπαλλήλων της να είναι και οι ίδιοι παραγωγοί λεμονιών, η ΣΕΛΕΚ εφάρμοσε στην πράξη τη βασική αρχή του Συνεργατισμού «ο καθένας για όλους και όλοι για τον καθένα», αφού όλοι εργάζονταν για τον ίδιο σκοπό. Μέσα σε μερικά χρόνια πέτυχε σε πολύ μεγάλο βαθμό τους στόχους της. Εξασφάλισε για τα μέλη της τις καλύτερες τιμές της αγοράς, λόγω ποιότητας του προϊόντος που επιτεύχθηκε με σεμινάρια και σωστή καθοδήγηση για τον τρόπο καλλιέργειας, ενώ μεθόδευσε την παραχώρηση μιας σειράς διευκολύνσεων σε όσους είχαν ανάγκη, όπως η χορήγηση προκαταβολών για την κάλυψη των εξόδων φροντίδας των δέντρων και συλλογής των καρπών, έναντι του αναμενόμενου εισοδήματός τους. Πέραν τούτου διευθέτησε την παραλαβή και των δεύτερης ποιότητας λεμονιών, που δεν ήταν δυνατό να γίνουν εξαγωγή, και τη διάθεσή τους στις εταιρείες αναψυκτικών, ένα γεγονός που εκτιμήθηκε ιδιαίτερα από τους παραγωγούς, οι οποίοι είχαν έτσι ένα επιπρόσθετο εισόδημα, που δεν είχαν προηγουμένως. Τη συλλογή και μεταφορά των λεμονιών αυτών στις βιομηχανίες SMEDLEYS, LANITIS, KEAN και αργότερα και ΣΕΒΕΓΕΠ στον Αστρομερίτη, είχαν αναλάβει οι Ευτύχιος Χαραλάμπους με το SEDDON φορτηγό του και ο Χριστάκης Γιάλλουρος με αυτοκίνητο SCANIA.

Σταδιακά όλοι ανεξάρτητα οι παραγωγοί εντάχθηκαν στη ΣΕΛΕΚ - ακόμα και εκείνοι που λόγω δεσμεύσεων με ιδιώτες εμπόρους αρχικά αδυνατούσαν να το πράξουν – καθιστώντας την έτσι μια πανίσχυρη εταιρεία, που για πολλά χρόνια και μέχρι το 1974, αποτέλεσε βασικό παράγοντα ανάπτυξης και ευημερίας για τον Καραβά και τη γύρω περιοχή.

ΟΙ ΙΔΙΟΚΤΗΤΕΣ ΦΟΡΤΗΓΩΝ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ ΣΤΟΝ ΚΑΡΑΒΑ

Οι παλιοί

Γιώργος Αβράμης
Κώστας Βακής
Ανδρέας Γιάλλουρος
πέντε αυτοκίνητα (δεκαετία του 1950)
Ευριπίδης Χατζηγιαννάκης

Δημήτρης Θεμιστοκλέους (Τσιτής)
Φίλιππος Μιχαήλ
Διονύσης Σταυρινού

Παλιοί – για δική τους χρήση

Πέτρος Δημητρίου
Στυλλής Λευκαρίτης

Νικόλας Μοτίτης
Αδελφοί Σταύρος και
Πέτρος Τσιακκούρης

Οι εν ενεργεία το 1974

Κυριάκος Αβράμης
Παντελής Γεμέττας

Ανδρέας Πεσκλής
Ανδρέας Πέτρου (Παλιοσοφίτης)
δύο αυτοκίνητα

Χριστάκης Γιάλλουρος
δύο αυτοκίνητα
Βασίλης Δημητρίου
Ντίνος Δημητρίου
Άντρος Θεοδούλου (Βλόκκος)
Σπύρος Κοζάκος – δύο αυτοκίνητα
Ανδρέας Λαυρεντίου
Τάκης Λιβερκώτης
Αδερφοί Κώστας και Οδυσσέας
Μέλισσος – τέσσερα αυτοκίνητα
Νεόφυτος Νεοφύτου

Νίκος Στυλιανού
Όμηρος Φιλίππου
Σάββας Φιλίππου
Ευτύχιος Χαραλάμπους
Νικόλας Χατζηπετρής
Θεόδωρος Χριστοφίδης (Σιορής)
Στέλιος Χριστοφόρου (Πουλλουτάς)
Ανδρέας Χριστοφόρου (Πουλλουτάς)

Ευχαριστίες

Για την ετοιμασία του κειμένου αυτού και των πινάκων που το συνοδεύουν, είχαμε τη συνεργασία των Σωτήρη Καλλή, Κωστή Διγενή, Άντρου Θεοδούλου, Χαράλαμπου Δαμασκηνού, Δημήτρη Ασπρή, Φραγκίσκου Χατζηφραγκίσκου. Τους ευχαριστούμε θερμά.

Σημείωση:

Είναι δυνατόν λόγω των πολλών χρόνων που μεσολάβησαν από την εποχή στην οποία αναφέρονται τα γεγονότα, να υπάρχουν κενά και παραλείψεις, πιστεύουμε όμως, όχι λάθη. Αναμένουμε την κατανόηση του αναγνώστη.

ΑΠΟΚΡΙΕΣ ΣΤΟΝ ΚΑΡΑΒΑ

Χαράλαμπος Δαμασκηνός

Ο Σωτήρης του Λύκου και ο Σολής εντύνονταν μάσκες και παρουσίαζαν ένα διασκεδαστικό πρόγραμμα. Ο Σολής ντυμένος τσιγγάνος – αρκουδοδαμαστής και την αρκούδα την έκανε ο Σωτήρης φορώντας μια μάσκα με μεγάλα αυτιά και περπατούσε κουνώντας την ουρά του, που ήταν κατασκευασμένη από δέρμα λαγού.

Το πρόγραμμα ήταν αντιγραφή ενός τσιγγάνου αρκουδιάρη, του Γιάννη του αρκουδιάρη, που γυρόφερνε με την αρκούδα του. Είπαν πως ο Γιάννης ήταν τσιγγάνος Ελληνο-Βούλγαρος ή Ελληνο-Σέρβος. Ήταν ντυμένος παράξενα, με κόκκινες μπότες, στη μέση φορούσε μια πλατιά δερμάτινη ζώνη με κλειστό γιλέκο και στο κεφάλι ένα παράξενο σκούφο, που έμοιαζε σαν ανάποδα γυρισμένη κατσαρόλα. Βαστούσε ένα χοντρό κοντάρι και κάτω από τη μασχάλη του ένα βιολί. Συντροφιά και συμπλήρωμα ήτο μια μαύρη αρκούδα με χοντρό τρίχωμα. Στη μουσούδα είχε ένα δερμάτινο φίμωτρο για λόγους ασφάλειας. Στο λαιμό μια διπλή δερμάτινη θηλιά, με την οποία η αρκούδα ήτο δεμένη με αλυσίδα που κατέληγε, στερεά δεμένη, στην πλατεία ζώνη του Γιάννη τσιγγάνου. Ο Γιάννης την αρκούδα του τη φώναζε Μάρκο.

Το πρόγραμμα άρχιζε κάπως έτσι:

‘Ελα, Μάρκο, χόρεψε να διασκεδάσεις τα παιδιά.

Και έπαιζε μερικές δοξαριές στο βιολί. Η αρκούδα εστηρίζετο πάνω στα πισινά της πόδια, έκανε κινήσεις χοροπηδώντας, όπως είχε εκπαιδευτεί. Μετά από διάφορα παιχνίδια, ο τσιγγάνος διέτασσε:

«Έλα, Μάρκο, να χαιρετήσεις τα παιδιά».

Έβγαζε το καπέλο του, η αρκούδα δάγκωνε το σκούφο και πλησίαζε τους θεατές, ήτο η ώρα που θα μάζευε μερικά γρόσια.

Μετά το πρόγραμμα αυτό, ο τσιγγάνος εκάθετο σε μια άκρια στο πεζούλι του καφενείου και έδινε παραγγελία:

«Ένα λίζον και νερόν».

Όταν ο καφετζής έφερνε το λίζον και το νερό, ο τσιγγάνος έδινε το λίζο στην αρκούδα λέγοντας «Έλα, Μάρκο, εσύ το λίζο και εγώ το νερό».

Η αρκούδα είχε συνηθίσει σ’ αυτό το παιχνίδι. Έτρωγε το λοκούμι και έβγαζε τη γλώσσα έξω και έγλυφε τα μουσούδια. Εμείς τα παιδιά είχαμε την ευκαιρία να δούμε και να παρακολουθήσουμε αυτό το άγριο ζώο, καθώς ήτο ανύπαρκτο στο νησί και αυτό ήτο εξημερωμένο ...

Αντιγράφοντας αυτό τον τσιγγάνο με την αρκούδα του το Μάρκο, ο Σωτήρης και ο Σολής έκαναν το ίδιο σχεδόν ή παρόμοιο πρόγραμμα.

Ο Σολής ντυμένος τσιγγάνος και ο Σωτήρης μασκαρεμένος με προβιές ήτο ο Μάρκος, η αρκούδα, δεμένος με μια αλυσίδα. Ο Σολής κτυπούσε μια ταμπουτσιά ρυθμικά κι έδινε το σύνθημα στο Σωτήρη – Μάρκο να χορεύει.

Έτσι άρχιζαν το πρόγραμμα:

«Έλα, Μάρκο, δείξε μας πώς ερωτεύεται ένας νέος και μια νέα».

«Δείξε μας πώς ζυμώνει η νοικοκυρά».

«Ο λέων μουγκρίζει και τα θηρία κρύβονται».

Ο μασκαρεμένος Σωτήρης έβγαζε άναρθρες κραυγές, όπως δήθεν κάνει το λιοντάρι.

Ο Σολής κρατώντας ένα χοντρό ραβδί το στερέωνε στο έδαφος:

«Έλα, Μάρκο, να δεις τα αμπέλια σου».

Ο Σωτήρης-Μάρκος έκανε πως σκαρφάλωνε πάνω στο ραβδί, έφερνε την παλάμη του στο μέτωπο, έκανε πως αγνάντευε γύρω-τριγύρω.

Στο τέλος του προγράμματος ο Σωτήρης, βαστώντας την ταμπουτσιά, περνούσε με τη σειρά από τους θεατές και είσπραττε το χαρτζηλίκκι του.

Όταν ήμουν αστυνομικός συνάντησα το Γιάννη το τσιγγάνο στην Αμμόχωστο. Μου είπε ότι ο Μάρκος εψόφησε πριν πολλά χρόνια.

ΑΠΟΚΡΙΕΣ ΣΤΟΝ ΚΑΡΑΒΑ

Ματθαίος Γεωργίου

Ενα από τα έξαλλα έθιμα της εποχής ήσαν και οι σήκωσες [οι μαυριτζίες], όπου το Σαβατοκυριακό της απόκριως και το ακόλουθο σαβατοκυριακό της Τυροφάγου, που άρχιζε η Πεντηκοστή. Αυτές τις μέρες τις λέγαμε σήκωσες ή μαυριτζίες. Τα βράδυα καθώς και την ημέρα των δυο Κυριακάδων γινόμαστε μασκαράδες ή μαύροι. Την ημέραν οι μασκαράδες κατά παρέες και με τα όργανά τους γυρίζαν τα καφενεία και χορεύαν. Εντυννόταν ο καθένας ανάλογα με την δική του έμπνευση. Άλλοι Τούρκοι, άλλοι χανούμισσες και άλλοι ντυμένοι με τέτοιο τρόπο που σατυρίζαν τα παράξενα της εποχής. Άλλοι με μάσκες και άλλοι σκεπάζαν το πρόσωπο με μαντίλι. Γινόντουσαν συνήθως καυγάδες μεταξύ ομάδων, π.χ. οι μαύροι της μιας γειτονιάς τσακωνόντουσαν με τους μαύρους της άλλης ενορίας κτλ.

Η ΓΙΟΡΤΗ ΤΟΥ ΚΑΤΑΚΛΥΣΜΟΥ ΣΤΟΝ ΚΑΡΑΒΑ

Καλλιόπη Χαρμαντά Πρωτοπαπά

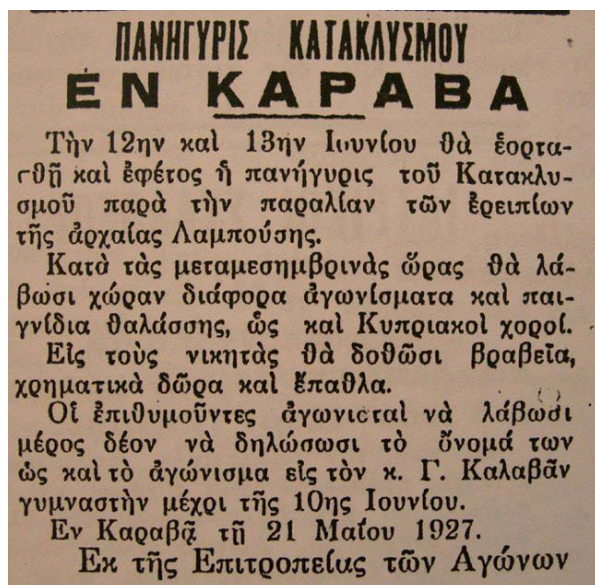
Πολύ σημαντικό γεγονός για την περιοχή ήταν και η διοργάνωση των εκδηλώσεων του κατακλυσμού στο λιμανάκι και το γυμναστήριο της Λάμπουσας. Η Γιορτή του Κατακλυσμού άρχισε να γίνεται το 1922.

Η πρώτη διοργάνωση έγινε με την προτροπή και τη φροντίδα του Ιωάννη Πηγασίου, που παρακολούθησε τη διεξαγωγή των εκδηλώσεων στην Κερύνεια και μετέφερε το πνεύμα και στον Καραβά. Στη συνέχεια βλέπουμε να αναφέρεται διοργανωτής των αγώνων η Ένωση Νέων Καραβά, το 1951 και μετά το 1957 η ΑΕΚ Καραβά υπό την αιγίδα πάντα του δήμου Καραβά.

Οι εκδηλώσεις ήταν διήμερες. Την πρώτη μέρα διεξάγονταν αγωνίσματα στην ξηρά, όπως οι αγώνες στίβου: 100, 200, 400, 1500, 3000 μέτρα, απλούν, άλμα εις μήκος, σφαιροβολία, ακοντισμός, σκυταλοδρομία.

Τη δεύτερη μέρα διεξάγονταν τα αγωνίσματα στη θάλασσα, όπως η εύρεση μήλων, η εύρεση φιάλης, η καταδίωξη πάπιας, και φυσικά κολύμβηση: 100 και 400 μέτρα, ύπτιο 100 μέτρα, ολισθηρός ιστός, μονόξυλα. Στη δεύτερη φάση της ημέρας μεταφερόταν το επίκεντρο και πάλι στην ξηρά, όπου λάμβαναν χώραν αγωνίσματα, που προκαλούσαν το γέλιο, όπως η σακκουλοδρομία, ο δρόμος με αυγό, η διελκυστίνδα και σε πιο παλιές διοργανώσεις γαϊδουροδρομίες. Ακολουθούσαν Λαϊκοί κυπριακοί χοροί, Χορός του δρεπανιού, Αυλός και διαγωνισμοί στα ερωτικά δίστιχα και τα τσιαττίσματα.

Κατακλυσμός - Δημοσιεύματα στον τύπο

«Ὅλως ἐκτάκτως καὶ ἀνευ σχεδὸν προμελέτης ἐλήφθη ἀπόφασις νὰ τελεσθῇ πανήγυ-
ρις καὶ ναυτικοὶ ἀγῶνες ἐφέτος ἐν Καραβᾷ, πρῶτην φορὰν, παρὰ τὴν παραθαλασσίαν
τῆς Λαμπούσης, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Πλέον των
τριῶν χιλιάδων κόσμου προσήλθεν καὶ κατὰ τὰς δύο ἡμέρας ἐκ Καραβᾷ, Λαπήθου καὶ
λοιπῶν περιχώρων...»

Εφημερίδα *Νέα Φωνή τῆς Κύπρου*

Ετελέσθησαν διὰ πρῶτην φορὰν μετὰ τόσης ἐπιτυχίας οἱ προαναγγελθέντες ναυτικοὶ
ἀγῶνες ἐν Καραβᾷ. Ὑπὲρ τις 8 χιλ. κόσμου ἐκ Καραβᾷ, Λαπήθου καὶ των περιχώρων
συνεκεντρώθη παρὰ τὰ ερεῖπια τῆς ἀρχαίας Λαμπούσης ἔνθα ἐτελέσθησαν ναυτικοὶ
ἀγῶνες καὶ τὰ λοιπὰ ἀγωνίσματα. Εξαιρετικὴ ἐπιτυχία ἐσημειώθη εἰς τοὺς κυπριακοὺς
χορούς, κατὰ τοὺς ὁποίους διεκρίθησαν οἱ κκ. Ματθαῖος Γεωργίου ἐκ Καραβᾷ τυχὼν τοῦ
Α' βραβείου μετ' ἐπαίνου, Νικόλαος Τουμάζος ἐκ Λαπήθου καὶ Μιχαὴλ Γρ. Παπαδημη-
τρίου ἐκ Καραβᾷ τυχόντες ἐπίσης τοῦ Α' βραβείου.

Εφημερίδα *Φωνή τῆς Κύπρου* 10. 6. 1922

Τὴν 14ην καὶ 15ην Μαΐου 1923, ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς καὶ τῆς Ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγί-
ου Πνεύματος, θὰ λάβῳσι χώραν ἐν Καραβᾷ παρὰ τὴν παραλίαν τῆς Ἀρχαίας Λαμπού-
σης ναυτικοὶ ἀγῶνες καὶ κυπριακοὶ χοροί. Οἱ θέλοντες νὰ λάβῳσι μέρος ας καταστήσω-
σι τοῦτο γνωστόν εἰς τὸν γραμματέα τῆς Διοργανωτικῆς Επιτροπῆς των ἀγώνων κ. Σ.
Σαρδάνην. Κατὰ τὴν διάρκειαν των ἀγώνων θὰ παιανίζῃ ἡ Φιλαρμονικὴ Λευκωσίας. Ἡ
εἰσοδος ἐλευθέρη. Ἐν Καραβᾷ τῇ 13ῃ Ἀπριλίου 1923.

Κυπριακὸς Κήρυξ 1923

Μια προσωπική μαρτυρία

Ματθαίος Γεωργίου

Αγαπούσα τον αθλητισμό που από το σχολείο παίρναμε τα πρώτα μαθήματα. Μετά ο καθένας μας ανέπτυξε τα ταλέντα του αναλόγως και ο καθένας έδειχνε τις ικανότητές του στους τοπικούς αγώνες που γινόντουσαν κάθε χρόνο.

Επήγαινα καλά στο ύψος μετά φοράς, καθώς και τον δίσκο και σφαίραν, μα ποτέ δεν επήρα επίσημα μέρος στους αγώνες γι' αυτά. Είχα πάντα το αίσθημα της κατωτερότητας και δεν αποφάσιζα.

Επήρα όμως μέρος στους αγώνες χορού, Κυπριακούς χορούς. Και αυτό γιατί με ενθάρρυναν πολλοί μεγαλύτεροι από μένα. Επήρα το πρώτο βραβείο στους τοπικούς αγώνες Καραβά. Βγήκα πρώτος στους καρτσιλαμάδες και πρώτος στους συρτούς εβγήκε ο Μιχάλης του Γρηγορή Παπαδημητρίου, ο τώρα γαμπρός μου.

Μετά, όταν έγιναν αγώνες χορού στην αποβάθρα του Κατακλυσμού και έλαβαν μέρος χορευτές από την επαρχία όλη και πάλιν έλαβα μέρος και πήρα το πρώτο βραβείο.

Μετά πάλιν, όταν έγιναν αγώνες Παγκύπριοι σχετικά για τον χορόν στην Κερύνεια, του Κατακλυσμού, και ήλθαν χορευτές από όλην την Κύπρο, νομίζω κάπου 32, οι χωριανοί μας που ήσαν στην Κερύνεια, εστείλαν τον γιον του Τάρρου με το ποδήλατο να με πάρει να χορέψω. Δεν ήθελα να πάω μα με πίεσαν. Καθήσαμε κι οι δυο στο ίδιο ποδήλατο και πήγαμε. Ο διαγωνισμός του χορού έγινε τελευταίος από τα άλλα αγωνίσματα, την Δευτέρα το απόγευμα. Είχε πολλύν κόσμον καθώς και επίσημοι από όλην την Κύπρο. Σαν εχορέψαμε όλοι με βγάλανε πρώτο μετ' επαίνου. Το βράδυ έγινε η απονομή των βραβείων στην πλατεία ή μάλλον την προκουαία της Κερύνειας. Όταν φωνάζανε το όνομά μου να πάω να πάρω το βραβείο, σηκώθηκαν όλες εκείνες οι χιλιάδες του κόσμου και με χειροκροτούσαν. Εγώ αντράπηκα. Σαν πήρα το παράσημο που μου δώσαν, κοκκινισμένος από ντροπή, ετρύπωνσα μέσα από τον κόσμο και έφυγα. Με κρατούσε πάντα το αίσθημα της ταπεινοφροσύνης. Απέφευγα τες επιδείξεις και δεν μου άρεσαν τα μεγαλεία.

(Αναμνήσεις, απόσπασμα).

*Η γιορτή του Κατακλυσμού
στο λιμανάκι της αρχαίας
Λάρνακας*

Μονή της Αχειροποιήτου

Τα κτήματά της έφταναν ως την Αϊρκώτισσα στα δυτικά έφταναν ως τον Κυπαρισσώνα και ως τους πρόποδες του βουνού. Στα ελαιόδεντρα ήταν χαραγμένο το σήμα του σταυρού. Ανατολικά έφτανε ως το Ζέφυρο, τη Μούττη του Πηάνου, όπου το Μάρε Μόντε, περιβόλια και πηγές στην τοποθεσία Γεροκαδιές, τες χοιρόμαντρες, όπου εξέτρεφε γουρούνια ο Μακρύνικολας, παππούς του επιστήμονα ερευνητή Κυριάκου Νικολάου, που διαπρέπει στις Ηνωμένες Πολιτείες, και όλος ο αρχαιολογικός χώρος της Λάμπουσας. Είχε έναν αλευρόμυλο και το οικογενειακό κέντρο «Οι Μύλοι», καθώς και το νερό της Παλιάβρυσης ολόκληρο το Σαββατοκυριακό, άρχιζε από τη δύση του ήλιου, γέννημα ήλιου και αντιστρόφως, γέννημα ήλιου – δύση ήλιου.

Το 1821 ο Χατζη Μεχμέτ Αγάς της Λαπήθου απείλησε με θάνατο τον ηγούμενο ζητώντας τα ελαιόδεντρα και τα περιβόλια της μονής. Ο ηγούμενος παραχώρησε τα ελαιόδεντρα στο τζαμί του Μπαϊρακτάρη της Λευκωσίας, περιουσία που είχε ως τον 20ό αι. και τα περιβόλια, από τον καλαμιώνα ως την Αϊρκώτισσα, στον Χατζη Μεχμέτ Αγά.

Το μοναστήρι της Αχειροποιήτου

Ο Ιερομόναχος Χαρίτος

Το 1821 εκτελούσε χρέη ηγούμενου ο πάτερ Φασούλας, μια και ο ηγούμενος Μελέτιος ήταν πολύ ηλικιωμένος. Εδώ συναντήθηκαν ο Λεόντιος, ηγούμενος του Αγίου Γεωργίου Καραβά, ο προύχοντας Χατζηνικόλας και άλλοι προύχοντες του Καραβά και της Λαπήθου με τον Κανάρη.

Τελευταίος μοναχός της Αχειροποιήτου ήταν ο μοναχός Χαρίτων, αδελφός του Σταυρή Κ. Καριολή και γιος του Κωστή Καριολή, που βρήκε τους θησαυρούς της Λάμπουσας.

Άγιος Γεώργιος Μεζερέ

Η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου του Μεζερέ βρισκόταν στα νότια του χωριού μου του Καραβά, στις παρυφές της κοινότητας. Όταν ήμουν μικρός, πριν 80 χρόνια, λειτουργούσε σαν ενοριακή εκκλησία. Το τοπωνύμιο Μεζερέ ίσως προέρχεται από παλιότερο ενετικό ή φράγκικο φέουδο.

Η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου Μεζερέ

Στα παλαιότερα χρόνια, τα χρόνια της τουρκικής σκλαβιάς, ο Άγιος Γεώργιος Μεζερέ λειτουργούσε σαν μοναστήρι και συχνά οι ηγούμενοι και οι μοναχοί έπεφταν θύματα της τουρκικής θηριωδίας. Ο τελευταίος μοναχός μαρτύρησε κατά τις σφαγές της 9ης Ιουλίου 1821. Ήταν επίσης το παλιό κοιμητήριο του Καραβά εδώ, στον περίβολο της εκκλησίας. Γίνονταν κηδείες, μέχρι τις αρχές του 1940, μέχρι δηλαδή το κτίσιμο του νέου κοιμητηρίου του Αγίου Πέτρου.

Η κατασκευή της εκκλησίας ήταν πολύ παλιά, πριν από το 1570, καθώς όπως όλοι ξέρουμε οι Τούρκοι όταν κατέλαβαν την Κύπρο απαγόρευσαν το κτίσιμο εκκλησιών.

Κοντά στην εκκλησία βρισκόταν η κατοικία της οικογένειας του δασκάλου Κυριάκου Ι. Μαυραδά. Ξεχώριζε σε όγκο και ύψος, μέσα σ' ένα καταπράσινο περιβάλλον. Ψηλά δέντρα και πλούσια βλάστηση παντού κι αυτό με τη βοήθεια του απαραίτητου άφθονου νερού. Δίπλα από το σπίτι έτρεχε το νερό της κυρίας πηγής του κεφαλόβρουσου, «η παλιά βρύση».

Στη πλαγιά του λόφου του Μεζερέ ανάβλυζε από πολλά μικρά σημεία, μικρές πηγές, και το νερό του Μεζερέ. Αυτές οι πηγές έτρεχαν προς το αυλάκι που υπήρχε στη βάση του λόφου και ενωμένες σχημάτιζαν σημαντική ροή που διέσχιζε το καταπράσινο τοπίο κατά μήκος του μονοπατιού του Μεζερέ. Μετά από διαδρομή 1500 μέτρων περίπου, κατέληγε σε μεγάλη δεξαμενή όπου αποθηκευόταν. Χρησιμοποιείτο για την άρδευση περιβολιών, λαχανόκηπων και μπουστανιών. Η δεξαμενή ήταν παλιά, ίσως του δέκατου ένατου αιώνα, κτισμένη με πέτρα πελεκητή.

Σε μικρή απόσταση από τη δεξαμενή ήταν η κατοικία του Χ' Μιχαήλ Τσιάκκα- Αντάρτη. Μεγάλο αρχοντικό για τη στέγαση της πολυμελούς οικογένειας Αντάρτη, περιστοιχισμένο με πολλά βοηθητικά υποστατικά. Στάβλους, αποθήκες και αχυρώνες. Ο Χ' Μιχαήλ Τσιάκκας ήταν εθελοντής στον ελληνικό στρατό και πολέμησε στους Βαλκανικούς πολέμους 1912- 1913 όπου πήρε και το επώνυμο Αντάρτης. Είναι πατέρας της Ειρήνης που παντρεύτηκε τον Νεόφυτο Δαμασκηνό, και παππούς της Χαρίτας Μάντολες, της Γιαννούλας και της Μάρως.

Από το ύψωμα, λίγο πιο πίσω από την κατοικία Μαυραδά, ξεκινούσε ένα μικρό μονοπάτι που διέσχιζε το ειδυλλιακό τοπίο και κατέληγε πάνω στο δρόμο που ένωνε τον Καραβά με τη γειτονική κοινότητα Μότηδες. Το μονοπάτι ήταν κατά το μεγαλύτερο μέρος της διαδρομής του καλυμμένο με μικρά και μεγάλα βότσαλα και χαλίκια. Ο λόγος γι' αυτή την ιδιόμορφη για μονοπάτι επιφάνεια, ήταν για να είναι πιο εύκολη η χρήση της. Από το πολύ νερό το μονοπάτι υγραινόταν, τα χαλίκια όμως βοηθούσαν στο να μένει η επιφάνειά του στεγνή και βατή.

Κατά μήκος του μονοπατιού ο Γιαννακός και ο Μανώλης Πογιατζής είχαν τα βαφεία τους. Το επάγγελμα του βαφέα έχει εκλείψει πλέον αλλά τότε ήταν περιζήτητο. Εκτός από τις ανδρικές βράκες που βάφονταν μαύρες, έβαφαν επίσης νήματα και υφάσματα. Η ύπαρξη του άφθονου νερού ήταν απαραίτητη για τη λειτουργία του βαφείου. Οι πογιατζήδες έβαφαν τις βράκες και μετά τις επλέσιαζαν, δηλαδή με ειδική πρέσαν σιδέρωναν τις πιέτες. Στο τέρμα του μονοπατιού βρισκόταν το δημοτικό σφαγείο. Το νερό ήταν το στοιχείο που έλκυσε τους πογιατζήδες αλλά και το δημοτικό σφαγείο στην περιοχή του Μεζερέ. Ήταν απαραίτητο για τη διεκπεραίωση των δουλειών που γινόταν και για την καθαριότητα.

Κατά μήκος του μονοπατιού κατοικούσαν οικογένειες. Είχαν τα σπίτια τους εδώ, μέσα σε καταπράσινους κήπους. Τόπος ευλογημένος. Ένας μικρός παράδεισος. Κλείνω τα

μάτια και ανακαλώ στη μνήμη μου αυτές τες εικόνες που θέλω να κρατήσω μέχρι το τέλος. Να τις έχω πάντα μαζί μου. Τις μοιράζομαι μαζί σας για να μάθουν και οι νεώτεροι για το σκλαβωμένο χωριό μας.

Πολλοί λέγουν πως τα πουλιά, αυτά τα φτερωτά πλάσματα, είναι σημάδι ειρήνης, ζωής και ευλογίας. Στα δικά μου παιδικά χρόνια εκεί στο Μεζερέ οι κότες, κοτοπουλάκια, χήνες, πάπιες περιφέρονταν ελεύθερα σε μεγάλους αριθμούς. Είχε και πολύχρωμα πουλιά διαφόρων ειδών, είχε περιστέρια, σπουργίτια, χελιδόνια, τρυγόνια που όλα μαζί συμπλήρωναν ένα ανεπανάληπτο σκηνικό.

Σε μεθούσαν οι μυρωδιές από το γιασεμί, τις τριανταφυλιές, τες μερσινιές και τις δάφνες, που έσμιγαν με το άρωμα των ανθισμένων λεμονόδεντρων. Όλος ο τόπος μοσχομύριζε. Εδώ στο Μεζερέ άκουσα για πρώτη φορά το κελάηδημα του αηδονιού. Το μικρό αυτό πουλί δεν ξεπερνά το μέγεθος ενός σπουργίτη, έχει γκριζοκαφετί χρώμα που το καθιστά σχεδόν αόρατο μέσα στην καταπράσινη φυλλωσιά των δέντρων.

Αδυνατώ να περιγράψω με λόγια αυτό το κελάηδημα. Ξεπερνά κάθε φαντασία η μουσική μελωδία και ακόμα πιο δύσκολο για οποιονδήποτε να την αντιγράψει. Ούτε η ανθρωπινή λαλιά ούτε και κανένα μουσικό όργανο. Αυτό που ακούς και δεν το βλέπεις σε μαγεύει και σε καθηλώνει.

Μεζερές, το ωραιότερο κομμάτι του Καραβά. Το έχω, το κρατώ μέσα μου. Το αγαπώ σαν κάτι δικό μου, κάτι που ποτέ δεν θέλω να αποχωριστώ.

Ιερείς του Καραβά

Στην Αγία Ειρήνη λειτουργούσε ο παπά- Ισάκκας. Ετάφη στο προαύλιο της εκκλησίας. Μετά το θάνατο του παπα-Πορφύρη, ήλθε από τη Λευκωσία ο πάτερ Χρύσανθος. Ο πάτερ Χρύσανθος ή παπά Κοτσινογένης. Τον ονόμασαν έτσι γιατί είχε κόκκινα γένια. Ο πάτερ Χρύσανθος ανέλαβε πρωτοβουλία για τη διεξαγωγή εράνων για την Ευαγγελίστρια. Εστάλησαν επιστολές ταχυδρομικώς εις τον κάθε ξενιτεμένο Καραβιώτη. Οι επιστολές εγράφησαν ιδιοχείρως από τον πάτερ Χρύσανθο και τον Ιωάννη Καραβιά. Με τα εμβάσματα και τις εισφορές των ξενιτεμένων κατεσκευάσθη το σκαλιστό εικονοστάσιο, ο αρχιερατικός θρόνος, τα προσκυνητάρια, τα ψαλτήρια και τα στασίδια.

Ο παπα-Γεώργιος κατάγεται από το Καπούτι, όπου κατασκεύαζαν ψαθιά, και κάθε φορά που ερχόταν από το χωριό του έφερνε ψαθιά και τα πουλούσε στους Καραβιώτες. Έτσι δικαιολογημένα τον ονόμασαν παπα-Ψαθιά.

Ο παπα-Αριστοτέλης ήταν γιος του Ματθαίου και της Μαρής. Η Μαρή καταγόταν από την Αλεξάνδρεια και στην καλτισομηχανή της έφτιαχνε κάλτσες με παραγγελία. Δίδασκε για δυο χρόνια, από το 1888 ως το 1890 στο δημοτικό σχολείο Καραβά.

Ο Αριστοτέλης πήγε μετανάστης στις Ηνωμένες Πολιτείες για 4-5 χρόνια αλλά πέθαναν οι γονείς του και επέστρεψε για να αναλάβει την περιουσία και το καφενείο του πατέρα του. Κατά περιόδους παρέδινε μαθήματα αγγλικής γλώσσας σε άτομα που σκόπευαν να μεταναστεύσουν. Το 1940 άρχισε να μαθαίνει βιολί. Ήθελε να γίνει βιολάρης και να παίζει βιολί στους γάμους. Μετά άρχισε να διαβάζει εκκλησιαστικά βιβλία και να ψάλλει, θέλοντας να γίνει ψάλτης. Στους επόμενους μήνες ο Αριστοτέλης χειροτονήθηκε πρεσβύτερος και του ανατέθηκαν καθήκοντα στα χωριά Ελιά και Φτέρυχα.

Η εκκλησία της Ευαγγελίστριας στο μέσο του Καραβά με φόντο τον Πενταδάκτυλο

ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ – ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ

Καλλιόπη Χαρμαντά Πρωτοπαπά

Το τοπίο ονειρεμένο, το πράσινο της λεμονιάς και της ελιάς, ο συνδυασμός βουνού και θάλασσας οδήγησαν σε τουριστική ανάπτυξη την περιοχή από πολύ ενωρίς. Αρχικά οι παραθεριστές ενοικίαζαν δωμάτια στο μοναστήρι της Αχειροποιήτου και στη συνέχεια, από τις αρχές του 20ού αι., κτίστηκαν μικρά ξενοδοχεία. Στα νεότερα χρόνια η παραλία του Καραβά γέμισε ξενοδοχειακές μονάδες: Ζέφυρος, Μάρε Μόντε, Πράσινη κοιλάδα, Πέντε Μίλι, Νεράιδα, Κλέαρχος...

Νέον ξενοδοχείον εν Καραβά: Η Ελλάς

Οι επιθυμούντες να παραθερίσωσιν εις εξοχάς δεν πρέπει να λησμονώσι την ωραίαν κωμόπολιν Καραβά. Εκεί δροσιά, κήποι ωραίοι, θάλασσα, εκεί υγεία, χαρά ευδαιμονία, προς τελείαν δε απόλαυσιν τούτων ιδρύθη το άνω ξενοδοχείον διευθυνόμενον υπό του κ. Κωστή Μιχαήλ.

Εφημερίδα Κύπριος 15.7. 1908

Ο καταπράσινος τάπης

Ο φυσικός καταπράσινος τάπης του Καραβά ήρχισε να ξεδιπλώνεται και να σκεπάζη τα πάντα. Τα πουλιά και προ πάντων τα αηδόνια και χελιδόνια χαιρετίζουν το μαγευτικότατον αυτό ξεδίπλωμα με τα γλυκύτατα κελαδήματά των. Η διαπεραστική μυρωδιά της ανθήσεως ήρχισε να σκορπιά παντού. Το φυσικόν αυτό μεγαλείον κατά πολύ συντείνει εις το να γλυκάνει την εκ της φτώχειας στενοχωρίαν.

Εφημερίδα Φωνή της Κύπρου 1925

Εκ Καραβά

Πολλά ευχαριστήσεις ακούονται από τους ξενιζομένους εις το νέον ξενοδοχείον εν Καραβά του κ. Ν. Τσιάκκα. ... Κατ' αυτές τας ημέρας η παραλία των μερών μας παρουσιάζει ένα θαυμάσιον και συγκινητικόν θέαμα διά τους κυνηγούς. Κατά χιλιάδας φθάνουν τα μαυροπούλια από την αντιπέραν παραλίαν της Κιλικίας τα οποία κουρασμένα κάθηνται εις την παραλίαν. Οι κυνηγοί μας κάμνουν χρυσαίς δουλειαίς. Είνε κυνήγι ευκολώτατον διά τους πρωτοπείρους. Με μίαν τουφεκίαν ειμφορεί ένας κυνηγός να φονεύση 30-40 μαυροπούλια. Και το περίεργον είναι ότι δεν απομακρύνονται εύκολα και ούτω ένας κυνηγός ειμφορεί να τα κτυπήσει 3-4 φορές.

Εφημερίδα Ελευθερία 1925

Ο Καραβάς πλέον επεβλήθη οριστικώς ως εξαιρετικώς ωραία εξοχή διά τον συνδυασμόν του βουνού και της θαλάσσης. ...

Εφημερίδα *Κυπριακός Φύλαξ* 22.7.1925

Ιδού ποίοι θα είναι οι ευτυχείς οι οποίοι θα ζήσουν μέσα εις τον παράδεισον. Εκείνοι οι οποίοι θα προτιμήσουν να κάμουν την εξοχήν των εις Καραβάν μέσα εις το καινούργιον ξενοδοχείον Ο Παράδεισος. Οι βουλόμενοι ας αποταθώσιν εις τον κ. Χρίστον Φρακάλαν εις Καραβάν.

Εφημερίδα *Ελευθερία* 1929

Το ωραίον και μαγευτικόν ξενοδοχείον ο Παράδεισος εις τον ρωμαντικόν Καραβάν ήνοιξεν ήδη τας πύλας του. Το ξενοδοχείον τούτο με τας γενομένας εν αυτώ μεταρρυθμίσεις, δια τας οποίας δεν εφείσθη δαπάνης η διεύθυνσις κατέστη εν των καλλιτέρων εξοχικών κέντρων.

Κλινοστρωμναί τελείως νέαι, μαγειρική οικογενειακή με τα αγνότερα υλικά, περιποιήσις, καθαριότης και τάξις απaráμιλλος.

Οι επιθυμούντες εκ των πελατών δύνανται να λαμβάνωσι το φαγητόν των παρά την θάλασσαν, πλησίον εις τα κρύα νερά των βρύσεων.

Εφημερίδα *Ελευθερία* 1932

Ήρχισε την λειτουργίαν του το νεοιδρυθέν κέντρον παρά την Μούττην Καραβά [δρόμος ραδιοσταθμού] . Ενοικιάζονται καμπίνες. Κλέαρχος Λεοτσάκου

Εφημερίδα *Ελευθερία* 1950

Εις Καραβάν - ήτις είναι εκ των μάλλον υγιεινών εξοχών - πολλάι οικογένειαι της πρωτεύουσας ενοικίασαν ήδη κατοικίας δια το θέρος. Ο δήμαρχος του χωρίου έλαβε παν μέτρον δια να καταστήσει την εαρινήν διαμονήν εντελώς άνετον, οι δρόμοι βελτιούνται, επιπλέον δε θα ληφθεί φροντίς όπως επιδιορθωθώσιν καταλλήλως δι' οικογενείας και τα δωμάτια της παρά την ακτήν ρομαντικής μονής Αχειροποιήτου.

Εφημερίδα *Κύπρος* 1904

Ο Καραβάς επίγειος παράδεισος

Όλοι οι κατά διαφόρους καιρούς παραθερίσαντες εις Καραβάν συμφωνούν ότι ο Καραβάς είνε πράγματι επίγειος παράδεισος και ιδεώδες εξοχικόν κέντρον. Δύο μηνών εξοχή εις τον Καραβάν σημαίνει παράτασιν ζωής κατά είκοσι χρόνια.

Αλλά τα διαθέσιμα σπίτια είναι σχετικώς προς τα κατ' έτος συρρέοντα πλήθη πολύ ολίγα και επομένως πρέπει να σπεύσωσιν οι θέλοντες να διέλθωσιν το θέρος εις την μαγευτικήν ταύτην κωμόπολιν.

Εφημερίδα *Φωνή της Κύπρου*, 16/29-6-1918

ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΑ

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΛΑΒΑ

Παναγιώτης Καλαβάς

Η οικογένεια Καλαβασιώτη καταγόταν από την Καλαβασό από όπου έφυγαν γιατί πιέζονταν από τους Τούρκους και ασχολήθηκαν με την επιπλοποιία. Ο Γιώργος Ιωάννου Καλαβασιώτης έφυγε από την Κύπρο το 1821 με τους διωγμούς από τους Τούρκους. Πολέμησε σαν εθελοντής πολεμιστής και γνώρισε τη σύζυγό του Χρυσή στον Πειραιά, γιατί πολλοί κάτοικοι από τη Σύρο ζούσαν στον Πειραιά, λόγω μεγάλης φτώχειας.

Ο Γιώργος Ιωάννου Καλαβασιώτης επήγε στη νήσο Σύρο το 1864 κι επαντρεύτηκε μια Συριανή, τη Χρύσω [Χρυσή]

Λαμπριανίδου (Λαμπαδινοῦ, από τον πατέρα του Καλαβά). Ο πατέρας του ονομαζόταν Ιωάννης Γεωργίου και η μητέρα του Ελένη Σωτηρίου. Το επάγγελμά του ξυλουργός. Ο Ιωάννης Καλαβασιώτης ήταν βκιολάρης και είχε κτήμα 4-5 σκάλες απέναντι από την εκκλησία του Άι Νικόλα στην Ελιά με αμπέλι. Ο γάμος του Γιώργου και της Χρύσως Λαμπριανίδου έγινε το 1865 στην εκκλησία της Μεταμορφώσεως.

Το 1866 εγέννησαν τον Ιωάννη Καλαβασιώτη, πατέρα του Λεωνίδα του Γιώργου και του Χρίστου, που κράτησαν το επίθετο Καλαβά αντί Καλαβασιώτη. Το 1869 εγεννήθη η Μαριγώ, η μητέρα της Χρυσής του Κλατσιά, που πέθανε αφού γέννησε. Το 1872 εγέννησαν το Νικόλα, πατέρα του Παναγιώτη Καλαβά.

Εγύρισαν στην Κύπρο το 1875 και έκαναν ακόμη τρία παιδιά: το Χρίστο, τον Ππάνανο [Παναγιώτης] και την Ελεγκού [Ελένη Ι. Λοϊζίδου, σύζυγο του Γιαννακού Λοϊζίδη]. Εκείνη την περίοδο στη νήσο Σύρο είχε 350 Κυπραίους.

Ο Χρίστος αρρώστησε το 1912 και πέθανε. Τάφηκε στον περίβολο της Αγίας Ειρήνης. Ιωάννης Καλαβασιώτης:

Η Ελένη, η σύζυγος του Ιωάννη Καλαβασιώτη, ήταν κόρη του Βασίλη Πλούσιου και εγγονή του Χατζηνικόλα.

Ο Γιάννης Γεωργίου Καλαβασιώτης είχε παιδιά τα παρακάτω:

1. Ο Χρίστος Ι. Καλαβάς ήταν δάσκαλος στου Μόρφου.
2. Γιώργος Καλαβάς, γυμναστής, πήρε βραβεία. Ήταν καθηγητής στην Αμπέτειο Σχολή της Αλεξανδρείας και μετά διορίστηκε στην Ευρύχου. Ήταν καλός χορευτής, πρώτευσε στη δισκοβολία, το λιθάρι στους Βαλκανικούς αγώνες.
3. Λεωνίδας Καλαβάς

Η Μαριγώ [1869], μητέρα της Χρυσής του Κλατσιά. Η Χρυσή ήταν μητέρα του Απόστολου Κ. Αποστόλου, πσόντος κατά την απελευθέρωση εν Σκρα Μακεδονίας το 1918.

Χρίστος Καλαβάς: Γιος του Γεωργίου Καλαβασιώτη, αδελφός του Νικολάου Καλαβά.

Εργάζετον στην Αίγυπτο, ήταν υπάλληλος σε μια εταιρεία και το 1905 κέρδισε πέντε χιλιάδες χρυσές λίρες. Πήγε στην Αθήνα και παντρεύτηκε την κόρη του Σιαχίνη. Ο Τομπάζης και ο Σιαχίνης ήταν Υδραίοι ναύαρχοι στην Επανάσταση. Κατοικούσαν στην οδό Γ' Σεπτεμβρίου. Πέθανε από φυματίωση η γυναίκα του 40 χρονών, λόγω υποσιτισμού.

Έζησε το υπόλοιπο της ζωής του με τον κουνιάδο του.

Ο Νικόλας Καλαβάς έζησε το 1872-1953. Παντρεύτηκε τη Δεσποινού, μητέρα του Παναγιώτη Καλαβά.

Τα παιδιά του Νικόλα ήταν η Ευθαλία [1904], ο Χρίστος [1908], η Κασσάντρα [1912] και ο Παναγιώτης Ν. Καλαβάς [21.11.1916] . Ο Παναγιώτης ήταν δήμαρχος στον Καραβά την περίοδο: 1.6.1953-31.12.1962.

Στην Αχειροποιήτου πήγε σχολείο ο Νικόλας Καλαβάς μαζί με το Χριστόδουλο Χαρμαντά, το Χριστοφή Τσιάκκα, το Φραγκίσκο Χατζηφραγκέσκου, τον Αντρέα Γιάλλουρο.

Άνοιξαν τάφο στο βράχο του Αγίου Ευλαμπίου. Βρήκαν μια νεαρή κοπέλλα σε σαρκοφάγο, διαλύθηκε η κοπέλλα μόλις ήρθε σε επαφή με τον ατμοσφαιρικό αέρα. Εφόρε χρυσό στεφάνι και στη μέση είχε ζώνη χρυσή και χρυσά σκολαρίκια που παρίσταναν το θεό Έρωτα. Χάθηκαν σε υποθήκη 20 λίρες στο Σεβέρη τα σκολαρίκια.

Όταν ήταν 12 χρονών επισκέφτηκε τη σχολή ο μητροπολίτης Κιτίου, ο οποίος τον πήρε μαζί του και τον έστειλε στο ιεροδιδασκαλείο της Λάρνακας για να τον σπουδάσει θεολόγο. Τα βιβλία του ήταν στη γαλλική γλώσσα. Ο μητροπολίτης πέθανε όταν αποφοιτούσε από το ιεροδιδασκαλείο ο Νικόλας και έμεινε στην Κύπρο δάσκαλος. Δούλεψε στον Καραβά, το Καζάφани, τον Άγιο Ερμόλαο, τον Κοντεμένο, το Λάρνακα Λαπήθου, το Σύσκληπτο και τη Βασίλεια. Τα τελευταία του χρόνια δούλεψε στην Κλεπίνη. Προσπαθούσε να κάνει ανασκαφές στη Λαδαρόπετρα στην Κυθρέα και ξόδεψε εκεί μια περιουσία. Υπήρχαν κτίσματα παλιά βαθιά, πέραν των 40 μέτρων. Έψαχνε για τους θησαυρούς των Πτολεμαίων. Δούλεψε και στην Ανώτερη Σχολή Λευκονοίκου. Από το βράχο του Αγ. Ευλαμπίου προς τη θάλασσα η τοποθεσία λέγεται Χρυσοχώραφο.

Στο δρόμο της Αχειροποιήτου λειτούργησε η Ανώτερη Σχολή Λαπήθου-Καραβά στο σπίτι του Γιώργου Ττόφα, αδερφότεχνου του Καρκαούση. Έκλεισε η σχολή λόγω του θανάτου από φυματίωση του ιδιοκτήτη του σπιτιού. Η μάνα του Γεώργιου Ττόφα ήταν αδερφή του Γιώργου Χατζηγρηγορίου, που ήταν δήμαρχος του Καραβά.[οι πληροφορίες αυτές είναι από τον Αγησίλαο Λαμπράκη]

Οι γονιοί της Δεσποινούς ήταν ο Χαράλαμπος Τσίλαντώνης και η Χρυσή. Στο πατρικό σπίτι της Δεσποινούς είσεν κουρελλόν με χρυσά νομίσματα λουβιτζία.

Αδελφός της Δεσποινούς ήταν ο Χριστόδουλος, πατέρας της Ξενούς Χριστοφή Τσιάκκα. Ο Γρηγόρης Τσιάκκας, αδελφός του Χριστοφή Τσιάκκα, είχε το πρώτο αυτοκίνητο στον Καραβά, Σεβρολέ, αρ. 22. Εγόρασέν του το αυτοκίνητο ο Φιερός, γιατί τον εβοήθησε στις εκλογές του 1926.

Η βασίλισσα της Ρουμανίας ήλθε στην Κύπρο το 1928-1929 για να γοράσει την εικόνα της Παναγίας Αχειροποιήτου, που είχε μέσα κομμάτι του αγ. Μανδηλίου, 15 χιλιάδες χρυσές λίρες. Παράταξη των μαθητών του Δημοτικού κοντά στο σπίτι του Κιτρομήλη την προϋπάντησε. Ήρτε με αυτοκίνητο ολόχρυσο, εγυάλιζε στον ήλιο. Έφεραν ένσταση οι Καραβιώτες και δεν εδέχθησαν, βγήκαν στα τείχη του μοναστηριού με τα όπλα. Είπε η βασίλισσα αφού δε δέχονται οι χωριανοί να μη γίνει. Να πάει μόνο να προσκυνήσει.

Χριστόδουλος Χαραλάμπους Τσίλαντώνη

Άις Αντριάς: Είσεν κολοκάσια τζι επουλούσαν τα στην Χώραν. Εβράχθηκε τζι επέθανε που πνευμονία. Ήταν παλικάρι και έπιασε το γάδαρο φορτωμένο και τον πέρασε το ρέμα. Ήταν αδελφός της μητέρας του Παναγιώτη Καλαβά, Δέσποινας.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

Χαράλαμπος Δαμασκηνός

Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, γύρω στο 1840, ήλθε στον Καραβά ένας νεαρός πραγματευτής από μια κοινότητα κοντά στη Σπάρτη. Ο νεαρός πραγματευτής Χριστοφής - Χριστόφορος πουλούσε χειροποίητα μάλλινα κοντά πανωφόρια, φλοκάτες, σκούφους και άλλα υφαντά. Παντρεύτηκε την κόρη του Παπα-Δημήτρη Οικονομίδη Λενού, γνωστή ως Χατζηνού.

Ο Δημήτρης Οικονομίδης δίδασκε στον Καραβά ιδιωτικά πριν το 1863. Το 1863 δίδασκε στο σχολείο που λειτούργησε στην Αχειροποιήτου. Αργότερα φόρεσε ράσα και ήταν εφημέριος στον Καραβά ως το τέλος της ζωής του.

Η κόρη του Χατζηνού παντρεύτηκε το Χριστόφορο Δαμασκηνό και ο γιος του Καλλίνικος έγινε μοναχός και αργότερα επίσκοπος στη Σύμνη.

Αθανάσιος Τριανταφυλλίδης: Επόμενος δάσκαλος στο σχολείο της Αχειροποιήτου ήταν ο Αθανάσιος Τριανταφυλλίδης, γνωστός ως το δασκαλούδι. Ο Τριανταφυλλίδης παντρεύτηκε την κόρη του προύχοντα Αθανάσιου Κοτζάπαση Ευφροσύνη. Το σπίτι τους ήταν το σπίτι του Τάκη Φυλακτού, που έγινε τοπικό μουσείο.

Το σπίτι του Τάκη Φυλακτού, που έγινε τοπικό μουσείο

Ο Αθανάσιος Τριανταφυλλίδης ήλθε στην Κύπρο για να διδάξει τις δυο θυγατέρες του πρώτου Έλληνα προξένου Μαργαρίτη. Με την ενηλικίωση των θυγατέρων του ο πρόξενος έστειλε το δάσκαλο Τριανταφυλλίδη στον αρχιεπίσκοπο Σωφρόνιο με συστατική επιστολή και εκείνος τον έστειλε στη μονή της Αχειροποιήτου, όπου λειτούργούσε από το 1855 σχολείο, το οποίο ίδρυσε ο μητροπολίτης Κερύνειας Μελέτιος. Εκεί υπηρέτησε από το 1856 ως το 1863. Αίθουσα διδασκαλίας χρησίμευε το συνοδικό της μονής.

Ο Αθανάσιος Τριανταφυλλίδης ήταν κοντός και αδύνατος, γι' αυτό και οι Καραβιώτες τον ονόμαζαν δασκαλούδι.

ΧΡΙΣΤΟΣ ΛΙΒΑΝΟΣ ΠΑΧΤΑΔΩΡΟΣ Ἡ ΧΑΤΖΗΧΡΙΣΤΟΣ ΠΑΧΤΑΔΩΡΟΣ

Χαράλαμπος Δαμασκηνός

Ο Χρίστος Λιβανός ήταν ένας από τους σημαντικότερους Καραβιώτες που έζησαν στα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Πιθανόν να είχε γεννηθεί το 1770. Ήταν τουρκομαθής. Σπούδασε στην Κωνσταντινούπολη και έλαβε μέρος σε διάφορες αποστολές που έγιναν από τους Ελληνοκυπρίους για να παρουσιάσουν και να διεκδικήσουν αιτήματά τους από την Υψηλή Πύλη, το μεγάλο βεζύρη ή τον Σουλτάνο στην Κωνσταντινούπολη. Μια τέτοια αποστολή έγινε το 1820. Ο Χρίστος Λιβανός ηγήθηκε αποστολής Καραβιωτών – Λαττηθιωτών στην Υψηλή Πύλη για τον διαχωρισμό των πηγών του νερού της Παλιάς Βρύσης και του κεφαλοβρύσου της Λαπήθου.

Ο Χρίστος ήταν παχταδώρας. Στα χρόνια της Τουρκοκρατίας οι φοροεισπράκτορες ήταν άνθρωποι που αναλάμβαναν βάσει συμφωνίας εργολαβικώς να εισπράξουν τους φόρους. Ο εργολάβος αυτός ελέγγο παχταδώρας. Ο Λιβανός ήτο φίλος και συνεργάτης του δραγομάνου Χατζηγιωργάκη Κορνέσιου. Πρέπει να ήταν σε προχωρημένη ηλικία όταν έκανε προσκύνημα στους Αγίους Τόπους και έγινε χατζής. Μετά το προσκύνημα, από σεβασμό τον προσφωνούσαν Χατζηχριστόδουλο.

Ο Χρίστος Λιβανός ήταν συγγενής του εθνομάρτυρα Χατζηνικόλα Λαυρεντίου. Η μητέρα του Χατζηνικόλα ήταν εξαδέλφη του Λιβανού. Ο Χρίστος Λιβανός είχε θυγατέρα την Χατζηκατερίνα, που ήταν επομένως δεύτερη εξαδέλφη του Χατζηνικόλα.

Μια επισήμανση: Είναι από το κονάτζιν της Χατζηκατερίνας που ξεκίνησε η εικονική κηδεία με τον θησαυρό της Κύπρου, που εστάλη στην επαναστατημένη Ελλάδα τον Ιούνιο του 1821 με τα καράβια του Κωσταντή Κανάρη. Ο μεγάλος θησαυρός έφτασε από τον αρχιεπίσκοπο Κυπριανό, παρελήφθη από το Χατζηνικόλα, παρέμεινε ένα βράδυ στο σπίτι της Χατζηκατερίνας και απ' εδώ στον Άγιο Γεώργιο Μεζερέ, που ετελέστηκε η εξόδιος ακολουθία και ακολούθως μεταφέρθηκε στο κοιμητήριο στην περιοχή της Αχειροποιήτου υπό το κάλυμμα νεκρικού φερέτρου και ψεύτικης κηδείας, για να ξεγελάσουν τους Τούρκους.

Ένα μεγάλο μέρος από το κονάτζιν της Χατζηκατερίνας εσώζετο μέχρι το 1940. Έκτοτε έγιναν διάφορες ανακαινίσεις. Ένα μεγάλο μέρος του οικοδομήματος εσώζετο μέχρι το 1974. Τελευταίοι κάτοχοι ήταν η οικογένεια Αναστασίας Πουρκούρη, κληρονόμοι του πατρός και μητρός της Μιχάλη και Μελανής... Εδώ εγεννήθη και η γιαγιά μου Μαριτσού Κωστή Γέρου, αδελφή της Αναστασίας Πουρκούρη. Η μητέρα μου Ειρήνη με έπαιρνε εις αυτό το μέρος. Ήμουν τότες μικρό παιδί. Το κονάτζιν αυτό αποτελείτο από πολλά και διάφορα κτίσματα, στα οποία ζούσαν πολλές οικογένειες, οι οποίες ήταν συγγενείς μεταξύ τους.

Εδώ από μικρός ήλθα σε επαφή με το παρελθόν και την ιστορία. Μεταξύ των συγγενών ήτο και η γιαγιά Μηλιά, ήτο τυφλή, είχε γεννηθεί περί το 1820-1821... τότε ήταν πάνω από 100 ετών. Η Μηλιά ήτο θεία της γιαγιάς μου Μαριτσούς, αδελφή του Μιχάλη, του πατέρα της. Αυτό το κονάτζιν με τα παλιά σπίτια ευρίσκετο εις την περιοχήν που ήτο το ελαιοτριβείον του Κανάκα.

Η καταγωγή

Ο Λευτέρης ήταν ο τρίτος γιος του Στέφανου (Στεφανή) από τον Καραβά και της Ελένης (Λενουθιάς) από την Ελιά, μιας ψηλής και όμορφης κοπέλας. Γεννήθηκε το 1873 και έμαθε τα πρώτα του γράμματα στα σχολεία της περιοχής. Άλλα αδέλφια ήταν κατά σειράν ο Σαββής, ο Κυριάκος (Σιακαλλής) και η Μαρικκού.

Ο Λευτέρης Χατζηστεφάνου

Σε νεαρή ηλικία ο Λευτέρης έμαθε την τέχνη του σκαρπάρη, όμως ασχολήθηκε και με το εμπόριο των κυπριακών κεντημάτων και υφασμάτων, των γνωστών «αλατζιών». Κυριότερη αγορά ήταν η Αίγυπτος, όπου το εμπόριο αυτό απέδιδε πολλά κέρδη.

Η οικογένειά του είχε μεγάλη κτηματική περιουσία, κυρίως στην περιοχή του χωριού Τέμπλος. Μια έκταση περίπου 200 σκάλες ανήκε στον πατέρα του. Αρχίζει από τον πλαγιόδρομο που οδηγεί στο Νησί των Εχιδνών στα βόρεια του δρόμου από τον Άγιο Γεώργιο προς την Κερύνεια, έφτανε μέχρι τον άλλο πλαγιόδρομο που οδηγεί στην Γλυκιώτισσα και ακουμπούσε τη θάλασσα. Έτσι, ολόκληρη σχεδόν η περιοχή ήταν δική τους, ακόμα και οι βράχοι πάνω από τη θάλασσα - οι καφκάλλες. Είχε μέσα ελιές και χαρουπιές, νερά και δεξαμένες, βοσκότοπους και εκτάσεις για σπορά. Την είχε αγοράσει ο Στεφανής με την έγκριση του Τούρκου διοικητή της Κερύνειας από μια Τουρκοκύπρια από το Τέμπλος, παρά την μανιασμένη

αντίδραση μερικών συγχωριανών της.

Στα τριάντα του ο Λευτέρης ήταν ένας επιτυχημένος έμπορος με πολλή κτηματική κληρονομιά και ένα κομπόδεμα πάνω από 900 χρυσές λίρες.

Η «ευρετή»

Εκείνη την εποχή πολλοί Καραβιώτες έψαχναν στα ερείπια της αρχαίας πόλης της Λάμπουσας για να βρουν χρυσά και ασημένια νομίσματα ή άλλα πολύτιμα ευρήματα. Κάποιοι έσκαβαν με την μεγάλη προσδοκία να βρουν την «ευρετή», τον μεγάλο θησαυρό, που κατά μια παράδοση ήταν θαμμένος μέσα στο φέρετρο, το σεντούκι, μαζί με το σώμα της Βασίλισσας.

Σύμφωνα με τις διηγήσεις της Αναστασίας Α. Χατζηστεφάνου και άλλων Καραβιωτών, καθώς και τις μαρτυρίες που καταγράφουν οι Α. και Ι. Στυλιανού (1969) στο βιβλίο «Καραβάς», δύο φίλοι από τον Καραβά, ο Κωστής Καριολής και ο Κωστής (Κωστα-

ντής) Μπακκής Παρπέρης, άνθρωποι φτωχοί, συνεργάζονταν και έβγαζαν πέτρες από τα ερείπια της αρχαίας Λάμπουσας. Τις πουλούσαν στους κατοίκους της γύρω περιοχής που έκτιζαν τα σπίτια τους εκείνη την εποχή. Οι δυο αυτοί πετροκόποι βρήκαν τον θησαυρό! Ήτανε, λέει, χρυσά περιδέραια, βραχιόλια, σκουλαρίκια, δίσκοι ασημένιοι, σκαλισμένοι, λογής-λογής κοσμήματα, πετράδια και στολίδια, τεράστια κομμάτια ασήμι, μεγάλα «σαν τα θκιαρτιστικά» και άλλα πολλά.

Οι δύο φίλοι μοίρασαν τον θησαυρό. Δε φαίνεται να είχαν και μεγάλες διαφορές στην μοιρασιά, αφού, λέγεται πως λογάριαζαν να συμπεθερέψουν. Φαίνεται όμως ότι ο κάθε ένας διαχειρίστηκε το μερίδιό του ξεχωριστά. Κράτησαν για τον εαυτό τους αρκετά διαλεχτά κομμάτια και τα άλλα τα έκρυψαν. Στη αρχή ο Μπακκής έκρυψε τα πολύτιμα ευρήματα κάτω από τις πάχνες των ζώων. Για μια περίοδο έστειλε τα πιο πολλά κομμάτια στη Βασίλεια, στην οικογένεια Κατήρη που ήταν συγγενείς της γυναίκας του. Σύμφωνα με τον νόμο που ίσχυε τότε, κάθε ένας που έβρισκε αρχαία αντικείμενα, έπρεπε να το δηλώσει στην αποικιακή διοίκηση, η οποία είχε το δικαίωμα να κρατήσει το ένα τρίτο από αυτά. Όμως ο Κωσταντής Μπακκής τα ήθελε όλα δικά του.

Ο γάμος με την Παντελού

Στην προσπάθειά του να κρύψει τον θησαυρό από τους Εγγλέζους και να βρει αγοραστές, σκεφτόταν ποιος μπορούσε να τον βοηθήσει. Ποιος ήταν άξιος να τον εμπιστευτεί, αλλά και ικανός να διαχειριστεί μιαν τέτοια «ευρετή»; Ήξερε τον Λευτέρη. Ήταν αδελφός του κουμπάρου του, του Σαββή, που του είχε βαφτίσει την μονάκριβή του κόρη, την Παντελίτσα. Τον πλησίασε και του πρότεινε να γίνει γαμπρός του. Ήταν αρκετά πιο μεγάλος από την κόρη του, αλλά ήταν ωραίος, πλούσιος, έξυπνος, δυναμικός. Συμφωνούσε σ' αυτό και η Ευγενία, η γυναίκα του Κωσταντή.

Ο γάμος έγινε το 1907. Η Παντελού ήταν τότε 19 χρονών και ο Λευτέρης 34. Πρέπει να ήταν από τους πλούσιους γάμους της εποχής του. Οι πιο πολλοί κουμπάροι ήταν από τη Λευκωσία. Ήταν ο Σόλων Τριανταφυλλίδης, δικηγόρος, ο γιατρός Αντώνης Θεοδότου και άλλοι επώνυμοι της πρωτεύουσας, σύνολο 12 κουμπάροι. Αυτοί βάφτισαν τα παιδιά τους Στέφανο, Ανδρομάχη - Νίκη, Έλλη και Αντώνη - Σόλωνα.

Έκτισε το σπίτι του, ένα μεγάλο αρχοντικό, το 1908 σε ένα οικόπεδο όλο πέτρες. Διακόσμησε τον διάδρομο από τον δρόμο μέχρι το σπίτι με μια σειρά από κιονόκρανα, τα οποία σίγουρα προέρχονταν από τη Λάμπουσα και δίπλα έκτισε τα βοηθητικά, μαγειρεία και στάβλους. Κατά μια μαρτυρία τα κιονόκρανα αυτά ήταν εκεί μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 40, και αργότερα πωλήθηκαν σε εξευτελιστική τιμή σε ξένους, ίσως Ισραηλίτες.

Από τον γάμο του με την Παντελού απέκτησε επτά παιδιά, κατά σειράν το Στέφανο, τη Λευκοθέα-Ευγενία (Λευκή, Λευκού), την Ανδρομάχη-Νίκη (Ανδρομάχη), τη Γλυκερία (Γλυκού), την Έλλη (Ελλού), τον Αντώνη-Σόλωνα και τον Κωνσταντίνο (Κωστή). Λέγεται ότι από τις πολλές φορές που είχε επισκεφτεί την Αίγυπτο πριν παντρευτεί, απέκτησε εκεί και ένα εξώγαμο γιο, τον Διομήδη.

Με πολλές χρυσές λίρες στο χέρι, κτήματα, καλλιέργειες και βοσκοτόπια στο Τέμπλος, εμπειρία και δυναμικότητα, αύξησε την κτηματική του περιουσία αγοράζοντας εκτάσεις γης στην περιοχή του Καραβά, 40 σκάλες στην καμηλόστρατα, λόφους ολόκληρους

στην Παλιάβρυση και αλλού. Ελιές και χαρουπιές, μπιστάνια, λεμονιές και αμυγδαλιές, απέδιδαν άφθονο εισόδημα. Μαζί καλλιεργούσε σιτάρι και κριθάρι με 4 ζευγάρια βόδια που τα φρόντιζαν μόνιμοι υπάλληλοι – μισταρκοί. Σε περιοχές ακαλλιέργητες είχε κοπάδια και βοσκούς. Και το περίσσειμα των μετρητών το δάνειζε με τους όρους της εποχής, που όριζαν πως όσοι δεν επέστρεφαν τα δανεικά, τα αποζημίωναν με κτήματα και γη. Έτσι η περιουσία μεγάλωνε.

Ο ίδιος εξελίχθηκε σε ένα πλούσιο γαιοκτήμονα που επέβλεπε τα κτήματά του, από τον Καραβά μέχρι το Τέμπλος, ασχολείτο με το εμπόριο, τα οικονομικά και το κυνήγι και είχε ανάμειξη στα δρώμενα του τόπου.

Η Παντελού φρόντιζε το σπίτι και τα παιδιά, επέβλεπε τις «μισταρκίνες», τακτοποιούσε τις σοδιές. Απλόχερη καθώς ήταν, φιλεύσπλαχνη και φιλόξενη, μετέτρεψε το σπίτι της

12/1907
ΕΚΙΡΦΕΥΣΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ
ΠΑΝΤΕΛΙΤΣΑ Κ. ΜΑ-
ΝΗΗ, ΕΓΩ Ο ΕΓΚΛΕΤ.
ΣΤΕΦΑΝΟΥ, ΗΜΙΝΙΑΣ
34, ΗΔΕ ΠΑΝΤΕΛΙΤΣΑ
ΙΩΝ. ΛΑΒΑΣ ΜΑΝΗΗ
ΕΤΟΥ 19.

Φωτογραφία της Δευτέρας του γάμου, Φεβρουάριος του 1907 και δίπλα χειρόγραφο σημείωμα του Λευτέρη Χατζηστεφάνου

σε καταφύγιο όσων ζητούσαν την αρωγή της. Όποιος έμπαινε στο σπίτι της είχε την στοργή και την αφειδώλευτη φροντίδα της. Είχε μετατρέψει δωμάτια από τα βοηθητικά του σπιτιού, τα «μαειρικά», σε ξενώνα και πρόσφερε στέγη, ζεστό λουτρό, τροφή και δι-
αμονή σε κάθε επαίτη και περαστικό. Η φιλοξενία γι' αυτήν δεν ήταν απλά μια προσφο-
ρά για τον συνάνθρωπο, ήταν χαρά πηγαία και απροσποίητη. Η καλοσύνη της διατηρεί
μέχρι και σήμερα ζωντανή την μνήμη της.

Η ανάμειξή του στα κοινά

Ο Λευτέρης ήταν άνθρωπος των έργων. Όπως γράφει ο Χαρ. Δαμασκηνός (προσωπική επικοινωνία) «μιλούσε λίγο και έκανε πολλά». Οι δραστηριότητές του ευρίσκοντο πάντοτε μακράν της δημοσιότητας» «...Με την αρχοντιά του άφησε εποχή στον Καραβά».

Η οικονομική άνεση που είχε, αλλά και ο ισχυρός και ανεξάρτητος χαρακτήρας του Λευτέρη, τον έκαναν να βλέπει πιο μακριά από τον κλειστό κύκλο της ζωής του Καραβά. Μαζί με τον γείτονά του Γρηγόρη Χατζηλάμπρου ενδιαφέρονται για τα τεκταινόμενα στον Ελλαδικό χώρο που ήταν τότε σε εξέλιξη οι Βαλκανικοί πόλεμοι. Στον Καραβά δημιούργησε επιτροπή με τον ίδιο, τον Γληορή Χατζηλάμπρου και τον Χριστόδουλο Χατζηκυριάκου για συλλογή χρημάτων για τον «ένδοξον Ελληνικό στρατό». Κάνει εράνους, συνεισφέρει και ο ίδιος και στέλλει βοήθεια στην Ελλάδα. Με δικά τους χρήματα Λευτέρης και Γρηγόρης αγόρασαν όλο το στρατιωτικό ύφασμα που βρήκαν στη Λευκωσία (κατά πάσαν πιθανότητα χακκί) και το έστειλαν «στις ένοπλες δυνάμεις του Έθνους». Ο ίδιος ο Ελευθέριος Βενιζέλος τους ευχαρίστησε με μια ιστορική επιστολή που ακόμα σώζεται.

Εξ άλλου οι Κύπριοι αγωνιστές των πολέμων αυτών ήταν άτομα του κύκλου του. Στον Καραβά πολύ καλός φίλος του ήταν ο Νικόλας Καταλάνος, δάσκαλος από την Ελλάδα. Η Ευγενία Θεοδότου, σύζυγος του κουμπάρου του Αντώνη, είχε συγγένεια με τον Χριστόδουλο Σώζο, τον ηρωικό Δήμαρχο της Λεμεσού.

Δεν είναι ακόμα γνωστός ο ρόλος του στη συμμετοχή των 56 Καραβιωτών εθελοντών στους Βαλκανικούς πολέμους. Αλλά δεν μπορεί να μην είχε τη συμβολή του ένας άνθρωπος που έστειλε βοήθεια στην μητέρα πατρίδα και που η αγάπη του γι' αυτήν τον έκαμε να ονομάσει Ανδρομάχη την κόρη του που γεννήθηκε το 1913 και, επειδή νίκησε ο ελληνικός στρατός πριν την βαφτίσει, της πρόσθεσε δεύτερο όνομα, το Νίκη.

Αυτή η αγάπη του τον οδήγησε αρκετά χρόνια αργότερα να είναι πρωτοπόρος των Καραβιωτών στην εξέγερση του Οκτώβρη του 1931 κατά των Άγγλων, γνωστή ως «Οκτωβριανά». Σύμφωνα με μαρτυρίες, ο Λευτέρης Χατζηστεφάνου (Χαρμαντά- Πρωτοπαπά, Κ., 1997), μάζεψε τους εξεγερμένους Καραβιώτες στο σπίτι του, τους όρκισε στην ελληνική σημαία και ξεκίνησαν πεζοί από τον Καραβά να πάνε στην Κερύνεια, διανύοντας απόσταση 10 χιλιομέτρων. Οι άλλοι Καραβιώτες πήγαν με το λεωφορείο σε 3 διαδοχικές διαδρομές και όλοι μαζί συναντήθηκαν κοντά στην Μητρόπολη, για να πάρουν μέρος στην εξέγερση και να προστατεύσουν τον Μητροπολίτη. Η εξέγερση σηματοδεύτηκε από τον θάνατο του δεκαοκτάχρονου Μιχάλη Γιαννή Τριφούρτζη, γιου του Παπά Ισαάκ (Παπά Ισαάκκα), από τον Καραβά. (Χαρμαντά - Πρωτοπαπά, Κ., 1997. Νεοφύτου, Α., 2001). Αργότερα οι Άγγλοι, μετά από μαρτυρία, εντόπισαν τον Λευτέρη στο Τέμπλος και τον συνέλαβαν. Τον κατηγορήσαν για εξέγερση εναντίον της τότε αποικιακής κυβέρνησης και τον κράτησαν για 3 μήνες στη φυλακή μέχρι να τον δικάσουν.

Το χρονικό αυτό διάστημα έδωσε την ευκαιρία στους φίλους του να οργανώσουν την υπεράσπισή του. Έτσι, στη δίκη του παρουσιάστηκε η Αгриππίνη του Πάπα-Μιχαήλ που εργαζόταν γι' αυτόν και «ομολόγησε» δασκαλεμένη ότι ήταν αυτή που έδωσε στους Καραβιώτες τη σημαία, την οποία βρήκε στο σπίτι του, και όχι ο Λευτέρης, ο οποίος, όπως μαρτύρησε, έλειπε από το σπίτι εκείνη την ώρα (Α. Χατζηστεφάνου, προσ.

επικ.). Με τη μαρτυρία της Αγριππίνης ο Λευτέρης διέφυγε τις βαρύτερες ποινές που θα του επέβαλλαν, αν βρισκόταν ένοχος στην κατηγορία της εξέγερσης. Εντούτοις καταδικάστηκε σε 3 μήνες φυλάκιση και πρόστιμο 4000 λίρες (Χαρμαντά - Πρωτοπαπά, Κ., 1977), ποσό υπέρογκο για την εποχή που επιβλήθηκε.

Η Αγριππίνη Παπα-Μιχαήλ

Η Αγριππίνη ήταν κόρη του Παπα-Μιχαήλ, ιερέα της Σκυλλούρας και της Ειρήνης πρεσβυτέρας. Παντρεύτηκε το 1922 σε ηλικία 30 χρονών τον Αλέξανδρο Παπαπέτρου από τον Καραβά, όπου και κατοίκησε. Το 1930 έχασε τον σύζυγό της και δούλευε σκληρά για να μεγαλώσει την κόρη της Ευγενία, που ήταν τότε μόλις 2 χρονών. Ξαναπαντρεύτηκε το Σωτήρη, ένα πολύ καλό Καραβιώτη, ο οποίος τη στήριξε τόσο αυτή, όσο και την κόρη της. Πέρασε δύσκολα χρόνια στη ζωή της, αλλά κατάφερε να αντεπεξέλθει με αρχές και αξιοπρέπεια. Κατά την τουρκική εισβολή έμεινε εγκλωβισμένη στον Καραβά και πέθανε τον Σεπτέμβριο του 1974, χωρίς να αξιωθεί να κηδευτεί. Μέχρι σήμερα δεν έγινε δυνατόν να βρεθούν τα οστά της. (Νούλα Φραγκούδη, προσ. επικ.)

Ο Λευτέρης, εκτός από την συμβολή του στους αγώνες για την Ελλάδα και την ένωση της Κύπρου, είχε συμμετοχή και στα κοινά του Καραβά. Παρά το ότι και ο ίδιος δάνειζε χρήματα, εν τούτοις πρωτοστάτησε στην ίδρυση της Συνεργατικής Πιστωτικής Εταιρείας του Καραβά, στην οποία διετέλεσε και μέλος της Επιτροπής. Υπήρξε ακόμα ενεργά αναμειγμένος στην ίδρυση της Ελληνικής Σχολής Λαπήθου – Καραβά.

Στα χρόνια που πέρασαν ο Λευτέρης αποκατάστησε τα παιδιά του και έζησε ειρηνικά μέχρι το τέλος της ζωής του. Οι καιροί άλλαξαν. Τα κτήματα έπαψαν να καλλιεργούνται. Η ανομβρία μάστιζε τον τόπο και τα εισοδήματα εκμηδενίστηκαν. Η καλή Παντελού πέθανε το 1947 σε ηλικία 59 χρονών από διαβήτη και εγκεφαλικά. Ο ίδιος έμεινε στα βοηθητικά, «μαειρικά», μέχρι το τέλος της ζωής του το 1953 σε ηλικία 80 χρονών.

Πληροφορίες από:

Αναστασία Χατζηστεφάνου, Χαράλαμπος Δαμασκηνό.

Πρόσθετα στοιχεία από:

Στέλιο και Μάρω Παναγίδη, Νίκο Ιορδάνου, Ντίνα Λάμπρου, Πίτσα Πρωτοπαπά, Στέφανο και Λευτέρη Στυλιανού, Λευτέρη Χατζηστεφάνου, Νούλα Φραγκούδη.

Νεοφύτου Άννα, 2001. «Σελίδες από την εξέγερση του 1931 στην Κερύνεια». Επετηρίδα του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών, XXVII, σσ.309-337.

Χαρμαντά-Πρωτοπαπά Καλλιόπη, 1977. «Μιχαήλ Γ. Τριφούρτζης». Ιστορικά Σημειώματα. Ανατύπωση εκ των Κυπριακών Σπουδών, Τομ. ΜΑ', σσ. 177-179.

Φωτογραφίες από τον Λευτέρη Κ. Χατζηστεφάνου και την Νούλα Φραγκούδη.

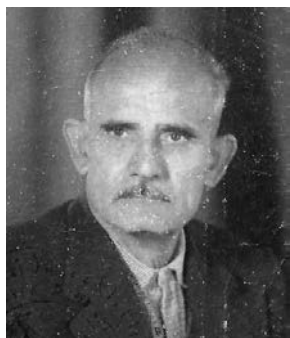
Το χειρόγραφο από τον Λευτέρη Στυλιανού

ΠΑΝΑΓΗΣ ΜΑΤΘΑΙΟΥ

Ένας Καραβιώτης εφευρέτης

Ανδρέας Πατέρας

Τα πρώτα χρόνια... απασχόληση

Γεννήθηκε το 1912 στον Καραβά, από οικογένεια με πολύ χαμηλά εισοδήματα. Είχε ένα μικρότερο αδελφό, το γνωστό στους Καραβιώτες κουρέα Ξενή. Φοίτησε δυο μόνο χρόνια στο Δημοτικό Σχολείο. Αναγκάστηκε να σταματήσει, όταν πέθανε ο πατέρας του και η οικογένειά του βρέθηκε σε πολύ δύσκολη θέση. Η μητέρα του άρχισε τότε να εργάζεται ως καθαρίστρια σε σπίτια, ενώ ο ίδιος εγκαταστάθηκε κοντά σε λευκοσιδηρουργό (τενεκετζή) θείο του στην Αμμόχωστο, για να «μάθει την τέχνη».

Δεν έμεινε ικανοποιημένος με τη διευθέτηση αυτή, διότι έβλεπε ότι τον χρησιμοποιούσαν περισσότερο για να κάνει δου-

λειές του σπιτιού και δεν προόδευε επαγγελματικά. Έφυγε από την Αμμόχωστο και πήγε μαθητευόμενος λευκοσιδηρουργός σε άλλο «μάστρο», στη Λευκωσία. Διέμενε σε δωμάτιο που του είχε παραχωρήσει ο εργοδότης του και στον Καραβά πήγαινε μόνο τα Σαββατοκυρίακα με ποδήλατο, αφού τότε (δεκαετία του 1930) δεν υπήρχαν λεωφορεία. Επιδέξιος και ικανός όπως ήταν, έμαθε γρήγορα την τέχνη και ο εργοδότης του ήθελε να τον κρατήσει κοντά του. Ο Παναγής όμως, που στο μεταξύ είχε αρραβωνιαστεί με συγχωριανή του, είχε αποφασίσει να ξεκινήσει δική του δουλειά.

Εγκαταστάθηκε στον Καραβά και άνοιξε δικό του μαγαζί – εργαστήριο, αρχικά δίπλα στο σπίτι του και αργότερα στην κεντρική οδό Ερμού. Ήταν ο πρώτος τενεκετζής στον Καραβά και παρά τις οικονομικές δυσκολίες της εποχής, είχε ένα αρκετά ικανοποιητικό εισόδημα. Κύρια απασχόλησή του ήταν να κατασκευάζει χολέτρες (υδρορροές) για τα σπίτια, βαρέλια από γαλβανιζέ λαμαρίνα για αποθήκευση λαδιού, σινιά (ταψιά) για τους φούρνους και αποστακτήρες (λαμπίκους), με τους οποίους οι χωριανοί έβγαζαν ροδόσταγμα και ανθόνερο. Άλλη απασχόλησή του ήταν η επισκευή λουξ, που ήταν η πιο διανομένη τότε συσκευή φωτισμού στα καφενεία, και πυραύνων, ένα είδος συσκευής μαγειρέματος που λειτουργούσε με πετρέλαιο και που χρησιμοποιούσαν σχεδόν όλα τα σπίτια εκείνη την εποχή.

Παράλληλα, άνθρωπος ευαίσθητος και κοινωνικά συνειδητοποιημένος όπως ήταν, ασχολήθηκε και με τα κοινά του Καραβά. Διετέλεσε για ένα μεγάλο διάστημα, μέλος της Επιτροπής του Συνεργατικού Παντοπωλείου Καραβά, που είχε ιδρυθεί το 1947, ενός ιδρύματος που έθεσε τέρμα στο μονοπώλιο της διάθεσης τροφίμων και άλλων αγαθών, που επικρατούσε μέχρι τότε στην κοινότητα. Στην επιδίωξή του να βοηθήσει τους νέους της κωμόπολης αναμίχθηκε και στα αθλητικά θέματα και υπήρξε, για αρκετά χρόνια, μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου του αθλητικού συλλόγου «ΑΡΗΣ».

Οικογένεια

Παντρεύτηκε το 1938 με την Κατερίνα Χριστοφόρου και απέκτησαν ένα γιο, το Χριστάκη, που είναι παντρεμένος με τρία παιδιά και ζει σήμερα στη Λεμεσό. Είναι συνταξιούχος Δημό-

σιος Υπάλληλος, αφού είχε εργαστεί στο Τμήμα Κτηματολογίου και Χωρομετρίας.

Εισβολή – Προσφυγιά

Η εισβολή αποτέλεσε μεγάλο κτύπημα για τον Παναγή, που εκτός από το σπίτι και το μικρό του κτήμα, έχασε και το μαγαζί του με τα εργαλεία και όλο του τον εξοπλισμό.

Μετακινήθηκε αρχικά στη Μόρφου, όπου διέμενε σε σχολείο και στη συνέχεια για μερικές βδομάδες στην Ευρύχου. Τελικά εγκαταστάθηκε μαζί με τη γυναίκα του στην Επισκοπή Λεμεσού, σε παλιό τουρκοκυπριακό σπίτι, που είχε επισκευαστεί. Αδυνατώντας να εργαστεί (δε διέθετε μαγαζί, ούτε εργαλεία), στα 62 του πλέον χρόνια, ζούσε με τη βοήθεια της Υπηρεσίας Μέριμνας και αργότερα με τη σύνταξη Κοινωνικών Ασφαλίσεων και τη βοήθεια του γιου του. Η γυναίκα του πέθανε το 1977 και ο ίδιος, αντιμετωπίζοντας σοβαρά προβλήματα υγείας, μετακινήθηκε στο σπίτι του γιου του, όπου παρέμεινε μέχρι το θάνατό του το 1994.

Οι εφευρέσεις του

Άνθρωπος της σκληρής δουλειάς, αλλά και λεπτολόγος, με έμφυτη την τάση αναζήτησης του καινούριου, ο Παναγής ήταν ο άνθρωπος που έβρισκε λύσεις στα δύσκολα προβλήματα. Όταν κατά τη διάρκεια του Β' Παγκόσμιου πολέμου είχαν εξαφανιστεί από την αγορά τα γυαλιά για τις επιτραπέζιες λάμπες πετρελαίου, είχε την απάντηση. Μάζευε, όπου έβρισκε, σπασμένα γυαλιά και τα έπαιρνε στον ξυλουργό Σταύρο Δημητριάδη, ο οποίος διαθέτοντας κοπίδι με διαμάντι, του τα έκοβε σε κομμάτια προκαθορισμένου σχήματος και μεγέθους. Στη συνέχεια έπαιρνε τα κομμάτια αυτά, τα συναρμολογούσε μεταξύ τους, τα έδενε στα δύο άκρα με «βραχιόλι» από τενεκέ και το γυαλί ήταν έτοιμο. Το ίδιο έκανε και με τα λουξ (πιο μεγάλο γυαλί – πιο εύκολη δουλειά) που χρησιμοποιούνταν στα καφενεία.

Αλλά και τους επαγγελματίες και ερασιτέχνες ψαράδες βοηθούσε ο Παναγής, με τα «γυαλιά της θάλασσας» που κατασκεύαζε. Ήταν λαμαρινένια δοχεία με γυάλινο πάτο, με τα οποία μπορούσε κάποιος να δει αν στο σημείο που βρισκόταν υπήρχαν ψάρια μέσα στο νερό ή όχι. Δεν ήταν εκείνος που τα επινόησε, ήταν όμως ο άνθρωπος που τα πρωτοκατασκεύασε στον Καραβά και τα έθεσε στη διάθεση των ψαράδων. Χρειάζοταν δε ιδιαίτερη δεξιότητα στην τοποθέτηση του γυαλιού κατά το κόλλημα με μολύβι και καλάι, για να μην μπαίνει νερό μέσα στο δοχείο.

Η μεγάλη του όμως εφεύρεση, για την οποία τον θυμούνται οι παλιοί Καραβιώτες, είναι το «ποδήλατο της θάλασσας». Σε συνεργασία με το συγχωριανό του σιδερά Ευαγόρα Χριστοδούλου, κατασκεύασαν το 1953 ποδήλατο, το οποίο κινείτο μέσα στη θάλασσα. Ο Ευαγόρας κατασκεύασε το μεταλλικό μέρος, το ποδήλατο με καδένα. Στη θέση του πίσω τροχού είχε ρουλεμάν, πάνω στο οποίο τοποθετήθηκαν φτερά από χοντρή λαμαρίνα και έτσι με το γύρισμα των πεταλιών από τον οδηγό, λειτουργούσε σαν προπέλα, που κινούσε το όχημα μέσα στο νερό. Η ισορροπία του ποδηλάτου, το να μη γέρνει δηλαδή μέσα στο νερό, εξασφαλιζόταν με την τοποθέτηση δύο άδειων, κλειστών κυλίνδρων από λαμαρίνα, με μυτερή άκρη σε σχήμα πυραύλου, στις δύο πλευρές της κατασκευής. Το ποδήλατο μεταφέρθηκε με αμάξι στο λιμανάκι του Καραβά, όπου δοκιμάστηκε και αποδείχτηκε ότι πράγματι κινείτο μέσα στο νερό, όπως είχε σχεδιαστεί. Τότε είναι που στους δύο κατασκευαστές δόθηκε το όνομα «οι Μαρκόνι του Καραβά».

Στη συνέχεια το ποδήλατο μετακινήθηκε για εμπορική εκμετάλλευση στην παραλία του «έξι μίλι». Δεν υπήρχε όμως καμιά επίβλεψη και έτσι εγκαταλείφθηκε και καταστράφηκε. Όλα αυτά στο μακρινό 1953, για πράγματα που στις παραλίες της Κύπρου εμφανίστηκαν 20 χρόνια αργότερα.

ΧΡΙΣΤΟΣ ΔΑΜΙΑΝΟΥ

Μάρω Χατζηστεφάνου

Ο Χριστόδουλος (Χρίστος) ήταν ο πρωτότοκος γιος του Δαμιανού Μιχαήλ και της Ελένης Φιλοθέου Λαμπασκίδη από τον Καραβά. Γεννήθηκε στις 25 Μαρτίου 1906 στον Καραβά και απέθανε στις 28 Φεβρουαρίου 1985 πρόσφυγας στην Λευκωσία.

Τα αδέλφια του Χρίστου ήταν κατά σειρά: Ο Μιχάλης που πέθανε στην Αμερική, όπου είχε μεταναστεύσει από μικρός και δεν κατάφερε ποτέ να επιστρέψει στην πατρίδα του. Η Μαρίτσα, που ήταν νυμφευμένη με τον Σάββα Μυλωνά. Ο Χαράλαμπος, που πέθανε σε πολύ μικρή ηλικία. Ο Φιλόθεος, που ήταν ο τελευταίος Δήμαρχος του Καραβά πριν την εισβολή, νυμφευμένος με την Μαρούλλα Μαραγκού. Ο Ηρακλής, που ήταν ο Δημοτικός Γραμματέας Καραβά μέχρι τη μέρα του εκτοπισμού, νυμφευμένος με τη Θέκλα Ευαγόρα. Ο Οδυσσέας, δίδυμος με τον Ηρακλή, νυμφευμένος με τη Μαρούλλα Κοζάκου. Και πιο μικρός, ο Γαβριήλ, νυμφευμένος με τη Σοφία Βλάχου.

Ο Χρίστος από πολύ μικρός, ως πρωτότοκος γιος, αναζητήσε τον επιούσιο στη μακρινή Αμερική. Μαζί με μια ομάδα νεαρών Καραβιωτών παίρνει το δρόμο της επιδίωξης μιας καλύτερης ζωής, φορτωμένος με τα όνειρά του και μια φτωχική αδειανή βαλίτσα. Αποχω-

ρίζεται την οικογένειά του, το χωριό του τον Καραβά και αρμενίζει με πρώτο σταθμό την Αλεξάνδρεια. Το πλοίο τον φέρνει στο περιβόητο νησί Έλις της Νέας Υόρκης. Εκεί όπου ξεμπάρκαραν όλοι όσοι είχαν προορισμό τους τη μετανάστευση στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Οι διαδικασίες εισόδου στη χώρα, χρονοβόρες, δύσκολες, εξευτελιστικές πολλές φορές.

Την ομάδα αυτή των νεαρών Καραβιωτών, που τους συνοδεύει η εργατικότητα, ο δυναμισμός και η ψυχική αντοχή, υποδέχεται η σκληρή πολύωρη δουλειά, σε ένα ψυχρό, μουντό και αφιλόξενο περιβάλλον. Τους κρατά δυνατούς και όρθιους η αγάπη τους για τους δικούς τους, τον τόπο, την πατρίδα τους. Και τα νεανικά τους όνειρα, συντροφιά με τη νοσταλγία και το πόθο του γυρισμού τους στον Καραβά, γίνονται πυξίδα, στόχοι και σκοποί της ζωής τους. Μετά από μια ολόκληρη δεκαετία, ο Χρίστος επιστρέφει στην Κύπρο, στο ασφαλές και απάνεμο λιμάνι του προορισμού του, στον Καραβά.

Πριν επιστρέψει στην Κύπρο ο Χρίστος λογοδοτείται με την Δήμητρα, κόρη του Χριστόδουλου Ιερωνύμου από την Χρυσήδα της Κυθρέας και της Καλλιόπης Δακτυλιάδη, από τον Καραβά. Το συνοικέσιο το κάνει ο Λευτέρης Χατζηστεφάνου, στενός φίλος του πατέρα της Δήμητρας. Οι φωτογραφίες τους, που ήταν το μόνο μέσο γνωριμίας τους υπό τις τότε συνθήκες, ικανοποίησε τις απαιτήσεις και φιλοδοξίες των δύο νέων που παντρεύτηκαν με την επιστροφή του Χρίστου στην Κύπρο. Κατοικία τους έγινε το εξοχικό σπίτι που είχε η οικογένεια της Καλλιόπης στον Καραβά. Το σπίτι ανακαινίζεται, επιπλώνεται, τα χωράφια με τα λεμονόδεντρα, περιουσία και προίκα της Δήμητρας, ικανοποιούν τις πρώτες οικονομικές ανάγκες του ζευγαριού.

Ο Χρίστος ασφαλώς είχε φέρει το κομπόδεμά του και είχε παράλληλα αγοράσει αρκετή γη με ελαιόδεντρα και χαρουπιές στην ευρύτερη περιοχή του Καραβά, στις περιοχές Καβάλια, Λιβάδι, Μύριδες και Άγιο Παύλο. Δεν επαναπαύεται όμως σ' αυτά. Το δυνατό, εργατικό και ακούραστο παιδί που κουβαλούσε μέσα του, τον οδηγεί σε επιχειρήσεις με συνεταίρο τον αδελφό της γυναίκας του, Δημήτρη Ιερωνύμου, ο οποίος λόγω του πολέμου διέκοψε τις σπουδές του στην Αθήνα και επέστρεψε στην Κύπρο. Ο συνεταιρισμός ξεκινά με διάφορες και ποικίλες δουλειές. Είτε ως ζαχαροπλαστείο, είτε ως αποικιακό κατάστημα, κατασκευή λεμονάδων και εξελικτικά προχωρεί με εισαγωγές διαφόρων αντιπροσωπειών προϊόντων, όπως των τσιγάρων Rothmans & Peter Styvensant, των παγωτών Walls, ψαριών, κρεάτων, τυριών με την επωνυμία της Εταιρείας "Victory". Και ο αγώνας της ζωής συνεχίζεται.

Με τη Δήμητρα ο Χρίστος αποκτά 4 κόρες. Την Αίγλη, την Πόπη, τη Νέλλη και τη Μάρω. Ήταν γι αυτόν η οικογένειά του, οι κόρες του, η μεγαλύτερη του ευτυχία και παρόλο που ως χαρακτήρας ήταν oligομίλητος, χαμηλών τόνων και συνεσταλμένος, αυτή του την ψυχική πληρότητα και χαρά την εξέφραζε με έντονο και εκφραστικό τρόπο.

Σχεδόν ρουτίνα ήταν η ετοιμασία του κυριακάτικου προγεύματος για τις κόρες του. Ξυπνούσε, όπως συνήθιζε να ξυπνά κάθε πρωί πολύ νωρίς, για να μεταβεί στη Λευκωσία, όπου ήταν η εργασία του, έκοβε φρούτα για την ετοιμασία του χυμού, πήγαινε στο παντοπωλείο του Καραβά για ψώνια φρέσκα, ετοίμαζε ένα πλούσιο και ποικίλο πρωινό και τις περίμενε με το γλυκό, πλατύ του χαμόγελο στο τραπέζι.

Ξεκούραση και μεγάλη του απόλαυση ήταν ο περίπατός του στα Καταλύματα. Να βρει μανιτάρια «της αναθρήκας», να αναπνεύσει ιώδιο, να ξεφύγει από τη ρουτίνα και τις έγνοιες της δουλειάς. Να αγναντέψει το πέλαγος. Ακόμη μεγαλύτερή του απόλαυση ήταν το ψάρεμα με καλαμίδι. Να ετοιμάσει το δόλωμα με πουμπουρίδες και αλεύρι, να πάρει τα άλλα σύνεργά του και να βρεθεί μόνος να κάθεται σε ένα βράχο δίπλα από τη θάλασσα και για ώρες να περιμένει καρτερικά και ακούραστα το τσίμπημα του δολώματος. Και οι ώρες να περνούν, αλλά ο στόχος του ήταν να φέρει ψάρια στο σπίτι. Ψάρια που ο ίδιος είχε καταφέρει να ψαρέψει. Και να επιστρέφει πάλι με το γλυκό, πλατύ χαμόγελο της επιτυχίας αλλά και της ευχαρίστησης, γιατί κατάφερε να φέρει στην οικογένειά του τα ψάρια που ο ίδιος είχε ψαρέψει.

Το κυνήγι ήταν ένα άλλο ιδιαίτερο ενδιαφέρον του. Ανεξάρτητα από καιρικές συνθήκες, ανεξάρτητα αν η δουλειά του ήταν κουραστική και εξαντλητική, περίμενε με ανυπομονησία τη μέρα του κυνηγιού. Αγορά και γέμισμα φυσιγγίων, ετοιμασία της βούρκας, ύπνος από πολύ νωρίς για να βρεθεί τις πρώτες μεσημεριώχτιες ώρες στις πλαγιές του Πε-

νταδάκτυλου. Και ανέβαινε πλαγιές, κατέβαινε ρεματιές, έστηνε καρτέρι, έτρεχε σε μερικές περιπτώσεις για να προλάβει το θήραμά του. Και σχεδόν πάντα επέστρεφε με κυνήγι στην βούρκα. Το ίδιο βράδυ άναβε κάρβουνα, καθάριζε το θήραμα και το έψηνε ή το μαγείρευε ανάλογα, γιατί η ολοκλήρωση της χαράς του ήταν να δει τις κόρες του να απολαμβάνουν, τόσο το κυνήγι, όσο και τις μαγειρικές του ικανότητες και να του κάνουν τα εγκωμιαστικά τους σχόλια.

Αλλά και τα καφενεία του Καραβά του πρόσφεραν ένα ευχάριστο συναπάντημα με συγχωριανούς και φίλους. Ο πρώτος σταθμός από τα λεωφορεία της «Λάμπουσας», ερχόμενος δύο έως τρεις φορές τη βδομάδα από τη Λευκωσία, όπου ήταν η δουλειά του (τα υπόλοιπα βράδια έμενε στο σπίτι της πεθεράς του στη Λευκωσία,) ήταν το καφενείο. Να πιει το κονιάκ του, να παίξει την πιλόττα του. Τον αποκαλούσαν βασιλιά της πιλόττας... Υπήρχαν ακόμα και οι περιπτώσεις που στο καφενείο έπαιρνε τις κόρες του. Έτσι, για να ξαλαφρώσει για λίγο τη γυναίκα του από την έννοια των παιδιών ή για να προσφέρει μια έξοδο στα παιδιά του. Αξέχαστη θα μείνει η περίπτωση που πήρε την μικρή Νέλλη στο καφενείο του Παυλή και όταν τη ρώτησαν τι θα πιει, τους είπε: «Δύο κρασί. Ένα για τον παπά μου και ένα για μένα».

Πάρα πολλές ήταν οι φορές που ο Χρίστος βοηθούσε τη γυναίκα του στις δουλειές του σπιτιού. Ακόμα και στο σκούπισμα των αυλών, το μαγείρεμα, το πλύμα των ρούχων, τον κήπο και απαραίτητα στα ψώνια.

Πολλές και συχνές ήταν οι έξοδοι που πρόσφερε στην οικογένειά του. Όταν οι κόρες του μεγάλωσαν και ήθελαν έξοδο ή ήθελαν να πάνε σινεμά, όχι μόνο δεν τους αρνιόταν, αλλά φώναζε και τις φίλες και γειτόνισσες και γινόταν έτσι μια χαρούμενη παρέα που συνόδευε. Το σπίτι του ήταν πάντα ανοικτό και φιλόξενο σε φίλους, γνωστούς, συγγενείς. Σχεδόν πάντα τα Σαββατοκύριακα, γιορτές, τα καλοκαίρια το σπίτι ήταν γεμάτο, με τραπέζια, πολλές φορές και διανυχτερεύσεις. Ασφαλώς ήταν καθοριστική και η συμμετοχή της πολύ φιλόξενης συζύγου του.

Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του Χρίστου ήταν η πραότητα του. Ποτέ δε θύμωσε και ποτέ δεν τιμώρησε με οποιοδήποτε τρόπο τις κόρες του. Ήθελε και επιδίωκε να υπάρχει ηρεμία, γαλήνη και αγάπη γύρω του. Με τους γείτονες, τους συγχωριανούς, τους συγγενείς δεν αντάλλαξε ποτέ κακό λόγο. Οι υπάλληλοί του στη Λευκωσία τον υπεραγαπούσαν, τον εκτιμούσαν και τον σέβονταν.

Σε ηλικία 68 χρόνων ο Χρίστος βρίσκεται με την οικογένειά του εκτοπισμένος μακριά από τον Καραβά, το σπίτι του, την περιουσία του, τη θάλασσα, το βουνό και τις άπειρες ομορφιές της Λάμπουσας και της επαρχίας μας. Στερείται όλα όσα του γέμιζαν την ψυχή με γαλήνη, ησυχία, χαρά και ευτυχία. Ζει με τη γυναίκα του σε συνοικισμό. Μέσα σε χώρους που στενεύει ο ορίζοντας. Σε τόπους που δε φτάνει το ιώδιο και η αλμύρα της θάλασσας. Σε μέρη που οι λεμονανθοί του Καραβά και τα κυκλάμινα των Καταλυμάτων νοερά μόνο μυρίζουν.

Η επαγγελματική του κατάκτηση δέκα χρόνια μετά την εισβολή, παίρνει και αυτή την κατιούσα. Μετά από αλλεπάλληλες ζημιές, τόσο ως αποτέλεσμα της τουρκικής εισβολής - κατάληψη από τους Τούρκους των ψυγείων που είχαν σε προάστια της Λευκωσίας - όσο και από άλλους παράγοντες, τον αναγκάζουν να δεχτεί τον τερματισμό του συνεταιρισμού.

Μόνη περιουσία και χαρά του τα παιδιά του, οι κόρες του και τα οκτώ εγγόνια του που απέκτησε. Τους αγαπούσε με έναν ξεχωριστό, δικό του τρόπο. Και αναζητούσε σαν μόνη χαρά και ευτυχία του να βρίσκεται με τα παιδιά του και τα εγγόνια του όλα μαζί. Και το πετύχαινε. Κάθε καλοκαίρι μετά τον εκτοπισμό νοίκιαζε ένα μεγάλο σπίτι για να κάνουν όλοι μαζί διακοπές. Ήταν και θα είναι οι πιο όμορφες διακοπές για όλους. Χάριζε στην οικογένειά του και είσπραττε από αυτήν, την πεμπτούσια της ευτυχίας, που είναι η αγάπη, το συναπάντημα με τα πιο αγαπημένα σου άτομα, την οικογένειά σου.

Πολλά θα μπορούσαν να γραφτούν για να σκιαγραφήσουν την ζωή, τον χαρακτήρα και την προσωπικότητα του Χριστόδουλου Δαμιανού. Να περιγράψουν τον ακέραιο χαρακτήρα του, την τιμιότητά του, την καλοσύνη, την ευσπλαχνία, την εργατικότητα, την απλότητα αλλά και την υπερηφάνειά του σε θέματα αξιοπρέπειας. Όμως ο χώρος της φιλόξενης αυτής έκδοσης του Σωματείου μας είναι περιορισμένος. Γι' αυτό, σαν επίλογο, ας ευχηθούμε να μας αξιώσει ο Θεός να μεταφέρουμε τα οστά του στον τόπο που γεννήθηκε και αγάπησε, σε έναν Καραβά ελεύθερο.

***Το νυφικό της Δήμητρας Χρ. Δαμιανού εκτίθεται
σε βιτρίνα στο οίκημα του Πολιτιστικού Ιδρύματος Καραβιωτών***

ΠΟΛΥΔΩΡΟΣ ΠΑΠΑΠΕΤΡΟΥ

«Το λαούτο γιε μου, το αγαπούσα σαν παιδί μου...»

Νίκος Παπαπέτρου

«Το λαούτο γιε μου, το αγαπούσα σαν παιδί μου...» Από τα τελευταία λόγια του μακαρίτη Πολύδωρου Παπαπέτρου, του Πολλίκκα, του αγαπημένου λαουτάρη του Καραβά, αλλά και γνωστού σε όλη την Κύπρο. Γνήσιος Καραβιώτης, γέννημα θρέμμα της Πάνω Γειτονιάς, ο Πολύδωρος Παπαπέτρου, γνωστός ως Πολλίκκας, ευρισκόμενος στο κρεβάτι του πόνου λίγες μέρες πριν το θάνατό του, μιλούσε και παραμιλούσε συνεχώς για τον Καραβά, τις λεμονιές του και για το αγαπημένο του λαούτο, που δεν μπόρεσε να φέρει στις ελεύθερες περιοχές εκείνο το καταραμένο καλοκαίρι του 1974, που οι Τούρκοι μπήκαν στον Καραβά μας. Γεννημένος το 1917 ο νεαρός Πολύδωρος, ήταν γιος του Κώστα Παπαπέτρου, πιο γνωστού Χατζηκώστα και της Ελένης, το γένος Δημήτρη Χατζηλάμπρου. Παππούς του ο Πέτρος, γνωστός λαουτάρης του χωριού που αργότερα έγινε ιερέας. Στον νεαρό Πολύδωρο άρεσε να πηγαίνει στο σπίτι του παππού του και να χαϊδεύει το λαούτο του. Την τέχνη του λαούτου του την έμαθε ο πατέρας του. Λίγα πράγματα δηλαδή, γιατί ο μικρός Πολύδωρος ήταν αυτοδίδακτος, μάθαινε μόνος του να παίζει λαούτο.

Σε ηλικία 17 χρόνων ο πατέρας του τον δοκίμασε να παίξει λαούτο σε γάμο στον Καραβά με αρκετή επιτυ-

χία. Έκτοτε ο Πολύδωρος έγινε γνωστός σε όλη την επαρχία Κερύνειας ως ο καλύτερος λαουτάρης.

Προσωπικά τον θυμούνται όταν ήμουν μικρός σε όλους τους γάμους που πήγαινα ο Πολλίκκας μας ενθουσίαζε με το παίξιμο του λαούτου.

Νυμφεύτηκε τη Μάρθα, το γένος Παπανικολάου από την Αφάνεια, ένα χωριό έξω από τη Λευκωσία, τουρκοκρατούμενο τώρα. Ήταν κόρη του Παπανικολάου, ιερέα της εκκλησίας του Αγίου Αρτεμίου του χωριού. Ο Θεός του έστειλε τρεις λεβέντες γιους, τον Κωστάκη, τον Νίκο και τον Σταύρο.

Η γυναίκα του Μάρθα ήταν ράφτινα και πολλές κοπέλλες του Καραβά έμαθαν την τέχνη του ραψίματος κοντά της.

Ο ίδιος ήταν από τους πρώτους νεροφόρους μαστόρους του Καραβά, οι οποίοι κανόνιζαν τον χρόνο διανομής του νερού στο χωριό, με οδηγό τον ήλιο και όχι το ρολόι. Υπήρξε από τους πρώτους λεμονοπαγωγούς της κωμόπολης. Όμως όλοι γνωρίζαμε τον Πολλίκκα ως λαουτάρη, τύπο ευχάριστο και εύθυμο και έτσι θα τον θυμόμαστε. Όμως ίσως το πιο χαρακτηριστικό που διέκρινε τον αξέχαστο λαουτάρη να είναι το εξής περιστατικό:

Όταν ο γιος του Νίκος, μικρός σαν ήταν, ρώτησε τον πατέρα του γιατί χρησιμοποιεί φτερό για να παίζει λαούτο, ενώ άλλοι χρησιμοποιούν πλαστική πένα, αυτός απάντησε κατά λέξη, όπως θυμάται σαν να ήταν χτες ο γιος του Νίκος, που τώρα είναι δημοτικός σύμβουλος:

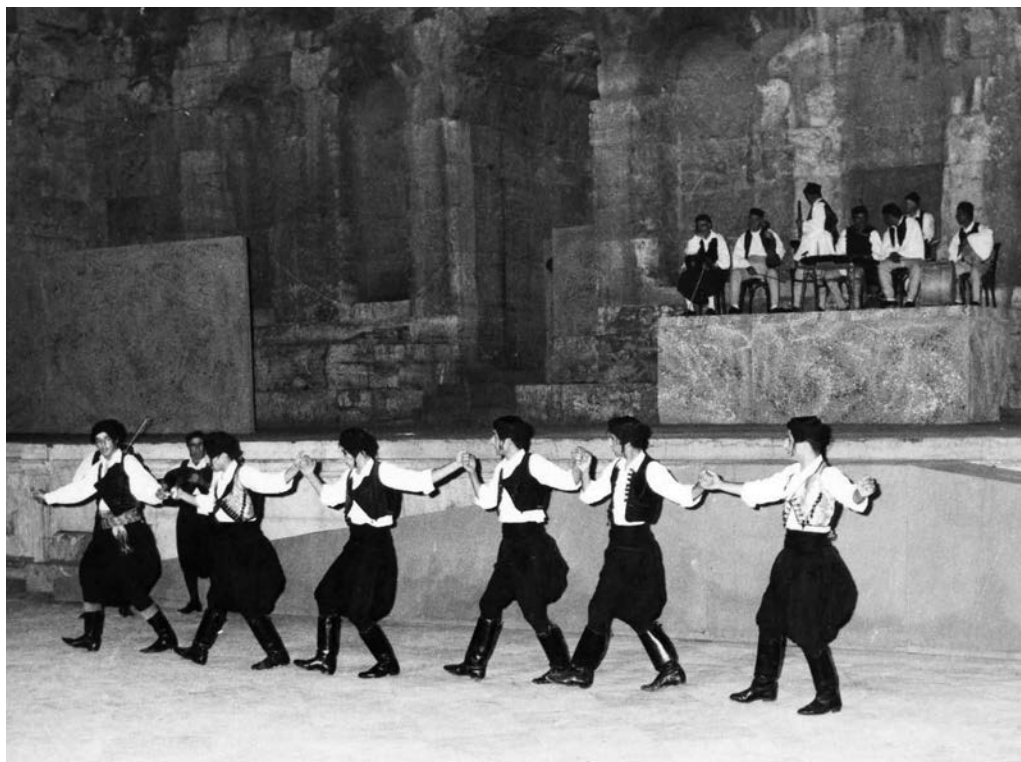
Έχω, γιε μου, έναν καλό φίλο, τον Δημητρώ, που μεινίσκει στον Άην Παύλον ψηλά στην Γομαρίστραν, πάνω που την Παλιάβρυση. Είναι από τους καλλύτερους σσιπετάρηδες της περιοχής. Τα φουσέκια ήσαν πολύ ακριβά τότες. Του εγόραζα μερικές σσιπεδικίες και του είπα πως χρειάζονται φτερά του αετού για να παίζω το λαούτο μου. Δε μου χαλούσε χατίρι. Μου έπαιξεν έναν αετόν που πετούσε στην περιοχήν του Πενταδακτύλου. Με κάθε φτερόν του αετού έκαμνα δεκαπέντε γάμους.

Με τον τρόπο αυτό ξεχώριζε η γλυκιά μουσική που έβγαине από το λαούτο, που ο Πολλίκας το κρατούσε και το φρόντιζε σαν μικρό παιδί.

Ο Καραβιώτης λαουτάρης προσέφερε αφιλοκερδώς την τέχνη του στο χορευτικό συγκρότημα του Δήμου Καραβά και της ΑΕΚ Καραβά. Ταξίδεψε και στο εξωτερικό για να χαρίσει κέφι στον κόσμο.

Ξεχώρισε όμως πολύ όταν ο γνωστός μας μουσικοπαραγωγός Κυριάκος Κεραυνός ηχογράφησε κυπριακά τραγούδια και εκτιμώντας την τέχνη του Πολύδωρου τον περιέλαβε στην πρώτη εκείνη ηχογράφηση.

Πέθανε σε ηλικία 91 χρόνων με το μαράζι της προσφυγιάς και τον καημό της επιστροφής στον Καραβά μας.

Το χορευτικό συγκρότημα της ΑΕΚ Καραβά στο Ηρώδειο θέατρο Αθηνών

ΚΟΥΛΑ ΧΑΡΜΑΝΤΑ [1914 – 2008]

Καλλιόπη Χαρμαντά Πρωτοπαπά

Η Κούλα Τάλλη γεννήθηκε στο Πέρα Πεδί της επαρχίας Λεμεσού. Παντρεύτηκε το δάσκαλο Ιωάννη Χαρμαντά από τον Καραβά και τον ακολούθησε στα χωριά που εργαζόταν. Του συμπαραστάθηκε στην πολυκύμαντη ζωή του δασκάλου, του βουλευτή, του δημάρχου και απέκτησαν τέσσερα παιδιά. Με την ίδια αφοσίωση βοήθησε, θυσιάζοντας την προσωπική της ζωή πολλές φορές, τα παιδιά της να μεγαλώσουν και τα δικά τους παιδιά. Στη διάρκεια του αγώνα του 1955 – 1959, οπότε στο σπίτι της υπήρχε κρησφύγετο, φιλοξένησε με θερμότητα και αγάπη, φροντίζοντάς τους όπως τα παιδιά της, αντάρτες της ΕΟΚΑ.

Η Κούλα Χαρμαντά, άξια νοικοκυρά, διακρίθηκε στα κενήματα, γι' αυτό και τα παιδιά της τιμώντας τη μνήμη της, βοηθούν με διάφορους τρόπους στην ίδρυση και τον εμπλουτισμό του Μουσείου Λαϊκής Τέχνης του Πολιτιστικού Ιδρύματος Καραβιωτών. Ο μεγάλος της καϋμός ν' αποκτήσει δικό της σπίτι πραγματοποιήθηκε το 1956. Όμως μόira σκληρή της αποστέρησε το σπίτι των ονείρων της στον Καραβά και το 1974 φεύγει πρόσφυγας από τον παράδεισό της. Όταν άνοιξαν τα οδοφράγματα δηλώνει στα παιδιά της ότι δεν ήθελε να πάει να δει το σπίτι της, γιατί δε θα άντεχε να ξαναφύγει, θα έμενε εκεί....

Δημιουργήματα της Κούλας Χαρμαντά

Αφιέρωμα στην Κούλα Χαρμαντά

Τώρα πια ελεύθερα θα πετάς
Σε άλλους ουρανούς, καθάριους, φωτεινούς
Χωρίς τους γήινους σταυρούς

Σε μια άλλη γειτονιά ενός κόσμου αληθινού
Θα έχεις τώρα συντροφιά σου,
Μικρά αγγελούδια τ' ουρανού
Να κάθονται σιμά σου
Να τα γλυκαίνεις
Με την καθάρια κι άδολη ματιά σου
Να σε ρωτούν, να σε ακούν
Να σ' αφουγκράζονται, μαζί σου να γελούν
Λόγια σοφά να τους λαλείς
Με την καθάρια την κρυστάλλινη χροιά σου.
Ουράνιες ψαλμωδίες κι αλήθειες θα σου ψέλνουν
Κι επίμονα σμιλί θα σου ζητούν,
Τεχνίτιστα, για να τους μάθεις.

Κι ύστερα... με της καλοσύνης
Και της αγάπης σου το νήμα
Αιώνιας για πάντα
Ουράνιο κέντημα για σένα θα υφαίνουν...

*Οικογένεια Κώστα και Ανδρούλας Κιτρομήλη-Γιαννάκη
Γείτονές σου από τον Καραβά στην οδό Νέστορος στην Κάτω Γειτονιά.*

ΣΑΒΒΑΣ ΓΕΜΕΤΤΑΣ Τραυματίας πολέμου

Δημήτρης Κοζάκος

Στη μνήμη του Σάββα Γεμέττα

Τούτο το πρωινό σήμερα ξημέρωσε πολύ διαφορετικό για τη Βασιλού της Ελένης του Κάουρου. Ο ήλιος του Καραβά της φαίνεται πολύ παράξενος, σαν θαμπό τζάμι, σαν θολό ποτάμι, σαν φουρτουνιασμένη θάλασσα. Κοντά της, η αδελφή της η Δεσποινού, προσπαθεί να την παρηγορήσει.

Ο Σάββας Γεμέττας με την οικογένειά του

- Μην κλαις αδελφή μου... αφού ο Σαββής το αποφάσισε, δύσκολο να του αλλάξεις γνώμη. Εξ άλλου δεν είναι κι ο μόνος που θα φύγει από τον Καραβά. Λένε πως οι Εγγλέζοι θα τους έχουν σε ασφαλή μέρη και πως θα τους δίνουν καλό μεροκάματο.

Η Βασιλού όμως είναι απαρηγόρητη. Τα δάκρια δε σταματούν από τα μάτια της και το στήθος της είναι πολύ βαρύ.

Καλοκαίρι μήνας, όμορφος καιρός και το κλήμα από πάνω τους φορτωμένο ψημένα σταφύλια. Δίπλα το μικρό ποταμάκι τρέχει ασταμάτητα. Όμως η καρδιά της κοπέλας βαριά και ασήκωτη. Μοιρολογεί λες και είναι Μεγάλη Παρασκευή.

Μερικούς μήνες πριν ο Χίτλερ έριξε τη Γερμανία σε μεγάλο πόλεμο εναντίον της Πολωνίας και της Αγγλίας και της Γαλλίας. Όλος ο κόσμος τελικά μπήκε στον πόλεμο, χωρίστηκε σε δύο παρατάξεις. Η μικρή Κύπρος που ακόμα είναι αποικία των Εγγλέζων δε μένει αμέτοχη. Χιλιάδες νέοι

στρατολογήθηκαν από τους κατακτητές και στάλθηκαν στην Αίγυπτο, τη Μέση Ανατολή και την Ελλάδα.

Υπήρχε μεγάλη πείνα και ανεργία στο νησί και το οικονομικό κίνητρο ήταν πρόκληση για όλους. Βέβαια εκτός από αυτό οι Εγγλέζοι υπόσχονταν στους Έλληνες της Κύπρου πως αν πολεμήσουν εναντίον των Γερμανών θα τους δώσουν την ανεξαρτησία τους και θα ενωθούν με τη Μητέρα Ελλάδα.

Εδώ στον Καραβά πολλοί νέοι δήλωσαν συμμετοχή στον πόλεμο και υπό την καθοδήγηση των Άγγλων αξιωματικών ξεκινούσαν για το μέτωπο. Οι Κύπριοι με την κήρυξη του πολέμου ένιωσαν κάπως πιο ελεύθεροι μια και οι αποικιοκράτες χαλάρωσαν τα αυστηρά μέτρα που ο Πάλμερ επέβαλε σε όλο το νησί μετά τα Οκτωβριανά του 1931.

Εκείνο το πρωί η γιαγιά η Ελένη του Κάουρου, μητέρα της Βασιλούς έφθασε πολύ πρωί στο σπίτι της κόρης της. Κρατούσε ένα καλάθι και μερικά παξιμάδια.

- Μα τι έφερεις μανά... νομίζεις εν εκδρομή που θα πάει ο άνδρας μου; Εν μακριά στον πόλεμο που θα πάει και οι Εγγλέζοι μπορεί να μη δέχονται να πάρουν μαζί τους φαγώσιμα...

- Καλημέρα πρώτα κόρη μου... εν ο παπάς σου που μου τα έδωσε... ο Σαββής ξέρει να τα κουμαντάρει...

Ο Σάββας άκουσε την φωνή της πεθεράς του και βγήκε έξω...

- Καλημέρα... άκουσα έφερεις μου κανίσσι... καλά έκαμες, όμως εχτές το δείλιν ελάλες μου να μεν πάω έξω τζιαι ν' αφήσω την γυναίκα μου μόνη της με δκυο μωρά...

- Έτο γιε μου έπεισέ με ο πεθερός σου... αλλά ξέρω τζιαι το πείσμα σου... να πάεις στο καλό τζιαι στην εφτζιήν του Θεού τζιαι της Παναγίας...

Και καθώς του μιλούσε έσκυψε και τον φίλησε ενώ ένα δάκρυ κύλησε από τα μάτια της...

Οι μέρες και οι μήνες κύλησαν γρήγορα. Όλες οι Καραβιώτισσες λάμβαναν τακτικά γράμματα από τους ξενιτεμένους τους. Η Βασιλού μεγάλωνε τα μωρά της με χίλια βάσανα. Οι Άγγλοι τους έδιναν ένα μικρό επίδομα που μόλις και έφτανε για τις πρώτες ανάγκες. Είχε όμως και τους γονείς της δίπλα της και έτσι περνούσε ο καιρός.

Το γράμμα όμως που πήρε εκείνο το πρωί αναστάτωσε πάρα πολύ την Βασιλού καθώς και τους γονείς και τ' αδέλφια της.

Εν ολίγοις το γράμμα ήταν από την αγγλική στρατιωτική διοίκηση της Αφρικής και με καθησυχαστικά λόγια ανέφερε ότι ο Σάββας Γεμέττας τραυματίστηκε ελαφρά όχι σε μάχη αλλά σε ώρα υπηρεσίας. Στην προσπάθειά του να διεκπεραιώσει κάποια εργασία κήκε από μικρή φωτιά που άναψε λόγω απροσεξίας. Λόγω του τραύματός του μόλις γίνει καλά θα αποσταλεί πίσω στην πατρίδα του.

Οι μέρες κύλησαν μέσα στην αγωνία και τα κλάματα. Πολλοί όμως χωριανοί που ήσαν μαζί με τον Σάββα Γεμέττα έγραψαν στους δικούς του ότι ο τραυματισμός του δεν ήταν και πολύ σοβαρός.

Ένα παλιό στρατιωτικό τζιπ έφτασε στον Καραβά. Πολλοί ήσαν αυτοί που έτρεξαν να τον προϋπαντήσουν. Τέσσερα χρόνια και πιο πολύ έλειπε ο Σάββας. Πολύς καιρός. Όμως ο τραυματισμός του που μαθεύτηκε από νωρίς προκάλεσε και συμπάθεια αλλά και περιέργεια.

Κατέβηκε από το αυτοκίνητο, ντυμένος στρατιωτικά. Ψηλός, λεπτός και μ' ένα καπέλο στο κεφάλι που του σκέπαζε τ' αυτιά. Ήτανε και καλοκαίρι. Χαιρέτησε τους συγχωριανούς του με χαμόγελο, αγκάλιασε τα δύο του παιδάκια και τη γυναίκα του με πολλή λαχτάρα.

Ανέβηκαν το δρόμο προς το σπίτι τους. Το κλήμα ήταν φορτωμένο σταφύλια. Η Ελένη του Κάουρου τον περίμενε με ανοικτές αγκάλες και με τον δίσκο με γλυκό του καρυδιού και κρύο νερό. Κάθισε εκείνος και με την ησυχία του απόλαυσε το κεραστικό της πεθεράς του...

ΕΙΣΒΟΛΗ ΤΟΥ 1974

Ο ΧΑΤΖΗΣ ΚΑΤΣΙΟΛΑΣ, Ο ΒΟΣΚΟΣ

Χαράλαμπος Δαμασκηνός

Ο Χατζής ήταν σχεδόν αναλφάβητος. Κυριότερος λόγος η φτώχεια, που τον υποχρέωσε να μπει στη βιοπάλη από την παιδική του ηλικία. Το επάγγελμά του ήταν βοσκός. Πάντοτε ήταν μισταρκός. Πρόσεχε τα ζώα άλλων, γιατί ποτέ του δεν είχε δικά του ζώα. Φορούσε βράκα, ήταν λιγνός και σχεδόν πάντα ήταν αξύριστος. Στον κουρέα πήγαινε μια φορά το μήνα για κούρεμα και ξύρισμα.

Η τουρκική εισβολή βρήκε το Χατζή να βόσκει ζώα. Στες πρώτες μέρες του Αυγούστου 1974 ένα τούρκικο βόλι έκοψε το νήμα της ζωής του. Τον δολοφόνησαν και του έκλεψαν τα ζώα. Το άψυχο σώμα του έμεινε άταφο... Ό,τι απέμεινε από το νεκρό σώμα του εντοπίστηκε από ομάδα Καραβιωτών που περνούσαν απ' εκεί.....

Ο Γιαννής Καριολής αναφέρει:

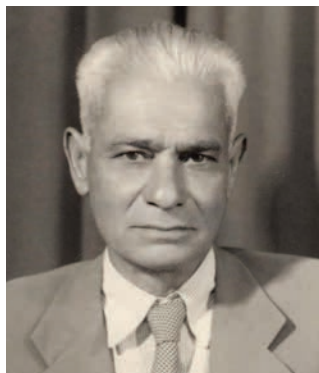
«Το λείψανο του Χατζή ήτο σε προχωρημένο στάδιο αποσύνθεσης. Τα οστά και μέλη του σώματος ήσαν σκορπισμένα σε μεγάλη έκταση από τα αγρίμια, αλεπούδες και σκυλιά...»

ΝΙΚΟΣ ΔΙΓΕΝΗΣ

Ο τελευταίος που ήλθε από τον Καραβά

Πόλυ Διγενή Πασχαλίδου

Με αυτή την επικεφαλίδα αναγγέλλει η εφημερίδα ΤΑ ΝΕΑ της Παρασκευής 18 Ιουλίου 1975 την άφιξη του Νίκου Διγενή στις ελεύθερες περιοχές. Ο Νίκος Διγενή γεννήθηκε στη Λάπηθο το 1902. Γονείς του ήταν ο Χριστόδουλος και η Χριστίνα Διγενή από τη Λάπηθο. Παιδί πολυμελούς οικογένειας μετανάστευσε, όπως πολλοί συντοπίτες μας τότε, στην Αμερική και μετά στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου για μια καλύτερη τύχη.

Κατά το 1933 ήλθε στην Κύπρο, όπου ενυμφεύθη τη Χαριτίνη Χριστοφή Τσιάκκα, διδασκάλισσα από τον Καραβά. Γνήσιος πατριώτης και ελληνολάτρης με τη γενικότερη έννοια, έζησε και μεγάλωσε τα παιδιά του με τα ελληνικά και χριστιανικά ιδεώδη. Λάτρευε την Κύπρο και ιδιαίτερα τον Καραβά και τη Λάπηθο και έλεγε ότι κάποτε έπρεπε οι δυο αυτές κωμοπόλεις να ενωθούν.

Η εισβολή τον βρήκε στον Καραβά. Όταν η οικογένειά του αναγκάστηκε να εγκαταλείψει το χωριό, αυτός παρέμεινε εκεί αγωνιζόμενος να βοηθήσει τους ογδόντα περίπου ηλικιωμένους χωριανούς, που μάζεψε στο σπίτι του στην οδό Ερμού 9.

Με μεγάλη συγκίνηση μας έγραφε στα μηνύματά του για τις μαύρες μέρες που πέρασαν οι εγκλωβισμένοι βοηθώντας ο ένας τον άλλο. Έθαβαν τους νεκρούς που λόγω ασθενείας, μη δυνάμενοι να αντέξουν, πέθαιναν. Προσπαθούσαν να κρατήσουν τα σπίτια τους, να ποτίσουν τα χωράφια τους για να μην καταστραφούν, αλλά εύρισκαν αντιμέτωπους τους Τούρκους, που έλεγαν ότι πλέον είναι όλα δικά τους.

Και γράφει στα μηνύματά του ο Νίκος Διγενής: «Όλα τα περιβόλια θέλουν οι Τούρκοι να τα κάνουν δικά τους, όπως έκαναν και τα σπίτια. Δε φαντάζεστε τι έγινε από τον καιρό που φύγατε.

Στις εκκλησίες δεν υπάρχει τίποτε. Οι εικόνες σπασμένες, άλλες λείπουν. Σκεύη εκκλησιών δεν υπάρχουν. Όλα ερείπια. Οι δρόμοι του Καραβά είναι γεμάτοι κατεστραμμένα προσωπικά αντικείμενα των Καραβιωτών. Το περιβάλλον αλλοιώνεται, η φύσις αλλάζει...».

Ο Νίκος Διγενής δεμένος στη γη που τον γέννησε, συνεχίζει τον αγώνα του... Σε επιστολή του προς το Υπουργείο Γεωργίας και Φυσικών Πόρων γράφει μέσω του Ερυθρού Σταυρού:

«Έντιμοι κύριοι

Οι άρτι αφιχθέντες εις Καραβά και Λάπηθο Τουρκοκύπριοι εφύτευσαν λαχανικά εντός των λεμονοκήπων. Παρακαλώ πράξατε ό,τι μπορείτε, ίσως σωθούν τα δέντρα...»

Δεν μπόρεσε να γίνει τίποτε. Οι κακουχίες συνεχίζονται. Οι εκφοβισμοί, οι πυροβολισμοί, μαστίζουν τους εγκλωβισμένους Έλληνες.

Και σε άλλο μήνυμα γράφει: «Εμένα με παίρνουν σε απόκρημνους βράχους και με ρωτούν αν ξέρω πού κρύβονται στρατιώτες δικοί μας. Όταν λέω ότι δε γνωρίζω τίποτε, με βάζουν να ορκιστώ ότι λέω την αλήθεια. Μόλις και γλιτώνω το θάνατο. Στο σπίτι μας έρχεται κάθε πέντε-έξι μέρες ο Ερυθρός Σταυρός και τα Ηνωμένα Έθνη και φέρνουν τρόφιμα και χρήματα για τους εγκλωβισμένους συνταξιούχους των κοινωνικών ασφαλίσεων.

Όλη αυτή η εργασία περνά από τα χέρια μου και δεν μπορώ να φύγω καθόλου από το σπίτι, διότι δεν υπάρχει κανείς να με αντικαταστήσει σ' αυτό το έργο. Έχω την πεποίθηση ότι γρήγορα θα κανονιστεί το ζήτημα και θα ανταμωθούμε διότι δεν αντέχω άλλο, αλλά και δεν μπορώ να φύγω τώρα.»

Τον ικετεύαμε να έλθει στις ελεύθερες περιοχές για να ξεκουραστεί, όμως ο Νίκος Διγενής δεν μπορούσε να πιστέψει ότι αυτή η γη που ποτίστηκε για αιώνες με αίμα ελληνικό, η δι-άσπαρτη με ελληνικές αρχαιότητες, η γη με τις τόσες εκκλησίες και την τόση ομορφιά μπορούσε να αλλάξει χέρια.» Ο επιμένων νικά, μας έλεγε. Άραγε θα νικήσουμε όλοι εμείς, τα παιδιά του; Άραγε η ομορφιά θα νικήσει την ασχήμια;

Αυτός ήταν ο Νίκος Διγενής, ο πατριώτης, ο Έλληνας, ο χριστιανός.

Κουρασμένος πια και εξουθενωμένος κι αφού οι χωριανοί έφυγαν ένας ένας, γράφει στην οικογένειά του κάποια μέρα του Ιούλη του 1975: «Αύριο ή μεθαύριο θα φύγω για να σας ανταμώσω, διότι δεν μπορώ να καθήσω άλλο εδώ».

Και στα μέσα Ιουλίου 1975. Άρτι αφιχθείς στις ελεύθερες περιοχές, περικυκλωμένος από Καραβιώτες που ήθελαν να μάθουν για τον τόπο τους, διηγείται τα όσα είδε κι έπαθε. Κι έχει πολλά να πει, γιατί σαν υπεύθυνος όλων των εγκλωβισμένων του Καραβά, έζησε όλα τα προβλήματα και τις περιπέτειές τους. Οι χωριανοί τον ακούουν δακρυσμένοι. Οι ερωτήσεις πολλές. Όλα νωπά στη μνήμη, κάνουν τις απορίες περισσότερες.

Κάποια στιγμή τα δάκρυα στερεύουν και μαραίνεται η ψυχή, όπως μαράθηκαν και οι καταπράσινοι κήποι μας. Η καρδιά δεν αντέχει άλλο, υποταγμένη στην ανθρώπινη φύση της. Το φρόνημα όμως αιώνιο, καθοδηγεί τις πράξεις μας.

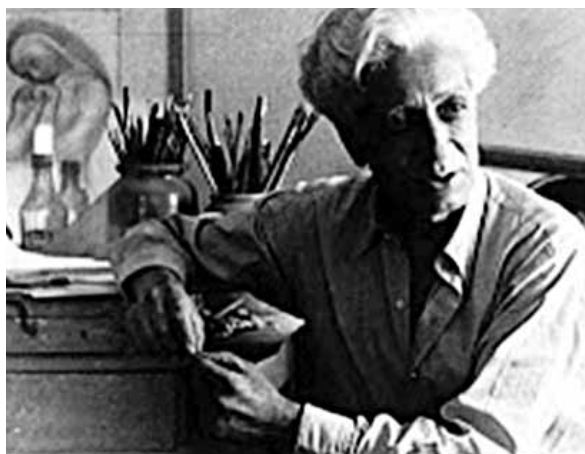
Η καρδιά του Νίκου Διγενή σταμάτησε όχι κτυπημένη από βόλι, αλλά από τη λύπη του ξεριζωμού και από μια ειμαρμένη που τον κυνηγούσε σε όλη του τη ζωή, που του στέρησε τα αγαθά του μόχθου του, αλλά του χάρισε απλόχερα τα αισθήματα αγάπης και προσφοράς στον συνάνθρωπο και στην πατρίδα.

ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΟΝ ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Νίκος Χατζηστεφάνου

Ο Αδαμάντιος Διαμαντής, ο θεμελιωτής της σύγχρονης Κυπριακής ζωγραφικής, γεννήθηκε στην Λευκωσία στις 23 Ιανουαρίου το 1900. Το επίθετό του ήταν Χριστοδουλίδης, από το όνομα του παππού του, αλλά το 1934 το άλλαξε σε Διαμαντής, με το οποίο είναι έκτοτε γνωστός.

Ο πατέρας του, Νικόλας Χριστοδούλου, καταγόταν από τον Καραβά. Ήταν άτομο με πολύ άσπρο δέρμα και οι Καραβιώτες, που τους αρέσει να βγάζουν παρατσούκλια, τον έλεγαν ο «εφταπατούρκατος», δηλαδή άσπρος σαν το αλεύρι που πέρασε από επτά κοσκινίσματα. Νεαρός πήγε στην Μικρά Ασία για λίγα χρόνια, όπου έμαθε το επάγγελμα του επιπλοποιού. Όταν γύρισε στην Κύπρο εγκαταστάθηκε στη Λευκωσία και έστησε το εργαστήριό του στο κέντρο της παλιάς πόλης.

Οι γονείς του πατέρα του ήταν ο Χριστόδουλος και η Αικατερίνη Σταυρινίδου. Ο Χριστόδουλος ήταν αγωγιάτης και πήγαινε συχνά στη Λευκωσία, για να μεταφέρει επιβάτες και εμπορεύματα. Μια φορά που πήγε στην πρωτεύουσα αγόρασε κάλτσες νημάτινες, βαμβακερές. Όταν γύρισε στον Καραβά τις φόρεσε και τις έδειχνε στους συγχωριανούς, οι οποίοι από τότε τον φώναζαν ο «νηματάρης». Ήταν άνθρωπος μερακλής και πολύ καλός χορευτής, γεγονός που εκτιμούσαν ιδιαίτερα οι φίλοι του.

Μητέρα του Αδαμάντιου ήταν η Ευφροσύνη Χριστοδούλου. Ο πατέρας της καταγόταν από τον Αγρό και η μητέρα της Αικατερίνη από τα Σφακιά της Κρήτης. Το πατρογονικό της σπίτι, που της δόθηκε για προίκα, βρισκόταν στην οδό Ονασαγόρου. Σε κείνο το σπίτι γεννήθηκε ο Διαμαντής και όταν το 1957 ανακαινίστηκε, τον στέγασε μέχρι το τέλος της ζωής του.

Στο εμπορικό κέντρο της παλιάς μεσαιωνικής πόλης και στο ξυλουργικό εργαστήριο του πατέρα του πήρε τα πρώτα ερεθίσματα για δημιουργία.

Η μεγάλη του αγάπη για τη φύση και τους ανόθευτους ανθρώπους της υπαίθρου αρχίζει από τα παιδικά του χρόνια, όταν τα καλοκαίρια παραθερίζει για μεγάλα χρονικά διαστήματα στον Καραβά, τη γενέτειρά του πατέρα του. Εκεί γνωρίζει τη μεγάλη πολιτιστική παράδοση του χωριού του, απολαμβάνει την ομορφιά του τοπίου από τις πλαγιές του Πενταδάκτυλου μέχρι τις ακρογιαλιές της Λάμπουσας. «Γεννημένος μέσα στην πόλη ποθούσα την εξοχή, τα χωριά και τον κόσμο τους» όπως έλεγε αργότερα.

Η Ε. Νικήτα (1998) παρατηρεί: Ο Καραβάς και η γύρω περιοχή με την πλούσια αρχαία και βυζαντινή ιστορία, τη λαϊκή παράδοση και τέχνη και τις αρχαϊκές αρετές των ανθρώπων του, θα θρέψει τον Αδαμάντιο και θα τον δέσει με τον κόσμο της Κύπρου, επηρεάζοντας αμετάκλητα τη μετέπειτα ζωή και το έργο του. «Ένιωθα το άρωμα των περβολιών και το μυστήριο του αρχαίου τόπου, που λικνιζόταν παντού....»

Ο Διαμαντής θα παραμείνει πάντα υπερήφανος για τον τόπο καταγωγής και το επάγγελμα του πατέρα του. Αυτή η εκτίμηση προς τον τεχνίτη-δημιουργό ήταν διάχυτη στον Καραβά, χωριό που γέννησε πολλούς αξιόλογους τεχνίτες: ξυλογλύπτες, σιδεράδες, καρεκλάδες, μεταξουργούς, υφάντρες, κεντήτριες.

Ο Πιρίλλας, Καραβάς-1928. Μολύβι

Ο Διαμαντής κατάλαβε πολύ νωρίς ότι ήταν προικισμένος με ιδιαίτερη δεξιότητα. Από πολύ μικρός βοηθούσε τον πατέρα του στην κατασκευή επίπλων ή έκανε δικές του μικροκατασκευές. Και τότε ήταν που άρχισε να ζωγραφίζει με ιδιαίτερη επιδεξιότητα. Στο Παγκύπριο Γυμνάσιο που φοίτησε ο πρώτος καθηγητής που του δίδαξε σχέδιο ήταν ο Κύπριος γλύπτης Ανδρέας Θωμόπουλος. Ακολούθησαν ο Εμμανουήλ Αύγουστος και ο Ιωάννης Κισσονέργης, τον οποίο εκτιμούσε ιδιαίτερα και ανέπτυξε μια στενότερη καλλιτεχνική σχέση.

Οι Καβαλλάρηδες-1963. Λάδι σε καμβά

Οι ελιές-1946. Λάδι σε καμβά

Το 1920 ο Διαμαντής έφυγε για σπουδές στο εξωτερικό. Το 1923 αποφοιτά με άριστα από το Royal College of Arts και τιμάται με το πρώτο βραβείο σχεδίου. Παρόλο το συντηρητισμό που επικρατούσε τότε στη σχολή του, ο Διαμαντής γνωρίζει και γίνεται μέλος προοδευτικών ομάδων, όπου και ανακαλύπτει τον νεοεμπρεσιονισμό, τον κυβισμό, τη ζωγραφική του Picasso και Kandinsky και άλλα σύγχρονα εικαστικά κινήματα. Μαζί με τον φίλο του και αργότερα μεγάλο γλύπτη Hendry Moore μελετούν και ανακαλύπτουν το μεγαλείο της πρωτόγονης και αρχαϊκής τέχνης, περνώντας τον περισσότερο χρόνο τους στα μουσεία και στις βιβλιοθήκες.

Πρωινό - Το άσπρο σπίτι-1953. Λάδι σε καμβά

Επιστρέφοντας στην Κύπρο διορίζεται καθηγητής τέχνης. Συνεχίζει να ζωγραφίζει διατηρώντας πάντα το δικό του προσωπικό ύφος. Παράλληλα με την πόλη ανανεώνει την επαφή του με την ύπαιθρο. Η εργασία του στο σχολείο, παρόλο που του απορροφά τον περισσότερο χρόνο, τον ανταμείβει κάθε καλοκαίρι με τους δυο μήνες διακοπές που του προσφέρει. Έτσι μια μεγάλη παραμονή το καλοκαίρι του 1928 στον Καραβά θα τον φέρει ξανά κοντά στη φύση και τον ανόθευτο κόσμο του χωριού, προσφέροντάς του τη δυνατότητα να ζωγραφίσει από το φυσικό. Κάνει πολλά σχέδια με μολύβι και επιχειρεί με επιτυχία ύστερα από πολύ καιρό, κάποια τοπία με ακουαρέλα. Από το υλικό του Καραβά θα δώσει και αξιόλογες συνθέσεις εργαστηρίου.

Παράλληλα με τη ζωή και τις δραστηριότητες στην πρωτεύουσα του αρέσει να ταξιδεύει στα χωριά του νησιού όπου τον μαγεύει η φύση αλλά και ο μοναδικός κόσμος της Κύπρου που είναι και η βασική πηγή έμπνευσής του. Το 1931 πηγαίνει με την οικογένειά του διακοπές στο χωριό Άγιος Θεόδωρος του Αγρού. Το απομονωμένο αυτό χωριό δια-

Το λιμανάκι της Κερύνειας-1932. Λάδι σε καμβά

τήρησε ανόθευτη την μεγαλοπρέπεια του Κύπριου χωρικού. Ο Διαμαντής αντίκρισε εκεί έναν κόσμο που δεν είχε υποπτευθεί προηγουμένως. Γοητεύτηκε από το αρχαϊκό στοιχείο στην συμπεριφορά, την ομιλία, τη σκέψη, τα ήθη και τα έθιμα των ανθρώπων του. Και ζωγραφίζει διαρκώς. Βιάζεται να αποτυπώσει τα πάντα. Μια κίνηση, μια στάση, μια έκφραση. Η δουλειά του εκείνη στάθηκε καθοριστική για τη μετέπειτα πορεία που ακολούθησε η δημιουργία του.

Ο βιολάρης Θεόδωρος-1951. Λάδι σε καμβά

Στα χρόνια που ακολούθησαν ο Διαμαντής αποδίδει μέσα από τα έργα του τις αξίες και αρετές του φυσικού και πνευματικού τοπίου και προβάλλει το ήθος και την ψυχή του δοκιμαζόμενου Κυπριακού Ελληνισμού. Συνοδοιπορεί για λίγο και με τον Γιώργο Σεφέρη ιχνηλατώντας το αληθινό πρόσωπο και την αιώνια φωνή της πατρίδας, όπου και αντλεί πολύτιμα εφόδια για τον μοναχικό δρόμο των αναζητήσεών του. Εργάζεται για τη δημιουργία του Κυπριακού Μουσείου Λαϊκής Τέχνης που το θεωρεί απαραίτητο για να στεγάσει τους αφανείς λαϊκούς τεχνίτες και να βοηθήσει στη διάσωση της Κυπριακής λαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς. Οι ιστορικές και λαογραφικές έρευνές του και η συμμετοχή του στην Εταιρεία Κυπριακών Σπουδών είναι μερικές από τις προσπάθειές του για εθνική αυτογνωσία.

Η τέχνη του δεν είναι καθόλου ηθογραφική και περιγραφική αλλά αντίθετα χαρακτηρίζεται από μια βαθιά εσωτερικότητα με πνευματικές διαστάσεις, αφαιρετική και εξπρεσιονιστική με συμβολισμούς και έντονα στοιχεία κυβισμού. Επίδραση στο ύφος του ζωγράφου ασκεί και η βυζαντινή τέχνη του νησιού, την οποία μελετά με ιδιαίτερο ενδιαφέρον μέσα από τις αγιογραφίες.

Η πρώτη περίοδος του έργου του αρχίζει με τοπιογραφίες, ενώ αργότερα κυριαρχεί η ανθρώπινη μορφή. Έντονη είναι η προσπάθειά του για απεικόνιση του εσωτερικού χαρακτήρα των μορφών του, καθώς και της ατμόσφαιρας της όλης σκηνής που περιβάλλει τις μορφές. Η γυναίκα και η μητρότητα είναι από τα αγαπημένα του θέματα με πολλούς συμβολισμούς, γυναίκα-Μάνα, γυναίκα-Παναγιά, γυναίκα-Γη.

Θηλασμός-1961.
Λάδι σε καμβά

Μητρότητα-1961.
Λάδι σε καμβά

Η εξέγερση του κυπριακού λαού το 1955 κατά της αποικιοκρατίας καθώς και οι διακοινοτικές ταραχές που ακολούθησαν το 1963 δίνουν τροφή στον Διαμαντή για μια νέα σειρά έργων με τίτλο “Αγωνίες” γεμάτη αισθήματα αγανάκτησης, πόνου και αγωνίας που συγκλονίζουν.

Αγωνία IV.-1968. Λάδι σε καμβά

Αποκορύφωμα της δημιουργικής πορείας του θεωρείται το μνημειακό έργο “Ο Κόσμος της Κύπρου” που άρχισε το 1967 και τέλειωσε το 1972, απεικονίζει τον παλιό ειρηνικό κόσμο της Κύπρου όπως τον γνώρισε και αγάπησε και που σιγά σιγά νοθεύεται και χάνεται. Σήμερα μετά και από την καταστροφή του 1974 με όλες τις κοινωνικές συνέπειες που ακολούθησαν, το έργο του μετατρέπεται σε κιβωτό και σύμβολο μνήμης ενός κόσμου που τόσο βίαια αλλοιώθηκε.

Την πρώτη ατομική του έκθεση στην Κύπρο την έκανε το 1957 και αργότερα ακολούθησαν πολλές άλλες στην Αθήνα και στο Λονδίνο.

Γράφει ο Γιώργος Σεφέρης για το έργο του... «Μ'αρέσει η ικανότητα που έχει να διυλίζει τα περιττά και να βρίσκει τον αληθινό τόνο, εκείνον που συμφωνεί με τον εαυτό του. Δεν έχει τίποτα το τεχνητό, δεν παίρνει πόζες, δεν καταφεύγει σε στρατηγήματα. Είναι απόφοιος.»

Ο Αδαμάντιος Διαμαντής πέθανε το 1994 αφήνοντας ένα πλούσιο έργο που θεωρείται η βάση και το θεμέλιο της σύγχρονης Κυπριακής εικαστικής δημιουργίας...

Πηγές:

Ελένη Σ. Νικήτα, 1998. Αδαμάντιος Διαμαντής. Η ζωή και το έργο του. σσ 352. Έκδοση Πολιτιστικού Ιδρύματος Τραπέζης Κύπρου.

Διαδίκτυο: Διάφορες αναφορές για τον Αδαμάντιο Διαμαντή.

Ο ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΟΠΩΣ ΤΟΝ ΓΝΩΡΙΣΑ

Ελένη Παπαδημητρίου

Η πρώτη φορά που συνάντησα τον Διαμαντή ήταν στα τέλη Απριλίου του 1966. Με γράμμα του στις 22 του ίδιου μήνα με προσκαλούσε στο σπίτι του να μιλήσουμε για το Μουσείο Λαϊκής Τέχνης Κύπρου. Του έγραψα προηγουμένως για το θαυμασμό και το ενδιαφέρον μου για το μουσείο αυτό που ήταν ο ίδιος δημιουργός του.

Ορίσαμε τη συνάντηση, πήγα στη Λευκωσία από τον Καραβά με το λεωφορείο στο σπίτι του, Ονασαγόρου 18Γ. Ανεβαίνοντας τα σκαλιά για το διαμέρισμα ήμουν πολύ ταραγμένη. Με υποδέχτηκε ο ίδιος, λεπτός με νεανικό βηματισμό, με τα άσπρα του μαλλιά να πλαισιώνουν το γελαστό, συμπαθέστατο πρόσωπό του. Πίσω του η γυναίκα του, με χαιρέτησε με πλατύ χαμόγελο, μια γλυκύτατη γυναίκα, η Αντουανέτα.

Το δωμάτιο ήταν φωτεινό και άνετο με απλά έπιπλα, ράφια με πολλά βιβλία και στους τοίχους οι πίνακές του. Καθίσαμε στο σαλόνι και η Αντουανέτα σέρβιρε το μυρωδάτο τσάι της, αγαπητό, όπως έμαθα αργότερα, σε όλους τους φίλους τους.

Ο Διαμαντής άρχισε να μου μιλά με ζεστή φωνή σαν παλιός φίλος.

-Είσαι από τον Καραβά, το ξέρεις ότι και γω φτάνω από τον Καραβά, ο πατέρας μου ήταν Καραβιώτης, σπουδαίος μάστορας μαραγκός, ο Νικόλας. Έχω τις καλύτερες αναμνήσεις από τον Καραβά. Μικρός έκανα εκεί τις διακοπές μου, σπουδαίος τόπος. Εκεί χάρηκα τις ομορφιές, τον κάμπο, τη θάλασσα, το μοναστήρι της Αχειροποιήτου, τη μαγεία του Καραβά. Γνώρισα τις τέχνες, τις βούφες, το μετάξι, τις κοπέλες με την τραγουδιστή φωνή τους, τα κυριακάτικα μεταξωτά ρούχα τους, τα ξυλόγλυπτα σεντούκια. Είμαι σίγουρος, εκεί άρχισε η αγάπη μου για τη λαϊκή μας τέχνη. Οι Καραβιώτες ήταν τεχνίτες, είχαν μεγάλη εκτίμηση για ό,τι γινόταν με τα χέρια.

Μιλούσε με τόση θέρμη, έλαμπε το πρόσωπό του. Σιγά-σιγά άρχισα να παίρνω θάρ-

Ο Αδαμαντιος Διαμαντής με την Ελένη Παπαδημητρίου στο στούντιό του

Άποψη από τον Καραβά-1928. Λάδι σε καμβά

ρος. Του είπα την οικογένειά μου, τι έκανα εκείνο τον καιρό και μιλήσαμε για το σκοπό της επίσκεψής μου, το μουσείο του.

Εξέφρασα δειλά την επιθυμία μου να εργαστώ στο μουσείο. Δεν ήξερα τίποτε, μπορούσα όμως να μάθω. Μου είπε τις δυσκολίες, το μουσείο ήταν ιδιωτικό, ανήκε στην Εταιρεία Κυπριακών Σπουδών, δεν είχε πόρους, πρόσφεραν όλοι ανιδιοτελώς. Πρόεδρος ήταν ο Κωνσταντίνος Σπυριδάκης και μέλη γνωστοί επιστήμονες, όπως ο Βάσος Καραγιώργης, ο Γεώργιος Παπαχαλαράμπους, ο Κύπρος Χρυσάνθης, ο Ανδρέας Στυλιανού κ.ά. Το μουσείο χρειαζόταν οπωσδήποτε προσωπικό, θα προσπαθούσε να δει τι μπορούσε να κάνει...

-Είσαι Καραβιώτισσα, μου είπε, γιατί δε μελετάς τα μεταξωτά σας, όσο είναι ακόμη καιρός, είναι σπουδαία.

Είπαμε διάφορα, και γω σηκώθηκα να φύγω. Με αποχαιρέτησαν θερμά και οι δυο τους, η γυναίκα του καθόταν εκεί συνέχεια και μας παρακολουθούσε. Ο Διαμαντής μου είπε πως χάρηκε για τη γνωριμία μας, ήθελε να βλέπει νέους ανθρώπους με ενδιαφέρον για το μουσείο, πόσο μάλλον που ήμουν και Καραβιώτισσα, και ότι θα ξαναμιλούσαμε. Περπατούσα ανάλαφρα, χαρούμενη και μαγεμένη, αισθανόμουν πως κάτι άλλαζε στη ζωή μου.

Στο δρόμο της επιστροφής ήρθε στο νου μου μια εικόνα. Ήμουν μικρή, δεν ξέρω πόσο,

στεκόμουν στο δρόμο δίπλα στα καφενεία του Καραβά, απέναντι από το σωματείο ΑΕΚ Καραβά (τότε δεν υπήρχε ακόμη) και ένα άσπρο μικρό αυτοκίνητο κοντοστάθηκε κάτω από τη μεγάλη αμυγδαλιά. Το ζευγάρι, που κοιτούσε γελαστό, είχε λευκά μαλλιά παρόλο που τα πρόσωπά τους ήταν νεανικά. Κάποιος είπε 'είναι ο...'. Δεν θυμούμαι το όνομα, θα ήταν κάποιο γνωστό άτομο. Ήμουν σίγουρη, μετά από τόσο καιρό, ότι ήταν το ζεύγος Διαμαντή.

Γύρισα στον Καραβά και παράτησα τη συνεργασία με το Ραδιοφωνικό Ίδρυμα Κύπρου, την εφημερίδα 'Ελευθερία' και το περιοδικό 'Κυπριακά Χρονικά', όπου έγραφα ταξιδιωτικά, χρονογραφήματα, διηγήματα κ.ά.

Ακολούθησα τη συμβουλή του Διαμαντή κι άρχισα να μελετώ τα μεταξωτά του Καραβά και της Λαπήθου. Περιπάτησα μίλια ολόκληρα, είδα τις υφάντριες, άνοιξαν τα ερμάρια με τις προίκες τα μεταξωτά, γάζες ολομέταξες, ταϊστά σεντόνια, σκλουβέρκα, πορκιερούδκια, δίμιτα παντελονίκκια. Ήταν ένας άγνωστος Καραβάς (και Λάπηθος) που αποκαλυπτόταν στα μάτια μου και τον αγάπησα. Ήταν τα εφόδια και η αρχή.

Τον Σεπτέμβριο του ίδιου χρόνου, με ενέργειες του Διαμαντή, άρχισα να εργάζομαι στο Μουσείο Λαϊκής Τέχνης Κύπρου, στο Παλιό Αρχιεπισκοπικό Μέγαρο στη Λευκωσία. Ο Διαμαντής στεκόταν πάντα δίπλα μου, με μάθαινε, με συμβούλευε, με καθοδηγούσε σε όλα κι όχι μόνο στη λαϊκή τέχνη. Μου άνοιξε έναν κόσμο.

Φρόντισε για την επιμόρφωσή μου στα μουσεία της Ελλάδας. Το 1968-1969, με δικές του ενέργειες, εκπαιδεύτηκα στο Εθνογραφικό τμήμα του Βρετανικού Μουσείου στο Λονδίνο.

Από το 1969 επικεντρωθήκαμε σε συστηματική επιτόπια έρευνα στα χωριά της κυπριακής υπαίθρου.

— Επείγει η έρευνα και η συλλογή του υλικού, τα βιβλία μπορεί να γίνουν αργότερα, έλεγε.

Εντυπωσιάστηκε από τα έργα χαρακτηριστικής της αδελφής μου Σωτηρούλας.

— Πώς έφτασε σε τόσο υψηλό επίπεδο, μόνη της χωρίς βοήθεια στον Καραβά;

Έγραψε συστατική επιστολή εκθειάζοντας τη δουλειά της, όταν του τη ζήτησε ο Μορφωτικός Ακόλουθος της Γαλλικής Πρεσβείας Ροζέ Μιλλιέξ, για να πάρει υποτροφία για σπουδές στη Γαλλία.

Πάντα έλεγε ότι τα παιδιά που έρχονταν από το χωριό μας είχαν ταλέντο στην τέχνη.

Όταν έκλεισε το μουσείο, το τραγικό για όλους μας καλοκαίρι του 1974, μου έδωσε τις καλύτερες συστάσεις. Εργάστηκα στην Υπηρεσία Κυπριακής Χειροτεχνίας από το 1975 και αργότερα στις Πολιτιστικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, από όπου προσπάθησε να με αποσπάσει στο μουσείο του με επιστολή στον τότε αρμόδιο υπουργό και φίλο του Ανδρέα Χριστοφίδη.

Η επικοινωνία και η συνεργασία μας για το μουσείο δε σταμάτησε ποτέ, οργανώσαμε εκθέσεις στην Κύπρο και το εξωτερικό, εκδώσαμε βιβλία, συμβάλαμε στην ανακαίνιση και τον μουσειολογικό εκσυγχρονισμό του μουσείου, ιδρύσαμε τον 'Σύνδεσμο Φίλων' του μουσείου και τόσα άλλα...

Μας συνέδεε εκτίμηση και βαθιά φιλία. Με ανέβαζε συχνά στο εργαστήρι του να δούμε τη δουλειά του, να φωτογραφήσουμε τα τελάρα του μεγάλου έργου του 'Ο Κόσμος της Κύπρου', να ταξινομήσουμε τα έργα του. Μιλούσαμε για την εισβολή, τα κατεχόμενα, τον Καραβά. Πρέπει, έλεγε, να πολεμήσουμε...

Κι όταν μιλούσα με νοσταλγία για 'το χωριό μας τον Καραβά' με διόρθωνε 'ο Καραβάς

δεν είναι χωριό, είναι παραπάνω από πόλη'. Συχνά έλεγε ότι οι Καραβιώτες αγαπούν πολύ το χιούμορ, που άλλωστε, τον διέκρινε και τον ίδιο. -Σε όλους βγάζουν παραγκόμια, όπως νηματάρης, εφταπατούρκαστος, ψύλλος...-

Καθόμασταν συχνά στη τζαμαρία του σαλονιού και κοιτάζαμε το δρόμο, την πολυσύχναστη Ονασαγόρου. Του άρεσαν πολύ τα παιδάκια.

—Κοίταξε, μου έλεγε, πόσο όμορφα είναι και καλοντυμένα.

Στις καλές του στιγμές μου απαγγέλλε με την ωραία βαθιά φωνή του το ωραιότερο, όπως έλεγε, ποίημα.

- Η ρωμιοσύνη εν φυλή συνότζιαιρη του κόσμου, κανένας δεν ευρέθηκε για να την εξλείψει... του Βασίλη Μιχαηλίδη.

Στις δύσκολες μου στιγμές μου παραστάθηκε.

Από τις αρχές της γνωριμίας μας όταν τον επισκέφτηκε ο πατέρας μου, τον αναγνώρισε. Ήταν το νεαρό 'δασκαλούδι', μόλις τέλειωσε το διδασκαλείο, όταν ο Διαμαντής έκανε τις διακοπές του στον Καραβά το 1928 με τη γυναίκα του και τον πρώτο του γιο το Νίκο, στο σπίτι του Μανώλη στο δρόμο προς το λιμανάκι (δίπλα από το σπίτι του Ιωακείμ Προεστού). Ο Διαμαντής μου έδωσε, μάλιστα, μια φωτογραφία με τον πατέρα μου νεαρό με ολόσωμο μαγιό, να κρατά το μικρό Νίκο στους ώμους του στη θάλασσα, τις Βάρκες. Ο πατέρας μου από τότε τους επισκεπτόταν συχνά και τους έφερνε, στον καιρό τους, ανεμώνες και κυκλάμινα, χόρτα του κάμπου και μανιτάρια του Καραβά, που τόσο αγαπούσαν και οι δυο τους.

Σε κάποια επίσκεψή μου στο σπίτι τους, μετά την εισβολή, μου έδωσε ένα πακέτο προσεχτικά τυλιγμένο. Το άνοιξα, ήταν ένας πίνακας του με τα χρώματα του Καραβά.

-Είναι ο Καραβάς, η μοναδική ελαιογραφία που ζωγράφισα από το μπαλκόνι του Μανώλη στις διακοπές μας στον Καραβά το 1928.

Δεν μπορούσα να αρθρώσω λέξη από τη συγκίνηση ...τον ευχαρίστησα.

Μετά τον θάνατο του Διαμαντή, το 1994, ο γιος του Αλέκος και η γυναίκα του μου χάρισαν ακόμη δυο έργα του με μολύβι. Το ένα με τα χαριτωμένα πορτρέτα τεσσάρων παιδιών στον Παλιόσοφο, το 1952. Ήξεραν ότι μου άρεσε πολύ. Ο πατέρας μου, τότε, ήταν δάσκαλος εκεί.

Τον περασμένο Απρίλιο πήρα δυο από τα τέσσερα εγγόνια του, μεγάλους πια, τον Μάρκο και τον Γρηγόρη, στον Καραβά να δουν το χωριό του προπάππου τους του Μάστρε-Νικόλα. Μου είπαν συγγένισσές τους ότι το σπίτι του βρισκόταν στην Πάνω Γειτονιά, πριν τους Μύλους, ανεβαίνεις από τα σκαλιά που οδηγούν στο μονοπάτι που σε παίρνει στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου.

Φωτογραφήσαμε την περιοχή και κατεβήκαμε στους Μύλους. Ήταν μαγεία ο χώρος, τα πλατάνια, τα πέτρινα απομεινάρια του μύλου, το βουνό, το χωριό, η θάλασσα πέρα από τη χαράδρα. Περάσαμε από τους δρόμους του Καραβά, την Ευαγγελίστρια, τα δημοτικά σχολεία και καταλήξαμε στην παραλία με τον Άγιο Ευάλιο και το φυλακισμένο μοναστήρι της Αχειροποιήτου. Συγκινημένοι και αμίλητοι αφήσαμε τον Καραβά και γυρίσαμε πίσω. Τα παιδιά μιλούν ακόμη ενθουσιασμένα για το χωριό των προγόνων τους. Μνημονεύω τον Διαμαντή με ευγνωμοσύνη. Είμαι σίγουρη ότι ένας από τους λόγους που συνδεθήκαμε τόσο πολύ, σαν πατέρας και κόρη, μέχρι το θάνατό του ήταν που είμαι Καραβιώτισσα.

